

בס"ד

לשכת הרבנות

זאת חוקת הפסח הלכות חג הפסח

לספרדים ולאשכנזים
התשפ"ד

הרב יצחק שלו רב העיר ירוחם

חוברת זו יוצאת לאור בסיוע המועצה הדתית בירוחם, ומחולקת בחינם לזיכוי הרבים, ומופצת בכל בתי הכנסת בעיר. הלימוד בחוברת מוקדש להצלחת כוחות הביטחון והרפואה, להחזרת השבויים, לזכות התורמים, לתשועת עם ישראל, ולהצלחת כל תושבי ירוחם היקרים. לרפואת כל חולי עם ישראל בכלל, וירוחם בפרט. לעילוי נשמת כל הנפטרים והנפטרות מירוחם, ונשמת כל חללי צה"ל, וכל מתי עמו ישראל, ובתפילה גדולה להחשת גאולתנו ופדות נפשנו, ולהרמת קרן ישראל עמנו, ולראות במהרה בימינו בביאת הגואל ובבניין אריאל בעגלא ובזמן קריב, אמן כן יהי רצון.

הלימוד בחוברת מוקדש לעילוי נשמתם הטהורה של תלמידי ישיבת ההסדר ובני ירוחם, שנלחמו להגנת המולדת ולתשועת עמנו, מתוך אהבת ישראל עצומה ואמונה גדולה בצדקת הדרך, ונפלו במערכה הכבדה על קדושת השם, העם והארץ:
אריאל בן אחיה ועידית אליהו הי"ד. ינון בן בנימין ומיכל פליישמן הי"ד. איתן בן עוזי וחגית רוזנצוויג הי"ד. יקיר בן אריאל וטובה שנקולבסקי הי"ד. איתן בן דוד וחיה פיש הי"ד. גדעון בן מנשה וכרמלה אליני הי"ד. אלישע בן צבי ושרון לוינשטרן הי"ד. אפרים בן שמואל וליאת יכמן הי"ד. זיו בן אברהם ורוזה חן הי"ד. איתי בן אברהם וחיה סייף הי"ד

ולע"נ פינחס אליהו ז"ל בן שמחה למשפחת נבון.

זאת חוקת הפסח

הלכות חג הפסח

לספרדים ולאשכנזים

ניסן התשפ"ד

כתיבה ועריכה: הרב יצחק שלו

הערה חשובה: בשנים הקודמות, בעקבות הנגיף העולמי, היו מספר דברים שהיו שונים מהרגיל עקב הנחיות הבריאות. אין ללמוד מכללים אלו לשנה הזו, שברוך ה', המצב הבריאותי והעולמי השתנה לטובה. אמנם יש דברים שראינו לנכון להמשיך ולציינם עבור שעת הדחק, וכגון חיילים, או ציוותי רפואה הנמצאים במשמרת, ואין לאדם רגיל להקל באופנים אלו.

ניתן למכור חמץ דרך רבנות ירוחם גם באינטרנט בכתובת הבאה:

www.yhy.co.il

וכן בקישור הבא (הקישור מותאם גם לחתימה ישירה בטלפון חכם):

<https://bit.ly/3wv5dH4>

כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לספר

בלא טעויות. לכן אשמח אם המוצא טעות

יודיעני, וידון אותי לכף זכות

לשאלות ובירורים: 052-8863721

הלימוד בחוברת מוקדש לעילוי נשמת סבתי **אוולין בת נעימה** ע"ה למשפחת **שלו** רוח ה' תניחנה בגן עדן, שנפטרה ב-כד' בסיון התש"פ. תהא נשמתה צרורה בצרור החיים עם כל נפטרי עם ישראל ברחמים, ונזכה לראות את פניה המאירים במהרה בתחיית המתים, אכ"י"ר

דבר רב העיר, הרה"ג יצחק שלו שליט"א

תושבי ירוחם היקרים והאהובים, ה' עליכם תחילו!
פסח הוא חג החירות. החירות האמתית היא חירות המחשבה. רק השולט ברוחו מוגדר כגן חורין. אין ספק שבחצי השנה האחרונה גרנו. יצאנו מעבדות לחירות באמת. היינו עבדים למריבות. לוויכוחים. היה נח לנו להתמסר לקונספציות שונות. עבד הוא מי שלא רוצה לשנות. כך אמרו ישראל למשה לאחר היציאה מצרים: הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר הדר לנו ממצרים ונעבדך את מצרים כי טוב לנו עבד את מצרים ממתנו במצרים. והנה קמנו מתוך נפילה גדולה, והבנו שחובת התיקון מוטלת עלינו. על כולנו. לא עוד תפיסות עולם ישנות, בדבר פחדו וחששו של האויב, אלא גילווי גבורה אדירים

שתכליתם הכרעת האויב באופן מוחץ. לא עוד אוסף של אנשים שמתווכחים, אלא עם אחיד. אחים בלב ובנפש. כך אפיין אותנו בלעם, ודווקא הוא הנביא עם העין הרעה, ידע לזהות את הכח הטוב שבעם הזה: הו עמ כבליא יקום וכארי יתנשא לא ישב עד יאכל טרף ודם תללים ישתה. אריה הוא חיה שנח לה להסתגל למנוחה. לשקט. פעמים רבות אין הוא טורח להגיב בכלל למציקים השונים, אבל כשהוא מגיב, הוא קם ומתנשא, ואז לא ינוח עד שישגי את מבוקשו. גם אנו רוצים ונחוישים להשיג את מבוקשנו: בראש ובראשונה את האחדות והשלום בינו. מתוך כך נוכל לבער את הרע, ולזכות לגאולה שלימה. גם עכשיו אנחנו צריכים לצאת מעבדות לחירות. לתקן את עצמנו, ולהוסיף עוד אור וטוב בעמנו. לקדש את חיינו. להפוך אותם מחיי עבדות להבלי הזמן לחיים מלאים בתוכן. בנתינה לאחר. בחסד. בצדקה. בברכה רבה. בקדושה ובטהרה. במעמד זה אני רוצה להוקיר תודה לכל השותפים במצווה והמוסיפים קדושה וטהרה לעירנו ולברכם מקרב לב – עובדי המועצה הדתית, משגיחי הכשרות, הבלניות וצוות החברה קדישא, וכל המתנדבים, ובייחוד לידידי ר' יהושע עמר הי"ו ראש המועצה הדתית, שמשקיע ממרצו לטובת הציבור לרווחת התושבים להרמת קרן התורה והדת בעירנו. שנזכה להמשך שיתוף פעולה לשנים רבות ולתוספת ברכה בעירנו, להתקרב ולקרב יחד את כולנו לאבינו שבשמים. בפרוס חג הפסח ברצוני לאחל לכם ולכל בית ישראל הצלחה רבה בכל מעשי ידכם, אורך ימים ושנות חיים טובים וארוכים, מתוך בריאתם, נחת רוח והצלחה מרובה. שנזכה במהרה בימינו לבניין בית קודשנו ותפארתנו, אכי"ר. הרב יצחק שלו, רב העיר ירוחם

דבר יושב ראש המועצה הדתית ר' יהושע עמר הי"ו

אחי ורעי תושבי ירוחם!
כולנו מרגישים כבר בימים אלו אווירת הניקיון מכל עבר, אולם חובה עלינו לצקת תוכן רוחני לניקיון זה, וכן זכינו ובעירנו אווירת החג מורגשת בכל מקום. ההימנעות מחמץ מלמדת אותנו על הדברים הפחות טובים שיש בנו, ובאותה הנשימה מלמדת אותנו שאנו יכולים לשלוט גם בדברים הלא טובים. אבל גם זה לא העיקר. רק כשנסלק את הרע, נוכל להתחבר לטוב, לשבת ולהודות ולהלל את הקב"ה. גם אנו במועצה הדתית פועלים על מנת לדבוק בטוב תוך שדרוג ומינוף שירותי הדת השונים בעירנו לרווחת התושבים. בעזרת כל החברים הנפלאים שמתנדבים במועצה הדתית על מנת לסייע בתחומי הדת, נוכל להמשיך את העיסוק בענייני היהדות לרווחת כל התושבים, בכשרות, בנישואין, בכל הקשור לבתי העלמין, בפיתוח הגשמי ובמתן שירותים מיטבי לכל פונה. יחד עם ידידי ורעי רב העיר הרה"ג יצחק שלו שליט"א, צוות המשרד וכל העובדים המסורים, אנו מקווים לשוב ולקדם ביתר שאת את הפעילות התורנית כתוספת שיעורי תורה והרצאות תורניות, ערי פיוט ושירה, והכל מתוך כוונה לקדש שם שמים. בברכת פסח כשר ושמח, ר' יהושע עמר, ראש המועצה הדתית

תושבי ירוחם היקרים לנו! חג פסח הוא הזדמנות נפלאה לשימוח יחד בקדושה. לחזור לשורשים שלנו. כולנו חוזרים למאכלים המיוחדים של פסח, שאפילו רק כשזוכרים בהם מרגישים את אווירת החג. אין דבר יותר מענג ומיוחד לשבת סביב שולחן הסדר יחד עם כל המשפחה. אנחנו נוהגים לסובב את הקערה מעל ראשם של כל אחד ואחת ממשתתפי הסדר, כי כל אחד הוא עולם ומלואו! אנו יודעים שכל אחד מתושבי ירוחם הוא עולם גדול, וזוכרים שתפקידנו לעשות טוב לכולם. אני קורא לכל התושבים לפקוד את בתי הכנסת בחג הזה ובתפילות בכלל, ויהי רצון שתשרה האווירה הטובה בעירנו תמיד. זכות לי לברך את הרה"ג יצחק שלו שליט"א ואת ר' יהושע עמר העוסקים בקודש יחד עם כל עובדי המועצה הדתית. בשמי ובשם כל חברי המועצה הדתית, אני רוצה לברך את כל התושבים ואת בעלי העסקים, שיזכו לברכות רבות ולשמחה גדולה! בברכת חג כשר ושמח, ניסים לוגסי, סגן יו"ר המועצה הדתית

זאת חוקת הפסח – מבוא

1-מספר הלכות כלליות לחודש ניסן

- לימוד הלכות החג ● חומרת איסורי חמץ ● הגדרת איסורי חמץ ● משקאות וממתקים מחמץ ● איסורי חמץ ● 'גלוטן' ● דיני חודש ניסן ● הנהגות מיוחדות בימים אלו ● תיקון חצות ● פרשת הנשיאים ● ברכת האילנות ● מנהגי אבלות בחודש ניסן ● קמחא דפסחא ● איסור חדש ● שבת הגדול ●

2-ניקיון הבית ● כללי ניקיון הבית

3-הכשרת כלים

- העיקרון ההלכתי להכשרת כלים ● כלי ברזל ● כלי זכוכית ● כלי טפלון ● כלי חרס ● כלי פלסטיק ● טבילת כלים ● ניקיון ואחסון כלי חמץ ●

4-הדרכה מעשית לניקוי והכשרת המטבח המצוי

- מקרר ● תנור ● טוסטר אובן ● מצנע ● כיריים חשמליות וכיריים קרמיות ● אינדוקציה ● כיריים של גז ● קולט אדים ● מיקרוגל ● שיש ● כיור ● מדיח כלים ● קומקום חשמלי ● מיחם לשבת ● פלטה חשמלית ● שולחן אוכל ● בקבוקי תינוקות ומוצצים ● שולחן אוכל ● מירוס אופני ההכשרה של כלי מטבח שונים שנתן להכשירים גם באופן פרטי ● הכשר כלים מוסדיים ● דברים כלליים ● ניקיון כלים שלא משתמשים בהם בפסח ●

5-קניית מצרכים לפסח

- מוצרי ניקוי ● מוצרי חלב ● ביצים ● בשר ● חומצת לימון ● מאכלי בעלי חיים ● תחליפי חלב לתינוקות ומזון רפואי ● ייחוד בשר לפסח ●

6-מכירת חמץ

- זמן המכירה ● צורת המכירה ● מכירה דיגיטלית ● מכירה מוקדמת ● מכירת חמץ הנמצא בחו"ל ● סימון הממקומות שנמכרו ● מה מוכרים ● מאכלי חמץ נגזר ● דין הקמח בימינו ● הפסד גדול מביעור החמץ ● חמץ לאחר הפסח ●

7-כשרות הקטניות, מאכלים שונים ותרופות לפסח

- מנהגי איסור קטניות ● שמיני קטניות ● לפתית ● מנהגים שונים במשפחה אחת ● מצה עשירה ● תבלינים שונים ● מיצוחים ● מירוס יבשים ● דיני תרופות ● מוצרי הגיינה ●

8-בדיקת חמץ

- המקומות החייבים בבדיקה ● בגדים ותיקים ● חדר מדרגות וחצרות ● בתי כנסת ובתי מדרש ● בדקה לאור פנס ● נר הבדיקה ● מספר הברכות ● דרך הבדיקה ● בית חולים מלונות וצימרים ● אירוח בבית שלא נבדק ● העוזב את ביתו לפני חג הפסח וחוזר באחד מימי החג ● העוזב את ביתו לפני חג הפסח וחוזר לאחר הפסח ●

9-התענית בכורות

- זמן התענית ● אכילה מסועדת המצווה ● השתתפות בלימוד מרחוק ולימוד עצמי ● ברכה על עוגיות כשרות לפסח ● תפילת שחרית ●

10-סוף זמן אכילת חמץ ● זמנים נוספים למקומות רבים בארץ ●

11-ביעור חמץ ● נוסח ביעור חמץ והסברו ● דין פחי אשפה ● דרך שריפת החמץ ● אחסון כלי החמץ ● זמנים נוספים למקומות רבים בארץ ●

12-הפרשת תרומות ומעשרות וחלה

13-חצות היום

14-אכילה בערב פסח

- מאכלים מקמח מצה ● מצות שנאפו שלא לשם מצווה ● זמן האיסור והקיפו ● מאכלים שלא אוכלים בערב פסח ● זמן שעה עשירית ●

15-ההכנות לסדר

- הכנת המאכלים לסדר ● אכילה בכלים חד פעמיים ●

16-כניסת החג תפילות הלילה והקידוש

- כללי ● עירוב חצרות ● תפילת ערבית ● תפילה ביחיד ● נוסח לשם ייחוד לתפילה ביחיד ● קידוש ● זמני כניסת החג במקומות שונים ●

17-עריכת הסדר

- הכנת קערת הסדר ● כרפס ● ביצה ● מרור וחרוסת ● זרוע ● מצה ● דיני הסבה ● משך זמן אכילת המצה ● כזית מצה ● אפיקומן ● שידור קערת הסדר למנהגים השונים (ספרדים וחסידים, שיטת הרמ"א, מנהג הגר"א) ● ארבע כוסות ● נשים ● חולים ●

18-מגיד

- נוסח קריאת ההגדה ● דרך קריאת ההגדה ● קריאת ההגדה בחבורה ● קריאת ההגדה בקיצור ● דגשים בהגדה ● סימני הסדר ומשמעותם ●

19-דגשים לזמן הפסח ● שימוש באמצעים טכנולוגיים ● תפילת הטל ● דיני ביטול בילוט ● חשמל ● ספירת העומר ●

20-הלכות חול המועד

- תפילה ● מלאכה ● כתיבה ● צורך מצווה ורפואה ● שמחה ● טיול ● קניות ● מציאת חמץ ● מנהגים שונים בפסח ●

21-שביעי של פסח

- לימודים ומנהגים מיוחדים ● לימודים ומנהגים שונים ● סעודת משיח ● זמני החג ●

22-חגיגות המימונה במוצאי החג

23-הלכות ספירת העומר

דוגמא לרעיון על הגדה

תפילות וסגולות שונות ● תפילת השל"ה הקדוש על הילדים ● סדר בדיקת חמץ ● סדר ביעור חמץ ● תפילה לפני קריאת ההגדה ● סגולת המלח בספירת העומר ● תפילת אור החיים הקדוש על הגאולה ● תפילה להצלחת עם ישראל ●

24-תקציר ההלכות המעשיות

זמני חג הפסח לאופק ירושלים

ניצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון האלוקים

הסכמה לחוברת משנת התשס"ח (שהיתה גם שנת שמיטה) מאת מורנו ורבינו ועטרת ראשנו, שר התורה ועמוד היראה, שנקח מעימנו בכה' לחדש שבו ניתנה חמדה מפוארה (סיוון התש"ע), הראשון לציון הרב הגאון

מרדכי צמח בן חכם סלמאן ומזל אליהו זצוקלה"ה

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמתו הטהורה, ובתפילה לביאת הגואל ולבניין אריאל בעגלא ובזמן קריב, אכ"ר.

כ"ה

MORDECHAI ELIAHU
FORMER CHIEF RABBI OF ISRAEL & RICHON LEZION

מרדכי אליהו
הראשון לציון והרב הראשי לישראל לשעבר

בס"ד, יום ראשון כ"ג אדר ב' תשס"ח
לסדר: "כולו הפך לבן טהור הוא"
18-10267.08

דברי ברכה

ראה ראיתי את החוברת בשם "זאת חוקת הפסח" אשר חברו וערכו והוסיף איהו מדליה כיד ה' הטובה הרב הגדול מעוז ומגדול איש רב פעלים לתורה ולתעודה הבקיא בחזרי תורה הלכה למעשה אתא ומתניתא בידיה הוא הלכות פסח השנה לכל נפש הן לת"ח והן לבעלי בתים לדעת מה לעשות. וכידוע צריך שלושים יום כל שנה ושנה לשנן הלכות פסח כי יש בה הלכות רבות החל משלושים יום לפני פסח עיין רש"י פסחים ו' ע"א ד"ה "קודם שלושים יום". וז"ל "קודם הפסח שלושים יום ומאז עליו להזהר בצרכי הפסח" הוא הרה"ג ח"ר יצחק שלו שליט"א הכתוב בשפה ברורה ובנעימה השוה לכל נפש וכאמור הלכות פסח מתחילים שלושים יום לפני פסח ובפרט שהשנה שנת שמיטה ויש בה גם וידי וביעור מעשרות כאשר כתב בחוברת בחסדי ה' עליו, ואפשר לאמר על החוברת "כזה ראה וקדש".

ויהי רצון שיפוצו מעיינותיו חוצה ויזכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה באושר ובבריאות מעליא ובבני חיי ומזוני ריחי וכל אשר יפנה ישיכל ויצליח ויהי ה' עמו ויתברך בכל מידי דמיטב אכ"ר.

חותם לכב' תורה ולומדיה

מרדכי אליהו

הראשון לציון הרב הראשי לישראל לשעבר

הסכמה לחוברת משנת התשע"א מאת הראשון לציון הרב הראשי לירושלים הרב הגאון

שלמה משה עמאר שליט"א

Shlomo Moshe Amar
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

שלמה משה עמאר
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ד אדר א', תשע"א

א"ע/510-18-1

אֲזָרַת בְּרָכָה

ראה ראיתי את החוברת בשם "זאת חוקת הפסח" אשר חיבר וערך הרה"ג רבי יצחק שלו שליט"א להסביר ולהורות על הלכות הפסח.

וכבר הסכימו עמו רבנים גדולים וגם ידי תיכון עמו, וראיתי שכתב הכל בשפה ברורה ונעימה למען ירוץ בהם הקורא, וכתב הכל בטוב טעם ודעת.

ואברכהו שחפץ ה' בידו יצלח ויפוצו מעינותיו חוצה ויתקבלו דבריו כחן וחסד.

המצפה לישועת ה' ברחמים.

שלמה משה עמאר

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

לומדי הלכות הפסח היקרים והחביבים החפצים לדעת את דבר ה', נועם ה' אליכם, ברכת שמים על ראשכם ותברוכו בכל מילי דמיטב. מי ייתן ונזכה כי כבר השנה נעסוק בענייני הקורבנות ונזכה להקריב את קורבן הפסח, לאכול מן הזבחים ומן הפסחים, להקריב את קורבנות התמיד, ועינינו תראינה כהנים בעבודתם, לוויים בדוכנם וישראל במעמדם, ונערוך ליל סדר כהלכתו, ממש כמו בצאת ישראל ממצרים, ונזכה להתגשמות נבואת הנביא מיכה¹:

כִּימִי יֵצְאֶתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאֶנּוּ נִפְלְאוֹת, בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ, אֲמֵן כֵּן יִהְיֶה רְצוֹן.

הרב אברהם יצחק הכהן קוק חיבר משפטים על כל חודש וחג, שמתמצית את מהות הזמן. על חודש ניסן וחג הפסח אמר הרב: יְצִיאַת מִצְרַיִם תִּשְׁאָר לְעַד הָאָבִיב שֶׁל הָעוֹלָם בְּלֹא. האביב הוא זמן ההתחדשות. זה הזמן בו עונות השנה מתחלפות. כל מה שהיה נראה קמל ויבש במהלך חודשי החורף מתפרץ עכשיו. עולם הטבע מתלבש ומתארגן בצבעים עזים רבים ומגוונים. הכל פורח ומלבלב. אולם האביב הוא לא רק הניגודיות לעונת החורף. פריחת הצמחים מלמדת שכלך מה שהיה נראה כמנותק ויבש בעצם היה רק מנראה חיצוני. המציאות בתוכיותה השתנתה. הטבע הפנה את כוחותיו לבניה פנימית, שלא נראתה בחורף, על מנת שכשהיא תפרוץ החוצה, הדבר ייראה עם כוחות גדולים ומיוחדים.

כך בדיוק היתה יציאת מצרים. מצרים, היא ארץ הטבע. ארץ שהיתה מלאה בנהרות זורמים, ארץ פורייה, שלא זקוקה, כביכול, לשום עזרה רוחנית או הנהגה א-לוהית. התורה מבדילה בין ארץ ישראל, שאלמלא ההשגחה הא-לוהית היא ארץ חרבה, לבין ארץ מצרים, וכעדות התורה²:

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם לְמַעַן תִּחְזְקוּ וּבִאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ. וְלִמְעַן תִּאָּרִיכוּ יָמִים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאֲבֹתֵיכֶם לֵאמֹר לְהֵם וְלְזָרְעֵם אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ. כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא אֲשֶׁר יֵצְאֶתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת זֶרְעֶךָ וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלֶךָ כַּגֵּן הַיֵּדִק. וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם

¹ פרק ז' פסוק טו'.
² דברים, פרק יא', פסוקים ח'-יב'.

עֲבָרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבִקְעֵת לְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתָּה מַיִם. אֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ
דִּרְשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִּׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה.

ארץ ישראל היא ארץ זבת חלב ודבש. אולם באופן הנגלה, הארץ לא נראית כך.
לעומתה, ארץ מצרים נראית הרבה יותר קרובה לגן עדן, כמו שלוט, בן אחיו של
אברהם אבינו זוכר אותה: וַיֵּשֶׂא לוֹט אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת כָּל כְּפַר הַיַּרְדֵּן כִּי כָּלָה מִשְׁקָהּ
לִפְנֵי שַׁחַת ה' אֶת סָדֶם וְאֶת עַמֹּרָה כִּגְן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶכָּה צַעֲרָה.³

מתברר שקדושתה של ארץ ישראל היא היכולת להעמיק. להתבונן בתוך המציאות.
במקומות הפנימיים. לרדת לשורש. לא להביט רק אל המרחב הגלוי הפשוט. יש לחפש
בכל דבר במציאות את הופעת דבר ה'. דוד המלך מתאר שהבריאה כולה עומדת
וקיימת רק בזכות דיבורו של הקב"ה: בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נִעֲשׂוּ וּבְרוּחַ ה' כָּל צִבְיָאָם,⁴ כל מה
שאנו רואים, כיצד עובד העולם, איך הוא מונהג – הכל הוא בזכות דיבורו של ה', וכך
סדרו לנו רבותינו בתפילה והדגישו לנו שדיבור זה לא היה דיבור חד פעמי, אלא דיבור
שמתהווה כל יום ויום, בכל רגע ורגע: הַמַּיִר לְאֶרֶץ וְלְדָרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים, וּבְטוֹבוֹ מִחֲדָשׁ
בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית. מי שחי במציאות הרגילה הטבעית, וכל מה שהוא מכיר
זה רק שפע חומרי, לא מבין מה הקשר בין העולם החומרי הזה לבין עניינים רוחניים
א-לוהיים. הוא לא מסוגל לראות את יד' ה'. רק בארץ ישראל יד' ה' גלויה היא.

התורה אומרת שמטרת מכות מצרים היתה להראות לפרעה שיש ה' בעולם, והוא מצוי
ומשגיח והוא מחולל הכל. פרעה מתחיל את הדיון עם משה באמירה חצופה: מִי ה' אֲשֶׁר
אֲשַׁמְעֶ בְּקִלּוֹ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא יִדְעֵתִי אֶת ה' וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח,⁵ וכנגד טענה זו
משיב משה רבינו לפני מכת הדם: בְּהַ אָמַר ה' בְּזֹאת תִּדְעֶ בִּי אֲנִי ה'.⁶ אתה אינך מכיר
אותי, אז בא ופקח עיניך ותראה אותי. התובנה אותה היה צריך פרעה ללמוד במכה
השניה היא: לִמְעַן תִּדְעֶ בִּי אֲנִי בְּהַ אֱלֹהֵינוּ,⁷ ואכן החרטומים מבינים זאת אחרי מכת

³ בראשית, פרק יג', פסוק י'.

⁴ תהילים, פרק לג', פסוק ו'.

⁵ שמות, פרק ה', פסוק ב'.

⁶ שמות, פרק ז', פסוק יז'.

⁷ שמות, פרק ח', פסוק ו'.

הכינים: וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטָמִים אֶל פְּרַעֲהַ אֲצַבַּע אַךְ-לֵהִים הוּא⁸, היינו שאין אלוה גדול כה'. החידוש במכת הערוב הוא שניתן היה לומר שאכן ה' הוא אלוה גדול מאוד, אולם אולי דווקא משום כך הוא כבר לא משגיח ולא מצוי כאן, ולכן אומר משה לפרעה: לְמַעַן תֵּדַע בִּי אֲנִי ה' בְּקֶרֶב הָאָרֶץ⁹. לאחר מכה זו פרעה כבר מבין שאכן יש ה' שמשגיח בארץ, והוא האלוה של עם ישראל, ולכן יש ברכה מיוחדת והשגחה פרטית לעם הזה, ולכן מבקש שלא יתרחקו, כדי שיוכלו לחזור ויתפללו גם עליו: וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהַ אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם לַה' אַךְ-לֵהִיכֶם בְּמִדְבָּר רַק הֲרַחֵק לֹא תִרְחִיקוּ לְלֶכֶת הֶעֱתִירוּ בְּעַדִּי¹⁰.

לאחר מכת הברד אומר משה לפרעה: כִּצְאֵתִי אֶת הָעִיר אֶפְרַיִם אֶת כָּפִי אֶל ה' הַקְּלוֹת יִתְדָלוּ וְהִבְרָד לֹא יִהְיֶה עוֹד לְמַעַן תֵּדַע בִּי לַה' הָאָרֶץ¹¹ – תדע שהקב"ה שולט בכל הארץ, והוא מאזין לתפילותינו, וכח התפילה והקשר אל ה' הוא גדול והוא משנה מציאות.

על פניו, לכאורה כל עניין יציאת מצרים והמכות תלוי בהכרה של פרעה, אולם התורה בעצמה אומרת שלא פרעה הוא הנושא האמיתי של מכות מצרים: וְלִמַּעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי בְּנֵי וְיָבֵן בְּנֵי אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֵתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֶתְנִי אֲשֶׁר שִׁמְתִּי בָם וַיִּדְעֻתָם בִּי אֲנִי ה'¹². הנושא האמיתי הוא עם ישראל. על עם ישראל להבגר ולהתובן בתוכיות העולם, ולהבין את המסר הרוחני הגדול בדבר מציאות ה' השגחתו על העולם ודאגתו לעמו. הידיעה הזו שיש להעבירה לדורות, שהקב"ה קרוב אלינו, שהוא מחולל המציאות, ועושה הכל לטובת עם ישראל: בִּי מִי גוֹי גְדוֹל אֲשֶׁר לֹא אֱלֹהִים קְרִבִּים אֵלָיו כֹּה אַךְ-לֵהִינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֱלֹהֵינוּ¹³. פרעה הוא רק כלי ביד ה' כדי שאנו נאמין יותר בחוש, ונהיה קשורים לה'.

הקשר לארץ מבטא בדיוק ידיעה זו. יודעים אנו שכל מה שקורה בארץ ישראל, בהשגחת ה' קורה. אין כאן מקריות. גם בזמן הגלות הקשה, הארץ לא נתנה יבולה, לא נתנה את טובתה לאף אומה וגוי שהיו כאן, ורבים מאוד היו כאן. ארץ ישראל שמרה אמונים רק לעם ישראל, וכלשון התורה:

⁸ שמות, פרק ח', פסוק טו'.

⁹ שמות, פרק ח', פסוק יח'.

¹⁰ שמות פרק ח', פסוק כד'.

¹¹ שמות, פרק ח', פסוק כט'.

¹² שמות פרק י', פסוק ב'.

¹³ דברים, פרק ד', פסוק ז'.

וְנָתַתִּי אֶת עֲרִיכֶם חֲרָבָה וְהִשְׁמוּתִי אֶת מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אֶרִיתִי בְּרִית נִיחָחְכֶם. וְהִשְׁמַתִּי אֹנִי אֶת הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אִיבֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בָּהּ. וְאַתְּכֶם אֲזַדָּה בְּגוֹיִם וְהִרִיקִתִּי אַחֲרֵיכֶם חֲרָב וְהִיתָה אֲרֻצְכֶם שְׁמָמָה וְעֲרִיכֶם יִהְיוּ חֲרָבָה¹⁴.

מה שאמר בכאן ושמומו עליה אויביכם היא בשורה טובה מבשרת בכל הגלויות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם והיא חרבה כמנה כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם¹⁵.

ארץ ישראל היא המקום בו רואים את השגחת ה' בחוש, ללא צורך בתיווך נוסף. ממילא הארץ שומרת אמונים לבניה. לאהוביה, שכן רק הם חיים כך את חייהם.

נמצא שלמרות שבנגלה הארץ נראית עזובה ולא פורחת, בפנים היא עוברת שינויים גדולים. זו מהות חודש האביב. זו מהות יציאת מצרים. זו מהות ארץ ישראל. לכן יציאת מצרים תמיד תישאר האביב של העולם כולו. כח ההתחדשות טמון בזמן המיוחד הזה. באירוע העולמי העצום הזה.

חלק מההתחדשות, היא היכולת לשנות קונספציה ונקודות מבט. הכח של ארץ ישראל הוא בהפניית המבט מהאדמה לשמים. גם בימינו שינו מבט. היו לנו הנחות יסוד רבות, שהתבררו כשגויות. שומה עלינו לתקן זאת, וכך אנו עושים היום. היו שחשבו שלעולם לא נוכל להיות עם אחד מאוחד. שהמפריד ביננו רב על המחבר. שהאויבים הרשעים הארורים האלו מורתעים, ולכן כל מה שנשאר לנו זה לריב האחד עם השני, והנה הגיע חג שמחת תורה, ודווקא מתוך הפירוד האדיר ששרר במדינה, הגענו בכאב עצום, ובמחיר נורא, לאחדות מופלאה. את האחדות הזו יש לשמר. את ההבנה של הדברים החשובים באמת יש לפתח ולשכלל. לא לתת לכל מיני כוחות רעים להרוס שוב. נישא עיננו השמימה, ונבין שאנו מונהגים ביד ה'.

גאון עוזנו ה**חיד"א** (הגדה של פסח, עמוד קמ') מסביר בשם הזוהר הקדוש: יציאת מצרים היתה אם לכמה ניסים ונפלאות, ועד אשר נמשך לגאולה העתידה במהרה, ובוזה פירש מהר"ש פרימו ז"ל פסוק נורא תהילות עושה פלא, כי הוא יתברך נורא תהילות, הגם שאנו איננו מרגישים אלא בגוף העניין ונראה לנו כאילו עושה פלא אחד. היינו שיציאת מצרים

¹⁴ ויקרא, פרק כו', פסוקים לא-לג'.

¹⁵ רמב"ן, ויקרא, פרק כו', פסוק טז'.

היא הבסיס לכל הגאולות העתידות, והיא כמו אמא שמולידה, כך היו בה ניסים רבים, שיצאו ממנה ומתפשטים לדורי דורות. באמת הקב"ה עושה תהילות רבות, היינו דברים רבים שבגינם צריכים אנו להלל אותו, אולם לנו זה נראה כפלא אחד, הואיל והכל יוצא ממקור אחד. זו יציאת מצרים. הכל יצא ונבע ממקום אחד, ולכן נראה שהכל פלא אחד, אם כי יש ניסים רבים ועצומים.

בדורנו אנו זוכים להמשיך את יציאת מצרים. ההנס הגדול, האחד והמייוחד הזה, שארע לפני שלושת אלפים, שלוש מאות שלושים ושש (3336) שנים, הוליד את כל ההיסטוריה העולמית. רבותינו מחלקים את ההיסטוריה העולמית לכמה רמות: מבריאת העולם ועד ליציאת מצרים, זו התקופה הראשונה. מיציאת מצרים ועד לגאולה האחרונה במהרה בימנו זו התקופה השניה, והתקופה השלישית היא תקופת הגאולה השלימה בקרב ממש. כל תקופה כזו מורכבת כמובן מתתי תקופות שונות ומרובות, ולכל אחת מהן ייחוד מסויים משלה, אולם שתי התקופות הגדולות הללו, תקופת האירוסין ותקופת הנישואין, מוזכרות תדיר גם במצוות ובקידושי הזמן: ובתור דוגמא, מצוות השבת, היא גם זכר למעשה בראשית, וגם זכר ליציאת מצרים, ולכן בקידוש של שבת אנו מזכירים את שתי התקופות האלו. כל זה הוא כהכנה לתקפה השלישית, תקופה שאנו נמצאים בפתחה, תקופת הגאולה השלימה. אלו החיים האמיתיים השלימים שאחרי הקידושין: באירוסין האיש והאישה מתקשרים בקשר של הפרשה, הפרשה וייחוד מכל העולם וזה מזו, בקידושין הבעל לוקח ומביא את האישה לביתו, ואז מתחילים לחיות. שנו רבותינו במדרש¹⁶:

אמר ר' לוי: בשעה שאמר הקב"ה לכנסת ישראל קומי אורי כי בא אורך אמרה לפניו רבונו של עולם עמוד אתה בראשינו. באותה השעה הקדוש ברוך הוא אומר לה: בתי יפה את אומרת, שנאמר: משד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וגו'...אמר רבי יצחק שנה שמלך המשיח נגלה בו, כל מלכי האומות העולם מתגרים זה בזה. מלך פרס מתגרה במלך ערביא והולך מלך ערביא לאדום ליטול עצה מהם וחוזר מלך פרס ומחריב את כל העולם כולו. וכל אומות העולם מתרעשים ומתבהלים, ונופלים על פניהם, ויאחזו אותם צירים כצירי יולדה. וישראל מתרעשים ומתבהלים, ואומרים להיכן נלך ולהיכן נבוא? ואומר להם: בניי אל תתייראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם. מפני מה אתם מתייראים? אל תיראו! הגיע זמן גאולתכם. ולא כגאולה ראשונה, כך גאולה אחרונה, כי גאולה ראשונה,

¹⁶ פסיקתא רבתי, פסקה לו', והובא גם בילקוט שמעוני, ישעיהו, תצט'.

היה לכם צער ושיעבוד מלכויות אחריה, אבל גאולה אחרונה אין לכם צער ושיעבוד מלכויות אחריה: שנו רבותינו בשעה שמלך המשיח נגלה בא ועומד על הגג של בית המקדש והוא משמיע להם לישראל, ואומר להם: ענווים הגיע זמן גאולתכם. ואם אין אתם מאמינים ראו באורי שזורה עליכם, שנאמר: קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח. ועליכם בלבד זרח, ולא על אומות העולם, שנאמר: כי הגה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה. באותה השעה מבהיק הקדוש ברוך הוא אורו של מלך המשיח ושל ישראל, וכל אומות העולם בחושך ואפילה, והולכים כולם לאורו של משיח ושל ישראל, שנאמר: והלכו גוים לאורך מלכים לנגה זרחך. ובאים ומלחכים עפר מתחת רגליו של מלך המשיח, שנאמר: ועפר רגליך ילחכו. ובאים כולם ונופלים על פניהם לפני משיח ולפני ישראל, ואומרים להם: נהיה לך ולישראל עבדים. וכל אחד ואחד מישראל, יש לו שני אלפים ושמונה מאות עבדים, שנאמר: והיה ביום ההוא אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגויים והחזיקו בכנף יהודי לאמר נלכה עמכם כי שמענו א-לזדהים עמכם.

דומה שמדרש פלאי זה מדבר על תקופתנו. איננו יודעים מתי בדיוק מתי יופיע משיח צדקנו, ואיננו מבין מחשבי הקץ, אולם סימנים אלו קורים כעת ממש, וזאת בנוסף לסימנים המטרימים את הגאולה שנו רבותינו במשנה¹⁷. אנחנו מצפים. ממתנינים לגאולה ופועלים כדי שתבוא במהירות וברחמים גדולים. בדורנו אנחנו מצווים לראות את האורות הגדולים. בתוך כל החושך והערפל מופיעה גאולתם של ישראל. ניתן להתמקד בחושך. הוא אכן קיים, אבל תפקידנו לראות אורות ולא צללים. לראות את יד ה' הגדולה שמופיעה כיום בעולם. היד המנהגת את הכל.

אין לנו ספק שהתקופה הזו, בה הוכינו על ידי הרשעים הארורים, ונפלה קרננו, גילתה לנו כוחות גדולים ועצומים, וגם עתה שאנו מתבהלים ולא יודעים מה ילד יום, יודעים ומאמינים אנו שמאת ה' היתה זאת, והוא מחזק את לב הגויים, וסופו של התהליך הוא להתגדל ולהתקדש בעולם על ידי ישראל, כדברי הנביא יחזקאל¹⁸:

וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם ובהעלותי אתכם מקברותיכם עמי. ונתתי רוחי בכם וחייתם והנחתי אתכם על ארמתיכם וידעתם כי אני ה' הפרתי ועשיתי נאם ה'... ועשיתי אתם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל ומלך אחד יהיה לכלם למלך ולא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד... וסתהרתי אותם והיו לי לעם ואני אהיה להם לא-להים. ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיה לכלם ובמשפטי ילכו וחקתי ישמרו ועשו אותם. וישבו על הארץ אשר נתתי לעבדי לעינקב אשר ישבו בה אבותיכם וישבו עליה המה ובניהם ובני בניהם עד עולם ודוד עבדי נשיא להם לעולם. וכרתי להם ברית שלום ברית עולם יהיה

¹⁷ מסכת סוטה, מט' עמוד ב', ועיין במפרשים שם.
¹⁸ פרק לז', פסוקים יג', כב'-כח', וכן פרק לח', פסוק כג'.

אותם ונתתים והרביתם אותם ונתתם את מקדשי בתוכם לעולם. והיה משכני עליהם והייתי להם לא-להים והמה יהיו לי לעם. וידעו הגוים כי אני ה' מקדש את ישראל בהיות מקדשי בתוכם לעולם... והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה'.

חמש לשונות של גאולה מנו רבותינו בדברי ה' למשה :

לכן אמר לבני ישראל אני ה'. והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים. והצילתי אתכם מעבדתם. וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים: ולקחתי אתכם לי לעם. והייתי לכם לא-להים. וידעתם כי אני ה' א-להיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים: והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב. ונתתה אתה לכם מורשה אני ה'¹⁹.

כנגד לשונות אלו תיקנו לנו ארבע כוסות של שבח והודיה לה' על הטוב שגמל עימנו. כנגד הלשון החמישית תיקנו רבותינו את הכוס החמישית, הנקראת כוס של אליו הנביא. המנהג הרווח לא לשתות מכוס זו, ולכן יש שנהגו לשומרה למחר בבוקר ולעשות עליה קידוש בבוקר²⁰. הסיבה שאיננו מחייבים לשתותה, היא שההגדה חוברה בחו"ל, בזמן הגלות, ולכן השאירו את הכיסופים למקדש ולגאולה, לעליה לארץ ישראל בתור ציפיה ותפילה לעתיד. ברוך ה' זכינו ובדורנו אנו נמצאים בארץ ישראל. זוכים אנו ליהנות מברכתה הגדולה כדבר שבשגרה. חובה עלינו להודות על כך. על כל הניסים והנפלאות שעושה ה' עימנו גם ברגעים קשים ומורכבים אלו.

חלק מהותי מההודאה, היא סיפור הנס לאחרים. כך נוהגים אנו בקורבן תודה, שזמן אכילתו הוא מועט ביותר, כדי שהאדם יאסוף אנשים רבים לסעודה, ולכשיישאל למה הוא עושה כן, יספר לכולם על הנס שה' עשה לו.

כולנו מצווים בלילה הזה לחוות גאולה. אנו לא עוסקים בסיפור היסטורי. אנו לא מנסים להעביר מידע. הלילה אנו מנסים לחוש. להרגיש. המשנה²¹ אומרת: בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, שנאמר: הגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. משנה זו נפסקה להלכה בדברי הרמב"ם²²,

¹⁹ שמות, פרק ו', פסוקים ו'-ח'.

²⁰ אמנם יש שנהגו לשתות אותה, ויש שנהגו לחלק ממנה בכוס הרביעית לשאר הכוסות של המסובים, וזאת על מנת לטעום קצת מהגאולה השלימה, למרות שעוד לא הגענו אליה בפועל.

²¹ פסחים, פרק י', משנה ה'.

²² חמץ ומצה, פרק ז', הלכה ו'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

אם כי בשינוי לשון מועט: בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים שנאמר: ואותנו הוציא משם. ועל דבר זה צווה הקב"ה בתורה: וזכרת כי עבד היית, כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית. הרמב"ם מדגיש שהמעשים שלנו בליל הסדר אמורים לגרום לנו לשינוי תודעתי גדול: איננו לומדים על יציאת מצרים. אנו מנסים לחוות אותו. איננו מסתפקים בכך שכל אחד יראה את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים. אנו רוצים להראות את עצמנו, כלומר לעשות מעשם בפועל שיגרמו לכולם, ולנו בעצמנו להבין שיש כאן שינוי גדול. שינוי המראה כאילו ממש עכשיו אנחנו בעצמנו יצאנו ממצרים. לעשות פעולות מעשיות וחוייתיות המראות את עוצמת הנס הטבוע בנו. עלינו לספר לבנינו ולכל המסובים גם את הניסים הגדולים שקרו לנו בתקופה האחרונה. לדבר על האחדות מופלאה. לספר את סיפורי העליה לארץ. את סיפורי הגבורה. פשוט צריך לחוות גאולה בלילה הזה.

החודש הזה לכם. משל למלך שקידש אשה וכתב לה מתנות מועטות. כיון שבא ללקחה, כתב לה מתנות מרובות כבעל. כך העולם הזה ארוסין היו, שנאמר וארשתוך לי לעולם, ולא מסר להם אלא הלבנה בלבד, שנאמר: החודש הזה לכם. אבל לימות המשיח יהיו נישואין, שנאמר: כי בועליך עושיך. באותה שעה מוסר להם את הכל, שנאמר: והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד²³.

רבותינו במדרש מופלא זה אומרים שתחילת הקשר בין הקב"ה לעולמו היו בקשרי אירוסין. יש קשר בין הארוס לארוסה, אבל הם אינם זוג אחד. אהבה גדולה, אבל עדיין שמירה על ריחוק. כך היה העולם עד יציאת מצרים: כולם בתחילה ידעו שה' ברא את העולם והוא מנהיגו, אבל מרוב ריחוק ופירוד, גם התרחקו ממנו. כך ניתן להבין גם את לשונות הגאולה דלעיל: שלוש הלשונות הראשונות – והוצאתי, והצלתי וגאלתי – הם הוצאת ה' את עמו מעבדות לחירות והצלתם. אין בקשר זה סימן של חיים מלאים. זו יציאה מעבדות לחירות. ממוות לחיים. אולם אין בזה כדי ללמד על המשך של חיים מלאים ועשירים. הלשון הרביעית והחמישית – ולקחתי והבאתי – הן ממש לשונות של המשכיות ויצירת חיים גדולים. בקידושין, הנעשים לאחר האירוסין, החתן לוקח את הכלה ומביא אותה לביתו. הקב"ה לקח אותנו במדבר, והביא אותנו לביתו, לארץ ישראל, ארצו המיוחדת שמושגחת על ידו באופן ישיר תמיד.

²³ מדרש רבה, שמות, פרשה טו', אות ל'.

עלינו לדעת שאנו נמצאים בארצות החיים. להבין איך כל מה שקורה לנו כל הזמן, ובפרט בתקופה הגדולה הזו, הוא בהשגחה ישירה של הקב"ה עלינו, על מנת להביאנו לידי גאולת עולמים. לספר על זה.

ברוך ה' זכינו לחיות בדור שכזה. רואים אנו בעינינו כיום את קיבוץ הגלויות המדהים של עמנו לארצנו. זוכים אנו למה שלא זכו אבותינו בדורות רבים. עם ישראל נאסף לכאן, וביחד אנו בונים כלי מיוחד שיחזיק ברכה. ביחד נוכל להפיץ את האור והטוב לעולם כולו. תהליך זה החל ביציאת מצרים. שם גילנו שיש לנו כח לברר את הקדושה מהטומאה. יש לנו כח להוציא מתוך הזהמה והתאוות את הברכה. הקב"ה שמר עלינו, ושמר את ההבטחה לאבותינו, ושמר את הזמן המיוחד בו נוכל להיגאל, ואנו שמרנו את ברכתו. ראינו את ניסיו ונפלאותיו שסייעו בעדנו, ובזכותם נמצאים אנו כאן היום, וממשיכים ביתר שאת במפעל הגדול של אבותינו.

לא סתם הגאולה היה בחודש האביב. כל החורף כולו העץ שומר על כוחותיו ויכולותיו, אולם הכל בהסתר. למעשה, כך נראה הדבר בכל הטבע כולו, והנה מגיע האביב והכל פורץ במעין שמחה וחיוניות של חיים, שלעיתים היה נדמה שכלל לא קיימת בימות החורף הקרים והחשוכים. אמנם הכל היה שם. רק שמרו על זה. שמרו שלא יאבד, ושמרו וציפו שכך יהיה.

גם אנו היינו בחושך גדול. בגלות ארוכה ומרה. והנה, עתה שבנו לארצנו. רואים אנו אור וברכה. משתדלים אנו לבנות ביחד כעם, כאומה, כלי גדול המזיק ברכה. כלי שיש בו מאותם הניצוצות שהתפזרו בכל העולם. כלי שיביא ברכה רוחנית וגאולה שלימה לעולם כולו. הכלי הזה החל להיבנות במצרים שלפני 3336 שנה. עכשיו אנו ממשיכים בבנייתו. בליל הסדר, אנו מגיעים עם עברנו המופלא ומוכיחים כי כל הדברים האלו אינם רק סיפורים שאירעו בעבר, אלא הם מציאות עכשווית של בניה ואמונה:

לְפִיכֶם אֲנַחְנוּ חַיִּבִּים לְהוֹדוֹת. לְהַלֵּל. לְשַׁבַּח. לְפָאֵר. לְרוֹמֵם. לְהַדְרָה. וּלְקַלֵּס
לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאַבּוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֵת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלֹהִים: הוֹצִיאֵנוּ מֵעֲבָדוֹת לְחַרּוֹת.
וּמִשְׁעָבוֹד לְגֵאֻלָּה. וּמִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה. וּמֵאֲבֵל לְיוֹם טוֹב. וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גְּדוֹל.
וְנֹאמֵר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה: הַלְלוּיָהּ!

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

קיצור הלכות פסח

1. מספר הלכות כלליות לחודש ניסן

אולי בתור הקדמה נאמר, כי אף על פי שאנשים רבים חושבים כי הלכות פסח מחמירות מידי לטעמם, וטוענים שאין מקום לכל החומרות האלו, יש לזכור שדווקא הדקדוק הגדול במצוות, ובמיוחד בחג זה – חג שבו נגאלו אבותינו ושבועזרת ה' נזכה גם אנו במהרה להיגאל בו – הוא חשוב ביותר. כתבו הפוסקים שיש ללמוד ולשנן היטב הלכות אלו, מכיוון שאיסור חמץ חמור הוא במיוחד והאוכל כזית חמץ מתחייב בעונש כרת, ממש כמו איסור אכילה ביום הכיפורים: 'כִּי כָּל אֹכֵל חֻמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מִיִּשְׂרָאֵל'. כיוון שכך, קבעו חז"ל הלכות מחמירות מאוד בפסח, שנועדו לצמצם את אפשרות העבירה²⁴ על מצוות החג הרבות, ולכן נדרש מאיתנו דקדוק רב ביותר בכל הפרטים הקטנים. חז"ל מורים לנו לעיתים שצריך ללכת אחרי המקלים, וכן שדרך ההיתר עדיפה על דרך האיסור, ואף על פי כן, בפסח חז"ל החמירו והלכו בדרך כלל לצד המחמיר²⁵, ולכן על כל בעל נפש להיזהר באיסורים חמורים אלו, וכבר נאמר בפיוטי השבת: 'וְלִמְזַהֵר וְלִנְהַר – שְׁלוֹמִים תֵּן כְּמִי נְהַר'. עוד יש לנו לדעת כי אין לנו לשנות מהמנהגים השונים בפסח ללא סיבה טובה, ובוודאי שלא לזלזל בהם, גם אם אנו לא מבינים אותם, וקבלה בידינו שהאר"י הקדוש לא היה מלעיג על שום מנהג שנהגו ישראל בפסח, וכן סובר מרן השו"ע²⁶. בזוהר הקדוש הפליג על מעלת הנשמר מחמץ בפסח: 'בְּזִמְנָא דְּשְׁלִיט עֲלֵיהּ לֵיל שְׁמוֹרִים, בְּלֵהוּ צְרִיכִים לְמַהוּי שְׁמוֹרִים, וְנִטְוִים

²⁴ אפילו בשוגג, שכן גם עבירה בשוגג היא עבירה.

²⁵ ויסוד הדברים הוא לפי הכלל של חז"ל שחמץ בפסח אסור בכל שהוא, כלומר שאפילו משהו (מעט) של חמץ אסור תערוכות שלמה וגדולה, הוא אינו בטל. לכן הלכו הפוסקים והחמירו מאוד בדיני חמץ בפסח, ונטו מכללי ההלכה הרגילים, ופוסקים אפילו כדעת יחיד (למרות שבדרך כלל הולכים לפי דעת הרבים), וכן החמירו גם במקרים שבדרך כלל לפי כללי ההלכה הרגילים אין צורך להחמיר. כמו כן, למרות שבדרך כלל פסיקת הש"ע מקילה יותר, לעניין פסח כתבו הפוסקים שברוב המחלוקות גם הספרדים פוסקים כרמ"א 'לעניין פסח אנחנו אשכנזים' – זכור לאברהם, תחילת הלכות פסח. כף החיים, סימן תמ"ז, ס"ק ע"ו, ע"ח, קיט'. וזאת לשונו של הרב רפאל ברוך טולדאנו (קיצור שולחן ערוך טולדאנו, חלק ב', סימן שה', סעיף מז'): 'הפרי חדש כתב דמשום חומרא דחמץ יש לחוש לכל הסברות לכתחילה, היכא דליכא הפסד מרובה'.

²⁶ שו"ע, סימן תמ"ב סעיף ו', וז"ל: 'נהגו לגרר הכתלים והכסאות שנגע בהם חמץ ויש להם על מה שיסמוכו', וכתב משנה ברורה (ס"ק כח'): 'רצונו לומר דאין ללעוג על המנהג לומר שהוא מנהג שטות וחומרא יתירה'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

מחמץ ושאור בכל שהוא, וְכָל מֵאֲכָלִים וּמִשְׁקִים בְּלֶהוּ נְטוּרִין. ומאן דְּנָטִיר לֹאן מִחְמָץ וּשְׂאֹר. גּוּפִיָּה, אִיהוּ נָטִיר מוּצָר הָרַע לְתַתָּא, וְנִשְׁמַתִּיה לְעִילָא. וְאִתְמַר בֵּיה: לֹא יִגְוֹרֵךְ רַע. בְּגִין דְּהָא אִתְעֵבִיד גּוּפִיָּה קֹדֶשׁ, וְנִשְׁמַתִּיה קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים' (=זמני הפסח כולם צריכים להיות שמורים מחמץ ושאור בכל שהוא, וכל המאכלים והמשקים צריכים להיות שמורים. ומי שנשמר מחמץ ושאור, גופו נשמר מיצר הרע ששולט למטה, ונשמתו מתעלת למעלה, שגופו נעשה ודש ונשמתו קודש קודשים), (ומובא בשם האריז"ל²⁷ שמי שנשמר ממשוהו חמץ בפסח, כלומר אפילו ממעט שבמעט של חמץ, מובטח לו שלא יחטא כל השנה כולה, ועיין עוד לקמן).

• **לימוד הלכות החג:** שואלים ודורשים בהלכות הפסח שלושים יום קודם לחג. רש"י לומד מהלכה זו את משך הזמן שיש להתעסק ולהיזהר בענייני הפסח, וזו לשונו: 'שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום, ומאז חל עליו להיזהר בצרכי הפסח', והזהיר שעליה הוא מדבר, היא זהירות והקפדה על כל ענייני הפסח. לכן ישתדל לכלכל את קניותיו בחכמה, שלא יישארו לו הרבה דברי חמץ; וכן יבדוק היטב את המוצרים הכשרים לפסח; וינקה היטב את הבית והכלים וכד', וכן כתב במפורש שו"ע הרב: 'כל שלושים יום לפני הפסח טוב להיזהר ולעיין בכל דבר שעושה שלא יישאר דבוק בו חמץ באופן שלא יוכל להסירו בנקל כשיגיע ערב פסח²⁸'. עיקר התקנה אמנם היתה בגלל קורבנות החג ולימוד דיני השחיטה, אך תקנה זו נשארה גם כיום כשבעוונות הרבים בית המקדש עדיין לא בנוי, כיוון שהלכות חג הפסח הן רבות. ברור שכדי לא להיכשל באיסורי חמץ, חובה על כל אדם לעסוק ללמוד ולשנן את הלכות החג המרובות, שיידע מה אסור ומה מותר, כיוון שתמץ בפסח אינו בטל אפילו במשוהו, כלומר אפילו אם נשאר רק מעט חמץ, אבל הוא חשוב בעיני האדם, עבר האדם על איסורי חמץ²⁹, ואם לא יידע שהדבר אסור לא יוכל לתקנו מלפני החג ועלול להיכשל באיסור חמץ. כמו כן אם חלילה מצא חמץ במהלך החג, או שהתערב חמץ

²⁷ זוהר הקדוש, ג' רפב; באר היטב, אורח חיים, סימן תמוז, ס"ק א'. חמדת ימים, מועדות דף ט.

²⁸ רש"י, פסחים ו, ד"ה קודם שלושים יום. שו"ע הרב, סימן תלו', כג'.

²⁹ מדאורייתא (מהתורה), רק כשנמצא שיעור חמץ החשוב בעיני האדם הוא עובר על איסור בל יראה ובל ימצא, והשיעור שיש בו חשיבות הוא כזית ומעלה, היינו 27 גרם ומעלה. לכן אסור להשאיר בבית שום חתיכות חמץ בשיעור 27 גרם ומעלה, אלא אם כן מכר אותן, ובלבד שאין חשש שיבוא לאכול אותם בטעות בחג הפסח, ועיין עוד בהמשך.

במאכליו, אף על פי שכעת מוטלת עליו החובה לבער את החמץ, הרי שלעיתים כבר עבר על איסור בל יראה ובל ימצא ואולי אף על איסור אכילת חמץ, ועל דברים כגון אלו אמר החכם מכל אדם: 'מְעֵנֵת לֹא יוֹכֵל לְתַקֵּן וְחֶסְרוֹן לֹא יוֹכֵל לְהִמְנוֹת'³⁰, שכן העבירה כבר נעשתה, והרי עבירה הגם שנעשתה בשוגג, עדיין עבירה היא, וזאת בניגוד לאדם שלא בנה סוכה או לא טלטל ארבעת המינים, שאף על פי שיש להיזהר גם בהם ויש לעשותם היטב ולדקדק בהם, בסופו של דבר אם לא עשה זאת, לא עבר עבירה אלא ביטל מצוות עשה. לכן חייבים אנתנו לבדוק היטב את ביתנו, ולהתכונן כראוי לחג. לכן אין להתבייש לשאול, שכן אין הביישן למד.

- חומרת איסורי חמץ:** איסור חמץ בפסח הוא 'במשהו', כלומר שאפילו אם יש רק מעט (משהו) של חמץ בתערובת, הכל נאסר, ועלולים לעבור על איסורי תורה חמורים שעונש אכילתם הוא כרת. ההקפדה הרבה אפילו על מעט חמץ, מלמדת שעלינו להקפיד ולדקדק מאוד בכל המצוות – בין מצוות שבין אדם למקום ובין מצוות שבין אדם לחבירו. חג הפסח מלמד אותנו שחשוב לדקדק מאוד בכל הפרטים הקטנים שבמציאות, שכן דווקא דקדוק נכון בפרטים הקטנים, ולמעשה רק הוא, יכול לסייע לאדם להשתנות באמת, ולגרום לו להיות יהודי שלם וכשר. משל למה הדבר דומה? לאוסף של חלקי פאזל קטנים ומדוקדקים, וכגון פאזל בן כמה אלפי חלקים, שרק הרכבתם באופן נכון תוך שימת לב לכל הפרטים הקטנים יכולה ליצור תמונה יפה ושלמה, ואם לא יניחו אפילו חלק אחד או שיניחו אותו שלא במקומו כל התמונה היפה תיהרס. הדברים הגדולים, השאיפות הרחבות חשובים הם, אך העולם נבנה ועומד בזכות השקעה בדברים הקטנים: 'מֵאֵן דְּאִיהוּ זְעִיר – אִיהוּ רַב. וּמֵאֵן דְּאִיהוּ רַב – אִיהוּ זְעִיר'³¹. (=מי שהוא קטן הוא גדול, ומי שהוא גדול הוא קטן), הגדולה האמיתית היא היכולת להשקיע בדברים הקטנים. מי שהוא גדול, ומתעסק רק בדברים 'הגדולים', מפספס מתוך כך את הדברים הקטנים, ובעצם הוא מאוד קטן. הוא לעולם לא יצליח להגיע לשלימות. אולם מי שהוא קטן, ולכן מבין את משמעות הפרטים הקטנים, והוא משקיע היטב בכל פרט ופרט – הוא הגדול האמיתי.

³⁰ קהלת, פרק א' פסוק טו'.
³¹ זוהר הקדוש, שלח לך, דף רי'.

• הגדרת איסורי חמץ: חמץ הוא אחד מחמשת מיני דגן, שהם חיטה,

שעורה, שיבולת שועל, שיפון וכוסמין³², שהיו במגע עם מים מעל 18 דקות³³ ללא תזוזה³⁴, ואפילו אם לא אפו, בישלו או טיגנו את הבצק. לכן כל בצק שעברו עליו 18 דקות ללא לישה והתעסקות והיה באוויר החדר הרגיל הפך לחמץ³⁵, ויש לבערו לפני החג. במקרה ואוויר החדר חם יותר הרי שהעיסה יכולה להחמיץ גם בזמן מועט יותר, ולכן האופים מצות, צריכים להקפיד שלא יקרבו את העיסה המוכנה לתנור, שכן חום התנור רב, והעיסה יכולה להחמיץ גם בזמן מועט יותר, ולכן נוהגים ליצור הפרדה בין איזור הלישה לבין איזור האפיה³⁶. יש לציין שאיסור זה קיים גם אם לא

³² יש להבדיל בין 'כוסמין' שהיא אחת ממיני הדגן וחייבים על חימוצה בפסח, וניתן להכין ממנה מצת מצווה (אם הקמח נשמר כראוי: חיי אדם, כלל כו', אות ד'), ומברכים על עיסה מקמח זה המוציא כל השנה, לבין 'כוסמת' שהיא מין של קטניות, שלמנהג עדות אשכנז אין לאוכלה בפסח אך אינה חמץ, ולחלק מעדות הספרדים ניתן לאוכלה. למעשה, במציאות חיינו כיום, כמעט שאנו לא פוגשים את מין הדגן הנקרא 'כוסמין' בצורתו המקורית, אולם ניתן למצוא קמח כוסמין במרכולים שונים, וניתן למצוא שם אף לחם כוסמין או עוגיות כוסמין וכד'. יש להעיר שיש להקפיד כל השנה לקנות קמח זה רק ממקום ששמור את הקמח בקירור לאחר הטחינה, מאחר שלא ניתן לנפות את הקמח הזה בצורה טובה, ושמירת הקמח בקירור מונעת ממנו להתליע, כך שאין יותר צורך לנפות את הקמח לפני השימוש בו. כיום ישנן שיטות נוספות לשמור על קמח מנופה ללא תולעים, וכגון ואקום וכד', ולכן הקונה צריך לברר היטב שהקמח אכן נשמר בשיטה טובה המבטיחה שלא יתליע עם השגחה מוסמכת, ולאחר פתיחת השקית ישמור את הקמח בקירור, ואם משתמש בו לזמן רב יותר ישמור אותו בהקפאה. דבר זה נכון גם לכל שאר הקמחים המלאים, שכן לא ניתן לנפות אותם היטב מפאת גסותם, שאם ישמרו בקירור מיד לאחר הטחינה אינם צריכים ניפוי שנית, וכגון קמח חיטה מלא, קמח שיפון וכד'.

³³ שזוהו זמן הילוך מיל, ולמרות שיש הסוברים שהילוך מיל הוא 22.5 דקות (הגר"א, והרב טיקונינסקי), ויש הסוברים שהילוך מיל הוא 24 דקות (רמב"ם, ושולחן ערוך הרב) לעניין חמץ, הסכמת הפוסקים לנקוט את הזמן המוקדם יותר (כלומר שזמן הילוך מיל הוא 18 דקות, כדעת השו"ע והחזו"א) משום חומרת איסור חמץ.

³⁴ ועל כן עוד ממשיכים ללוש את העיסה אין היא מחמיצה, וכן העלתה הגמרא (פסחים מח:): 'כל זמן שעוסקות בבצק אינו בא לידי חימוץ', וכ"פ שו"ע, א"ח, סימן תנט', סעיף ב': 'לא יניחו העיסה בלא עסק ואפילו רגע אחד. וכל זמן שמתעסקים בו, אפילו כל היום אינו מחמיץ; ואם הניחו בלא עסק שיעור מיל, הוי חמץ'. אמנם יש לציין כי כדי שהעיסה לא תחמיץ צריכים ללוש את כולה, אבל אם רק לשים אותה במקום אחד, הרי שרק מקום זה לא מחמיץ והשאר חמץ, ולכן נוהגים להכין עיסות קטנות שיוכלו ללוש את כולם בבת אחת. עיין: משנה ברורה סימן תנט ס"ק יב. למרות ההיתר ללוש את המצה בשיעור זמן גבוה, יש הסוברים (ב"ח, שם אות ג'. ריטב"א שם, ד"ה מתניתין) שהבצק לא מחמיץ רק אם לשים בקצב הרגיל, שהוא שיעור הליכת מיל, ואם לש במשך זמן רב יותר הבצק מחמיץ, למרות שהוא עדיין בתנועה, ולמעשה לכתחילה מחמירים לסיים את תהליך הלישה תוך 18 דקות (ולא יותר), וכן פסק ערוך השולחן (אות ז'): 'ויש להחמיר ולמהר בעניין עשיית המצות... ואם כי אין הלכה כן מכל מקום במצה ראוי להחמיר', ועיין עוד לקמן בעניין מצות ח"י רגעים.

³⁵ כאשר נראו סדקים בבצק סימן שהוא החמיץ וחייבים לבער אותו, גם אם לא עברו על הבצק 18 דקות ללא לישה, ואפילו אם הסדקים מעטים ונראו רק בחלק מהבצק. כמו כן, אם הבצק תפח זה סימן שהוא החמיץ וחייבים לבער אותו, ואפילו אם לא הפסיקו ללוש את הבצק ועדיין לא עברו 18 דקות.

³⁶ שו"ע, א"ח, תנט', סעיף א'. פרי מגדים, משבצות זהב, ס"ק א'. וזאת לשון הב"ח, אות ב': שיעור מיל דווקא בבית שאין התנור בו, אבל בבית שהתנור בו הוא חם ביותר, ואפילו בפחות מהלך מיל הוא מחמיץ'. להלכה, כל עיסה שרואים ומרגישים בחוש שהתחממה יותר, הן בשל חום שמש, או חום התנור אסורה באכילה, ואם התחממה ביותר, הרי שנאסרת אף בהנאה אם נעשתה אחרי זמן איסור חמץ – כף החיים, סימן תנט', אות ג'.

יבצח שלו, רב העיר ירוחם

הוסיפו לבצק חומרי תפיחה, כגון: שמרים או אבקת אפייה וכד', מאחר שבצק יכול לתפוח מעצמו במשך הזמן, וחומרים אלו רק גורמים לתפיחה להיות אחידה ומהירה יותר. לחם, פיתה, ביסקוויט, וופל, מקרוני, פתיתים, קוסקוס, בורגול, סולת, חלק מאבקות המרק, וכן כל מוצר המכיל 'גלוטן' (שאינו כשר לפסח) הינם חמץ גמור!

• משקאות וממתקים מחמץ: איסור חמץ קיים גם במשקאות שונים,

ויש לבערם לפני הפסח או למוכרם לגוי, כגון בירה, ויסקי וסוגים שונים של משקאות אנרגיה וכד', הינם חמץ גמור, וכן כל משקה המופק מחמשת מיני דגן הינו חמץ גמור! גם חלק מהסוכריות והממתקים השונים עשויים מחמץ ממש, כגון סוכריות מהסוג המכונה 'ליקריץ'³⁷, וכן ממתקים צבעוניים עם סוכר המכונים בפי הילדים 'שטיחים' או 'חמצוצים', ויש לבערם לפני החג. יש לדעת שבתעשיית המזון היום משתמשים ברכיבי חמץ במאכלים ומשקאות רבים, שכן הקמח הוא חומר מדבק ומייצב ועוד, ולכן יש לבדוק היטב את המאכלים והמשקאות השונים גם אם לא נראה לנו באופן פשוט שהוצר מכיל חמץ, ועיין עוד לקמן.

• איסורי חמץ: ביחס לחמץ, התורה ציוותה ארבעה ציוויים, שלושה מהם

הם לאו, היינו דברים שאסור לעשות, ואחד הוא מצוות עשה.

1. אכילת חמץ: אסור לאכול חמץ, שנאמר: 'וְלֹא יֵאָכַל חֲמֵץ'³⁸, ולמדו חז"ל שיש גם איסור ליהנות מהחמץ. עוד הוסיפה התורה לאסור גם אכילת דבר שהחמץ

דין קמח רגיל: קמח רגיל הנמכר בחנויות הינו ספק חמץ, שכן מנהג טחנות הקמח כיום הוא ללתות (=להשרות) את החיטים במים לפני טחינתם למשך זמן מה, ואז מייבשים אותם במכונות גדולות, עם חום רב, ואף על פי שהחיטים לא היו במים מעל 18 דקות, מאחר והחום במפעלים השונים רב מאוד, ייתכן כי החמיצו כבר. אמנם מאחר שמדובר רק בספק חמץ ולא בחמץ וודאי ניתן למכור את הקמח במכירת החמץ, ועיין עוד לקמן. אם רוצה להכין מצות בעצמו, יש לקנות דווקא קמח כשר לפסח, שנשמר מעת הקצירה או לפחות משעת הטחינה ולא להשתמש בקמח רגיל. קמח מצה אינו קמח רגיל אלא מצות טחונות, ולכן מותר לאוכלו, וברכתם של מיני מאפים מקמח מצות היא 'בורא מיני מזונות', ולכן אין להכין מקמח זה מצה, ואם יעשה כן לא יצא בה ידי חובה. ³⁷ סוכריות ה'ליקריץ' עשויות מתמצית צמח הליקריץ בתוספת של שמן או תמצית אניס, ומעורבות בקמח חיטה, שנותן לסוכריה את קשיותה. במקור סוכריות אלו היו בצבע שחור או אדום, אולם כיום ניתן למוצאן בטעמים ובצבעים רבים. על עטיפת הסוכריות כתוב: מכיל גלוטן. כשקונים סוכריות אלו בתפוזרת, כמו שמאוד נפוץ לרוכשן במשקל, לא ניתן לראות את העטיפה, ויש להיזהר בזה כל השנה ולציין שאלו סוכריות ליקריץ. ראוי לציין שלמרות שאין חשש חמץ ב'אניס', חובה לקנותו בהכשר מסודר, שכן לפעמים מערבים חומר זה עם שמני קטניות אחרים וכד', ולכן לפעמים משקה 'ערק' מוגדר אוכלי קטניות בלבד. ³⁸ שמות פרק יג', פסוק ג'.

מחמת דבר אחר ולא רק מחמת עצמו, היינו לאסור גם עיסה שהחמיצה בשל תוספת שמרים וכד', ולא רק כתוצאה מהתפיחה הטבעית שלה, שנאמר: 'כָּל מִקְמָצָת לֹא תֹאכְלוּ'³⁹. העונש על אכילת חמץ בפסח הוא כרת, שהוא עונש חריג וחמור מאוד⁴⁰, וזאת בניגוד לרוב איסורי אכילה שהעובר עליהם חייב מלקות, שנאמר: 'כִּי כָל אֲכָל חֻמֵץ וְנִגְרָתָהּ הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרֵאשִׁון עַד יוֹם הַשִּׁבְעִי'⁴¹.

2. **בל יימצא:** אסור שיימצא חמץ ברשותנו בפסח, שנאמר: 'שִׁבְעַת יָמִים טָאָר לֹא יִמָּצֵא בְּבֵיתְכֶם'⁴², והכוונה היא שאסור לנו שיימצא בביתנו שאור, שהוא החומר שמחמיץ את העיסה שהשתמשו בו בעבר, והוא בעל פעולה דומה לשמרים שמצויים בימנו. מפסוק זה נלמד גם שאסור להשאיר בביתנו חמץ, היינו עיסה מחמשת מיני דגן שתפחה והחמיצה.

3. **בל יראה:** צריך שלא יראה חמץ או שאור ברשותנו במהלך חג הפסח, שנאמר: 'וְלֹא יֵרָאֶה לָךְ חֻמֵץ וְלֹא יֵרָאֶה לָךְ טָאָר בְּכָל גְּבֻלְךָ'⁴³.

4. **מצוות השבתת החמץ:** יש מצוות עשה להשבית את החמץ ואת החומר שמחמיץ (= שאור, שמרים) לפני חג הפסח, שנאמר: 'אָף בַּיּוֹם הָרֵאשִׁון תִּשְׁבִּיתוּ טָאָר מִבְּתֵיכֶם'⁴⁴, ואף על פי שהתורה מצווה על השבתת השאור, למדו חז"ל מהפסוקים הקודמים שיש השוואה בין שאור לחמץ, ולכן חייב להשבית גם חמץ.

יש לציין שעוברים על איסור בל יימצא ובל יראה רק אם נשאר ברשותנו חמץ בשיעור כזית ומעלה, ואם נשאר פחות משיעור זה לא עוברים על איסור תורה. למרות זאת, איסור אכילה הוא אפילו בפחות משיעור כזית, וזאת משום שכאשר האדם אוכל

³⁹ שמות, פרק יב', פסוק כ'.

⁴⁰ וזאת לשון הרמב"ם (פירוש המשנה, הקדמה לפרק חלק): 'והרעה השלמה היא היכרתות הנפש ואובדנה, ושלא תזכה להישאר קיימת, והוא הכרת הנזכר בתורה. וענין הכרת – היכרתות הנפש, כמו שבאר ואמר: הכרת תכרת הנפש ההיא, ואמרו עליהם השלום: הכרת – בעולם הזה, תכרת – לעולם הבא'. עבירות שעונשן כרת, מוגדרות כעבירות חמורות ביותר, שאינן מתכפרות בתשובה בלבד, כדברי הרמב"ם (הלכות תשובה, פרק א', הלכה ד'): 'עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויום הכיפורים תולין, ויסורין הבאין עליו גומרין לו הכפרה. ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורין'. ראו לציין שעונש כרת קיים בשלושים ושש עבירות בלבד (מתוך תר"ג – 613 – מצוות!), שרובן מאוד רחוקות מהאדם, ועיקרן הוא בענייני צניעות.

⁴¹ שמות, פרק יב' פסוק טו'.

⁴² שמות, פרק יב', פסוק יט'.

⁴³ שמות, פרק יג', פסוק ז'.

⁴⁴ שמות, פרק יב', פסוק טו'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

משהו, ואפילו אם הוא מועט ביותר, הוא מחשיב אותו (שהרי אדם לא מכניס לפה כל דבר), ולכן אסור לאכול אפילו מעט חמץ, וכן צריך זהירות גדולה מזה אפילו בשוגג. לכן ניקיון המטבח הוא החלק החשוב ביותר בבית, וכן ניקיון כל מקום שבטעות יכול האדם לאכול בו פירורי חמץ, ועיין עוד לקמן.

• **יגלוטין** הוא אחד ממרכיבי החיטה, והוא החומר שמחמיץ את החיטים, ולכן כל מוצר שנמצא בו 'גלוטין' (שאינו עשוי מקמח כשר לפסח) אסור בכל איסורי הפסח⁴⁵, וחיבים לבערו לפני החג⁴⁶, אלא אם כן עשו מכירת חמץ. יש להעיר שבתעשיית המזון כיום מערבים 'גלוטין' בהרבה מאכלים, וכן בתעשיית התרופות, שחומר זה גורם להסמכת המאכלים ולהעמדתם, ולכן אנחנו צריכים להיזהר בדבר זה במיוחד. אמנם ניתן לבדוק דבר זה, מאחר שהחוק מחייב לכתוב על האריזה האם יש בה 'גלוטין', ולכן יבדוק לפני הפסח האם המאכלים מכילים 'גלוטין' ויבער אותם או שימכור אותם⁴⁷, אלא אם כן המוצר כשר לפסח התשפ"ד (או שהיה כשר לפסח בשנים הקודמות) בהשגחת רבנות מוכרת, שהרי גם המצה מכילה גלוטין, ועיין עוד בהמשך.

• **דיני חודש ניסן:** ערב ראש חודש ניסן, יום שני (כט' באדר ב' התשפ"ד, 8.4.2024 למנינים), לא אומרים תחנון במנחה, כבכל ערב ראש חודש. יש אומרים בכל ערב חודש תפילה מיוחדת להורים על ילדיהם שחיבר השל"ה הקדוש, ותבוא עליהם ברכה. תפילה זו נמצאת בסוף החוברת⁴⁸. בשבת קוראים את פרשת השבוע כרגיל, פרשת 'תזריע', ללא תוספות מיוחדות. מראש חודש ניסן עד סוף החודש לא אומרים תחנון, לא נופלים אפיים, והספרדים גם לא אומרים 'למנצח', כיוון שרוב החודש עובר בקדושה ובשמחה. חודש ניסן הוא העבר שלנו, ההווה שלנו וגם העתיד שלנו:

⁴⁵ איסור אכילה, בל יראה ובל יימצא.

⁴⁶ לקיים בו מצוות עשה של השבת חמץ.

⁴⁷ יש להעיר שכתוביות המופנות לחולי צליאק (אנשים שיש להם אי-סבילות לגלוטין) אינן מלמדות על איסור חמץ. לכן כשכתוב על מוצר רגיל (לא בכשרות לפסח) שהוא עשוי להכיל עקבות מזערניים של גלוטין, או מכיל גלוטין פחות מ-20PPM, לא צריך לבערו, אבל המוצר לא כשר לפסח ואסור לאוכלו כל החג, ולכתחילה ימכור אותו במכירת חמץ. כמו כן, יש מצות מקמה מיוחדת שיעל לחולי צליאק, ועיין עוד לקמן.

⁴⁸ ואף על פי שעיקר תיקון תפילה זו הוא לערב ראש חודש סיוון, החודש שבו ניתנה לנו תורת חיים, טוב לאומרה בכל ערב חודש, ומי שאומר אותה בכל יום הרי זה משובח, שהרי צריך האדם להתפלל ולפנות אל ה' על כל מה שיקר וחשוב בעיניו, וחינוך הילדים בוודאי יקר לכולם.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

מאחר שחנוכת בית המקדש השלישי עתידה להיות בסוף חודש ניסן. נמצא שתחילת החודש היא זיכרון לחנוכת המשכן, לאחר מכן חג הפסח עצמו שנחגג השנה, ולבסוף צריכה להיות חנוכת הבית השלמה – חנוכת בית המקדש השלישי, שייבנה במהרה בימינו, אמן כן יהי רצון.

- **הנהגות מיוחדות בימים אלו:** כתב ר' אליעזר פאפו זיע"א, בספרו פלא יועץ, שהחובה לבדוק ולבער את החמץ לא קיימת רק בביעור החמץ הפיזי אלא עלינו לתקן מידותינו והנהגותינו, והזמן המסוגל לתיקון המידות הוא בשלושים הימים שלפני הפסח, וכפי התעוררותו ודקדוקו במצוות החג מתוך שמחה גדולה, כך יזכה לשפע של שמחה בכל מעשיו, ויכול לקרב הגאולה וזאת לשונו הזהב:

אמנם כדי לבער רוח הטמאה מעליו לגמרי, לא סגי בבדיקה ובעור החמץ לחד, אלא כתבו המקבלים שמשלשים יום קדם פסח צריך לתן לב ללכת בדרך טובים ולקיים קצת דרכי התשובה, ואז הקדוש ברוך הוא בכל לילה מוציא חלק מנשמות ישראל מתוך הקליפות, הכל לפי מעשיו של אדם ולפי הכנתו, עד שבלייל התקדש חג עומדים מבחוץ בני חורין. וזהו בחינת יציאת מצרים שיש מדי שנה בשנה וזהו בעצם אמרם, חייב אדם להראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים (פסחים קטז ב), וזהו עיקר שמחתנו על גאלתנו ועל פדות נפשנו. אבל אם לא עשה הכנה מקדם ולא נזהר בחמץ כראוי, לשמחה מה זו עושה? ודין גרמא שאינו מתעורר כל כך ואינו נכנס בליבו כל כך שמחה, כי הכל תלוי לפי מעשיו ולפי זכות נשמתו ולפי הכנתו. וביותר צריך להתעורר בתשובה אלה השלושים יום קדם פסח, כי עינינו תכלינה אל צפיתנו צפינו למאמר חכמי ישראל שאמרו בניסן נגאלו ובניסן עתידים להיגאל (ראש השנה יא ב). והן בעוון הניסני"ם נראו בארץ זה כמה מאות שנים ואנחנו לא נושענו. ובדואי שבהתקרב הימים האלה, רחל מבכה על בניה, וזה ממרום ישאג וממעון קדשו ייתן קולו, שאג ישאג על נוהו, וכל צבא המרום ומשיח צדקנו יושבים ומצפים בשבעה עינים לראות אם הגיע קץ הפלאות כי עת לחננה כי בא מועד. לכן חייב כל אדם להתעורר ולעשות כל אשר בכוחו לעשות ולשפוך נפשו לפני ה' יום ליום ולילה ללילה על הגאולה, אולי ימצא עת רצון ויתעשת הא- להים השומע תפלת כל פה וישמע קול תחנוניו. ועל כל פנים תפלתו ומעשיו עושים רושם ועילוי לשכינת עוזנו על ידו ונחת רוח למעלה. כי ישר בעיני ה' כאשר רואה כי יש נחלה על שבר בת עמו ועל צער השמים, וסוף הכבוד לבוא ויזכה ויראה בנחמת ציון ובבניין קדשנו ותפארתנו שייבנה במהרה בימינו אמן כן יהי רצון:

- **תיקון חצות:** כתב מרן השולחן ערוך להלכה (או"ח, סימן א', הלכה ג') בשם הרא"ש: 'ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש'. לכן תיקנו

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

רבותינו לומר בכל יום חול תיקון חצות, שזו תפילה הנאמרת בישיבה על הקרקע (אולם לא ישב על הקרקע ממש, אלא על בד או מחצלת), שיש בה כמה פרקי תהילים ופרק ממגילת איכה, שעיקרם הוא בכי על החורבן ותפילה לגאולה. זמן אמירת תיקון חצות הוא מחצות הלילה, ועד לעלות השחר, וניתן לסיים אמירתו עד כחמש דקות אחרי עלות השחר. תיקון חצות מורכב משני חלקים: תיקון רחל, שהוא בכי על הגלות והחורבן, ותיקון לאה, שהוא תפילות לגאולה שלימה. לפני תיקון חצות אומרים וידוי. בכל יום שלא אומרים תחנון לא אומרים לא אומרים תיקון רחל, ואז גם לא אומרים וידוי, אלא אומרים תיקון לאה בלבד, ובימים אלו לא יושבים על הקרקע אלא במקום שרגיל ללמוד בו. לא אומרים תיקון רחל גם בלילות הבאים: ליל ראש חודש, אחרי מולד הלבנה (למרות שכן אומרים וידוי ביום זה בתפילה), בימי העומר, בעשרת ימי תשובה, בחול המועד סוכות, בשנת השמיטה בארץ ישראל, וכן בבית החתן ובבית האבל. בימי בין המצרים, אומרים תיקון חצות גם בימים עצמם (למעט בערב שבת, בשבתות, בערב ראש חודש ובראש חודש מנחם-אב), ולאחר מכן מוסיפים כמה קינות. בליל שבתות וימי טובים, חול המועד פסח, ראש השנה ויום כיפור, לא אומרים כלל תיקון חצות. לכן למעשה, מליל ראש חודש ניסן לא אומרים תיקון רחל, ולא מתוודים, עד לאחר חג שבועות (יב' בסיון כולל ליל יב' בסיון), ובמהלך כל ימי חג הפסח לא אומרים כלל תיקון חצות⁴⁹.

• **פרשת הנשיאים:** נוהגים לומר בכל יום את פרשת הנשיאים של אותה היום, שכן מראש חודש ניסן שבו הוקם המשכן כל נשיא הקריב את קורבן שֶבֶטו דבר יום ביומו. הנשיא הראשון הוא נחשון בן עמינדב לשבט יהודה. ביום י"ג ניסן (יום ראשון), לאחר שכילו הנשיאים להקריב את קורבנם, נוהגים לקרוא את פרשת המנורה. הספרדים מוסיפים בכל יום לאחר קריאת הפרשה, גם מספר פסוקים מהנביאים, כתובים, מהזוהר הקדוש, ולבסוף אומרים תפילה לעילוי נשמות כל עם ישראל כמובא בסידורים, ויש העושים את הסדר המלא רק ביום הראשון, ובשאר הימים מסתפקים בקריאת פרשת הנשיא המיוחדת לכל יום ומוסיפים את התפילה

⁴⁹ בן איש חי, שנה א', פרשת וישלח, ה'-ז', י'-יא'. כף החיים, סימן תקנב', ס"ק טל'. שו"ת איש מצליח, חלק א', אר"ח, סימן ד'.

לעילוי הנשמות. יש הנוהגים לקרוא את פרשת הנשיאים מתוך ספר תורה, אבל הטוב ביותר הוא לקרוא מהסידור או מהחומש, גם אם קוראים פרשיות אלו כשיש עשרה אנשים בבית הכנסת⁵⁰.

• **ברכת האילנות:** מראש חודש ניסן, בזמן שעצי המאכל (=אילנות)

מלבבים, יש לומר ברכה זו⁵¹, וכיוון שזריזין מקדימים למצוות, יש נוהגים לברכה כבר בראש חודש עצמו, אולם ניתן לברכה במשך כל החודש. נחלקו הפוסקים האם ניתן לומר ברכה זו בשבת: לדעת בעל 'בן איש חי' אין לומר ברכה זו בשבת, וכך פסקו הפוסקים ההולכים אחרי הקבלה והרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל, אך הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל הקל ואמר שאם אין לו זמן אחר וחושש שמא יעבור הזמן או האילן יפסיק להיות מלבלב וכיוצ"ב יכול לאומרה בשבת⁵². למעשה, נכון להימנע ממחלוקת ולא לברך ברכה זו בשבת, גם אם זה הזמן שבו נאספים אנשים רבים, וחושבים להרוויח ברוב עם הדרת מלך. מי שרואה⁵³ שני אילנות מאכל⁵⁴ מלבבים (פורחים)⁵⁵ מברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ-ה-יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁלֹא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כָּלוּם,

וּבְרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת, לַיהֲנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם

הספרדים נוהגים לומר לפני הברכה בקשה מספר 'לשון חכמים' של מרן בעל 'בן איש חי', ולאחר הברכה, אומרים 'יהי רצון' ו'שיר המעלות' הכל כמובא בסידורים.

⁵⁰ וזאת כדי לחוש לדעת הירושלמי שאין לקרוא בספר תורה ללא ברכה, והרי ברור שאין לברך על קריאת פרשות הנשיאים, ונמצא שהוצאת ספר התורה היא לבטלה.

⁵¹ עיין לקמן לגבי ברכה בח"ל על אילנות שאינם מלבבים בחודש ניסן.

⁵² יש לציין שלדעת הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל ניתן אפילו לכתחילה לברך את הברכה ביום שבת כאשר ראש חודש חל בשבת, בכדי להיות בגדר זריזים המקדימים (חזון עובדיה, פסח, ברכת האילנות, ה"ה), אולם לדעת הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל גם במקרה זה לא יברך בשבת, שהרי הכלל זריזים מקדימים קיים רק כשאין מחלוקת בדבר, אולם אם יש בעיה לברך בראש חודש, הרי שהזריזין מקדימין נעשה דווקא ביום ראשון בשבוע, שאז זה היום הראשון שניתן לברך ברכה זו בשופי. לכן במקרה כזה ראוי לברך ברכה זו ביום א' ולא לדחותה, ובפרט כאשר יש חשש שהפריחה לא תימשך לזמן רב. (הגדת אורח חיים, עמוד עז', ס"ז. כף החיים, סימן רכ"ו, ס"ק ד').

⁵³ עיוור לא יברך ברכה זו, אלא ישמענה מאחר שיתכוון להוציאו והוא יתכוון לצאת בברכתו.

⁵⁴ לא מברכים על אילנות סרק. הלכות קטנות, ח"ב, סימן כח'. מועד לכל חי, סימן א', אות ט'. משנה ברורה, סימן רכ"ו ס"ק ב'. כף החיים, ס"ק ב'.

⁵⁵ **משנה ברורה** (סימן רכ"ו ס"ק ד') מבין שניתן לברך גם על עצים שנגמר לבלובם והתחילו לצאת להם הפירות, כל עוד הפירות אינם ראויים לאכילה ולא נגמרו כל צורכם, ועל כן אשכנזים בשעת הדחק נוהגים להקל לברך גם אם כבר עלו פירות בעץ, אבל ספרדים במקרה זה, יברכו בלא שם ומלכות.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

לכתחילה יש לברך על שני אילנות, שלפחות אחד מהם אינו מורכב⁵⁶, והמהדר לברך על שני עצי מאכל מסוגים שונים תבוא עליו הברכה⁵⁷. בניגוד לאיסור לברך על עצים מורכבים, ניתן לברך על עצי עורלה, כלומר עצים שנטעו אותם לפני פחות מארבע שנים, כך שעדיין אסורים בהנאה⁵⁸. ניתן לומר ברכת האילנות בלילה, ובלבד שיבחין היטב בעצים הפורחים ויהנה מראייתם, וכגון שרואה את הפרחים היטב לאור החשמל⁵⁹. ניתן לכתחילה גם לברך על עצים הצומחים בתוך הערים ובחצרות הבתים, אבל מי שיכול לצאת בקלות אל מחוץ לעיר ולברך שם על העצים המלבלבים – תבוא עליו ברכה⁶⁰, ויש הידור מצווה כשמברך על מיני עצים רבים⁶¹. ברכה זו מברכים רק פעם בשנה, ועל כן יש להתאמץ לברכה כתיקנה. בין הפוסקים הספרדים מצאנו מחלוקת בעניין חיוב ברכת נשים בברכת האילנות, שיש אומרים שיכולות לברך בעצמן, ויש אומרים שלא, ולנוהגים כך, רצוי שתשמע את הברכה מבעלה והוא יכוון להוציאה⁶², ובשל ספק ברכות עדיף לנשים מעדות המזרח לנהוג כדעה זו⁶³. הפוסקים

⁵⁶ אף על פי שלהלכה כאשר אוכלים מפירות של עצים מורכבים, כגון פומלית (המורכבת מאשכולית ופומלה) וכד', מברכים עליהם 'שהחיינו', וזאת כיוון שבברכה זו אנו מברכים על הנאת עצמנו, שהביא אותנו לשנה חדשה, שלא כמו ברכת האילנות שאנו מברכים על יצירתיו של הקב"ה, והרי הוא לא יצר אילן מורכב.

⁵⁷ אע"פ שלכתחילה ראוי להדר לברך על שני סוגים של אילנות מאכל, ניתן לברך על שני אילנות מסוג אחד (הגדת אורח חיים, עמוד עז', ס"ט. כף החיים, סימן רכ"ו, ס"ק ב'), ואם לא מוצא שני אילנות, רשאי בשעת הדחק לברך גם על עץ אחד. (בדי השולחן, סימן ס"ו, אות יח'). אפילו פרח אחד בעץ נקרא פריחה.

⁵⁸ סיבת ההבדל בין עצי כלאיים שאין לברך עליהם, לבין עצי כעורלה שניתן לכתחילה לברך עליהם, היא מפני שישוד הברכה היא הודאה לה' על כל מעשיו ורוב טובו וחסדו אלינו. אילן כלאיים ניטע כנגד רצון הבורא וממילא יש בעיה להלל את ה' על בריאתו, ובעצם לא ה' ברא אותו, אלא האדם, אולם עץ עורלה הוא עץ רגיל שניטע ברצון ה', וזו דרך גידולו הרגילה, ורשאי לברך למרות שריסור עורלה הוא איסור הנאה, שכן מצוות לא לאו ליהנות ניתנו: רב פעלים, או"ח, ח"ג, סימן ט'. ישכיל עבדי, ח"ז, אר"ח, סימן יב'.

⁵⁹ ציץ אליעזר, ח"יב, סימן כ', אות ו'.

⁶⁰ פסקי רי"ד (ברכות מג): סובר שצריך דווקא לצאת אל מחוץ לעיר, אבל העיקר להלכה (רמב"ם, פ"י הי"ג. רב פעלים, או"ח, ח"ג, סימן ט'). הגדת אורח חיים, עמוד עז', ס"ח. כף החיים, סימן רכ"ו ס"ק ג') שניתן לברך גם בתוך העיר, ובדואי כשיש בדבר צורך כגון שיש טורח לצאת אל מחוץ לעיר, או שהדבר כרוך בביטול תורה וכד'.

⁶¹ וככל שירבה שם הצומח הדבר טוב, מאחר שבברכה זו האדם מעלה את ניצוצות הקדושה הפזורים בצומח. אולם מאחר שזה רק הידור, אם מוצא מקום כזה בנקל יברך בו, אבל לא יעכב את הברכה לשם כך: כף החיים, סימן רכ"ו, ס"ק ב'.

⁶² ואם לא תשמע מבעלה תברך ללא שם ומלכות ותהרהר שם ומלכות בליבה, ועצה זו נכונה לכל המקרים שבהם קיים ספק בברכה, בין אם האדם לא יודע את הדין ואינו יכול לברך כעת, ובין אם לא זוכר האם בירך או לא, שעליו לברך באופן זה, ודרך זו נחשבת כברכה לכל דבר ועניין.

⁶³ הפוסקים נחלקו האם ברכה זו היא ככל מצוות עשה שהזמן גרמן, כלומר מצוות עשה התלויה בזמן, שנשים פטורות מקיומן כנסילת לולב וכד', ובזה יש מחלוקת האם תברכנה או לא, או שברכת האילנות אינה מצוות עשה התלויה בזמן אלא מצווה התלויה בתקופת האביב כגון פסח וכד', ואז לכל הדעות עליה לברך. הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל סובר שעל הנשים לברך בשם ומלכות ברכת האילנות, אבל הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל סובר שלא תברכנה משום ספק ברכות להקל, וכן ראוי לנהוג, ולכן תברכנה ללא שם ומלכות אלא תאמר את כל הברכה ותהרהר בליבה בלבד את שם ה', או שתשמע מבעלה והוא יתכוון להוציאה ידי חובה.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

האשכנזים סוברים שיכולות הן לברך⁶⁴, וכך נוהגות נשים מעדות אשכנז למעשה, ויש שכתבו שאינן חייבות להדר בכך, ולמעשה יש להורות להן לברך⁶⁵. אפשר לברך על האילנות המלבלבים גם אם רואים אותם מהחלון בלבד, ולכן מי שלא יכול לצאת ביתו, יברך מחלון ביתו אם רואה את העצים. אם לא רואה, ימתין עם הברכה עד שיצא ויראה אילנות מלבלבים. למרות שכתבנו שנכון להקדים את הברכה מדון זריזין מקדימין למצוות, יש המעדיפים לברך בימי חול המועד לכתחילה משום כבוד ועונג המועד, שיוצא לראות את יופי הבריאה ולהלל את ה'. עיין בהערה לגבי זמני הברכה במציאויות שונות⁶⁶.

• מנהגי אבלות בחודש ניסן: במשך כל החודש לא אומרים 'צידוק

הדין' לאבלים בשבעת ימי אבלותם, ואפילו אם הנפטר תלמיד חכם גדול⁶⁷, אולם הספרדים עושים השכבות כהרגלם. לא הולכים לבית העלמין בחודש ניסן, ועל כן גם מי שיש לו בהמשך החודש אזכרה של שנה (יאר-צייט) או אחת עשרה חודש יעלה

⁶⁴ הר צבי, חלק א', סימן קיח'.
⁶⁵ תשובות והנהגות, ח"א, סימן קצ', והסביר שמאחר וכל כבודה בת מלך פנימה לא שייך לה להדר אחר מצווה זו שעיקרה נאמרה רק לרואה, אמנם במח"ת מאחר שיש עניין גדול בברכה זו נראה שראוי גם לנשים להדר במצווה זו, ומאחר ולשיטתו זו אינה מצוות שהזמן גרמא, ראוי להורות לנשים להדר לפחות כמו בשמיעת שופר וכד', והנשים תעשינה זאת בצניעות אמיתית, כך שאין חשש לפגיעה בדיני צניעות, ועוד שלהלכה אנו נוקטים שניתן לברך על עצים שבתוך העיר ואין בדבר חשש לפגיעה בצניעותה של האישה שהרי גם הן נמצאות ברשות הרבים, ויכולות הן להיקהל בפני עצמן ללא ערבוב עם גברים, ולכן למנהג האשכנזים יש לעודדן לברך.
⁶⁶ פרטי הלכות במציאויות שונות לעניין זמני הברכה:

ברכה בחודש אייר: יש הסוברים (יחוה דעת, ח"א סימן א') שרק לכתחילה צריך לברך בימי ניסן, אבל אם לא יברך בחודש ניסן יכול לברך גם בחודש אייר, אולם העיקר להלכה שלא יברך לאחר חודש ניסן, משום שעל דרך האמת הברכה נתקנה דווקא לחודש ניסן, ועל כן יברך בחודש אייר בלא שם ומלכות: שדי חמד, מערכות ברכות, סימן ב', אות א'. כף החיים, סימן רכ"ו, ס"ק א'. אור לציון, ח"ג, פ"ו, אות ב'.

ברכה על אילנות בחו"ל שתקופת בלבוש אינה בניסן: האשכנזים יברכו בשם ומלכות על אילנות מלבלבים לפי זמני הבלבוב של העצים במקומם, בעוד הספרדים יברכו ללא שם ומלכות: משנה ברורה, סימן רכ"ו ס"ק א'. בחו"ל יאמרו לפי זמני הבלבוב של העצים במקומם: הר צבי, ח"א סימן קיח'. מנחת יצחק, ח"י סימן טז'. ציץ אליעזר, ח"ב סימן כ'. כף החיים, ס"ק א'.

ברכה בפעם הראשונה שרואה את בלבוש העצים: אם ראה את העצים מלבלבים ולא ברך בפעם הראשונה, יש הסוברים (משנה ברורה, סימן רכ"ו ס"ק ה'. מנחת שלמה, ח"א, סימן עג', אות ח') שיברך בפעם השנייה כרגיל, וכן המנהג הרווח, אמנם יש הסוברים שיברך בלא שם ומלכות או שיבקש מאדם אחר שיוציא אותו משום חשש ברכה לבטלה, וראוי לחוש דעה זו לכתחילה, ולכן ראוי להקדים את הברכה לתחילת חודש ניסן ככל הניתן (חיי אדם, כלל ס"ג, אות א'. מחצית השקל, סימן רכ"ו. קצות השולחן, סימן סו', אות ט'), אמנם למעשה כשלא יברך בפעם הראשונה יברך כשיראה את האילנות המלבלבים בשנית (כף החיים, סימן רכ"ו ס"ק י'). יש המתחסדים להימנע מראיית עצים מלבלבים בחודש ניסן כל עוד לא ברכו את ברכת האילנות, ותבוא עליהם ברכת טוב.

⁶⁷ אמנם הנוהגים לומר צידוק הדין רשאים להמשיך במנהגם, ועיין בכל זה: שו"ע, אור"ח, סימן ת"כ ס"ב. כף החיים, ס"ק ב'. שו"ע, יו"ד סימן תא', שולחן גבוה, ס"ק טז'. ארץ חיים, אות ו'. נתיבי עם, סימן תא'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

לבית העלמין בערב ראש חודש⁶⁸. במועד האזכרה יעשו את התפילה (לא בבית העלמין), הלימוד והברכות כמקובל, ורק ימנעו מדברי הספד. למרות שנהגו לא לעלות לקבר בימי ניסן, עולים לקבר לצורך עולים לאזכרה של סוף השבעה או של סוף השלושים⁶⁹, ולדעת הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל ניתן לעלות לקבר בימי ניסן בתאריך האזכרה הראשון, אולם לא בהמשך השנים⁷⁰. נהגו ללכת לקברות ולפוקדם בערב ראש חודש ניסן גם על נפטרים שנפטרו בזמנים אחרים ולא רק בחודש ניסן, ולהרבות בתפילה ומעשים טובים עבור הנפטרים, מאחר שבימים אלו יש תועלת גדולה לנשמות הנפטרים מכל המעשים הטובים שעושים לעילוי נשמתם, ובפרט לנשמות הוריו. יש לדעת שתמיד אסור להתפלל אל הנפטרים אלא לבקש מהם שהם ימליצו טוב לפני ה' עליו, על משפחתו ועל כל עם ישראל. גם כשהולכים לקברי צדיקים יש להיזהר מאוד שלא להתפלל אליהם, אלא לבקש שהם יהיו שליחים לתפילה וימליצו טוב עלינו לפני ה' ית', ושתעמוד לנו ולכל ישראל זכותם וצדקותם.

סדרי האזכרה הנהוגים בציבור לא מחייבים עריכת סעודות אזכרות גדולות. אפשר לערוך סעודה משפחתית קטנה של כל אחד מהבנים והבנות עם משפחתו הגרעינית, להדליק נר נשמה בבית ולומר תהילים וללמוד תורה. ניתן וטוב ללמוד משניות שזה לימוד תורה מובחר לעילוי נשמה, שכן 'משנה' אותיות 'נשמה'. טוב גם ללמוד פרקי אבות, שגם מובנים יותר לציבור, וגם עוסקים ביסודות החיים, וכבר אמרה הגמרא

⁶⁸ כאשר ערב ראש חודש חל בשבת או ביום שישי, יש המעדיפים לעלות ביום חמישי על מנת שלא להגיע לידי חילול שבת, אולם ניתן לעלות גם ביום שישי, ובלבד שיצא במועד שלא יגיע לידי חילול שבת. ראוי לציין שבכל השנה כולה כשעולים לבית העלמין בימי שישי או ערבי חג, יש לצאת מבית העלמין עד לחצות היום, כך שמי שעולים ביום שישי, יקפידו לצאת מבית העלמין עד ל-11:25 בשעות חורף (זו השעה המקדמת ביותר בדרך כלל של חצות היום בשעות חורף. כמובן רוב הזמן חצות היום הוא אחרי שעה זו. בסביבות חג פסח, חצות היום והלילה הם בערך ב-12:40). את יסוד איסור העלה לקבר בערב שבת וחג אחרי חצות היום שמעתי מפי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל, וכן אמר לי הרב **ישראל אביחי** שליט"א, ראש ישיבת המקובלים בית אל, מיסודו של הרש"ש הקדוש, בשם הרב **משה בן טוב** זצוק"ל, וטעם הדבר שהנשמה כבר לא נמצאת בבית העלמין לאחר חצות היום של ערב שבת וחג, וכן נוהגים הספרדים וכן ראוי לנהוג. אמנם יש המתירים עליה לבית העלמין בערב שבת וחג-אורחות רבינו, ח"א, עמוד שד', אות ב'.

⁶⁹ מלמד להועיל, ח"ב, יר"ד, סימן קמה'. גשר החיים, ח"א, פ"כט, ס"ד. נתיבי עם, סימן רכד', ס"יג (אות ב). ולמנהג האשכנזים כשהולכים לבית העלמין בימים שלא אומרים בהם תחנון גם לא אומרים הזכרת נשמות, ולכן אשכנזים העולים בימים אלו לבית העלמין לא יאמרו את תפילת 'אל מלא רחמים' (משנה ברורה, סימן תכ"ט, ס"ק ח'). פני ברוך, עמוד תיב'. אמנם הספרדים עושים השכבות לנפטרים גם בימים אלו, ולכן כשהולכים לבית העלמין בימים אלו יאמרו גם השכבה לעילוי נשמת הנפטר, בנוסף לכל שאר פרקי התהילים והמשניות (כף החיים, סימן תכ"ט, ס"ק כד').

⁷⁰ צרור החיים, פרק טו', סעיף רנד'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

שכל הרוצה להיות חסיד חייב לעסוק בפרקי אבות ולקיים את כל ההדרכות הרוחניות המובאות בפרקי אבות בשלימותם. 'וְצִדְקָה תַּעֲזִיל מִמָּוֶת'. צדקה היא המפתח לערבות הדדית ולהבנה שכל הטוב והשפע שיש לנו בעולם הוא מריבונו של עולם, והכל ניתן לנו על מנת שנתחלק בו יחד עם כל שאר עם ישראל. טוב לתרום לצדקה את עלות הסעודה שרגילים להכין לכבוד האזכרה, וכל המוסיף בעניין זה – מוסיפים לו מהשמים כפל כפליים⁷¹.

פירוט דיני אבלות החלים בסמיכות למועד:

▪ **אבלות שהתחילה לפני כניסת החג:** רגל מבטל שבעה, ובלבד שהספיקו לנהוג נהגי אבלות לפני החג אפילו שעה אחת, היינו זמן מה, ואפילו אם האבל לא הספיק להגיע לביתו ולשבת שם, אלא רק חלץ נעלו בבית העלמין לפני החג, נחשב כאילו ישב באבלות שבעה ימים, ולאחר החג משלים לשלושים יום⁷². גם אם לא הספיק לעשות מעשה ממש לפני החג, וכגון שלא הספיק לחלוץ את נעלו משום שהקבורה התאחרה, יש מקילים שהרגל מוציא וכן נוהגים, שהלכה כדברי המקל באבל, ובלבד שבכה והתאונן והצטער על אובדנו מבעוד יום⁷³. למנהג האשכנזים, מאחר וערב פסח הוא חג עצמי של שחיטת הקורבן, האבל רשאי להתקל כרגיל כבר מחצות היום של ערב הרגל, ולא רק לרחוץ את פניו ידיו ורגליו⁷⁴, בעוד למנהג הספרדים בין בערב פסח ובין בשאר הרגלים יש להתקל היטב רק לאחר צאת הכוכבים ולהיזהר בדיני שחיטה, ואם האבל מתקל כדרכו מבעוד יום אין למחות

⁷¹ ראוי לציין שהסעודות שעושים בסיום האזכרות נתקנו כדי לקיים מצוות צדקה בהידור, שהיו מגיעים אנשים שלא היה להם מה לאכול, והיו מברכים ולומדים לעילוי נשמת הנפטרים, וכך היו מרוויחים גם לימוד תורה וגם מקבלים צדקה בצורה שלא מביישת את העניים, ומאחר וזו עיקר התקנה, גם בזמנים רגילים עדיף יותר לקיים אזכרה מצומצמת יותר, בה יוגש כיבוד קל וייאמרו דברי תורה והמשפחה האבלה תתרום יותר כסף לצדקה שיגיע לנזקקים, מאשר האזכרות הגדולות הנהוגות היום בחלק מהמקומות שרוב הנוכחים בהם לא באמת זקוקים לסעודה זו.

⁷² שר"ע, יר"ד, סימן שצ"ט ס"א. ש"ך ס"ק א'. ט"ז ס"ק א'.

⁷³ שדי חמד, מערכת אבלות, אות יח'. פני ברוך, עמוד תע"ח. יביע אומר, ח"ח, יר"ד, סימן לד'.

⁷⁴ בכל ערב שבת יש להתקל לפני כניסת השבת, היינו מפלג המנחה, והאבל צריך לרחוץ רק את הפנים, הידיים (מהכתף למטה) והרגליים (מהמותן ולמטה כולל כף הרגל). אמנם מאחר ובחג מותר להתקל, בערב חג יתקל לכתחילה רק אחרי כניסת החג למנהג הספרדים, ולמנהג האשכנזים יתקל בסמוך לכניסת החג, היינו אחרי פלג המנחה, וכן יעשו גם בערב סוכות, ערב שמחת תורה, ערב שבועות.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

בידו⁷⁵, וכן ראוי להורות גם לכתחילה לספרדים כשקיים חשש שאינם יודעים כיצד להתקלח באופנים המותרים ביום טוב.

■ חישוב זמני האבלות שהתקצרו מחמת החג:

אבלות השבעה: כאשר נפטר לפני הרגל, הרגל מבטל את השבעה מהאבלים כאמור לעיל, ואפילו אם האבל ישב רק שעה אחת בערב פסח באבלות, נחשב כאילו נהג שבעה ימי אבלות מלאים, ולכן יצטרך להשלים עוד עשרים ואחד יום בלבד, שבהם כלולים גם שבעת ימי החג. לכן כל מי שהסתיימה השבעה שלו מחמת חג הפסח, היינו שערב פסח היה היום השישי או פחות לקבורה, יסיים את דיני האבלות של השלושים בתאריך ז' באייר. אמנם דין זה נכון רק לעניין אבלות רגילה, אבל באבלות על אב או אם חייבים לנהוג את דיני אבלות השלושים במשך שלושים ימים שלימים מהקבורה, והרגל לא משפיע על מנהגי האבלות. גם במקרה שהלכות האבלות הסתיימו, יש לקיים את האזכרות בתום השלושים מיום הקבורה כרגיל, ויש מהאשכנזים שנוהגים לעשות את האזכרה בסוף תקופת האבלות המקוצרת.

אבלות השלושים: הרגל גם מבטל את דיני השלושים על שאר האבלים, ובלבד שסיימו כבר את השבעה, ולכן אם ביום יד' בניסן הסתיימו שבעה ימים מלאים מהקבורה, מותרים להתגלח, להסתפר, להתקלח ולקצוץ ציפורניים לכבוד הרגל, שיום זה עולה לכאן ולכאן, וכל שכן אם השבעה הסתיימה לפני תאריך זה. אמנם הרגל לא מבטל את דיני האבלות על אב ואם, ויש להמשיך ולנהוג בהלכות האבלות עד לתום זמן השלושים האמיתי.

■ **אנינות ואבלות בתוך החג:** אונן, היינו מי שמת לו מת ועוד לא קברו אותו, חייב בכל המצוות הנוהגות בליל הסדר, הואיל וברור שלא יקבור את מתו עד צאת החג, אלא יקברנו בחול המועד, ויסוד הפטור של אונן ממצוות שונות, הוא מאחר ומוטל עליו לקבור את מתו והוא חייב להתפנות ולהתעסק רק בזה. אמנם עדיף שאת קריאת ההגדה רק ישמע מאחרים, משום שיש בה פסוקים ומדרשים רבים, ואם אינו יכול לשמוע מאחרים יקדש ויאמר את ההגדה בעצמו. בכל מקרה

⁷⁵ שו"ע, י"ד, סימן שצט', ס"ג. ש"ך ס"ק יא'. ברכי יוסף, אות ה'. צרור החיים, פרק יד', סעיף רל'.

האונן לא יסב, וראוי שלא יאכל בשר או ישתה יין מעבר לקידוש ולארבע הכוסות⁷⁶. אדם שנפטר ל"ע בתוך חג הפסח, בין ביום טוב הראשון עצמו, ובין באחד מי חול המועד, נקבר בחול המועד. כל דיני אנינות נוהגים כרגיל גם בחול המועד. לאחר הקבורה נוהגים אבלות בצנעא עד לצאת חג שביעי של פסח, ולאחר צאת חג שביעי של פסח, מתחילים לשבת שבעה ומוניים שבעה ימים מלאים, ועולים לקבר ביום השביעי בשעות הבוקר כמקובל⁷⁷. אזכרת השלושים והעליה לקבר תחושב מיום הקבורה⁷⁸. מנהג האשכנזים שקורעים בחול המועד רק על אב ואם, ועל שאר קרובים מברכים רק 'דיין האמת', וקורעים לאחר הרגל ללא ברכה, וכן מנהג ירושלים גם אצל הספרדים, וכן ראוי להנהיג בכל המקומות לכל העדות. אמנם, במקרה שאין מנהג ברור למקום, הספרדים ינהגו לפי מרן השו"ע, שקורעים עם ברכה גם על שאר קרובים⁷⁹. עושים סעודת הבראה בחול המועד עם קפה ועוגות ולא עם עדשים או ביצים בשל כבוד החג, ואין הבדל בין סעודת הבראה (הסעודה הראשונה אחרי הקבורה) הנעשית על אב ואם או על קרובים אחרים שצריך להתאבל עליהם. בשבעה רגילה האבל אסור במלאכה, וכן אחרים לא יכולים לעשות עבורו את מלאכתו. אמנם מאחר שבטל ממלאכה בחול המועד ללא קשר לאבלות, שהרי בימים אלו רק מלאכת דבר האבד מותרת, הקלו חכמים שכשיושב שבעה אחרי הרגל האבל עצמו אסור לעשות מלאכה, אבל אחרים יכולים לעשות את מלאכתו, ובלבד שיחלפו שבעה ימים מאז הפטירה. בחול המועד האבל אסור בדברים שבצנעא, כתשמיש המיטה, אולם מותר בדברי תורה. מנחמים את האבל בחול המועד למרות שעדיין אינו יושב שבעה, וכן מנחמים אותו לאחר הרגל כשיושב שבעה. לא אומרים צידוק הדין בחול המועד⁸⁰.

⁷⁶ פני ברוך, אנינות, סעיפים מ'–מ"א.

⁷⁷ בשנה שפסח חל ביום שבת, שביעי של פסח חל ביום שישי, ומיד נכנסים לשבת. השבת הזו היא כבר לא חג הפסח, ולכן דיני האבות נוהגים בה כרגיל. יש לדעת ששבת היא חלק מהאבלות, ונוהגים בה דיני אבלות, שהרי אין שבעה שאין בה שבת, ואם שבת לא נחשבת לימי האבלות, לא תהיה כלל שבעה, אלא שבשבת נוהגים דיני האבלות בצנעא בלבד, ונמנעים מדיני אבלות בפרהסיא: מחליפים את בגדי האבלות לפני כניסת השבת, וחוזרים אליהם במוצאי השבת, וכן בשבת עצמה האבל לא יושב על כסא נמוך כמקובל, שהרי דברים אלו נראים וניכרים לעיני הציבור. לכן בשנה כזו, אותה השבת הסמוכה לימי הפסח נחשבת כיום הראשון לאבלות, והשבעה מסתיימת ביום שישי. ראוי לציין שזה המקרה היחיד בו אבלות מתחילה בפועל בשבת עצמה ממש.

⁷⁸ שו"ע, יו"ד, סימן שצ"ט ס"ב. א"ח, סימן תקמ"ח ס"א.

⁷⁹ שו"ע יו"ד, סימן שמ', ס"לא. נתיבי עם, שם, וכן בדיני אנינות ואבלות וטומאת כהנים, אות פב', וכן בא"ח סימן תקמ"ז ס"ו.

⁸⁰ ככל הימים שלא אומרים בהם תחנון שבהם לא אומרים צידוק הדין, כמבואר לעיל.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

■ **אזכרה שמועדה בתוך ימי החג:** למעשה, לא עולים לבית העלמין בימי חול המועד, ולכן אם הסתיימו השלושים בחול המועד, למנהג הספרדים יש להקדים את העליה לקבר לפני החג, ולמנהג האשכנזים יעלו לבית העלמין אחרי החג, ובמקרים אלו הולכים לבית העלמין בימי ניסן. בכל מקרה את העליה לקבר הנעשית בסיום השנה יקדימו לפני ראש חודש ניסן. בחול המועד עצמו יעשו את סדר הלימוד והתפילות כרגיל, אולם ייזהרו שלא להספיד ולהגיע לידי בכי, וטוב לעשות זאת בבית הכנסת⁸¹, וכן ינהגו באזכרה שחלה בחג שביעי של פסח עצמו, ואם חושש שלא יהיה מניין יכול להקדים לפני החג. אזכרה שחלה ביו"ט הראשון תוקדם לפני החג. אם הרגל ביטל את איסורי השבעה, היינו שהשבעה לא הסתיימה בזמנה לפני כניסת החג, לא עולים בערב הרגל, אלא יעלו לבית העלמין אחרי החג, ביום המימונה.

● **קמחא דפסחא:** ההגדה נפתחת באמירת 'הָא לְחֶמְא עֲנִיָא'. קטע זה אינו קשור כלל לתוכן ההגדה, ולכן הוא נאמר בארמית, בעוד כל ההגדה כתובה בעברית, וזאת משום שחז"ל רצו שכל אחד יבין ויידע שעוד לפני שהוא עורך את הסדר ומיסב לשולחן הוא חייב לדאוג לעניים, וכדי שהדבר יהיה ברור, חיברו זאת בתחילת ההגדה, בשפה שכל העם הבין אותה, שכן פעם הארמית היתה השפה המדוברת יותר. יש להדגיש שלמרות שקטע זה מנוסח כפניה לעניים, הוא בעצם פונה כלפי המסובים ואומר להם: אל תשכחו את מי שאין לו. עניינו של חג הפסח הוא היווצרות עם ישראל. עד לנקודה זו בהיסטוריה בני ישראל היו אוסף אנשים ולא עם, וכך אנו אומרים בהגדה 'שבועים נפש ירדו אבותינו מצרימה', והשיעבוד במצרים והיציאה ממנה יצרו כאן עם מאוחד, וכמו שאמר פרעה 'הנה עם בני ישראל', והתברר שבחג הפסח עם ישראל הפך מקומץ של יחידים לעם אחד שלם, גדול ומפואר. עם אחד הוא עם שמתנהל כגוף אחד, כמשפחה אחת גדולה, ולכן דואג **לכל אחד** מעמו. לאור זאת, חז"ל תיקנו שלפני הפסח חובה על כל אדם לתת כסף לקמחא דפסחא, כלומר כסף

⁸¹ עיין: יביע אומר, ח"ז, י"ד, סימן מב'. כאשר השלושים הסתיימו בימי חול המועד מותר לילדי הנפטר להסתפר לאחר גערה גם בימי חול מועד, וה"ה כאשר השלושים מסתיימים בחג שביעי של פסח עצמו: מחזיק ברכה, או"ח תקלא'. שיורי ברכה, י"ד, שצט' ד'. מאור ישראל, מועד קטן יז: ברכי יוסף, או"ח, תקמח' ז'. צרור החיים, קפ'. כמובן ששאר האבלים, הינו בני זוג נשואים שאבלים האחד על השני, אחים על אחיהם, והורים על ילדיהם, פסיקו את דיני אבלות השלושים כולל תספורת בערב חג פסח.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

שיעזור למשפחות נזקקות לקנות מוצרי מזון לחג. ניתן לתרום לדבר זה כל מיני מצרכי מזון, אבל הטוב ביותר הוא לתרום כסף לאגודות הסיוע, והם ייקנו את דברי המאכל או יחלקו תלושי מזון לפי צרכי האנשים, מאחר שאנשים שונים מקפידים על דברים שונים בחג, כגון קטניות וכד', וכך נוכל לעזור להם בצורה הטובה ביותר. חשוב לזכור שכל העוזר לעניים ומשמחם תמיד ובמיוחד בחגים, זוכה לגאולה שנאמר: 'צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדָּה וְשִׁבְיָהּ בְּעֶדְקָה'⁸², וכן זוכה לרחמי שמיים מרובים בזכות רחמנותו על אחרים, שנאמר: 'וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמָךְ וְהִרְבָּה כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם, וְכֵן נֶאֱמַר בְּזוֹהַר הַקְּדוֹשׁ, שֶׁאִם אָדָם שֶׁמַּח בְּחַג אֲבָל לֹא מִשְׁמַח עֲנִיִּים עָלָיו נֶאֱמַר: 'וְזָרְתִּי פָּרֵשׁ עַל פְּנֵיכֶם פָּרֵשׁ חֲגִיכֶם'⁸³, וכן 'חֲדָשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שֶׁנֶּאֱמָר נִפְתָּי הָיוּ עָלַי לְטָרְח'⁸⁴, אבל המשמח עניים ואומללים דומה לקב"ה שמחיה נפש אומללים⁸⁵. כיום ניתן לתת קמחא דפסחא מכספי מעשר כספים, מאחר שאין סכום מסויים שאותו אנו חייבים לתת, וראוי להרבות בזה כל אדם לפי יכולתו, והרב **יעקב אריאל** שליט"א סובר שראוי לתת סכום כסף לצורכי החג המינימאליים של משפחה ענייה אחת, וכמותו מסתבר, וכן יש לנהוג למעשה.

- **איסור חדש:** חמשת מיני דגן מהתבואה החדשה אסורים באכילה לפני זמן הקרבת קורבן העומר, היינו שאסור לאכול תבואה מהגידול החדש לפני שהסתיים יום טז' בניסן, אבל ניתן לאכול תבואה ישנה בזמן הזה, כלומר תבואה שנקלטה בקרקע עוד לפני הפסח הקודם. טעם הדין הוא מפני עיקר מאכל בני האדם הוא התבואה, ולפני שאנו נהנים ממנה ראוי שנקריבה לקב"ה שנתנה לנו, ועל ידי הקורבן אנו מכשירים עצמנו להיות ראויים לקבל מטובו⁸⁶. זמן הקרבת העומד מתיר לאכול כל תבואה שנקלטה בקרקע עד לטז' בניסן, ולכן אם זרע תבואה באדמה לאחר זמן הקרבת העומר לא יכול לאוכלה בשנה זו, וצריך להמתין עד לטז' בניסן בשנה

⁸² ישעיהו, פרק א' פסוק כז'.

⁸³ מלאכי, פרק ב' פסוק ג'.

⁸⁴ ישעיהו, פרק א' פסוק יד'.

⁸⁵ רמב"ם, הלכות מגילה וחנוכה, פ"ב ה"יז, וזו לשונו המתוקה מזהב: 'שאינ שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים'.

⁸⁶ ספר החינוך, מצווה שג'.

הבאה⁸⁷. יש להקפיד כל השנה על איסור זה, ולכן תמיד כאשר קונים מאכל העשוי מחמשת מיני דגן, צריך לוודא שהקמח נעשה ממיני דגן שצמחו לפני טז' בניסן של השנה הזו, ולכן הרבנות מציינת על כל המאכלים הכשרים המכילים קמח: 'ללא חשש חדש'⁸⁸. בימים אלו צומחות בצידי הדרכים שיבולים וחיטי בר, ואסור לאוכלם עד לסוף יום טז' בניסן משום איסור חדש. בחו"ל ניתן לאכול את התבואה החדשה רק מהלילה שבין יז' ליח' בניסן, מאחר שיום טז' בניסן הוא יו"ט שני של גלויות, ודינו ככל יום טוב שאסור לקטוף בו תבואה וצמחים משום איסור קוצר. בן חו"ל שנמצא בארץ שלא על מנת להשתקע בה בדרך כלל הולך אחרי ארצו, אולם כאן יש המקלים שינהג כבני ארץ ישראל, ויאכל מהתבואה החדשה במוצאי טז' בניסן⁸⁹.

השנה טז' בניסן חל ביום רביעי, ולכן בישראל ניתן לאכול מהתבואה החדשה ביום רביעי בלילה, ובחו"ל ניתן השנה לאכול חיטים ושעורים חדשות רק ביום חמישי בלילה (אור ליום יח' בניסן התשפ"ד, 25.4.2024 למניינם).

• **שבת הגדול:** שבת שלפני פסח נקראת שבת הגדול, ונהגו שהרב או הגדול שבקהילה שבקיא בהלכות החג הרבות ידרוש וילמד את כל העם ויורהו את חוקי הא-לוהים ואת תורותיו⁹⁰. דווקא עכשיו לפני הפסח יש הזדמנות לעורר את העם למצוות והלכות הפסח, וכל המזכה את הרבים – זכות הרבים תלויה בו. יש לזכור את

⁸⁷ איסור אכילת תבואה חדשה הוא גם מתבואת חו"ל, וכן מתבואה שצמחה מיבול של גויים. אכן בחו"ל ישנה בעיה גדולה של איסור חדש, הואיל ובחלק מהמדינות בזמן זה עדיין חורף, ולכן עונת זריעת התבואה מתאחרת עד לימי הקיץ, ובפועל נעשית הרבה אחרי טז' בניסן, כך שזמן הקרבת העומר לא יכול להתירה כמובן, ולכן עליהם להמתין לקורבן העומר של השנה הבאה. דבר זה אגב מהווה הוכחה מדהימה לכך שלא ניתן לקיים את תורתנו כהלכתה אלא בארץ קודשנו, ארץ ישראל, שכן כאן עונת הזריעה היא לפני חג הפסח, ולא צריך לדחותה לאחר החג. כיום שיש יצוא ויבוא מכל מדינות העולם לכל מקום, ועל כל שק תבואה מסומן זמן אריזתו (שהוא בעצם זמן קצירתו), לא ניתן להקל באיסור חדש גם בחו"ל (אם אכן נקצרה באיסור), שהרי אין ספק לגבי זמן קצירת התבואה, ועיין עוד בש"ע יו"ד סימן רצג, ב"ח על הטור, ובגו"כ.

⁸⁸ ראוי לציין שבשנים האחרונות התגלו כמה מוצרים שהיתה בהם בעיית חדש, ולכן היה אסור לאוכלם, אבל אם מכר מוצרים אלו במכירת החמץ יכול לאוכלם לאחר הפסח, כדין חמץ שנמכר שמור לאחר הפסח, ואין לחשוש עוד לאיסור חדש, שהאיסור הוא לאכול תבואה חדשה לפני טז' בניסן, אולם לאחר תאריך זה מותר לאכול את התבואה גם אם נקטפה ועובדה בזמן שהיתה אסורה. במילים אחרות, איסור חדש הוא רק לאכול את התבואה ולא לשמור אותה או לעבד אותה.

⁸⁹ באר משה, ח"ז, עמוד רמה'.
⁹⁰ ועל כן ראוי לדרוש דווקא בהלכות החג, ולא טוב עושים אותם הדרשנים המאריכים בדרשתם ולא מסבירים את פרטי ההלכות בשבת זו, ובפרט שלא כולם יכולים לשנן את הלכות הפסח 30 יום לפני החג. (משנה ברורה, סימן תכ"ט, ס"ק ב').

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

דברי המשנה באבות (פרק ב', משנה ה'): 'ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש', ולכן כל אחד ינסה לעורר את באי בית הכנסת לשים לב להלכות שונות, ובעיקר להלכות הפחות ידועות בציבור. אמנם רק אדם שבטוח בעצמו שיודע את הלכות החג על בורין ויוכל לענות לאנשים על השאלות, ידרוש בהלכות החג, כדי שלא יטעה ח"ו את האנשים. בכל מקרה, חובה קדושה על כל אדם באשר הוא לעורר את לב האנשים לשאול בהלכות הפסח, וגם אם אינו יודע את התשובות לשאלות שעלו, יעודד את האנשים לפנות לרב שיסביר להם את ההלכות הרבות.

השנה שבת הגדול היא בפרשת 'מצורע' (יב' בניסן התשפ"ד, 20.4.2024 למניינם). אמנם מנהג טוב לדרוש בשבת זו ובכל התקופה הסמוכה לחג הפסח בהלכות החג, וכל המרבה בלימוד הלכות הפסח גם לפני שבת הגדול ולאחריה – הרי זה משובח, וכבר ראינו שהחובה לעסוק בהלכות החג קיימת שלושים יום לפני הפסח. טוב להנהיג דרשות שונות על חג הפסח, וכגון שבהתחלה יעברו על ההלכות הנדרשות להכנות לחג, היינו דיני הכשרת כלים וכשרויות המאכלים, ובסמוך לפסח ידרשו על מנהגי הסדר, וירבו בענייני אגדה ושאר הדברים הנדרשים לעריכת הסדר. מאחר ולא תמיד כל הציבור יכול להגיע לדרשה בשבת, ובכל מקרה לא ניתן להקיף בדרשה אחת את כל פרטי ההלכות הנדרשות לכל אדם ואדם, טוב לקיים גם שיעורים ודרשות לפני הפסח בימי החול, בבתי הכנסת, בכינוסים שונים, וכן בעזרת אמצעי המדיה החדשים, כגון שיעור 'זום' וכד'⁹¹, ובכלל טוב להרבות בשיעורים לציבור בענייני הפסח ככל הניתן. להלכה, מותר להכריז על ענייני מצווה בשבת, ולכן טוב ונכון להזכיר לציבור לחתום (במוצאי שבת או באחד מימי החול) על ההרשאה למכירת חמץ, ומותר גם לציין את הפרטים הטכניים הקשורים לעניין, כגון: 'איש קשר למכירה הוא פלוני אלמוני, יש לפנות אליו בשעות אלו ואלו', ואין בזה איסור 'ממצוא חפצך ודבר דבר', שכך למרות שדיבור בעניין זה מתייחס לימי החול, הוא דיבור של מצווה, ונחשב כחפצי שמים שהדיבור בהם מותר. כמו כן, מותר להראות את שטר

⁹¹ כאן המקום לציין ולהודיע שאסור בתכלית האיסור לערוך סדר בשימוש באמצעים טכנולוגיים שונים, כתוכנת 'זום' וכד', ואפילו אם התוכנה פתוחה ועובדת מלפני החג או השבת, ואין לסמוך בזה על פסקים שונים שפורסמו ברבים בעבר, ואפילו אם מחמת הימנעותו לא ידייק בקריאת ההגדה או יימנע מאווירת החג וכד', שאין עושים מצווה הבאה בעבירה.

מכירת החמץ לגוי, ורשאי הרב להסביר כיצד הוא ממלא אותו ולהסביר על אופן המכירה, ובלבד שלא מדובר בשטר עדכני, שאז יש חשש שימלא אותו בשבת ויבוא לכתוב, שאיסור מלאכת כותב קיים גם בשטרות של מצווה.

בשחרית, קוראים את הפטרת שבת הגדול – יְעַרְבָה לָהּ מִנְחַת יְהוָה וַיְרוּשְׁלָם כִּימֵי עוֹלָם וַכְּשֵׁינִים קְדְמוֹנֵיֹת⁹². לאחר תפילת מנחה יש מהאשכנזים שקוראים חלק מההגדה, וכן מנהג חב"ד, בעוד שהספרדים לא נוהגים בזה, וכן מנהג הגר"א⁹³, וכן נוהגים למעשה ברוב הקהילות. האשכנזים לא אומרים 'ויהי נועם' במוצאי שבת, אך הספרדים נוהגים לאומרו כבכל שבת, ולמנהג יוצאי מרוקו, כשחל יום טוב בהמשך השבוע לא אומרים 'שובה' ויהי נועם' אלא מתחילים מ-'ואתה קדושי'⁹⁴.

2. ניקיון הבית

עוד לפני הפסח נוהגים לנקות את הבית היטב ולהכשיר את כל הכלים הטעונים הכשר מיוחד לפסח. יש לנקות היטב בכל מקום שרגילים בדרך כלל להכניס חמץ במקומות אלו, ומפאת כבוד יום טוב צריך לנקות ולכבד (לטאטא) את הבית לפני החג גם כן, ועל כן, יש המנצלים את הניקיונות לפסח לניקיון כללי ויסודי ועושים סדר

⁹² אמנם יש החולקים, אבל כך מקובל להלכה. כאשר חל ערב פסח בשבת לרוב הדעות יש לומר 'וערבה', אמנם לדעת הגאון מוילנא (מעשה רב, אות קע"ו) לא מפטירים 'וערבה' אלא לפי סדר פרשת השבוע – כף החיים, סימן ת"ל, ס"ק ג'.

⁹³ כף החיים, סימן ת"ל, ס"ק ח'. ביאור הלכה, ד"ה במנחה, וטעמו שנאמר במפורש שאינו צריך לקוראה לפני החג (יכול מבעוד יום וכו'). והאשכנזים הנוהגים לקרוא חלק מההגדה, יאמרו מ'עבדים היינו' עד 'לכפר על כל עוונותינו'. מנהג חב"ד מופיע בהגדה של פסח לרבי מלובביץ' זיע"א.

⁹⁴ ככל מוצאי שבת שיחול בהמשך השבוע יר"ט (שלושת הרגלים, ר"ה ויוה"כ), וטעמם שאין מי חול מלאים שניתן להחיל עליהם ברכה, שכן 'מעשה ידינו' מצומצמים בשבוע זה. בשל טעם זה נהגו במרוקו שלא לומר ויהי נועם, אולם אומרים ואתה קדוש, על מנת להאריך בתפילת ערבית בשביל הנשמות, שישוה עוד זמן בגן עדן. לדעת רוב הספרדים בכל מקרה אומרים את פסוקי 'שובה' 'ויהי נועם' 'ואתה קדוש', ומנהגם מיוסד על פי הקבלה לומר בכל מוצאי שבת את כל התפילות כרגיל כסגולה לשמירה לכל השבוע: טור, או"ח, סימן רצה'. ברכי יוסף, אות א'–ב'. בן איש חי, ויצא, שנה שניה, אות ו'. קיצור שו"ע לרב טולדאנו, חלק א', סימן קסג', אות ב'. שמש ומגן, ח"ג, סימן פה'. משולחן אבותינו, שער ב', אות קיח'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

כללי בתכולת הבית. דבר זה נאה, אך יש לזכור כי לא זו עיקר מטרתנו⁹⁵. יש שנהגו לנקות את קירות הבית מחשש שנדבק שם חמץ, וכיום יש שצובעים את הבית לשם כך, אולם טוב יותר להשקיע את הזמן בניקוי וביעור החמץ ממש⁹⁶.

אבק הנמצא על הארון, סתם אינו יפה, אך אינו חמץ! יהיה נחמד לראות בית מבריק ומסודר לאחר הניקיון, אך אם בגלל זה לא השקענו כראוי בניקיון המטבח או בכל מיני מקומות שבהם עלול להימצא חמץ, ואותם לא ניקינו ביסודיות, אנו יכולים לעבור על איסורי תורה ודרבנן חמורים מאוד⁹⁷! על כן ראוי לכל בעל נפש, ולכל עקרת בית, לחלק את הזמן, כך שכל שאר הניקיונות וסידור ה'בלאגן' בבית, יהיו בבחינת תוספת ולא יהיו הם העיקר. בכל אופן, יש לדקדק בניקיון זה, ולזכור שניקיון הבית והכנתו לפסח הם מצווה גדולה, והם חלק מתהליך ביעור החמץ⁹⁸.

כללי ניקיון הבית: כזית חמץ (כ-27 גרם) הוא שיעור חשוב, ואם נשאר בבית כזית חמץ ומעלה האדם עובר על בל יראה ובל יימצא. אמנם אדם שאכל חמץ עובר על איסור אכילת חמץ, ואפילו אם אכל רק פירור חמץ זעום, משום שהעובדה שאכל פירור זה מוכיחה שהוא חשוב בעיניו. צורת ניקיון הבית צריכה להיות לפי כלל זה, ולכן יש לבדוק ולבער אחר כל דברי החמץ בשיעור כזית ומעלה, וכן צריך לבער את כל פירווי החמץ שיש חשש שיבוא לאוכלם, ואפילו אם הם פחותים מכזית. לכן יש

⁹⁵ מעיד אני על עצמי שלפני כמה שנים הייתי בודק מספר בתים של אנשים שונים, וחלק מהבתים נוקו על ידי עוזרות בית, ואכן הבית היה נקי ומבריק, החלונות נקיים וכו', אולם בבדיקת החמץ מצאתי חמץ ממש! לכן יש להיזהר שהניקיון לא יבוא על חשבון הזהירות מהחמץ.

בעניין הניקיון כתב הפלא יועץ: 'כל היד המרבה לבדוק הרי זה משובח. ועקר מצוה זו היא מטלת על הנשים לכבד הבתים יפה יפה ולחטט אחר החמץ בחורים ובסדקים במקום שיש לחוש ובמקום שאין לחוש'.

⁹⁶ ש"ע, תמב' ס"ו. משנה ברורה, ס"ק כח' כט'. וכיום לא מצוי שיהיה חמץ בקירות הבית ובוודאי לא בשיעור כזית ומעלה, ובוודאי שלא בכל קירות הבית. הרוצים לחוש לדעה זו, יכולים לבדוק האם יש שאריות מאכלים בקירות שליד שולחן האוכל, ולצבוע מקומות אלו, ומעיקר הדין גם בזה אין צורך, שהרי גם אם מעט חמץ נדבק לקיר שליד שולחן האוכל, הוא בוודאי לא אכיל כיום ומן הסתם הוא פחות מכזית. ראוי להעיר שאבילים בתוך השנה לאבלות על הוריהם לא יכולים לצבוע את הבית לכבוד החג, גם במקרה והם רגילים לעשות כך בכל שנה ושנה, אלא אם כן יש בדבר צורך, וכגון שיש קילוף או נזילות בתקרה וכל כיוצא ב.

⁹⁷ לכן יש להיזהר במיוחד בניקוי ארונות ומגירות המטבח לפסח. כמובן שאין צורך להגעילים, אבל יש לנקותם היטב עם חומרי ניקוי חריפים, ולנגבם עם סמרטוט לח, ובפרט צריך להקפיד בניקוי הארונות או קולטי האדים או המדפים שמעל הגז והתנור, מחשש שאם יהיו עליהם פירווי חמץ, הם עלולים ליפול לתוך התבשילים, ונמצא שאוכל חמץ בפסח, שהרי גם פירור חמץ קטן שנפל לתוך תבשיל בחג הפסח אוסר את כל התבשיל, והתבשיל חמץ וצריך לבערו.

⁹⁸ עיין: ש"ע, סימן תל"ג ס"א. מג"א, ס"ק כ'. כף החיים, ס"ק פד'. משנה ברורה, ס"ק מו'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

לנקות היטב את כל חדרי הבית כך שלא יישארו בהם פירורי חמץ בגודל כזית ומעלה, וכן יש לנקות היטב אפילו פירורים הקטנים מכזית בכל המקומות שבהם יש חשש ששאריות החמץ ייפלו בטעות למאכלינו, וכגון במטבח ובפינת האוכל. אופן ניקיון זה נכון גם לכל המקומות שיש חשש שילדים קטנים יאכלו פירורי חמץ. מובן אם כן, שאבק אינו חמץ, ועל כן אין צורך לנקות אחריו ביסודיות, והוא הדין לכל מיני שאריות שומן וכיוצא"ב הדבוקים ברצפה שאינו צריך להקפיד על ביעורם, אלא אם כן יש חשש שיבוא לאוכלם או שייפלו לתוך תבשיליו. לדוגמא, יש לנקות היטב תחתית ארון הנמצא מעל גז הבישול, ונכון מאוד גם לצפות אותו בנייר כסף, שהרי במהלך הבישול בוודאי נצברו שאריות שומן של חמץ, ויש חשש שהן יימסו מחמת חום התבשילים וייפלו לתוך התבשיל במהלך הפסח.

3. הכשרת כלים

הקדמה: לקמן נזכיר את העקרונות ההלכתיים להכשרת הכלים, וכן נפרט את סוגי הכלים השונים ואופן הכשרתם (בעיקר של הכלים שיותר מצויים בידי רוב האנשים), אולם כבר עכשיו יש להזכיר את דברי שולחן ערוך הרב (תנב', ל') בלשונו: 'זלפי שרבו מאד הדקדוקים בהלכות הגעלה ואין הכל בקיאין בהם, לפיכך ראוי ונכון שבעל תורה הבקי בהלכות הגעלה הוא יגעיל את הכלים, וכדבריו יש להשתדל לעשות בכל הכשרות הכלים העירוניות, ובכל מקרה לכל שאלה יש להיוועץ עם מורה הוראה מוסמך.

העיקרון ההלכתי להכשרת כלים: מאחר שהכלים שאנו משתמשים בהם במהלך כל השנה כולה בלעו מהחמץ שבושל בהם, אם אנו רוצים להשתמש בהם בחג הפסח עלינו להכשירם, והכלל שקבעו חז"ל הוא 'כבולעו כך פולטו', היינו שיש להכשיר את הכלי לפי הדרך שבה הוא בלע את החמץ, ובמילים אחרות, בדרך שבה נכנס טעם החמץ לכלי הוא גם יכול לצאת. ראוי להעיר שדרך בליעת החמץ בכלי מלמדת על הדרך בה צריך להכשיר את הכלי, ואינה מלמדת על רמת החום הנדרשת בזמן הכשרת הכלים, ולדוגמא, סירים שבישלו בהם יוכשרו בהגעלה, היינו במים

מבעבעים, שזה בערך 100 מעלות צלזיוס גם אם בישלו בהם בחום רב יותר⁹⁹. ישנן שתי דרכי הכשרה מרכזיות לכלי שבלע חמץ רותח, היינו שבלע אותנו על ידי חום¹⁰⁰:

1. הגעלה: הכשר כלי שבלע חמץ דרך נוזל הוא בהגעלה, כלומר הגעלה נדרשת במקרה שבישלו בכלי חמץ, כגון: אטריות (מקרונים), בורגול, קוסקוס וכד' שבושלו בסיר¹⁰¹. מאחר שהחמץ נבלע בכלי דרך בישול, יש לבשל¹⁰² את הסיר עצמו במים רותחים ביותר¹⁰³, וכדי לשמור על רמת טמפרטורה זו, מעמידים דוד גדול על עצים בוערים או להביור (כלב גז, ברנר) שבוער כל הזמן, ואם המים פסקו מלרתוח, כלומר שאינם עוד מעלים בועות, יש להכניס אבן מלובנת או ברזל מלובן (היינו אבן או ברזל שחיממו אותם היטב בחום האש והם רותחים מאוד) לתוך המים, או לכסות את הדוד ולתת למים שבו לרתוח מחדש. בדרך זו מכשירים סירים שבישלו איתם מאכלי חמץ, סכו"ם שאכלו איתו מאכלי חמץ וכד'. גם כלי שבלע חמץ באידיוי וכגון סיר

⁹⁹ עלינו לברר כיצד הכלי בלע מהחמץ, ועלינו להכשיר את הכלי בדיוק באותה הדרך שהחמץ נבלע בו. לכן כלי שבלע כלי על ידי נוזל יוכשר בהגעלה, וכלל לא משנה מה היתה רמת החום בכלי בזמן שהוא בלע את החמץ, הכלי חייב להיות מוכשר במים מבעבעים. לכן גם סיר שמתגנים בו בשמן רותח יוכשר בהגעלה, למרות שנקודת הרתיחה של השמן גבוהה יותר מנקודת הרתיחה של המים, והוא הדין אם בישלו בו בחום נמוך יותר. כלי שבלע חמץ ישירות ללא רוטב, וכגון שיפורד או רשת של מנגל שצלו עליהם חמץ, יוכשר בליבון חמור, היינו שריפת הכלי באש עצמו עד שהוא יתלבן ויעלה ניצוצות, ואפילו אם חום הבליעה היה נמוך יותר. לכן אין להכשיר כלי גדול להכשירו בהגעלה אבל הוא לא עמיד בחום גדול של בעבוע המים, וה"ה לכלי שלא עמיד בחום האש של הליבון: שר"ע, תנא' טו'. פרי מגדים, אשל אברהם, ס"ק ל'. משבצות זהב, ס"ק יט'. כף החיים, ס"ק כה'.

לאמירה העקרונית שכבולעו כך פולטו זה רק הגדרת דרך ההכשר ולא הכשרת הכלי בפועל, כמה וכמה נפקא מינות הלכתיות, ונציין שתי דוגמאות: 1. המצב הרגיל הוא רתיחה בלחץ של אטמוספירה אחת, בה המים רותחים ב-100 מעלות צלזיוס. ככל שהלחץ גדול יותר, כך נדרשת דרגת חום גבוהה יותר כדי להביא לרתיחה. בסיר לחץ ביתי רגיל, המים מגיעים לכ-120 מעלות, וזאת בניגוד לבישול בסיר רגיל, שהמים מגיעים ל-100 מעלות. להלכה, הכשרת סיר לחץ היא בהגעלה במים חמים, ללא קשר לטמפרטורה שבה בלע בפועל הסיר. 2. רתיחת המים במקום נמוך שונה מאשר במקום גבוה, כך שבמקום גבוה נקודת הרתיחה נמוכה יותר מאשר במקום נמוך, היינו שהמים ירתחו במקום הנמוך בטמפרטורה קטנה יותר מאשר במקום הגבוה. אמנם להלכה, ניתן להכשיר בהר חרמון גם סיר שבישלו בו איסור בים המלח, למרות שבפועל הסיר בלע איסור בחום גבוה יותר מאשר במקום הכשרתו.

¹⁰⁰ וזאת לשון הפרי מגדים (א"ח, סימן תנא', משבצות זהב, אות טז'): פשיטא לי דעל ידי האור היינו בלי אמצעי, הא על ידי אמצעי, הן מים או שאר משקין שמן וכדומה, מהני הגעלה.

¹⁰¹ החמץ פלט טעם למים, והסיר בלע את טעם החמץ מהמים, ולכן גם הכשר הכלי הוא בבישול, דהיינו הגעלה. כף החיים, תנא', ס"ק נ'.

¹⁰² לכתחילה ישאיר את הכלי מעט במים כדי שיפלוט מה שבלע, אולם אם הכניס והוציא מיד עלתה לו הגעלה: פרי חדש, א"ח, סימן תנב', אות ו'.

¹⁰³ שיעור של 'מעלה רתיחות', כלומר המים צריכים לפעפע. שיעור זה הוא כ-100 מעלות, אבל אין צורך (וגם לא מועיל) למדוד זאת. לכן אם מדדו את טמפרטורת המים והייתה מאה מעלות אבל המים לא בעבעו לא עלתה ההכשרה! דבר זה מצוי כשמגעיל בנוזלים אחרים כשמן וכד', שהרי הבעבוע שלהם שונה מנקודת רתיחת המים. אולם למעשה נכון להגעיל כלים רק במים מבעבעים, מפני שאר המשקאות נבלעים בכלי ולא מפליטים את הבלוע בו, והרוצה להכשיר בנוזל אחר יעשה שאלת רב. עיין: שר"ע, א"ח, סימן תנ"ב, סעיף ה'. משנה ברורה, ס"ק כו'. אגרות משה, י"ד, חלק א' סימן ס', וכן י"ד, חלק ב', סימן מא'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

קוסקוס יוכשר בדרך זו, שהרי בליעת החמץ בכלי היתה על ידי נוזל. לאחר ההגעה, נהוג להניח את הכלים במים קרים כדי שלא יבלעו מהחמץ שעליהם, אבל אם חושש שהכלי יישבר או יתפוצץ, וכגון כלי זכוכית, אינו חייב להניחו במים קרים, והדבר אינו מעכב בהכשרת הכלי¹⁰⁴.

כלל חשוב: אין להשתמש בכלים שרוצים להכשירם בהגעה 24 שעות לפני מועד הגעתם¹⁰⁵!

2. ליבון: הכשר כלי שבלע חמץ כאשר עמד על אש גלויה ונגע באש, הוא באש עצמה, כלומר יש להעביר את הכלי באש וזה הנקרא ליבון. ישנם שני סוגי ליבון:

○ **ליבון חמור** – הכשר זה נצרך כאשר כלי נגע במאכל חמץ באש גלויה ללא רוטב, כגון: שיפוד שהונח עליו בשר עם פירורי לחם או מנגל שהניחו על הרשת שלו פיתה וכד', כך שהכלי נגע בחמץ ישירות ללא רוטב והתחמם מחום האש. שיעור הליבון הוא עד שהכלי יעלה ניצוצות והברזל יהיה אדום לגמרי. למעשה, אנו לא משתמשים באפשרות זו כלל כיום, כיוון שהיא תהרוס את הכלים המצויים ברשותנו¹⁰⁶.

○ **ליבון קל** – אנו משתמשים באפשרות זו כאשר אנו רוצים לחסוך הכשרה על ידי הגעה, כגון שהכלי גדול מדי ולא יוכל להיכנס לתוך הדוד הרוחת, או שלא ניתן להמתין 24 מהשימוש האחרון בכלי וכיוצא"ב. שיעור ליבון זה, הוא כאשר

¹⁰⁴ פרי חדש, או"ח, סימן תנב', אות ז'. ערך השולחן, ס"ק כ', וציין שאף על פי שהמנהג כן ואין לשנות הדבר לא גורע בדיעבד, והוסיף שנוהגים כן רק בפסח ולא בשאר ההכשרות.

¹⁰⁵ בליבון, ואף בליבון קל אין להקפיד על זה, כיוון שהאש שורפת את כל שאריות האוכל, אולם מאחר והגעה מפליטה את טעם החמץ, : כף החיים, סימן תנא', ס"ק נא'.

¹⁰⁶ לכן כיום למעשה לא ניתן להכשיר כלי שזו דרך הכשרתו, ואין לומר שמאחר שהאדם מסכים לוותר על הכלי הוא מוכן להכשירו, ואם הכלי ייהרס אזי הוא נהרס ואם לא הוא הרויח את הכלי, שהרי חז"ל אסרו להכשיר כלי בצורה שיכולה להרוס אותו מחשש שמא יחוס על הכלי ולא יכשיר אותו כראוי, ואם האדם יודע שיש סיכוי אפילו קל שהוא יוכל להשתמש בכלי, ממילא קיים החשש שיחוס עליו ולא יכשיר אותו כראוי.

מניחים קש או נייר טואלט על הצד שלא נוגע באש, והוא מתחיל להישרף¹⁰⁷. בדרך זו משתמשים בעיקר להכשיר סירים גדולים, מחבתות מסויימות וכד'¹⁰⁸.

הגעלה או ליבון לסירוגין מועילה, ואין צורך להקפיד שכל הכלי יהיה בבת אחת בתוך המים הרותחים או האש, אולם במקרה ומכשיר לסירוגין, חייב לוודא שכל הכלי מכל צדדיו עבר את ההכשרה הנדרשת. לכן ניתן להגעיל חצי כלי ואז לסובב אותו ולהגעיל את חציו השני, ואפשר גם להוציא את הכלי לחלוטין מחוץ למים הרותחים, להופכו ולהחזירו בשנית. מאחר ומי ההגעלה הינם רותחים מאוד, אנו ממליצים להניח את הכלים שנדרש להכשירם בתוך רשת מחוררת עמידה לחום (כגון רשת טייחים) וכך ניתן להחזיק את הרשת והמים ייכנסו לכל חלקי הכלי. אין להניח הרבה כלים ביחד, מחשש שמא הם יעלו אחד על השני, ומי ההכשרה לא יצליחו לחדור בעוצמת החום לכל מקום ומקום. כשמכשירים כלי גדול שלא נכנס לרשת או לסל, בדרך כלל מחזיקים אותו עם צבת ארוכה או מלקחיים וכד', ויש לזכור להכניס גם את המקום הזה למים הרותחים, ולכן יסובב את הכלי ויאחז אותו שוב במקום שכבר הוכשר. יש שהצריכו להשאיר את הכלים זמן רב במים, עד כדי שיפלטו את הבלוע בהם, אולם מנהגם של ישראל אינו כן, ואין לשנות, שלא ניתן לשער תוך כמה זמן יצא כל הבלוע בכלי. למרות האמור, אין להכניס את הכלי למים הרותחים ומיד להוציאו, אלא ישאירו במים הרותחים כמה שניות, ואם הכניס כמה כלים ביחד, ינענע אותם, ואז יוציא את הכלי והוכשר בזה¹⁰⁹.

מאחר ואופן הכשרת הכלי על ידי ליבון חמור יותר מהכשרתו על ידי הגעלה, הוא יכול להועיל בכל מקרה שאין חשש שהכלי ייהרס. לכן ניתן להכשיר חלק מהכלי בליבון ואת חלקו האחר בהגעלה, וכן יש לנהוג כאשר לא מצליחים לנקות היטב את הכלי, שיש ללבן את המקומות הבעייתיים, כגון ידידות הסירים (כשהידידות עשויות מחומר

¹⁰⁷ הכוונה שמתחיל להשחים. אגרות משה, י"ד, חלק ג', סימן כה'.

¹⁰⁸ שהרי קשה לנקות את המחבת בצורה טובה כך שניתן יהיה להגעילה. אמנם גם המלבן את המחבת צריך לנקותה היטב גם בצידה החיצוני. למעשה, מאחר שקשה מאוד לנקות את המחבת היטב, ראוי לכל מי שידו משגת לנקות מחבת חדשה לפסח. עיין: שו"ע, סימן תנ"א ס"א. משנה ברורה, ס"ק סז'.

¹⁰⁹ טור, או"ח, תחילת סימן תנב'. שו"ע הרב, אות ד'. ערוך השולחן, ס"ק ו' ח'. כף החיים, אות ב', יב', יד'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

מתכתי), ולאחר מכן להגעיל את הכלי. כמובן שדרך זו לא אפשרית לכלי שעלול להיהרס מחמת הליבון.

▪ **כלי ברזל:** כלי ברזל שמבשלים בהם עם נוזלים, טעונים הגעלה ברותחים בכלי ראשון (כלי העומד על האש), ויש לנקותם היטב מכל שאריות חמץ, וכגון סיר שבישלו בו פסטה. לכן יש לנקות היטב גם את כל הכתמים שעל הכלים, וניתן גם ללבן מקומות אלו אם לא מצליח לנקותם היטב. אמנם לא צריך לנקות כתמים שאין בהם ממשות (כלומר שהם רק צבע שחור וכד'). כלי ברזל שצולים בהם על האש ללא רוטב, כגון שיפודים, יש ללבנם בליבון חמור, ולכן למעשה ינקה אותם מממשות החמץ שלהם, ולא ישתמש בהם בחג הפסח, שרוב השיפודים ורשתות המנגל ייהרסו מחמת הכשרה זו. אמנם ניתן להכשיר בליבון חמור רשתות מנגל של גז, שהן עבות ומאסיביות יותר, ויכולות לעמוד בחום גדול כזה¹¹⁰.

▪ **כלי זכוכית:** אין הכשר לכלי זכוכית שבישלו בהם, ואם בדיעבד כבר בישלו בהם מאכלים לפסח יעשה שאלת חכם¹¹¹. לכן לכתחילה אין להכשיר לפסח תבניות או סירים מפירקס וכל כיוצ"ב. כלי זכוכית לשתייה חמה כמו תה, קפה וכד' מעיקר הדין מותרים בעירוי מים רותחים מכלי ראשון העומד על האש, אולם המנהג הרווח הוא לייחד אחרים לפסח ולא להכשירם. כלי זכוכית שהשתמשו בהם בכדי להניח

¹¹⁰ אין להכשיר שום כלי שעלול להיהרס מחמת הכשרתו, שמא לא יכשירנו יפה, ואינו יכול לומר שהוא יודע בעצמו שלא יחוס על הכלי אלא יכשירנו כדבעי – שו"ע, תנא', ז'. אשל אברהם, אות יט'. כף החיים, קכא'.

¹¹¹ שו"ע, סימן תנ"א ס"ג, ס"כו. כף החיים, ס"ק שא"שב'. משנה ברורה, ס"ק קנד'-קנו'. ישכיל עבדי, ח"ה, י"ד, סימן יג'. ציץ אליעזר, ח"ט, סימן כו'.

נראה שהזכוכית של ימינו אינה הזכוכית של חז"ל, שהרי אמרו (אבות דר' נתן, פ"מ ה"ו): 'שלושה דברים בכלי זכוכית: אינו בולע ואינו פולט, ומראה כל מה שבתוכו, במקום חם חם במקום צונן צונן', היינו שכאשר נוגעים בכלי הזכוכית נגד המקום החם מרגישים חום, וכנגד המקום שאין בו משקה (או מאכל) חם מרגישים שהכלי קר, ורק חומר זכוכית כזה אינו בולע ואינו פולט, וכיום עינינו הרואות שכלי זכוכית חם לכל אורכו אם יש בו מאכל או משקה חמים, וחוזר דינו להיות ככלי חרס, שהרי גם הוא עשוי מהאדמה והחול (משנה ברורה, סימן קנד'), ולא ניתן להוציא את בליעתו ממנו כלל במאכל או משקה חמים, ואכן כיום נוהגים לערבב 'מגנזיה' (שזה כינוי ליונים של מגנזיום, שהוא סוג של מתכת, והוא יסוד כימי) בתוך כלי הזכוכית, וכן עיקר להלכה ולמעשה, וכן סובר הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל. למרות דברינו, דעת הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל (חזון עובדיה, הגעלת כלים, עמוד קנב', ס"י) להקל ולהכשיר לספרדים אפילו כלי זכוכית שמבשלים בהם כפיירקס ודורלקס בשיטה והדחה, אולם ראוי להחמיר בדבר וכלל לא להכשירם, מאחר שרבו הפוסקים הסוברים שגם הספרדים נהגו כאשכנזים בעניין זה בימי פסח (כנסת הגדולה, יו"ד, סימן קכא', הגהות הטור, אות כה'), ובשעת הדחק ישאל רב האם יכול להכשיר אותם בהגעלה שלוש פעמים.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

דברי מאכל קרים בתוכם, כגון: כלים לאחסון אוכל, וכן כוסות המיועדות לשתיה קרה בלבד וכל כיוצא"ב, יוכשרו בהדחה ושטיפה במים קרים בלבד, כלומר שיש להקפיד תחילה לשפשף את הכלי במים בכדי להסיר את החמץ ולמרק את הכלי, ולאחר מכן יש לשטוף אותו במים ללא שפשוף¹¹². אמנם אם הניחו בכלי הזכוכית דברים חריפים כגון כוסות לשתייית בירה, ויסקי וכד' צריכים הכשר במים קרים שלושה ימים, כאשר מחליפים את המים בסוף כל יום, ולכן יניח כוסות אלו במים ביום יא' בניסן לכל המאוחר, כדי שיהיו לו שלושה ימים מלאים לפני חג הפסח¹¹³. שלושת הימים האלו לא חייבים להיות רצופים, אולם כל עוד לא רוקנו את המים נחשב הדבר ליום אחד, גם אם עברו הרבה יותר מעשרים וארבע שעות שהכלי מונח במים, אולם אין להניחם לפחות מעשרים וארבע שעות¹¹⁴. יש להעיר שלא ניתן להחליף את המים בשבת, שהרי זו הכנה מקודש לחול, ולכן למעשה כדי שלא להפסיד זמן, יחליף את המים לפני השבת ולאחריה. דרך נוספת להכשיר כוסות אלו היא לערות עליהם מים רותחים מכלי ראשון העומד על גבי האש, או להגעיל אותם, ובמקרה זה יש להיזהר לא לשטוף אותם לאחר ההגעלה בכדי שלא יישברו¹¹⁵.

- **כלי טפולון:** אין להכשיר סירי טפולון וכל שכן מחבתות טפולון, מאחר שלעיתים משתמשים בהם ללא נוזל, כך שלחלק מהדעות צריך להכשירם בליבון¹¹⁶.

¹¹² כף החיים, סימן תנ"א, ס"ק רצג'.

¹¹³ יש לסיים את הכשרת הכלים בהגעלה או עירוי וכד' לפני חצות היום של ערב פסח, ולכן למעשה אם רוצה להכשיר כלים אלו על"י השאתם במים למשך ג' ימים, יכניס אותם למים לא יאוחר מאור ל'א' בניסן, על מנת שביום יד' הם יהיו כבר כשרים לפסח. מלבד זאת הזהירו הפוסקים שיש להכשיר כלים כמה ימים לפני הפסח כדי שיוכל לעשות זאת בנחת ולדקדק בכל מה שצריך ולא במהירות, וציינו שהיו שנהגו להכשיר ג' ימים קודם החג, והיו שנהגו להכשיר כבר מראש חודש. עיין: שו"ע, סימן תנ"ב ס"א. כף החיים, ס"ק כו', כח', לא-לב', לד'. עקרונות אלו נכונים גם היום, שכן את מוצרי הפסח אנשים רוכשים כמה ימים לכל המאוחר לפני החג ויש כאלו שכבר מראש חודש, ולכן חייבים לדאוג למקום נקי וכשר לאחסנם.

¹¹⁴ ואין לומר שאם הכלי במים יותר מעשרים וארבע שעות הוא חוזר לבלוע. יש לציין שיש לבצע בכשר זה רק במים. עיין: שו"ע, יורה דעה, סימן קלה' סעיף יב'. נו"כ. כף החיים, אורח חיים, סימן תנא', ס"ק רמא'.

¹¹⁵ ערוך השולחן, סימן תנ"ב, ס"ק כ'. בהכשרת כלי בעירוי יש להקפיד שהנוזל כל הזמן יהיה מחובר לכלי, היינו שהקילוח לא יפסק, ולכן אין לזרוק סתם מים רותחים על הכלי, ולכן אם מערה מקומקום חשמלי על כלי, אין לשפוך את כל המים ממש, אלא ישאיר מעט בתוך הקומקום, כי אחרת הטיפות האחרון שיוצאות מהקומקום לא יהיו מחוברות בקילוח ישיר לכלי: כף החיים, סימן תנא', ס"ק צ'.

¹¹⁶ עיין פרי חדש, או"ח, סימן תנא', ס"ק יא', שטוען שמחבת הכשרה בליבון גם לשו"ע מאחר שפעמים רבות נגמר בה השמן, ועוד שלטענתו לא הולכים אחר רוב תשמיש, ולכן ברור שמחבתות טפולון יוכשרו בליבון. עוד טען שטס ברזל שמיחיים בו רק מעט שמן כדי שהבצק לא יידבק ומכניסים אותו לתנור הכשרו בליבון חמור,

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

ואין ללבנם מחשש שיתקלקלו ולא יכשירם כראוי, ובפרט כשציפוי הטפלוּן כבר התחיל להתקלף במקום מסויים או בכמה מקומות בכלי. אמנם אם מאוד זקוק לכלי רשאי ללבנו בליבון קל, ולספרדים ניתן להכשירו בהגעלה אם יש חשש שהציפוי ייהרס מחמת הליבון, ובלבד שהכלי לא שרוט¹¹⁷.

▪ **כלי חרס:** אין כל הכשר לכלי חרס שבישלו בהם חמץ או שהגישו בהם חמץ ורותח, ואפילו אם הם מצופים בזכוכית (חרסינה), ואפילו בדיעבד אסור לאכול את המאכל, וכגון שהכשיר את הכלי ללא ידיעה ובישל בו¹¹⁸.

▪ **כלי פלסטיק:** ישנה מחלוקת לגבי הכשר כלי פלסטיק, שיש המתירים להגעיל כלי פלסטיק רגילים כגון צלחות וכוסות, ויש אוסרים, ונהגו שלא להגעילם אלא לצורך גדול, כגון בבתי חולים, מחנות צבא וכד'. לכל הדעות אין שום הכשר לכלי פלסטיק שיש בהם חריצים, ולכן גם במקרה שמקלים להכשיר כלי פלסטיק יש להחליף את קרשי החיתוך וכד'.

הזכרנו כאן רק את העקרונות ההלכתיים, וכל אדם שרוצה להכשיר כלי מסויים ישאל רב כיצד לנהוג בפועל¹¹⁹. כמו כן, ראוי וטוב שבמקום שמכשירים כלים יעמוד תלמיד חכם הבקיא בדיני הכשרת כלים¹²⁰. במהלך חג הפסח יש לזכור שאם לא הכשירו את הכלי לפי הדרך הראויה לו ובישל בו מאכלים כשרים לפסח, לעיתים

ורק בדבר שרוחש בשמן מלא בשמן ניתן להכשיר בהגעלה, ולכן תבניות של עוגות, תחתית של פיצה וכד' הכשרן בליבון חמור, בין העשויות מטפלוּן ובין מחומרים אחרים.

¹¹⁷ אם דרכו (תמיד) להשתמש בכלי ללא נוזל, לכל הדעות אין להכשירו, וכגון שמייחד כלי למאלוּח ולא מוסיף שמן. עיין: שו"ע, או"ח, סימן תנ"א, סעיף ו'. פרי חדש, ס"ק י"א. משנה ברורה, ס"ק מה' מז'. כף החיים, ס"ק קח'.
¹¹⁸ שו"ע, סימן תנ"א ס"א, ס"כ. נו"כ. פרי חדש. כנסת הגדולה. מחזיק ברכה, ס"ק י'. מועד לכל חי, סימן ד' אות ג'. בן איש חי, ש"א, פרשת צו, אות יד'.

¹¹⁹ החיד"א (חדרי בטן, פרשת ויקרא) כותב שעניין הכשר הכלים מקביל לאופני החזרה בתשובה, ופשוט הוא כי כבולעו כן פולטו, היינו לפי מידת המעשים כל האדם נידון, והסביר: ישנם ארבעה סוגים שונים בהכשר הכלים: טבילה. הגעלה. ליבון, וכלים שאין להם תקנה אלא בשבירתם. הגוף הוא הכלי שבו נמצאת הנשמה, ולכן אם עבר על מצוות עשה בשבת ואל תעשה שזו טומאה קלה צריך טבילה, היינו שחרטה ותשובה לבדם מועילים. אם עבר על לא תעשה ששמע לעצת היצר הרע בקום ועשה הכשרו הוא ככלי שנשתמש בו בחמין ולכן צריך תשובה ויום כיפורים, היינו אש התענית תדחה את הטומאה כמו ההגעלה. אם עבר על כריתות ומיתות ב"ד דינו כמו תשמישו ע"י האור וצריך ליבון ע"י ייסורים. אם חלילה עבר על חילול ה', נעשה ככלי חרס שאינו יוצא מיד דופנו לעולם ולא ניתן להכשירו כלל, כך שנגזר עליו להישבר, ובאדם מיתתו תשובתו.
¹²⁰ עבודת הקודש לרב חיד"א, מורה באצבע, סימן ז' אות קצב'.

המאכל נאסר, ועל כן ידקדק היטב וייוועץ ברב לפני שהולך להכשיר את כליו. יש לבצע את הכשרת הכלים לפני חג הפסח. אם שכח או נאנס ולא הכשיר כלי לפני החג וצריך להשתמש בו בחול המועד, ישאל שאלת חכם, שכן לא תמיד דרכי הכשר הכלים הרגילות מועילות לצורך הכשרת כלים בימי חג הפסח עצמו¹²¹.

• טבילת כלים: הקונים כלים חדשים המיוצרים על ידי הגויים חייבים

טבילה במקווה בברכה, ואפילו אם נקנו בפועל מיהודי. אם טובל מספר כלים יברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְ-הוָ-ה, אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ

עַל טְבִילַת כְּלִים

ואם טובל רק כלי אחד יחתום את הברכה במילים: **וְצִוָּנוּ עַל טְבִילַת כְּלִי.**

כלים מתוצרת יהודית הנמכרים על ידי גויים חייבים בטבילה ללא ברכה. בכל מקרה יש לטבול כלי ללא ברכה, טוב לטבול אותו עם כלי אחר החייב בברכה ולברך, ולפטור בזה את כל הכלים. חיוב הטבילה הוא בכל הכלים הנוגעים ישירות באוכל, כגון סכו"ם, צלחות, מחבת וכד'. כלי מתכת חייבים בטבילה בברכה, ואפילו אם היא סגסוגת, ולכן יש לטבול בברכה גם כלי אלומיניום ואמאייל. גם כלי זכוכית צריכים טבילה בברכה, אולם כלי עץ, כלי אבנים וכלי חרס אינם צריכים טבילה. למרות האמור, כלי חרסינה של ימינו צריכים טבילה ללא ברכה בשל הזכוכית המצפה אותם. יש המצרכים טבילה ללא ברכה גם לכלי פלסטיק, אולם הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל סובר שאין צורך להטבילם כלל. לפני הטבילה צריך להוריד מדבקות שבדרך כלל רגילים להוריד מהכלי, ולכן אם שכח והטביל כלי עם מדבקה כזו יוריד אותה ויטבול אותו בשנית. אין צורך להוריד מדבקות שלא רגילים להורידן וניתן לטבול את הכלי בברכה עם מדבקות אלו, וכגון מדבקות הנמצאות על מוצרי חשמל. כמו כן יש לנקות את הדבק מעל גבי הכלי, מאחר שמקפידים שלא להשאיר את הכלי בצורה זו.

¹²¹ ואם אינו יכול לשאול חכם יכול להכשיר את הכלי בליבון, משום שהליבון שורף את החמץ ולא רק מוציא את טעמו, ואם הכלי יפלוט את טעם החמץ שלו בפסח, הכול ייאסר, מאחר שחמץ איסורו במשהו והכלי חוזר ובלוע: שו"ע, סימן תנ"ב ס"א. ערוך השולחן, ס"ק יג'. יש להעיר שהכשרת כלים דומה לביטול איסור, שהרי ע"י הגעלת הכלי מבטל את האיסור הבלוע בו, ואף על פי שאסור לבטל איסור לכתחילה, הכשרה מועילה לכתחילה, וזאת משום שכל שאינו נהנה מהאיסור מותר, והרי בהכשרת הכלי אינו נהנה מטעם האיסור הבלוע בכלי, שכן טעם זה יוצא למים ואין בו שימוש יותר.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

שוב לשים לב שבניגוד להגעלת כלים שם ניתן להגעיל חלק מהכלי ואחר כך להגעיל את החלק השני, בטבילת כלים כל הכלי חייב לבוא בבת אחת לתוך המים ללא שום חציצה בין הכלי למים, ולכן טוב להטביל כלים בתוך רשת וכד', או שירטיב את ידו תחילה ממי המקווה ורק אז יאחז בכלי, כך שלמרות שידו אוחזת בכלי היא כבר היתה רטובה ממי המקווה, אולם אין לאחוז את הכלי ביד ואז להכניסו למים, שחלק הכלי הנוגע ביד לא בא במגע עם המים¹²². חיוב טבילת כלים הוא גם לכלי שכבר השתמשו בו, ואפילו עברו עליו שנים רבות כל עוד לא טבלו במקווה חייבים לטובלו כראוי. במקרה ויש כלי שכבר השתמשו בו שרוצים לטובלו וגם להכשירו לפסח, צריך תחילה להכשיר את הכלי כדינו ורק אחר כך לטבול אותו¹²³.

במקרה ולא ניתן לטבול את הכלי במקווה, ישנה אפשרות למכור את הכלי לגוי ולשאול ממנו, כך שבעצם הכלי שייך לגוי ופטור מטבילה, וכך היו שהמליצו לעשות בזמן הנגיף העולמי. אמנם ראוי מאוד שלא לסמוך על היתר זה בדרך כלל גם כשקיים קושי רב, שכן יש בזה הערמה רבה, שהרי לא באמת מתכוון לתת את הכלי לגוי, ובוודאי שאין נהוג כך בבסיסי צבא, בה יש סכנה ביטחונית להכניס מי שאינו לוחם לבסיס, והרי אם אכן הכלי שייך לפלוני, לא ניתן למנוע מבעליו לקחתו ולהיכנס למקום בו הוא מאוחסן. לכן יש לסמוך על דעה זו רק על כך רק בלית ברירה ובצורך גדול, וכגון מי שנמצא בטיול בלב המדבר, ואין לו שום כלי אחר ושום אפשרות לאכול בלעדיו או לטבול את הכלי.

• **ניקיון ואחסון כלי חמץ:** כי גם אם איננו מכשירים את כל כלי המטבח שלנו כמפורט לקמן, משום שאיננו מתכוונים להשתמש בהם כלל במהלך

¹²² עיין: שו"ע, יו"ד, סימן קכ', ובנושאי כלים. ערוך השולחן. בן איש חי, ש"ב, מטות. חכמת אדם, כלל עג'. **הגעלת כלי חדש:** יש הסוברים שצריך להגעיל כלי מתכת חדשים כסירים וכד' מחשש שמרוח אותם בשומן שאינו כשר, אולם להלכה דעת הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל שלא צריך להגעילם, ואפילו אם יש שם מעט שומן הוא בטל בבישול הראשון, ואע"פ שלא מבטלים איסור לכתחילה, כאן לא מתכוון לביטול ועוד שאין לו כל כוונה ליהנות מהאיסור. בשנים האחרונות יש גופי כשרות המעניקים הכשר לכלים שאינם מרוחים בשומנים שאינם כשרים, אולם כלים אלו עדיין טעונים טבילה בברכה במקווה כשר כהלכתו, ויש לטובלם בברכה ולא להתבלבל. ¹²³ שו"ע, יו"ד, סימן קכ"א ס"ב. אם שינה מהסדר וקודם טבל את הכלי ואחר כך הכשיר אותו, לדעת רוב הפוסקים יצטרך לשוב ולטבול שנית לאחר ההכשר, אולם טבילה זו תהיה ללא ברכה, ויש הסוברים שאם הכלי אינו בן יומו לא יצטרך לשוב לטבולו לאחר הכשרו: שו"ד, ס"ק ה'. דגול מרובה. דרכי תשובה, אות כח', ולמעשה יש לנהוג כדעה ראשונה.

החג, ואפילו אם אנחנו עוזבים את הבית למשך החג, עלינו לנקות את כלי החמץ שלנו היטב לפני חג הפסח כדי שלא יישארו בהם פירוורי חמץ שניתן לראותם בעין, שכן אוכלים מכלים אלו לאחר הפסח!

אם לא ניקה את הכלים לפני הפסח, ינקו אותם אחרי הפסח לפני השימוש הראשון¹²⁴. אמנם כלי שרגילים לנקותו בקביעות לפני הכנסתו לארון (כסכו"ם, צלחות וכד') פטור מניקיון מיוחד לפסח. כמו כן חייבים לסגור היטב את המקומות שכלי החמץ מאוחסנים בהם, על מנת שלא יבואו בטעות להשתמש בהם במהלך ימי הפסח. אין למכור כלים עם שאריות חמץ במכירת החמץ, מפני שאם יעשה כן יצטרך לטבול את הכלי מחדש אחרי הפסח, שהרי הכלי נכנס לרשות הגוי¹²⁵.

4. הדרכה מעשית לניקוי והכשרת המטבח המצוי

גם אם יש לאדם כלים מיוחדים לפסח (צלחות, כוסות סכו"ם וכיוצא"ב), עדיין ישנם מספר פריטים שיהיה עליו להכשיר באופן מיוחד לפסח, שכן רובנו לא נוהגים להחליף את כל כלי הבית. לקמן נפרט את דרך ההכשר והניקיון של מספר כלי מטבח מרכזיים שמצויים כיום אצל הרבה אנשים. ראוי לציין שדרך הכשר זו תקפה גם לכל השנה, וכגון שבטעות בישל מאכלי חלב בתבניות תנור בשריות.

- **מקור:** כיוון שאנו מצניעים מוצרי חמץ במשך כל השנה במקרה ובמקפא, כגון: לחם, פיתות, שניצלים המצופים בפירוורי לחם וכיוצא"ב, יש לנקותם היטב. יש

¹²⁴ יש לנקות את הכלים שלא מתכוון להכשיר לפסח ולהצניעם במקום סגור שלא יבוא להשתמש בהם, ואם לא יכול לנקות את הכלי היטב מכל החמץ שדבוק עליו, ישפוך עליו חומר ניקוי שאינו ראוי לאכילה, ויצניע את הכלי עד לאחר הפסח, אולם לא ימכור את הכלי, ועיין עוד לקמן. אם שכח לנקות את הכלי לפני הפסח, ינקה אותו בחול המועד (לא ביום שבת), שהרי הוא חייב לבער את החמץ שבכלי, ואם עבר הפסח ולא ניקה את הכלי ינקה אותו לאחר הפסח, ואינו יכול להשתמש בכלי לפני ניקויו, ואפילו אם לא השתמש בו הרבה זמן, כדין חמץ שעבר עליו הפסח. (שו"ע, סימן תנ"א, ס"א. שו"ע הרב, ס"ק ג'. משנה ברורה, ס"ק ב', ו'. כף החיים, ס"ק ב', ז'). להלכה, מאחר שאנו נוהגים לנקות את הכלים לפני שאנו מכניסים אותם לארונות המטבח, ניתן לסמוך על זה ואין צורך לנקות שוב את כל הכלים האלו לפני הפסח, אולם כלי שלא מנקים אותם תדיר לאחר השימוש בו כתנור, סוסטר, מצנע וכד' צריך לנקותו במיוחד כמבואר לקמן. גם אם אין חשש שיאכל בפסח מהחמץ הנמצא בכלי וכגון שלא נמצא בביתו כל החג וחול המועד, או שלא משתמש בכלי בפסח ומצניע אותו במקום סגור, בכל זאת ינקה אותו מפירוורי החמץ, מאחר שחמץ שעבר עליו הפסח, היינו חמץ שנשאר בפסח אסור לאחר הפסח, ואין למכור שאריות פירוורי חמץ אלו לגוי, הואיל ואין גוי שירצה לקנות זאת, ואם ימכור פירוורים אלו יעשה מהמכירה חוכא ואיטלולא, ועיין עוד לקמן בעניין ניקיון כלים שלא משתמש בהם בפסח.

¹²⁵ שו"ע, סימן תנא', א'. כף החיים, ס"ק ח'ט'. משנה ברורה, ס"ק ו'. הערת איש מצליח שם.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

לנתק את המקרר מהחשמל, לרוקן את תכולתו, ולנקות באופן יסודי את כל חדרי המקרר, ואת מדפיו. כדי להקל על העבודה ולהגיע לכל שאריות החמץ שנמצאות במקרר יש להוציא את מדפי המקרר ממקום מושבם. יש לעבור עם מברשת שיניים או סכין קהה¹²⁶ על רצועות הגומי, כדי להוציא את פירוורי החמץ שוודאי נפלו לשם¹²⁷. לאחר מכן, רצוי לצפות את כל מדפי המקרר והמקפיא בנייר כסף¹²⁸ או בניילון, ואז ניתן להניח מחדש את המוצרים. באם משתמשים כל השנה בספוג או בגומי המונחים על המקרר כדי לשמור על טריות המוצרים, יש להחליפם לפני פסח. אם מנקים את המקרר זמן מה לפני פסח, ועדיין רוצים לשים בו מאכלי חמץ, צריך לשים אותם בפינה מיוחדת ורצוי להניח את המאכלים בתוך שקית ניילון. לאחר שסיים את מאכלי החמץ יש לנקות את המקום שבו הניח את המאכלים האלו, וחובה לוודא זאת לפני סוף זמן ביעור חמץ. כעצה טובה, ראוי שלא להניח במקרר מאכלי חמץ שעלולים להתפורר לחתיכות קטנות כקוסקוס וכד'¹²⁹.

● **תנור:** הכשרת התנור היא דבר בעייתי מאוד, ועל כן מי שיכול שלא להשתמש בו בפסח, תבוא עליו הברכה, אך כמו שהערנו לעיל, בכל מקרה יש לנקותו לפני החג. כמו כן, לכל סוג תנור דינים שונים, ולכן כשרוצה להכשיר את התנור לפסח יעשה שאלת חכם. באם רוצה להכשיר את התנור אסור להשתמש בו לכל שימוש שהוא עשרים וארבע שעות לפני הכשרתו¹³⁰. העקרונות שיש להקפיד עליהם בהכשרת התנור תלויים בסוג התנור: אם הוא תנור שניתן לפרק אותו, יש לפרקו, ולנקות היטב כל חלק מחלקיו. באם יש בו חלקים מתכתיים הנוגעים במוצרי הבצק השונים, יש ללבנם ליבון קל, ואם חושש שמא יחרסו, ניתן להקל ולהגעילם. תנור שאינו ניתן

¹²⁶ יש לעשות זאת בנחת ולא בחוזקה, ולהיזהר שלא לקרוע את רצועות הגומי.

¹²⁷ במיוחד יש להיזהר בדבר בדלת המקפיא, שנופלים שם פירוורי לחם וחמץ רבים. אם ניתן לפרק את רצפת המקפיא יש לעשות זאת, שהרי שם נמצא המאוורר המוציא אוויר לכל המקפיא, ואם יהיו שם פירוורי חמץ הם יכולים להתפזר בכל המקפיא, וזאת בתנאי שיוכל להחזיר את הכול מחדש כמו שהיה.

¹²⁸ יש להקפיד על כשרות נייר הכסף כל השנה כולה, וגם בחג הפסח, כיוון שאת חלק מסוגי ניירות הכסף מורחים בשומן של חיות לא כשרות, או במוצרים שאינם כשרים לפסח, כדי שיהיה מבריק.

¹²⁹ בדרך זו ניתן להניח במקפיא או במקרר מאכלים שונים שמוכר לגוי, ולכן יעטוף אותם בשקית (עדיף כהה) ויניחם במקפיא בצד מסויים, ויסמן זאת בבירור כך שלא ייקח אותם או יאכל אותם. אולם עדיף שלא למכור לגוי חמץ ממש, כמבואר לקמן.

¹³⁰ **הכשר תנור פירוליטי:** זהו תנור עם ניקיון עצמי. יש הסוברים שלא ניתן להכשיר תנורים אלו, ויש הסוברים שהכשרתו קלה יותר משאר התנורים, ולכן הרוצה להשתמש בתנור זה ישאל שאלת חכם כיצד בדיוק לנהוג.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

לפירוק, יש לנקותו היטב, על ידי חומר חזק, ולהתזיזו מחומר זה גם אל תוך המאוורר שנמצא בדרך כלל בגב התנור. לאחר ההכשרה, יש להפעילו על החום המירבי למשך כשעה. הכשר תבניות התנור הוא בליבון חמור, אולם מאחר והן ייהרסו בצורת הכשר זו, לא תועיל להן שום הכשרה, ויש להחליפן לחדשות. ראוי לציין שבדלת התנור מצויה סכוכית מחוסת כפולה עם רווח בין הזכוכיות, ופעמים רבות מצטברים שם לכלוכים רבים, ויש להתזיז גם לשם חומר חריף, ובמידת האפשר, יש לפרק את הזכוכית הפנימית, ולאחר הניקיון לערות על הזכוכית הפנימית והזכוכית שבדלת עצמה מים רותחים מכלי ראשון. יש מחמירים לצות אותה בנייר כסף, וראוי לכל מי שמכשיר תנור לנהוג כך.

- **טוסטר אובן:** גם בכלי זה רצוי לא להשתמש כלל בחג הפסח. אופן ההכשרה של טוסטר אובן דומה להכשרת תנור, כלומר: צריך לנקותו היטב בחומר חריף, לעבור עליו עם מטלית לחה, (אם ניתן לפרקו, עדיף, ואז יש לנקות כל חלק בנפרד ולהגעיל או ללבן את מה שטעון הגעלה וליבון) ולאחר מכן להפעילו על החום המירבי למשך כשעה או לזמן המקסימלי שניתן. יש להחליף את רשת הטוסטר. רוב סוגי תבניות הטוסטר עשויות מאמאיל כך שלא ניתן להכשירן¹³¹. אין להשתמש בטוסטר לכל שימוש שהוא בעשרים וארבע השעות לפחות שלפני הכשרתו.
- **טוסטר (מצנם):** לא ניתן להכשיר טוסטר רגיל, אך צריך לנקותו היטב שלא יהיו שם פירורים לפחות בגודל של כזית, ואם לא יכול להוציא את כל הפירורים ישפוך עליהם חומר ניקוי, ויתכוון בעת ביטול החמץ לבטל את פירורי החמץ שעלולים להישאר שם.
- **כיריים:** יש לחלק בין כיריים חשמליות (רגילות), קרמיות ואינדוקציה), ובין כיריים של גז (רגילות), כדלהלן:

¹³¹ למרות זאת, ניתן להכשיר בהגעלה כלי אמאיל שבולעים בבישול עם רוטב, כגון סירים וכד', ורצוי להגעילם שלוש פעמים. דין התבניות חמור יותר מכבואר, מאחר שהן בלעו חמץ ללא רוטב.

○ **כיריים חשמליות וכיריים קרמיות:** ההבדל בין כיריים חשמליות רגילות לכיריים קרמיות הוא רק במשטח העליון שלהן: בכיריים חשמליות רגילות המשטח העליון עשוי ממתכת, ודומה לפלטת בישול, בעוד המשטח העליון בכיריים קרמיות הוא זכוכית מחוסמת. יש לנקותן היטב בחומר חריף לניקוי הכיריים, כגון מסיר שומנים, אקונומיקה וכד'. לאחר מכן יש לעבור עם נייר סופג על הכיריים ולספוג את כל שאריות החומרים. יש לערות עליהן מים רותחים מכלי ראשון, ולאחר מכן להפעיל את הכיריים על החום הגבוה ביותר למשך כחצי שעה. אם ניתן להניח נייר כסף או טס מתכת על הכיריים יעשה כן, ויעטוף אותן היטב. כמובן שיש להיזהר מכוויה במשך כל ימי החג.

○ **אינדוקציה:** הכשרת אינדוקציה היא בדרך דומה, אלא שכדי להפעיל את הכיריים על החום המירבי שלהם יש צורך להניח עליהם סיר, ולכן יניח סיר ריק על הכיריים לאחר שייבש מהם היטב את המים, ואז יפעילן למשך כחצי שעה. יש להשתמש בסיר נקי שאינו בן יומו מבליעת חמץ, וטוב לעטוף את תחתיתו בנייר כסף. יש לעשות כך על כל ונכון לאחר הניקיון וההכשר להניח עליהן משטח מיוחד העשוי מסיליקון (שמו: סיליפלוס) החוצץ בין הזכוכית לבין הכלים או המאכלים המונחים עליה, ונכון להשתמש במשטח כזה גם לחציצה מבישולי בשר וחלב במהלך השנה. כמובן שלפסח ייחד משטח מיוחד בפני עצמו, וראוי ליחד אחד לבישולי בשר ואחד לבישולי חלב לימי הפסח. יש לציין שלמשטח זה אישור מכון התקנים הישראלי, וניתן לנקותו בקלות, אמנם הוא לא מתאים לכיריים קרמיות.

○ **כיריים של גז:** יש לנקותן היטב בחומר חריף, לסגור את ברז הגז ולערוט מים רותחים על תחתית הכיריים העשויה מאמאיל. את העיניות (מבערים) יש לנקות היטב, ולערוט עליהן מים מכלי ראשון העומד על גבי האש שלא פסקה רתיחתו (כגון קומקום חשמלי¹³²). לאחר מכן, יש להפעיל את כל הגז למשך כחצי שעה. את החצובות (הכלי שעליהם עומדים הסירים והמחבתות), יש להגעיל ויש

¹³² הטוב ביותר הוא לקחת קומקום (לאחר הכשרתו) ולערוט את המים מיד לאחר שהם רתחו ומתג הקומקום קפץ. בקומקום חשמלי שאינו נשלף, יש המצריכים ללחוץ על מתג ההפעלה כל זמן ההכשרה, ותבוא עליהם ברכה. יש להקפיד שהקילווח כל הזמן יהיה מחובר לקומקום, ולכן אין לשפוך את המים ממש עד הסוף.

מחמירים ללבנם ליבון קל¹³³. לאחר מכן, רצוי לצפות את החצובות בנייר כסף. רצוי לצפות גם את גוף הכיריים בנייר כסף, וכיום ניתן להשיג בחנויות 'עיניות' מיוחדת העשויות מנייר כסף קשיח לכיריים (היינו ארבעה ריבועי אלומיניום קשיחים עם חור המותאם לגודל למבערים)¹³⁴. גם את כל חלקי המבערים (=החלק שיושב על הכיריים ומחזיק את העיניות) יששירו בדרך זו. כמו כן צריך לנקות היטב את הכפתורים ולערות עליהם מים רותחים מכלי ראשון שלא פסקה רתיחתו.

● **קולט אדים:** צריך לנקותו היטב בחומר חריף, ולאחר מכן לנגבו במטלית לחה. יש לפרק את כל החלקים שמעל הכיריים, ואם יש בהם חומר סופג יחליף אותו, או לכל הפחות ישאב אותו היטב וינסה לנקותו ככל יכולתו. רצוי לא להפעיל את קולט האדים בפסח, ואם ניתן רצוי אף לאוטמו, כגון שידביק עליו נייר כסף וכד', או שיצפה אותו בחומר אחר שעמיד לחום האש, וזאת כדי שלא ייפלו חלילה פירורים או שומנים לתוך תבשילי החג¹³⁵. דין זה נכון גם למדף או ארון מטבח הנמצאים מעל הכיריים, מאחר שנדבקים להם שומנים ואדי חמץ. יש להעיר שלא מועיל לצבוע את המדף או הארון, אלא ינקה אותם כדין ויכסה אותם. במטבח מוסדי יעשו שאלת חכם לגבי קולט האדים, שכן ישנם סוגים שונים של קולטים.

● **מיקרוגל:** במיקרוגל רגיל אין גוף חימום, אלא הבישול והחימום נעשים על ידי קרינה. המיקרוגל מלא בחריצים ופתחים שונים, בהם נכנסים אדי המאכלים שחוממו. לכן ההכשרה צריכה להגיע לכל הפינות והמקומות, ויש להקפיד על השלבים הבאים: 1. לנקותו היטב בחומר חריף, במיוחד בכל הפינות, מחשש לשאריות

¹³³ דעת הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל שניתן לכתחילה להקל להכשירן בהגעלה, אך יש להעיר כי במקרה זה יצטרך לנקותן היטב, שלא יישארו בהן שום שאריות אוכל ושומנים, וכיוון שהדבר מאוד קשה {מציאותית} כדאי להכשירם ע"י ליבון. בשעת הצורך, ניתן להקל להכשיר חצובות נקיות בעירוי מים רותחים מקומקום שלא פסקה רתיחתו.

¹³⁴ למי שתמה על הכשרות המחמירה הזו, ועל כל הדברים הנחוצים במטרה להכשיר כיריים אלו למרות שלכאורה הכל כבר נשרף באש, נאמר שיש כלל הלכתי שאומר: כבולעו כן פולטו, כלומר בדיוק באותה הצורה שדברי האיסור נבלעים בדבר, רק באותו האופן הם יכולים לצאת ממנו, ולכן דבר הנבלע ע"י האש, יכול לצאת ע"י האש בלבד, ואנו רואים בעינינו שהחצובות מלאות בשומנים וכיוצ"ב. כמו כן יש להעיר שגם בכל השנה אין לאכול מאכלים שנפלו על הכיריים מאחר שהן מוחזקות כטריפות, שהרי גם מאכלים בשריים וגם חלביים גולשים עליהם.

¹³⁵ יש להעיר שלא מועיל לצבוע את קולט האדים וכד', אלא רק להניח מכסה שיכול לחצוץ בין הקולט לתבשיל.

אוכל שאולי נותרו מחמת גלישת האוכל. 2. להמתין עשרים וארבע שעות ללא שימוש. 3. להניח במיקרוגל כוס מים עם סבון או חומר ניקוי חריף אחר¹³⁶, להפעילו על החום המירבי למשך זמן מעט ארוך ממשך זמן ההפעלה הרגילה, עד שכל המים שבכוס יתאיידו. לצורך כך, יש להשתמש בכוס חד פעמית. 4. אין להניח במהלך החג דברי מאכל ישירות על הצלחת המסתובבת, ויש להגעיל אותה לפני הפסח, כיוון שחוששים שמא גלש עליה חמץ¹³⁷. רצוי שלא להניח בפסח מאכלים מגולים במיקרוגל אלא רק לחממם בקופסא סגורה. למרות זאת, יש הנוהגים שלא להשתמש בו בפסח, כיוון שלא ניתן להגיע לכל המקומות בהם יש אדי חמץ, וחמץ בפסח כידוע אוסר אפילו במשהו, וכן ראוי לנהוג.

● **שיש:** יש לנקותו היטב בחומר חריף, ובמיוחד יש להקפיד לנקותו בחריצים שנוצרו, ואם יכול יסתום אותם בסיליקון או דבק שיש וכד'. יש המחמירים לשפוך עליו מעט ספירט ולשורפו או להעביר עליו אבן שיצאה מתוך האש. אולם יש לדעת שרוב סוגי השיש המיוצרים בעשורים האחרונים, אינם עמידים בפני דבר זה, ואם יעשו להם כך, הם פשוט יישברו, וכיוון שתורתנו תורת חיים היא, והיא חסה על ממונם של ישראל, למעשה, כיום איננו מכשירים כך את השיש. לכן כיום יש לנקות את השיש היטב בחומר חריף (חומר ניקוי או סבון כלים), ולאחר מכן, יש לערות עליו מים מכלי ראשון העומד על גבי האש שעוד לא פסקה רתיחתו, כגון קומקום חשמלי ברגע שהוא קופץ (שהרי הוא עדיין מחמם את המים והם רותחים מחמתו). יש לערות מים על כל השיש, ויתחיל מהמקום הרחוק יותר מהכיר, יגרוף את המים כך שבוודאי כעת הם הצטננו, ואז יערה שוב מים רותחים על הנקודה שממנה המים הרתחים כבר לא היו רותחים בעת העירוי, וכך יעשה לכל השיש, ולאחר מכן, ראוי לצפותו בנייר כסף, בניילון, בפלסטיק או בפח¹³⁸. כמו כן, אין להניח מאכלי פסח או כלי פסח רותחים על השיש אם לא עברו על השיש עשרים וארבע שעות מהפעם

¹³⁶ הכוונה היא לחומר ניקוי, כגון סבון כלים וכיוצ"ב, ולא אקונומיקה, כיוון שחומר זה יכול להרוס את המיקרוגל.

¹³⁷ אמנם באמת יכול להכשירה בעירוי בלבד ולא צריך דווקא הגעלה אך בדרך כלל זה פשוט יותר. אם חושש להכשירה מפני שבירה וכד', ניתן לרכוש צלחת נוספת.

¹³⁸ הסיבה היא שהשיש שלנו בולע חמץ כל השנה, שכן אנו מניחים כלי חמץ רותחים עליו.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

האחרונה שהשתמשו בשיש למאכלי חמץ חמים. אין דרך להכשיר שיש מלאכות שהניחו עליו מאכלי חמץ רותחים (או כלי חמץ רותחים שהיה עליהם רוטב), מאחר שדינו ככלי חרס, ולכן ינקה אותו היטב, בפרט בחורים ובסדקים (אם נוצרו בשיש), וחייב לצפות אותו בשעוונית עבה, נייר כסף, PVC וכד'. שיש קיסר יוכשר בעירו רותחים, ויעשה זאת בזהירות כמבואר בהערה¹³⁹. נכון להתרגל במהלך כל השנה שלא להניח ישירו על השיש מאכלים רותחים או סכו"ם מלוכלך עם שאריות אוכל חם, וכגון שיש להניח את הכף שבוחשים בעזרתה את המאכלים בעודם מתבשלי או מתחממים רק על צלחת וכדו'¹⁴⁰.

- **כיוור:** את הכיוור יש לנקות היטב, לשוטפו באקונומיקה¹⁴¹, ולערות עליו מים חמים מקומקום חשמלי. את המים החמים יערה עליו רק לאחר שכבר יבשו המים הראשונים, כדי שכל דפנות הכיוור ייגעו במים רותחים ולא במים שכבר הצטננו במעט. יש להכשיר תחילה את הכיוור ורק אחר כך את השיש, וכן להתחיל מהמקומות הרחוקים מהכיוור, לגרוף, לייבש לערות מים רותחים על המקומות הקרובים, ובסוף להכשיר שוב את הכיוור. יש המהדרין לכסות את הכיוור בציפוי מיוחד לפסח העשוי בצורת הכיוור, ותבוא עליהם ברכת טוב. עוד יש המחמירים שלא להשתמש כלל במים רותחים בכיוור בפסח¹⁴². דינים אלו נכונים גם לכיוור העשוי מנירוסטה, אולם דינו קל יותר, שמאחר שהכשיר אותו בעירו מים רותחים אינו צריך לצפות את הכיוור כלל, וכן יכול להשתמש בו עם מים רותחים במהלך הפסח. יש להכשיר בהגעלה גם את פחי האשפה הקטנים המשולשים שבכיוור (וניתן להגעיל אפילו את משולשי הפלסטיק), אבל נהגו להחליף אותם.

¹³⁹ שיש קיסר עלול להיטק בחום רב המגיע באופן מיידי, לכן ייזהר לערות על שיש קיסר בתחילה מים חמים (לא רותחים), כך שהשיש יתחמם ויגרוף את המים, ורק לאחר מכן יערה עליו מים רותחים ומיד יגרפם.

¹⁴⁰ ויש לזה השלכה גם על בליעת בשר וחלב במהלך השנה, שלהלכה כלי בולע מכלי אחר רק על ידי רוטב. לכן לכתחילה אם מניח כף שבחשה במאכל בשרי חם, הרי שהמקום הזה בלע מבשר, ואם יניח אחר כך כף שבחשה מאכל חלבי חם הרי שנבלע עכשיו טעם חלב בשיש, ואם זה תוך עשרים וארבע שעות, הרי שחלק זה נטרף, ולכן נכון להתרגל מראש להניח את הסכו"ם רק על צלחת לפי סוג המאכל שמבשל.

¹⁴¹ שידוע היא חומר ניקוי חזק, ובכך כל שאריות החמץ הבלועות בכיוור נפסלות מאכילת כלב.

¹⁴² טעם חומרות אלו הוא שהכיוור עשוי מחרסינה שהיא כלי חרס, וכידוע אין כלל הכשר לכלי חרס.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

- **מדיח כלים:** ניתן לנקותו היטב בחומר ניקוי המיוחד לכך, ובמיוחד את המסננת שפעמים רבות נשארות שם שאריות מאכלים. לאחר מכן יש להפעילו ללא תכולה עם חומר ניקוי¹⁴³ על החום הגבוה ביותר. רצוי להחליף את המגשים שעליהם כלי האוכל¹⁴⁴ או להגעילם, ולכל הפחות יש לערות עליהם מים רותחים מקומקום. אין להשתמש בו עשרים וארבע שעות לפני הכשרתו. למרות זאת, יש הנוהגים להימנע משימוש בו בפסח, ותבוא עליהם ברכה, אולם למקלים בדבר יש על מה שיסמוכו¹⁴⁵.
- **קומקום חשמלי:** יש להרתיח מים עם סבון או עם חומר ניקוי אחר עד שהמים רותחים, וגולשים גם על דפנות הקומקום מבחוץ¹⁴⁶. בכל מקרה, רצוי לקנות קומקום חדש לפסח¹⁴⁷. גם קומקום רגיל (שאינו חשמלי אלא עומד על הכיריים) טעון הכשר, ויש לפרק את ידיותיו, ולהכשירו בהגעלה.
- **מיחם לשבת:** אם מקפיד שלא להניח חמץ על מיחם חשמלי כלל, יכול לנקותו היטב, למלא בו מים ככל האפשר ולהרתיחם, וכאשר המים יגלשו על המיחם הוא הוכשר בכך. אין להכשיר כלל מיחם חשמלי אם רגילים להניח עליו סירי חמץ או חלות וכיוצא בבהלך שבתות השנה בכדי שיתחממו, שכן הכשרתו היא בהגעלה¹⁴⁸ ולא ניתן להגעילו. ניתן להגעיל מיחם שאינו חשמלי העומד על מקור חום כפלטה במהלך השבת, ואפילו אם הניח עליו לחם, ויפרק את ידיותיו ויגעילן בנפרד.

¹⁴³ לצורך זה יכול להשתמש בכל סבון שהוא, ואפילו בסבון של מדיח הכלים.

¹⁴⁴ אם אכן מחליף את מגשי המדיח, יכניס אותם למדיח רק לאחר שכבר הכשיר את המדיח עצמו, דהיינו שהפעיל אותו על ריק עם חומר ניקוי.

¹⁴⁵ שכן דבר זה שנוי במחלוקת פוסקים גדולה. הסיבה שיש המתירים להשתמש בו היא כיוון שהוא מנקה את עצמו בצורה טובה, ובוודאי בחום רב, אבל כאמור לעיל, רבים מהפוסקים מחמירים בדבר, שהרי הכלל כבולעו כן פולטו מלמד על רמת ההכשרה הנדרשת בעקבות סוג הבליעה, ולא על רמת הבליעה הספציפית שנעשתה בכלי, ועל כן אם מאוד נחוץ לו להשתמש במדיח הכלים – ישאל שאלת חכם, ויעשה כאשר יורה לו – בין להקל בין להחמיר.

¹⁴⁶ יש לשים לב שבמצב זה מי הקומקום גולשים מהר יותר, ועל כן יש להיזהר מסכנת התחשמלות וקצר.

¹⁴⁷ הרוצה להכשיר את מטבחיו יכול להכשיר גם בקומקום הכשר לפסח, ובלבד שיקפיד שלא לערות את המים על מאכלים, ולכן ינקה היטב את השיש והכיור לפני ההכשרה ואז יערה מים חמים.

¹⁴⁸ הכשר מיחם שהונח עליו לחם הוא בהגעלה מאחר והמיחם בלע את טעם החמץ ע"י רוטב, בעוד הכשר פלטה שהונח עליה לחם הוא בליבון מאחר והיא בלעה את טעם החמץ ע"י החום ללא רוטב. לכן למעשה אין הכשר לפטה או למיחם חשמלי שהונח עליהם לחם, אולם ניתן להכשיר בהגעלה מיחם למים שעומד על גבי האש או הפלטה, שכן ניתן להכניס את כולו לסיר רותח ולהגעילו. ראוי לציין כי יש להכשיר מיחם גם אם לא הונח עליו חמץ כלל, מאחר ומערים את המים על מאכלי חמץ ועל מאכלים שאינם כשרים לפסח.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

• **פּלטה חשמלית:** יש לנקותה היטב בחומר חריף, לנגב במטלית לחה, ולאחר מכן לערות עליה מים מקומקום חשמלי (כשאינה מחוברת לחשמל). יש להיזהר ולהחזיק את הפלטה באלכסון, כדי שהמים לא יגיעו לשקע החשמלי. לאחר מכן יש לצפותה בנייר כסף, ולהפעילה למשך כשעתיים, ואם ניתן לווסת את חומה ידליקה בחום המירבי. יש להעיר כי אם מניחים חמץ גמור (כגון פיתות, לחמים וכד') ישירות על הפלטה, לא ניתן כלל להכשירה, כיוון שאז על פי הדין יש להכשירה בליבון¹⁴⁹, וכמובן הדבר אינו אפשרי¹⁵⁰.

• **שולחן אוכל:** יש לנקותו היטב, לערות עליו מים חמים מקומקום חשמלי, לכסות את השולחן בניילון ולפרוס מפה. באם חושש שהעירוי יהרוס את השולחן, יכול לנקותו היטב (גם בחריציו) ואז לכסותו במפת ניילון ועליה לפרוס מפה.

• **בקבוקי תינוקות ומוצצים:** רצוי להחליף את בקבוקי התינוקות בכל מקרה מאחר שהם בלעו חמץ ברתחה¹⁵¹. אמנם אם הדבר קשה, יכול להגעיל אותם בכלי ראשון בתנאי שהבקבוקים אינם סדוקים ואין בהם חריצים. כמו כן, יש להחליף את מוצצי התינוקות לחג הפסח, מאחר שלעיתים התינוקות מכניסים אותם לפה עם מאכלי חמץ חם.

הכשרת כלי מוצצי חלב – כלי מטבח ביתי – כלי מטבח שונים

¹⁴⁹ שהרי נתבאר לעיל שכל כלי שבלע ישירות חמץ ללא רוטב צריך ליבון, וליבון זה צריך להיות ליבון חמור, כלומר לשרוף את המתכת עד שיעלו ניצוצות, ודבר זה אינו אפשרי שהרי הפלטה תיהרס, ולכן אין להכשיר פלטה שהונח עליה לחם במהלך השנה, וכן עיקר ההלכה לספרדים ולאשכנזים. עיין: **בן איש חי**, ש"א, פרשת צו אות יב' שהביא בשם **האר"י ז"ל** שכל ליבון שאינו מגיע לשיעור של מעלה ניצוצות אינו ליבון, ולכן ניתן להכשיר כלי שמניחים עליו לחם חמץ ללא רוטב רק בליבון כזה שיוציא ניצוצות, ודין זה נכון גם להכשיר כלי שנטרף בבשר וחלב וכל שכן לכלי שבלע מבשר טרף. אמנם הרב **עובדיה יוסף זצ"ל** (חזון עובדיה, עמוד קלח') הקל לספרדים להכשיר פלטה חשמלית בעירוי מים רותחים אפילו כאשר הניחו עליה לחם, מאחר שאין זה רוב שימושה, אבל גם לשיטתו אם זה רוב שימוש הפלטה, היינו שברוב השבתות מניחים עליה לחם ישירות אין להכשירה בעירוי מים רותחים. לכן אם הניח לחם ישירות על הפלטה יעשה שאלת חכם. בכל מקרה שמערה מים רותחים על הפלטה לא ישתמש בה 24 שעות לפני הכשרתה.

¹⁵⁰ בשביל לפתור בעיה זו, רצוי לכסות את הפלטה במשך כל השנה בנייר כסף, כך שאפילו אם נשפך מעט חמץ או שהניחו על הפלטה לחם וכד' הוא אינו נוגע ישירות בפלטה וניתן להכשירה.

¹⁵¹ בהכנת מאכלי תינוקות מוכנים פעמים רבות יש חמץ ממש כגון סוגי דייסות שונים שערבים אותם בתחליפי החלב, וכן כאשר רוצים לנקותם ולעשות להם סטריליזציה מרתחים אותם בסירים הבלועים מחמץ.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

בנוסף למוצרי המטבח הנ"ל, מצ"ב רשימה של חלק מכלי האוכל המצויים יותר במטבח פרטי, וניתן להכשירם גם לבד בבית. אמנם במקום שמתבצעת הכשרת כלים ציבורית, מומלץ ללכת לשם, כי יש להם אמצעים יעילים וחזקים יותר להכשיר את הכלי, וכן האנשים בדרך כלל יותר מיומנים בדבר, וגם ראוי שיעמוד שם רב מורה צדק שיורה כיצד נכון להכשיר כל כלי וכלי, וכך יפשוט את הספקות. כשהדבר לא מאפשר מסיבות שונות, ניתן להכשיר כלים רבים גם במטבח הביתי, כמפורט להלן ברשימת הכלים השונים שמצויים בבתי רבים. כמובן, יש לשאול רב בפועל בכל דבר שהאדם מסופק בו. מאחר שאת רוב הכלים שניתן להכשיר בבית מכשירים בהגעלה, נסביר איך ניתן לעשות הגעלה בבית:

- **דרך עשיית הגעלה בבית:** לוקחים סיר גדול שאינו בן יומו, היינו שלא בישלו בו בעשרים וארבע שעות האחרונות. יש למלא בו מים רבים, להוסיף למים חומר פוגם, כגון אקונומיקה או סבון כלים, ולהמתין שהמים ירתחו. סיר זה יכול להיות סיר חמץ גדול ונקי, שאינו בן יומו עם מים וחומר פוגם כנ"ל, וכן הסיר יכול לעמוד על כיריים שלא הוכשרו לפסח. יש להכניס את הכלים למים עם רשת וכד', ויש לדאוג שכל הכלי יהיה במים הרותחים גם אם זה לא יהיה בבת אחת, ואם משתמש במלקחיים ירפה מעט את האחיזה בכלי, או שיסובב אותו כך שיאחוז כל פעם במקום אחר, והמים החמים יגיעו לכל הכלי ויכשירו אותו.
- **כוסות זכוכית:** ניתן להגעיל כוסות זכוכית, וימתינו עשרים וארבע שעות לאחר השימוש בהם בחם לפני ההכשרה. אין לטובלם במים קרים אחרי ההכשרה.
- **כוסות חרסינה:** אין להכשיר כוסות מחרסינה (חרס מצופה בזכוכית).
- **כוסות פלסטיק:** אם הן ללא חריצים ניתן להגעילן.
- **צלחות זכוכית:** ניתן להכשיר צלחת זכוכית, וצריך למצוא סיר שניתן להכניס אליו את הצלחת, גם אם זה יהיה בכמה פעמים, כך שהצלחת לא תהיה כולה במים בבת אחת.

- **צלחת מיקרוגל:** ניתן להכשירה בהגעלה, וטוב להגעילה שלוש פעמים, כלומר להכניס למים הרותחים ולהוציא שלוש פעמים, וכן עיקר. אין לטובלה במים קרים אחרי ההגעלה.
- **צלחות חרסינה:** ככלל, אין להכשיר צלחות חרסינה, ואם יש צורך גדול מאוד בדבר ישאלו מורה הוראה, ובאופן פשוט בימינו יש להורות שהדבר לא אפשרי, שכן ניתן להשתמש בכלים חד פעמיים.
- **צלחות פלסטיק:** לא מכשירים.
- **קעריות פלסטיק:** לא מכשירים, אולם אם השתמשו בהם רק למאכלים קרים ניתן לשוטפם במים ודי בכך.
- **סכו"ם ברזל:** ניתן להכשיר סכו"ם לפסח. לכתחילה מקפידים להכשיר רק סכום ללא קת שונה, היינו סכו"ם שכל כולו ברזל. לכן אין להכשיר סכו"ם שנטרף מערבוב של בשר וחלב או של מאכל לא כשר אם הוא לא מקשה אחת, אולם לפסח ניתן להקל להכשיר גם סכום עם קת (ידיית) פלסטיק או עץ ובלבד שהחיבור לסכו"ם נקי ושאינו רווח בין הקת לסכו"ם, כך שלא יכול להיכנס לכלוך מתחת לקת. אם יש רווח בין הקת לסכו"ם, אין להכשיר סכו"ם זה גם לפסח.
- **סכו"ם פלסטיק:** אין להכשיר.
- **קולפון:** נכון להכשיר בהגעלה, שלפעמים מקלפים דברים רותחים או חריפים.
- **גביע לקידוש מכסף:** מכשירים בהגעלה.
- **גביע לקידוש מזכוכית:** מכשירים בהגעלה. לא שמים במים קרים אחרי המים החמים, כדי שהכוס לא תתפוצץ.

- **גביע לקידוש מחרסינה:** לא מכשירים, ובמקום צורך יכול להכשיר בהגעלה שלוש פעמים, ובלבד שלא ידוע לו שבמהלך השנה הכניסו לחם ליין, וכן ניתן להקל ולהכשירו רק אם מיד כשסיים את הקידוש הזיז את הגביע מהשולחן.
- **מייבשי כלים:** אין צורך להכשיר. מספיקה שטיפה טובה תחת זרם המים. דין זה נכון גם למייבשי כלים מפלסטיק וגם לייבשי כלים מברזל.
- **קרש חיתוך מעץ:** אין להכשיר, והוא הדין לבוצ'ר.
- **קרש חיתוך מפלסטיק:** ניתן להכשיר בהגעלה רק אם הקרש לא חרוץ, היינו שאין בו הרבה חריצים כתוצאה מהשימוש עם הסכין.
- **קרש חיתוך מזכוכית מחוסמת:** ניתן להכשיר בהגעלה, ובלבד שהזכוכית שלימה לחלוטין, ונכון להכשירו שלוש פעמים.
- **נטלה לנטילת ידיים:** שטיפה בלבד, בין אם היא עשויה מפלסטיק, מתכת חרסינה או כל חומר אחר.
- **פורס ביצים:** ניתן להכשירו בהגעלה. (אמנם אם תמיד פרסו בו רק ביצים קרות ניתן להכשירו בשטיפה בלבד, אולם זו לא המציאות הרווחת).
- **מרית:** ניתן להכשיר מרית מסיליקון או פלסטיק, ובלבד שהיא שלימה ולא חרוצה, שכן לא משתמשים בה בחום. אם המרית מורכבת משני חלקים (במריות רבות, מצוי שהמרית עצמה עשויה מסיליקון או פלסטיק, והיא מושלחת על מוט מתכת, וניתנת לפירוק בקלות כדי שיוכלו לנקותה כדבעי), יש לפרקה ולהגעיל בנפרד את חלקיה.
- **מברשת ביצים:** ניתן להכשיר בהגעלה, בין אם היא עשויה מסיליקון או מפלסטיק.

▪ **סירי מתכת רגילים:** ניתן להכשיר בהגעלה או בליבון קל. ראוי להדגיש שיש להכשיר גם את הידיות, ולכתחילה המכשיר סיר בהגעלה יפרק את הידיות, ינקה היטב את מקום החיבור, ויניח גם את הידיות, הברגים וכו' במי ההגעלה הרוותחים, ולאחר ההכשר יחברם בשנית.

▪ **מכסים לסירים:**

○ מכסה מתכת יוכשר בהגעלה או בליבון קל.
 ○ מכסה זכוכית – אין להכשיר, ובשעת הדחק ניתן להכשיר שלוש פעמים.
 יש לשים לב שצריך סיר גדול דיו כדי שהמכסה יוכל להיכנס אליו.

▪ **סירי אמאיל:** לא מכשירים.

▪ **סירי טפלון וסירים קרמיים:** ניתן להכשיר בהגעלה בדוחק כאשר כל הציפוי שלם ללא חריצים.

▪ **מחבת מתכת רגילה:** יש מקלים להכשיר אותה בהגעלה, ואז יש לפרק את הידית שלה כדלעיל, אולם הנכון להכשירה בליבון, וניתן להניחה על הגז למשך זמן מסויים (כ-5 דקות לפחות), עד שיניח נייר טישו וכדי על אחת מדפנות המחבת, וכשהנייר השחים במעט, או התקשה במעט, הוכשרה בכך. יש לפרק את ידית המחבת גם בדרך זו, וללבן היטב גם את מקום חיבור הידית למחבת, ואת הידית והברגים יגעיל בנפרד.

▪ **מחבת טפלון:** אין להכשיר, ובשעת הדחק יעשה שאלת חכם פרטית.

▪ **מחבת יציקה:** אם היא ללא ציפי כלל, יכשיר אותה בליבון, שכן מבשלים בה עם מעט שמן, כך שבליעתה נחשבת כבליעת חמץ ללא רוטב, והכלי יעמוד בזה.

▪ **מחבת נינג'ה:** אין להכשירה כלל, הואיל ומשתמשים בה במעט שמן, ודין בליעתה הוא כבליעה ישירות מהמאכל על ידי חום האש, ולכן הכשרה בליבון, ואם

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

יכשירנה כך היא תיהרס. בר מין דין, זו היא סגסוגת של מתכות שונות המעורבות ביחד, ולא ניתן ללבנן כראוי.

▪ **סיר בישול איטי:** אין להכשיר (הסיר עצמו עשוי חרסינה).

▪ **מנגל רגיל:** ניתן להכשיר מנגל רגיל, הואיל והמאכל לא נמצא על המנגל עצמו, אולם מאחר ולעיתים המאכל נוגע בדפנות המנגל, יש להניח גחלים בוערות על המגרעת שעליה מניחים את רשת המנגל, וכן יבעיר גחלים בתחתית המנגל, וכך המנגל עצמו יוכשר. כמובן שניתן להכשיר את המגרעת שהרשת מונחת עליה גם בעזרת כלב גז או מבער גז ידני. אין הכשר לרשת רגילה, הואיל ויש להכשירה בליבון חמור, והיא תתקלקל. לכן יקנה רשת חדשה.

▪ **מנגל גז:** ניתן להכשיר מנגל גז על ידי העברת אש על כל צדדי המגרעת, וטוב לעשות זאת בעזרת כלב גז או מבער גז ידני. את חתית המנגל לא צריך להכשיר, האיל ותמיד שולטת בו האש. את הרשתות יש ללבן בליבון חמור על ידי כלב גז, וניתן לעשות כן, הואיל והן חזקות ועמידות. אמנם יש להקפיד לעבור על כל נקודה ונקודה ברשתות, הן מצידן העליון, והן מהצד הפנימי, ודבר זה לוקח זמן, ולא יקוץ בזה. לחילופין, ניתן להכשיר את המנגל והמגרעת ולרכוש רשת חדשה ולהניח על המגרעת, ואפילו ישים כמה שכבות של רשת טיחים.

▪ **מכשיר נינג'ה גריל (מכשיר הדומה למנגל חשמלי):** מאחר ובולע חמץ על ידי חום האש ללא רוטב, יש להכשירו בליבון חמור, וזה לא ניתן, הן מצד הרשת והתבניות עליהן מניחים את המאכלים, והן מצד המכשיר עם גוף החימום, ולכן אין להכשירו לפסח כלל, ודלא כמנגל גז, שרשתותיו חזקות וניתן להכשירן בליבון חמור.

▪ **מיקסר:** יש לנקות היטב את ראש המיקסר שהמערבל נכנס אליו, ואת כל החורים שיכול להיות ונכנס בהם קמח, וטוב לנקות בעזרת אוויר דחוס, ואחר כך באמצעות סמרטוט עם חומר פוגם כסבון כלים. יש להגעיל את ווי הלישה, המקצף, המערבל ואת קערת המיקסר. אמנם מאחר ומאוד קשה לנקותו, בפרט באיזור

הסמוך לכניסת מערבלי הלישה, שנכנסים לשם פירורי קמח כל הזמן, עדיף שלא להשתמש כלל בכלי זה.

▪ **מטחנת בשר:** יש ללבן את הסכין המסתובבת ואת חורי היציאה (המסננת שדרכם הבשר יוצא). ליבון זה יכול להיעשות על ידי החזקת חלקים אלו במקלחיים מעל להבת הגז. יש לנקות היטב את החילזון והקנה דרכו הבשר עובר, ואז להגעיל הכל. יש לשטוף את מטחנת הבשר גם מבחוץ.

▪ **מסננת אטריות:** יש להכשיר בהגעלה, אולם יש לשים לב שבדרך כלל היא גדולה וצריך סיר מאוד גדול. דין זה נכון למסננת אטריות מברזל, ואפילו למסננת פלסטיק, ובלבד שהיא לא חרוצה.

▪ **מעבד מזון:** אם קצצו בו רק פירות וירקות יש לנקותו ולהגעיל את כל החלקים, כולל הכלי מפלסטיק. אמנם טחנו במעבד חמץ ממש, וכגון שפוררו לחם, אין להכשירו.

▪ **מוט טוחן:** אין להכשירו, אלא אם כן טחנו בו רק ירקות ופירות ללא אבקת מרק, ביסקוויטים וכד', שאז ראוי להכשיר את החלק שנכנס למזון בהגעלה.

▪ **מכונת קפה ביתית:** יש לנקות היטב את החלקים החיצוניים. את החלק שבו מרתחים חלב יש לפרק ולהגעיל, ואם לא ניתן לפרקו יש לערות עליו מים רותחים מקומקום. יש לזרים מים רותחים בצינורות, ולהחליף את הקפסולות לקפסולות כשרות לפסח. ראוי ל החליף גם את צינורות הפלסטיק.

▪ **תבניות פיירקס:** אם אפו בהם או בישלו בהן בחם אין להן הכשר, ובשעת הדחק ניתן להגעילן שלוש פעמים ללא שטיפה במים קרים, ויש לשול רב. אמנם אם יודע שלא השתמש בהן בכלל לחם, וכגון שהיה רגיל תמיד להכין בתבנית עוגה קרה בלבד, כעוגת גלידה וכד', ניתן לכתחילה להכשיר בהגעלה כרגיל.

- **תבניות סליקון:** אם השתמשו בהן בחמץ בחום אין להן הכשר. אמנם אם השתמשו בהן בקר בלבד, ניתן לנקותן היטב ונכון להגעילן.
- **תבניות ורשתות של תנור וטוסר אובן:** יש ללבן בליבון חמור עם ברנר, אמנם דבר זה מאוד מסובך וקשה בבית, ולכן יימנע מזה.
- **רשתות של מדיח כלים:** יש להגעילן, וזה כמעט לא אפשרי בבית בשל גודלן של הרשתות, ולכן אם לא יכול ללכת להכשרות הכלים העירוניות, יימנע משימוש במדיח הכלים, ועיין עוד לעיל בדיני מדיח כלים.
- **קנקנים לשתייה קרה:** אם משתמש לשתייה שאינה חריפה כגון תרכיזים, מים וכד', הכשרם בשטיפה בלבד, ולא משנה מאיזה חומר עשוי הקנקן. אם משתמש לשתייה חריפה, כגון בירה, יש לחלק בסוג החומר ממנו עשוי הקנקן: קנקני ברזל וזכוכית יוכשרו בהגעלה, בעוד לקנקני פלסטיק וחרסינה אין הכשר.
- **טרמוס:** אם מילאו בטרמוס רק מים חמים מהקומקום, נכון להכשירו בהגעלה. אם מילאו בו מאכלים חמים כמרק שיש בו אבקת מרק חמץ וכד', חייבים להכשירו בהגעלה. כמובן חייבים לפתוח את מכסה הטרמוס כדי שמי ההגעלה ייכנסו לתוך הטרמוס עצמו. יש לזכור להגעיל גם את הפקק. אין צורך לפרק את הטרמוס על מנת להגעיל בנפרד את כלי הזכוכית שלו, אולם אם עשה כן יזכור להגעיל גם את הכלי החיצוני, ומותר להגעילו אפילו אם הוא עשוי מפלסטיק. גם טרמוס שכולו עשוי מתכת יוכשר בהגעלה רגילה.
- **חצובות ומבערי גז:** יש מקלים להכשירן בהגעלה לאחר ניקוי יסודי, והסומך על דעה זו יצפה את החצובות לאחר מכן עם נייר כסף. מבערי הגז יוכשרו על ידי הדלקת האש, ועיין לעיל בדרך הכשר כיריים של גז.

הזכרנו כאן 'רשימה' של כלי מטבח קטנים שבדרך כלל יותר שמישים בציבור הרחב, אולם ישנם כלים נוספים שיש להכשירם ולנקותם גם אם לא מתכוונים להכשיר את כלי הסעודה, ואופן הכשרתם מפורט לקמן.

• **הכשר כלים מוסדיים:** עקרונות הלכתיים אלו נכונים גם לכלי סעודה מוסדיים, אלא שבמציאות לפעמים דינם שונה, בין לקולא, בשל שימוש בחומרים חזקים וחריפים ועמידות כלי הסעודה, ולכן ניתן להכשיר בהגעלה אפילו כלי פלסטיק שאינם חרוצים (בדרך כלל כלי פלסטיק מוסדיים חזקים יותר מכלי פלסטיק שאנו רגילים להשתמש בהם במטבח הביתי), בין לחומרא, שכן ישנם מקומות או כלים שלא ניתן להכשירם הן בשל לכלוך רב מאוד, והן בשל חוסר יכולת טכנית להגיע לכל המקומות שיש בהם פירוורים ודברי חמץ, כגון מסועים ופסי חימום שונים. לכן יש להיוועץ ברב הבקי בהלכות אלו לפני הכשרת מטבח מוסדי, הוא ינחה כיצד נכון להכשירו.

❖ **דברים כלליים:** יש לנקות היטב את כיסי הבגדים, ובפרט בבית שיש בו ילדים קטנים, כיוון שמכניסים עוגיות וכיוצא"ב לכיסים, ועל כן מומלץ לכבס את כל בגדי הבית, ולהניחם בארון רק לאחר שנוקו היטב. יש המחמירים שלא לפתוח את ספריהם כלל בפסח מחשש שמא נפלו שם פירוורי חמץ, והאדם יעיד על עצמו האם אכל ליד הספרים, או שלמרות שאכל הקפיד על הדבר כל השנה כולה, כך שבכל פעם לפני שהפך את הדף, ניקה אותו היטב ובדק שאין בו פירוורים (בעיקר בחיבור השקוע שבין הדפים). בכל מקרה אין להשתמש בברכונים שמשתמש בהם כל השנה כולה, כיוון שעליהם בוודאי יש פירוורי חמץ שלא ניתן להורידם.

❖ **ניקיון כלים שלא משתמשים בהם בפסח:** גם אם אדם לא נמצא בביתו כלל במהלך חג הפסח, ראוי שינקה את ביתו לבל יישארו בו פירוורי חמץ, שהרי חמץ שעבר עליו הפסח אסור¹⁵². לאור זאת, יש לנקות את הבית ובאם נמצאו פירוורי

¹⁵² ולא כל כך טוב לסמוך רק על מכירת החמץ ולא לנקות את הבית כל, מחשש להערמה, שכן הגוי לא מתכוון לקנות את כל הבית וכן לא יקנה פירוורי חמץ מועטים שנמצאים בתנור וכד'. אמנם גם במקרה כזה טוב לעשות מכירת חמץ, כמבואר לקמן. ראוי לציין שיש מצווה מיוחדת לבדוק חמץ והיא חלק ממצוות העשה של השבתת

חמץ שלא ניתן להגיע אליהם ולהוציאם, ישפוך עליהם חומר ניקוי כך שיפסול אותם מאכילת כלב. כמו כן, מי שנמצא בביתו אבל אינו מתכוון להשתמש בכל הכלים שברשותו במהלך החג, כגון: תנורים, טוסטר אובן, מיקרוגל וכד', חייב לנקותם היטב לפני הפסח, כדי שלא יישארו בהם פירוורי חמץ הנראים לעין, אבל אינו חייב להכשירם, ולכן ינקה כלים אלו עם חומר ניקוי, כך שייפסלו מאכילת כלב, ויוכל לחזור להשתמש בכלים אלו לאחר הפסח. חשוב לזכור שאין להשתמש גם בסירים, מחבתות וכד', לאחר הפסח ללא ניקוי אם נשארו בהם שאריות חמץ שניתן לראותן בעיניים, ולכן ינקה אותם לפני הפסח. למעשה, כמבואר לעיל, כיום שאנו נוהגים לשטוף את הכלים בחומר ניקוי לפני הכנסתם לארון הדבר מועיל, גם אם מנקה כלים אלו בחומר ניקוי שאינו כשר לחג הפסח, שהרי סוף כל סוף פגם את שאריות החמץ מאכילה. יש לשטוף עם חומר ניקוי לפני החג גם כלים שלא ניתן להכשירם, ואם שכח ולא עשה כן לפני החג, ישטוף אותם לפני השימוש הראשון בהם לאחר החג¹⁵³.

5. קניית מצרכים לפסח

יש להקפיד שכל המצרכים יהיו מוחתמים בחותמת של רבנות ידועה ומסודרת המעידה על כשרות המוצרים האלו לפסח התשפ"ד¹⁵⁴. כמו כן, החותמת צריכה להיות מוטבעת על האריזה, ולא מודבקת במדבקה בלבד¹⁵⁵. **אם מצויין בסתם 'כשר לפסח', אין לקנות מוצרים אלו!**, ואפילו אם לכאורה אין בהם חשש חמץ, כגון ציפס

החמץ, ולכן ראוי מאוד שגם מי שלא נמצא בביתו כלל במהלך ימי הפסח לא ימכור את כל הבית לגוי, אלא ינקה לפחות חדר אחד שבו יעשה בדיקת חמץ כדין, ועיין עוד לקמן בדיון בדיקת חמץ.

¹⁵³ ש"ע, סימן תנ"א ס"א. משנה ברורה ס"ק ו'. כף החיים ס"ק ז'. אמנם מאחר שלא רגילים לשטוף ולנקות את תנורי הבישול השונים (תנור, טוסטר, טוסטר אובן, מיקרוגל) לאחר או לפני השימוש בהם, חייב לנקותם מחמץ. ¹⁵⁴ הסיבה שאנו אומרים לקנות רק דבר עם השגחה לפסח של השנה הנוכחית היא החשש מזיופים, אבל ברור שאם קנה לפני כמה שנים קופסאות שימורים או בקבוקי יין או שמן וכד' כשרים לפסח והמוצרים נשארו סגורים, ניתן להשתמש בהם גם בפסח הזה. חשוב לדעת, שלא כל מוצרי המזון מחזיקים זמן כה רב, ויש לבדוק את תאריך התפוגה שלהם. כמו כן, אם השתמשנו במוצרים אלו במהלך השנה או אם הם לא נשארו סגורים לחלוטין – אין להשתמש בהם בחג הפסח, מחשש שנפל לתוכם חמץ. יש להעיר שבמוצרים בעלי חיי מדף ארוכים כיינות, משקאות חריפים, קופסאות שימורים וכד', לא מקובל לציין את השנה בה ניתן ההכשר לפסח, אולם חייבים לציין שהמוצר כשר לפסח ולציין מיהו נותן ההכשר.

¹⁵⁵ ואם קנה מוצר מסויים ולא היתה עליו חותמת אלא מדבקה בלבד, יברר את העניין עם הגוף שנותן את הכשרות למוצר. חשוב לדעת כי כל גוף שנותן כשרות חייב להזדהות, לדוגמא 'כשר לפסח התשפ"ג-בהשגחת הרבנות חולון', ולא להסתפק רק במוצר שכתוב עליו 'כשר לפסח'. כמבואר לעיל, על יינות וקופסאות שימורים וכד' מקובל שלא לציין את השנה שניתן בה ההכשר לפסח, מאחר שהם עמידים לשנים רבות, אולם חייבים לציין מיהו הגוף נותן הכשרות על המוצר. כמו כן יש לשים לב היטב לכשרות מיוחדת לפסח בסוגי המשקאות החריפים (אלכוהול) השונים, כיוון שרבים מהם מכילים חמץ או עשויים מחמץ.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

וכיוצ"ב. דווקא היום, שיש שפע של מוצרים הכשרים לפסח שמאוד דומים למוצרים הרגילים שאנו אוכלים במשך כל השנה כולה, יש להיזהר בדבר עוד יותר¹⁵⁶. כאן המקום להעיר כי כיום בתעשיית המזון מערבבים כל מיני חומרים המופקים במקורם מתערובות חמץ שונות, ויש מחלוקות גדולות בין הפוסקים השונים באופן הכשרם, **ולכן אין לקנות שום מוצר ללא כשרות מסודרת לפסח**¹⁵⁷! יש להיזהר מאוד בקניות הנעשות לפני החג, בפרט שרוב הקניות נעשות במרכולים הרגילים שיש בהם גם דברי חמץ, ואריזות המאכלים לעיתים דומות ובטעות עלול האדם לרכוש מוצר חמץ ולחשוב בטעות שהינו מוצר כשר לפסח, ולאוכלו בימי הפסח, וכיום עקב ריבוי המוצרים הכשרים לפסח הדומים מאוד למוצרי החמץ הדבר מצוי מאוד.

• **מוצרי ניקוי:** מוצרי ניקוי כאקונומיה, שמפו לשטיפת רצפות וכד' אינם צריכים להיות כשרים לפסח. מעיקר הדין, גם שאר מוצרי הניקוי וההגיינה המכילים אלכוהול כמגבונים לחים, סבון נוזלי, שמפו וכד', מעיקר הדין אינם צריכים הכשר מיוחד לפסח, אולם ראוי להדר ולקנות מוצרים המכילים אלכוהול רק אם יש עליהם אישור כשרות לפסח, שכן חמץ אסור גם בהנאה, ועיין עוד בהערה¹⁵⁸. בניגוד לכל אלו,

¹⁵⁶ נעיר כי בשנים שעברו נמנעו פקחי משרד הפנים לפקח על 'חוק החמץ', והיו מקומות בהם מכרו חמץ גמור!
¹⁵⁷ עיין בשר"ע, או"ח, סימן תמז', ס"ה-ס"ח, שם נחלקו השר"ע והרמ"א בשאלה האם מוצרים מזון שלא רגילים לערב בהם חמץ במהלך הכנתם הרגילה בימי החול מותרים לשימוש בפסח ללא השגחה מיוחדת, או שצריך לוודא שגם במוצרים אלו אין כל חמץ. למעשה, פסקו האחרונים שאין לאכול בכל ימי הפסח מאכלים רגילים שלא הושגחו במיוחד לעניין השמירה מחמץ, מחשש שיהיה בהם ממשות חמץ או מחשש שיהיה במאכל טעם חמץ, ואומרים דין חוזר ונעור גם בטעם החמץ ולא רק בממשותו, וכן פסקו גם רבים מאחרוני הספרדים (עיין בכל זה בדברי נכסת הגדולה, סימן תמז', הגהת ב"י אות ד'. ברכי יוסף, אות ו'. כף החיים, סימן תמז', ס"ק קד', קיח-קיט'. משנה ברורה, על סעיף ה'), וכן עיקר כיום לדינא בפרט במוצרי מזון תעשייתיים, שכן רובם ככולם מיוצרים במקומות שאינם נקיים מחמץ במשך כל השנה, וכמו שכתב ה"ח במפורש שכל ההיתר באכילת מאכלים שלא הושגחו במיוחד לפסח הוא רק כשאין באמת חשש חמץ אמיתי, ולכן כתב: 'בשר יש שהיה תלוי בחדר שמנהלים שם קמח הוי ליה חמץ בעיין ולא מהני ליה הדחה', וכיום רוב חדרי האריזה והייצור של מאכלים שאינם כשרים לפסח הם כחדר שמנהלים בו קמח, וממילא המאכל אסור. שים לב שאע"פ שרמ"א התיר ביו"ט שני הכוונה ליו"ט שני של גלויות של שביעי של פסח, שהוא מדרבנן, אבל שביעי של פסח עצמו שווה לשאר ימי החג, ולכן אין לאכול בו שום מאכל שאסור לאוכלו בכל שאר הימים – כף החיים, ס"ק קנה'.

¹⁵⁸ אנו פוסקים שלעניין צום יום הכיפורים סיכה (ניקיון הגוף) הינה כשתיה ועל כן אין לסוך את גופנו ביום הכיפורים. לאור זאת, יש פוסקים (ביאור הגר"א, שר"ע או"ח, סימן שכ"ה ס"י, וז"ל: 'מנין לסיכה שהיא כשתיה ביום הכיפורים...וכן בחדש וכל האיסורין') הסוברים יש להחמיר בדבר גם בחג הפסח, ועל כן לדעתם יש להקפיד שכל מוצרי ההגיינה הנוגעים בגופנו, כגון: שמפו, סבון, קרם גוף וכיוצ"ב, יהיו כשרים לפסח, כיוון שרגילים לערב בהם במהלך השנה אלכוהול שמופק לעיתים מחמץ, וכ"פ שבת הלוי, ח"ב סימן מח', ועיין עוד אגרות משה, או"ח, ח"ג סימן סב'. ראוי להעיר כי במוצרים רבים מערבים ויטמין E שמופק מנבט חיטה, וכגון במגבונים לחים. לעומתם, פוסקים רבים סוברים שמאחר ומוצרי ניקיון אלו פסולים ופגומים מאכילת הכלב אין צורך להקפיד שלא יהיו מופקים מחמץ, שהכלל אצלנו שחמץ שנפסל מאכילת הכלב והוא פגום לגמרי מותר אפילו

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

נוזל כלים צריך להיות כשר לפסח, שכן שוטפים בעזרתו את כלי האוכל שלנו, ויש חשש שיישאר מעט נוזל כלים על הכלים ובטעות נבוא לאוכלו. גם משחת שיניים ומי פה צריכים כשרות מיוחדת לפסח, כיוון שהם נכנסים לפה וניתן לבולעם¹⁵⁹. כמובן שיש להחליף את מברשת השיניים למברשת שיניים אחרת, שלעיתים נשארים פירורי חמץ בין סיבי המברשת, והוא הדין שיש להשתמש בחוט דנטלי חדש בפסח (ואם מדובר בחוט עם טעמים יש לוודא גם את הכשרו הכללי, וגם את ההכשר לפסח). לכן, לפני סוף זמן אכילת חמץ ינקה שיניו היטב ואז יצניע את המברשת במכירת החמץ, ובימי הפסח ישתמש במברשת שיניים חדשה. בשנה, שערב פסח חל בשבת, יש לאכול חמץ בסעודות השבת, כדי לקיים מצוות סעודה בשבת, ולאחר סעודת הבוקר, יחצוץ שיניים בעדינות בקיסם וכד', על מנת להוציא את כל שאריות החמץ מסעודות השבת שיכול להיות שנתקעו בין השיניים.

- **גבינה, ביצים ובשר:** נחלקו הפוסקים בדין מאכל שבא מבהמת גוי שאכלה חמץ בפסח, שמאחר וחמץ אסור גם בהנאה, האדם נהנה מכך שהבהמה אכלה את החמץ, שבזכות שבעל החי אכל את החמץ, הרי שהוא נותן חלב, ובשרו

בהנאה (עיינו: שר"ע, סימן תמב', ס"ד, ס"ט. מ"א ס"ק ז'. משנה ברורה ס"ק מג'. כף החיים, ס"ק מח'). אמנם המחמירים בזה מסבירים שגדר פסול מאכילת חלב קיים רק בחמץ שהיה ראוי באכילה מתחילה, ונפגם ונשחת כל כך עד שעכשיו הוא כבר לא ראוי אפילו לאכילת חלב, וממילא מה שלא נפגם, כי מראש היה אמור להיות בצורה הזו לא נידון כמותר בשימוש, וכן עיקר ההלכה בהגדרת פסול מאכילת חלב, שכן גם שאור רגיל פסול מאכילת חלב, ואף על פי כן הוא אסור: ביאור הלכה, סימן תמב', ד"ה חמץ שנתעפש, וכן ד"ה עד שאינו ראוי למעשה, המקל יש לו על מה שיסמוך, שכן מדובר בתערובת חמץ שהתערבה לפני זמן איסור חמץ, והמחמיר לחוש לשיטת הגר"א תבוא עליו ברכה, ובפרט שכיום ניתן להקפיד על כך בקלות. אמנם גם המחמירים יכולים להשתמש בסבונים הרגילים אם לא מצאו תחליף לפני החג, ובוודאי שיש להקל בדבר במקרה ומתארחים אצל אדם שלא מקפיד על כך, ולהשתמש בזה ולא להעיר על כך, ואין לדחות מצות עשה של אהבת הרץ בשביל חומרא, וברור שאין להלבין את פניו לא ברבים ולא בפני בני משפחתו, ורק אם יודע שהוא רוצה לשמוע ולקיים את החומרות המצויות בהלכה רשאי לומר לו זאת בסתר.

לסיכום, כל מוצרי הניקוי שאינם נוגעים בגוף, כגון אקונומיקה, נוזל לשטיפת רצפות ועוד לא צריכים הכשר כלל, והוא הדין למשחת נעליים וכד' שאינם צריכים הכשר כלל וכלל, אולם ראוי להדר שמוצרי הגיינה שנוגעים בגוף המכילים אלכוהול יהיה אישור כשרות לפסח. מוצרי ניקוי שעלולים לאוכלם חייבים הכשר לפסח מעיקר הדין, כגון נוזל לניקוי כלים, משחת שיניים מי פה, וכל כיוצ"ב.¹⁵⁹ כמובן שהכשר זה הוא בנוסף לכשרות הרגילה שצריכה להיות כל השנה, שכן צריך לדעת שמשחות שיניים שונות (בח"ל) עלולות להכיל שומן מהחי, ועלינו לוודא ששומן זה כשר.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

מתרבה, והאם נהנה (בעקיפין) מאכילת החמץ של בעל החיים¹⁶⁰, והשלכת המחלוקת היא בעיקר לגבי מוצרי החלב, הביצים והבשר¹⁶¹.

○ **מוצרי חלב:** ברוך ה', בארץ ישראל דואגות המחלבות השונות, לנקות היטב את הרפתות והמחלבות היטב מתבואת החמץ הרגילה, וכן מאכילים את הפרות בתערובות ללא חשש חמץ, כך שניתן לקנות מוצרי חלב אלו ללא חשש גם במהלך החג, ואפילו מחלב שנחלב במהלך ימי הפסח, שהרי אין כאן הנאה מחמץ. אמנם יש המחמירים בדבר, משום שלמרות כל הניקיונות הנעשים ברפתות והמחלבות כמעט לא ניתן לנקות רפת בצורה סטרילית לחלוטין, ולכן עדיין ייתכן שהפרה תאכל גרגיר חמץ במהלך ימי הפסח, וממילא החלב שאנו צורכים בפסח נוצר גם בזכות החמץ, וחומרא זו ראויה מאוד בימינו, מאחר שרוב הרפתות הינם בבעלות יהודית. אמנם אם החלב נחלב לפני הפסח אין איסור לכל הדעות, שהרי אז החמץ היה עדיין מותר¹⁶². מטעם זה ניתן למצוא על חלק ממוצרי החלב של חברת 'תנובה' ו'טרה' ועוד חברות שונות ליד ציון הכשרות את הכיתוב הבא: כשר לפסח – ערב פסח¹⁶³, וכיתוב זה מעיד שהמאכל יוצר מחלב שנחלב לפני הפסח, כך שגם אם הפרה אכלה מעט חמץ שנשאר ברפת, הדבר היה לפני הפסח, ובוודאי לא אוסר את החלב. משום שברפתות כיום מחליפים את התערבות שנותנים לפרות לאכול, כך שברור שלפחות רוב מאכל

¹⁶⁰ יסוד המחלוקת הוא מדין זה וזה גורם, היינו יצירה של דבר שנוצר משני גורמים שהאחד אסור והשני מותר. להלכה, אנו פוסקים בדין זה שהמוצר מותר, אולם לפסח יש אוסרים משום חומרת החמץ. עיין: עבודה זרה, מח: שר"ע, י"ד, סימן קמב' ס"יא. מג"א, או"ח, סימן תמה' ס"ק ה'. במקום הפסד מרובה או שעת הדחק פסק המשנה ברורה שניתן להקל בדין זה גם בפסח (ביאור הלכה, ס"ק ב'), אולם בפשטות בדרך כלל בזמננו אין שעת הדחק לעניין זה. כמו כן, יש הסוברים שחלב שנחלב מפרת גוי מותר לכתחילה, שמאחר ולגוי החלב מותר, אין בזה שום איסור הגורם למוצר, וממילא הוא נוצר רק על ידי דבר מותר (שערי תשובה, סימן תמח'. אגרות משה, או"ח, ח"א, סימן קמז'). אולם למעשה רבו הפוסקים המחמירים בדין זה גם בפרת גוי (משנה ברורה, סימן תמח', ס"ק לג'. קיצור שולחן ערוך גנצפריד, סימן קיז', אות יג'. בן איש חי, ש"ר, צו, אות מב'), וכן עיקר להלכה לכתחילה, ועיין עוד להרחבה בשדי חמד, מערכת חמץ ומצה, סימן ב', סעיף ד'. כף החיים, סימן תמח', ס"ק קיג'.
¹⁶¹ חשוב להדגיש שהמחלוקת היא רק לגבי פרת גוי, אבל אסור ליהנות מחלב של פרת יהודי שאכלה חמץ בפסח, מאחר שלגבי בעל הפרה החמץ אסור בהנאה, וכדי שלא לסייע ולחזק ידי עוברי עברה. עיין: בן איש חי, ש"ר, צו, אות מב'.

¹⁶² נחלקו השו"ע והרמ"א בדין חוזר ונעור: לדעת השו"ע חמץ שנתבטל לפני הפסח בשישים אינו חוזר ומתעורר בפסח ולכן לא אוסר את התערובת. לדעת הרמ"א כלל זה קיים רק בתערובת של דברים לחים, בעוד בתערובת של דברים יבשים החמץ חוזר ונעור ואוסר את תערובתו אפילו במשהו. בחלב, גם אם יש איסור הוא לח, ולכן לכל הדעות בטל לפני הפסח ואינו חוזר וניעור. במחלוקת זו האשכנזים פוסקים כרמ"א, וכן החמירו רבים מהספרדים (כף החיים, סימן תמ"ז ס"ק עו'), ויש הסוברים (ביע אומר, ח"ב, או"ח, סימן כג') שהספרדים פוסקים כשו"ע, ולכן מקלים אפילו בתערובת של דברים יבשים. אמנם לנידונו אין זה משנה שהרי החלב הוא לח.
¹⁶³ לעיתים כתוב כ.לפסח ערב פסח וכד'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

הפרות הוא תערובת שאינה חמץ, מעיקר הדין מותר לאכול גם חלב או גבינה שיוצרו או נארזו במהלך ימי חול המועד, שכן מלאכת החליבה מותרת בחול המועד, וכן הכנת מאכלי חלב מותרת מדין דבר האבד, שאם לא כן החלב יחמיץ וייפסד, וגם מדין שמחת הרגל, שנדרש אוכל לימי החג וחול המועד. בגלל דבר זה, יש שנהגו בחו"ל להימנע מצריכת חלב וגבינות בימי חג הפסח, שכן הפרות והכבשים היו של הגויים, והם לא החליפו את המזון של בעלי החיים למזון שאין בו חמץ, כך שאכן החמץ שאכלה הפרה סייע לייצור החלב. אולם כאמור כיום המציאות בארץ ישראל שונה, ולכן למרות שאין להתיר איסור למי שנהג להחמיר בדבר מסויים, גם כשהוא מותר מעיקר הדין ללא התרת נדרים וסיבה משמעותית, כמחלה חלילה וכד', כאן הדבר מותר ללא התרת נדרים לאותם האנשים וכן לצאצאיהם, אף ללא התרת נדרים מאחר והמציאות בפועל השתנתה. אמנם בחו"ל, גם כיום ראוי לחוש למחלוקת הזו ולא לצרוך חלב וגבינה מרפתות של גויים, גם אם אין חשש חלב שנחלב על ידי גוי.

○ **ביצים:** מעיקר הדין ניתן לקנות ביצים במהלך החג גם אם התרנגולת אכלה חמץ, אולם אם אפשר ראוי לקנות מראש את כמות הביצים שנזדקק לה לכל ימי החג¹⁶⁴. יש המחמירים לשטוף את הביצים במים לפני בישולן, מחשש שדבוק חמץ בקליפות הביצים והוא יתבשל בכלי עם הביצה, וראוי לשטוף את כל הביצים שבבית לפני חג הפסח, מחשש שהחמץ הדבוק ייפול למאכל אחר הנמצא במקרה, ואם ניתן יש לעשות כן¹⁶⁵. חשוב לזכור כי בכל מקרה גם מוצרים אלו יש לקנות רק ממקומות מסודרים כ'תנובה' וכד'. בשנים האחרונות התחילו להחתיים את הביצים הכשרות לפסח בחותמת שאין בה חשש חמץ וניתן להשתמש בביצים אלו ללא כל חשש¹⁶⁶.

¹⁶⁴ במציאות מינו, קל יותר להשיג שהפרות המיועדות לחליבה יאכלו רק תערובת כשרה לפסח, שכן הן אוכלות רק מהמזון הנמצא לפניו, בעוד בתרגולות הדבר כמעט לא מעשי, מאחר והן מכניסות כל דבר מאכל לפיהן ומנקרות ומחטטות בכל מקום.

¹⁶⁵ כף החיים, תעג', סד'. מומלץ לנגב את הביצים לאחר השטיפה ולא להשאירן רטובות בשל חיידק הסלמונלה.
¹⁶⁶ לפני מספר שנים החומר ממנו מכינים את חותמות שעל הביצים היה עשוי מתערובות חמץ, ולכן לקראת פסח לא היו מחתימים את הביצים, אך בשנים האחרונות מצאו פיתרון והסירו את החמץ מחותמת הביצה, והיו מחתימים במספר כוכביות, אולם כיום מסמנים בכיתוב הזה: 'כ.לפסח'. לכן ניתן לקנות ביצים בתנאי שיש עליהם חותמת כשרות לפסח, ובכל מקרה יש לבדוק את כשרותן אצל המוכר. חשוב לציין שאין לבשל בכלי פסח ביצה שאינה מוחתמת בחותמת הכשרה לפסח.

○ **בשר:** מותר לאכול בשר שנשחט לפני פסח, ואפילו אם התרנגולים או הבהמות אכלו חמץ, אולם יש לזרוק את מה שנמצא בקיבתם מחשש שמא יש שם עוד זרעונים שהחמיצו ולא התעכלו. בשר של גוי שנשחט בתוך הפסח, מעיקר הדין מותר, אולם ראוי שלא לקנות ממנו, מאחר שקונים גם את המאכל שבזפק. נכון להחמיר ולא לקנות בשר של יהודי שנשחט בפסח אם האכילו את בעלי החיים בחמץ, משום איסור מסייע. כיום, שקונים בשר (הודו, עוף, בקר, כבש וכד') מוכשר, צריך לוודא שיש כשרות לפסח, ואפילו אם קונה לפני הפסח, כך שאין בעיה שבעלי החיים אכלו חמץ, צריכים שתהיה השגחה טובה על הבשר, משום שצריך לוודא שלא נפל חמץ לבשר בתהליכי הכשרתו ועיבודו, מהשחיטה ועד האריזה¹⁶⁷.

מן הראוי לציין כי העופות וחלקי בשר שונים הנמכרים באריזות סגורות הינם כשרים לפסח כל השנה, ולכן אם הקפיא את הבשרים הנ"ל באריזתם המקורית יכול להשתמש בהם בפסח. אולם מוצרי בשר טחונים בסניפים השונים אינם כשרים לפסח כל עוד המחלקה לא הוכשרה כראוי על ידי הרבנות. לאחר שהרבנות תכשיר את הסניף יש לציין זאת בשילוט ברור, ואין להניח מאכלי חמץ על הדלפקים הנ"ל.

● **חומצת לימון:** במאכלים רבים כיום בתעשיית המזון מערבים חומצת לימון. חומצת לימון זו הינה חומר משמר השומר על איכות וטריות המוצר, שכן כידוע יש כח לחמיצות לשמור על המאכל לאורך זמן, ולהאריך את חיי המדף שלו. אמנם כיום בתעשייה לא משתמשים בחומצה המופקת מלימון אלא ברכיב כימי מסויים המופק בדרך תעשייתית מורכבת מקמח שהורטב, כך שיש חשש שהחמץ נחלקו הפוסקים בהכשר החומר הזה לפסח, ולמעשה לרוב הפוסקים שסבורים שחמץ לא חוזר וניעור בפסח, ניתן לאכול מאכל שמעורבת בו חומצת לימון אם הוא יוצר לפני הפסח, וכך ראוי להורות, ולא לצרוך מאכל שמכיל חומצת לימון שיוצר בימי חול המועד הפסח, ולכן יש לוודא שתאריך הייצור הרשום על המאכלים כריבות

¹⁶⁷ בן איש חי, ש"ר, פרשת צו, אות מ'. כף החיים, סימן תס"ז, ס"ק קיג-קיד, רכ"ה. מי שנהג שלא לאכול תרנגולים בפסח מחשש שיהיה בהם חמץ יכול לעשות התרה (לב חיים, ח"ב, סימן רז), ובלבד שיקנה בשר או מוצרי עוף והודו הכשרים לפסח בהשגחה מסודרת. הקונה עוף חי בפסח יתכוון שלא לקנות את החמץ שבזפק ובקורקבן, וכשפותח את העוף, יזרוק את החמץ שבו.

שוקולדים וכד', וכן על המשקאות הקלים וכד' יהיה לפני תחילת חג הפסח¹⁶⁸. כאן המקום להזכיר ולהדגיש שחובה לוודא כשרות לפסח על המשקאות, ואין לתלות ולומר שהם כשרים מדין ביטול בשישים לפני הפסח, שלעיתים חומרי החמץ נידונים כמעמידים, היינו למרות שהם בכמות מזערית הם משמעותיים מאוד בנתינת טעם או ייצוב המאכל, ובלעדיהם המאכל לא יהיה טוב, ומעמיד לא בטל¹⁶⁹.

חשוב לדעת שתעשיית המזון כיום מורכבת היא עד למאוד, וזו רק דוגמא אחת מיני רבות, וצרכן רגיל לא יכול לדעת באמת ממה המאכלים מיוצרים, ומה עוד הם מכילים, מלבד מה שכתוב על האריזה (לפי החוק לא חייבים לפרט רכיבים שנמצאים במאכל אם הם פחותים משיעור של 5%), **ולכן אין לסמוך לרכוש שום מוצר ללא הכשר מסודר, גם אם נראה לצרכן הרגיל שאין בו שום בעיה, וגם אם המוכר טוען שהמוצר כשר ללא חשש.**

- **מאכלי בעלי חיים:** מאכלים שונים לבעלי חיים, כגון מזון לכלבים, חתולים, תוכים דגים ועוד מכילים לעיתים חמץ גמור, ולכן אין להשתמש בהם, אלא יש לרכוש עבורם מאכלים שאינם מכילים חמץ¹⁷⁰.

¹⁶⁸ אופן הכנת חומצת הלימון: לוקחים קמח ומפרידים בין רכיביו – גלוטן ועמילן. כדי להגיע להפרדה זו משרים את הקמח במים בסחרור למשך כמה דקות. לוקחים את העמילן וחמממים אותו עד שהופך לסוכר נוזלי דקסטרוזה (גלוקוזה). לאחר מכן מערבבים בחומר המוכר גופרית, ומניחים אותו במיכלים גדולים שיהווה מאכל לפטריות. מה שהפטריות מפרישות הוא החומר המכונה חומצת לימון. יש לבאר שנחלקו האם החומר יכול היה להחמיץ ואז דין החומר המופק הוא כהנאה מחמץ או שלא, ולמעשה מאחר והקמח שלנו הינו ספק חמץ, ראוי להימנע מדבר המיוצר במהלך הפסח מחומר שאולי החמיץ. אמנם אם החומר הזה יוצר לפני החג מותר לערבב, שהרי עתה כבר לא נהנה מחמת אלא רק ממה שהופק ממנו, וכדין חלב מבהמת גוי שאכלה חמץ שראוי להחמיר, אולם אם החלב נחלב לפני הפסח מותר גמור הוא. לכן למעשה ניתן לרכוש מאכלים ומשקאות שמעורב בהם חומצת לימון גם אם יוצרו בפסח ובלבד שחומצת הלימון יוצרה לפני החג, אולם מאחר ואיננו יכולים לדעת זאת בבירור ראוי לקנות רק מאכלים שיוצרו לפני החג, כך בוודאות חומצת הלימון יוצרה בהיתר גמור. טעם ההיתר לרכוש מאכל שעיירבו בו חומצת לימון לפני הפסח הוא שאז חומר זה היה היתר גמור, ומאחר ומדובר בתערובת של לח בלח (משקאות קלים, ריבות וכד') הרי שגם למורם שסובר שחמץ בפסח חוזר וניעור, בתערובת לח בלח הוא לא חוזר ומותר גמור הוא. עיין: אור לציון, חלק ג', פרק ח', סעיף ד'. תחומין, חלק א', מאמרו של הרב שאר ישוב הכהן.

אמנם לשיטת הרמב"ם שסבור שחמץ חוזר וניעור יש להחמיר בזה, וכן פוסק למעשה המהר"ץ (מנהגי התימנים הבלדים), ועיין פעולת צדיק, חלק ב', סימן קפ'. שולחן ערוך המקוצר לרב רצאבי, סימן פג' אות ב', וכן סימן פה', אות ה'. עריכת השולחן, תמוז, יב'.

¹⁶⁹ עריכת שולחן (לרב שלמה קורח זצ"ל), תמוז, טז', ופשוט הוא גם למי שסובר לא חוזר וניעור בפסח. ¹⁷⁰ שימוש באוכל המכיל חמץ לבעלי חיים אסור משום איסור הנאה, שכן נהנה בהאכלת בעלי החיים בחמץ, שאם לא כן היה צריך לרכוש עבורם אוכל אחר: עיין שו"ע סימן תס"ה סעיף א', וסימן תנ"ד סעיף ב'. ב"י בטור

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

❖ **תחליפי חלב לתינוקות ומזון רפואי:** יש צורך לוודא כשרות מיוחדת

לפסח התשפ"ד על תחליפי החלב השונים (כדוגמת מטרנה, סימילאק, נוטרמיגן וכד'), וכן על מוצרי המזון הרפואי (כדוגמת אנשור, אוסמוליט וכד'). רק על חלק מהמוצרים מודבקת בפועל תווית כשרות, אבל ניתן לברר את כשרות כלל המוצרים האלו בחוברת התרופות הכשרות לפסח שהוציאה קופת חולים כללית, ומצויה בידי בתי המרקחת של קופת החולים, ובידי הרבנים השונים, וכן באתר האינטרנט של קופת החולים. רבים ממזונות אלו או תחליפי חלב אלו מכילים קטניות, ואף על פי כן מותר גם לאשכנזים לאוכלם, שכן במקום חולי לא גזרו רבנן, ותינוק קטן נידון כחולה לעניין זה, ובפרט אם אינו יכול לאכול אוכל אחר. אמנם ייזהרו להניח את המאכלים האלו בכלים שונים כך שאנשים בריאים הנמנעים מאכילת הקטניות לא יבואו בטעות לאוכלם. ניתן לשטוף כלים אלו בכיור, ואם מצויים כלים נוספים בכיור שלא אוכלים בהם קטניות, יקפיד לשטוף את הכלים במים שאינם חמים, ועיין עוד לקמן בדיני הקטניות. מזון או תחליף חלב שלא מופיע ברשימות אסור באכילה, אולם אם רופא אומר שצריך לקחתו, ולא ניתן להמירו למוצר אחר ולא ניתן להסתדר בלעדיו, יכול לקחתו בהוראת רופא, ובלבד שייחד כלים מיוחדים רק למזון זה, ולא ישתמש בכלים אלו לשאר מאכלי הפסח, וטוב לשאול רב פוסק הלכה כיצד עליו לנהוג. לעיתים ניתן לוותר על מוצרי מזון רפואי הניתנים לתמיכה ולחיזוק בלבד, ויש להיוועץ ברופא.

❖ **ייחוד בשר לימי הפסח:** צריך להקפיד שלא לומר על הבשר שקונה לימי

החג 'בשר זה לפסח', משום שנראה כאילו מייחד את הבשר לקורבן (שהרי עיקר מצוות האכילה היא על הקורבן הנקרא 'פסח'), בעוד כוונתו לאוכלו בביתו, ונמצא שאוכל קודשים מחוץ לעזרה. האיסור לייחד את הבשר לפסח קיים כל זמן שמתעסק

ובנו"כ לשו"ע. אמנם יש הסוברים (אור לציון, חלק ג', פרק ח', סעיף ה') שאין צורך בזה אם החמץ אינו נראה בעין אלא מעורב במזון ואינו ראוי למאכל אדם. יש לדעת כי לעיתים בתעשייה כיום אוכל בעלי חיים (כגון מזון לכלבים) ראוי לאכילת אדם. עוד יש לדעת שלעיתים מזון לבעלי חיים מכיל מראש חלקי חמץ שהינם משמעותיים למאכל. כמו כן, לעיתים המזון עלול להירטב ולהחמיץ ואז יש בו איסור. משנה ברורה סימן תסה' ס"ק ה'-ו'. כף החיים, ס"ק יב'. סימן תנג', ס"ק לד'. חשוב להדגיש כי כמובן אין שום צורך שמאכלי בעלי חיים יהיו ללא קטניות, שכן אין שום איסור הנאה מקטניות, גם לאשכנזים המחמירים בהם.

איתו, בין כשקונה אותו ובין כשמכינו לאכילה וכיוצ"ב. יש הסוברים שדין זה קיים אפילו בעופות ודגים, ולכן טוב להימנע מלומר בפירוש 'מאכל זה לפסח', אמנם במאכלים שלא קרבים למזבח בדיעבד ניתן לאכול את המאכלים, גם אם אמר עליהם שהם מיוחדים לפסח¹⁷¹.

6. מכירת חמץ

התורה אסרה להשאיר ברשותנו חמץ, והמשאיר חמץ ברשותו עובר על איסור בל ייראה ובל יימצא. חמץ הנמצא אצל הגוי מותר, ואין לגביו איסור בל ייראה ובל יימצא, ואפילו אם הגוי גר בבית היהודי, כל עוד החמץ נמצא ברשות הגוי ואין אפשרות שהיהודי יבוא בטעות לקחת או לאכול מהחמץ. כיום מאוד קשה לתת לגוי ממש את כל החמץ הנמצא ברשותנו, ולכן אנו כיום אנו מקלים ומותירים את החמץ בביתנו ובלבד שיהיה מסומן היטב. בעבר היו מקומות שנהגו לקחת את מפתחות הבתים של כל מוכרי החמץ ולתת אותם לגוי שקנה את החמץ, על מנת שהוא יוכל להיכנס בפועל לבית ולקחת את החמץ שקנה (אם ירצה בכך), ומי שיכול לנהוג כך תבוא עליו הברכה. אמנם כיום אנו נוהגים שבשעת החתימה על הסכם מכירת החמץ, הרב נותן לגוי מפתח של אחד המקומות שבו מאוחסנים דברי חמץ עם רשימות המוכרים, ומסירת מפתח זו גם כן מהווה אחת מדרכי הקניין של המכירה ושכירות המקום, ומהווה אישור על רצינות המכירה, ומתוך שהגוי יכול להיכנס לבית אחד וליטול את כל החמץ שלו, כך הוא יכול להיכנס לכל בית אחר. ראוי לציין שהגוי מקבל את הטפסים של כל מוכרי החמץ, כך שהוא יכול להגיע אליהם ולקחת את החמץ השייך לו. לכן כיום למרות שאנו לא נוהגים להוציא את כל החמץ מהבית, ורוב המוכרים לא נותנים את המפתחות לביתם לידי הרב שייתנם לגוי, אם אכן יבוא הגוי במהלך ימי הפסח וידרוש להיכנס לבית ולקחת את חמצו עלינו להרשות לו לעשות זאת, ולתת לו את המפתחות של הארונות או המחסנים בהם מאוחסנים דברי החמץ, שכן חמץ זה אינו שלנו. לכן יש לכתוב בטרם ההרשאה למכירת החמץ

¹⁷¹ עיין: שו"ע, או"ח, סימן תסט" ס"א. בן איש חי, שו"ר, צו, אות כו'. משנה ברורה, ס"ק א'ד'. לכן לעניין מעשה, גם אם אמר שקונה לפח, יכול לאכול עוף בזמננו, שאף על פי שעוף כן קרב למזבח, זה תור או יונה, אבל תרגול לא קרב למזבח, והיום העופות שאנו אוכלים הם עוף או חודו, והוא הדין לדגים. כמובן שאם אמר על תפוח אדמה או אורז וכד גם מותר לאוכלם, כי גם מאכלים אלו לא קרבים למזבח.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

שחותמים עליו וממנים את הרב לשליח למכירת החמץ, כתובת ברורה וכן מספר טלפון נייד ועיין עוד לקמן. מכירת החמץ מועילה אפילו בחמץ גמור¹⁷², ואפילו לא הוצאנו אותו מהבית, ובלבד שייחדו לחמץ מקום ברור ומסומן בבית ומכרו אותו במכירה גמורה לגוי, ולא ישתמשו בו כל חג הפסח, ועיין עוד לקמן¹⁷³.

● **זמן המכירה:** מדין תורה, החמץ אסור בערב פסח מחצות היום, כלומר מהשעה השישית, שכן משעה זו ניתן להקריב את קורבן הפסח, ובזמן הראוי להקריב את הקורבן עלינו לוודא שאין לנו חמץ, שנאמר 'לא תִשְׁחַט עַל חֶמֶץ דָּם זִבְחֵי' ¹⁷⁴. אמנם חז"ל הרחיקו ואסרו את החמץ בהנאה כבר מהשעה החמישית של היום, ולכן מכירת החמץ לגוי על ידי הרב כשליח של כל החותמים על טפסי המכירה נעשית לפני סוף זמן ביעור חמץ, שלאחר זמן ביעור חמץ אין ליהנות ולסחור עוד בחמץ. לכן השנה יש להקפיד לחתום על ההרשאות למכירת חמץ לפני יום שני, ולא להשאיר את מכירת החמץ לסוף ההכנות לפסח, מאחר שעלולים לשכות. מי שלא מינה את הרב לשליח למכירת חמץ בזמן, יעשה שאלת חכם בהקדם עוד לפני הפסח.

● **צורת המכירה:** חשוב שיהיה ברור הן למוכר (=היהודי) והן לקונה (=הגוי) שמתבצעת כאן מכירה לכל דבר ועניין, ועל כן יש להקפיד לפעול לפי הכללים הבאים:

1. יש למנות את הרב להיות שליח למכור את החמץ, וטוב לעשות גם קניין סודר במינוי השליחות¹⁷⁵. קניין הסודר יתבצע באופן הבא: נציג הרבנות ייתן למוכר (=מי שחותם על טופס ההרשאה למכירת החמץ) חפץ ששייך לנציג הרבנות. המוכר יגביה

¹⁷² עיין: שדי חמד, מערכת חמץ ומצה, סימן ט', אות כ'.

¹⁷³ בשטר המכירה אנו משכירים לגוי את מקום החמץ, מאחר ואיננו מוציאים אותו מביטנו, ולכן אין להיכנס למקומות שהשכרנו לגוי או להשתמש בהם, היינו למקומות בהם הנחנו את החמץ, ועוד שלא יבוא בטעות לאכול ממאכלי החמץ ויעבור על איסור חמץ, ועוד שיעבור גם על גזל הגוי, ואם יעשה כן עלול לפסול את כל המכירה למפרע ולעבור על איסורי החמץ מתחילת החג, שכן מוכיח בדעתו שלא התכוון באמת למכור את החמץ לגוי, אלא חשב שהמכירה מעין סגולה וכד'. ערוך השולחן, סימן תמח', ס"ק יח'-כ'.

¹⁷⁴ שמות, לד' כה'. נמצא שמחצות היום מתחילה מצוות השבתת החמץ, ומי שמשאיר רשותו חמץ בזמן זה מבטל מצוות עשה של השבתת החמץ, אולם איסורי בל יראה ובל ימצא מתחילים רק מכניסת החג, שהרי נאמר במפורש 'שְׁבַעַת יָמִים שָׂאֵר לֹא יִמְצָא בְּבֵיתְכֶם' – שבעת ימים ולא יותר. עיין: שו"ע, סימן תמג' ס"א. משנה ברורה, ס"ק א'.

¹⁷⁵ חמץ נחשב רכוש מטלטל, כלומר רכוש שניתן לטלטלו ולהעבירו ממקום למקום, ולכן מוכרים אותו בהגבהת חפץ: מטפחת או עט (בדומה למה שעושים במעמד הנישואין), וכן מינוי השליחות יעשה ע"י הגבהת חפץ.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

את החפץ ויאמר שהוא ממנה את הרב שמבצע את מכירת החמץ לשליח למכור לו את כל החמץ שלו¹⁷⁶.

2. יש למלא את הפרטים בטופס השליחות, כולל מקום אחסנת החמץ. יש המתחסדים לא לציין מקום מסויים בבית מחשש שמא יהיה עוד חמץ במקום אחר ולא מכרו, וחוששים לכך, אולם הטוב ביותר הוא לציין מקום שבו מרוכז החמץ ככל מכירה רצינית, שבה הקונה יכול לבדוק ולהעריך מה בדיוק קנה, אולם כדי שלא לפספס חמץ נוסף, טוב לציין שמוכר גם את כל החמץ שברשותו, לדוגמא: 'החמץ שנמצא במחסן, וכן בכל מקום שברשותי'.

3. יש לציין כתובת מלאה של המקום בו מאוחסן החמץ שרוצים למכור לגוי. ניתן למכור באותה המכירה חמץ הנמצא במקומות שונים, אולם חייב לציין את הכתובות המדוייקת, וכגון שרוצה למכור את החמץ שבמחסן של הבית ואת החמץ הנמצא בתא שלו בעבודה.

4. ראוי מאוד לציין מספר טלפון של המוכר, כדי שאם הגוי ירצה לקנות את החמץ ולקחת את שלו, הוא יוכל להשיג את המוכר ולברר מה בדיוק מיקום החמץ, ומה נמכר לו. בימינו, טוב יותר לכתוב את מספר הטלפון הנייד, שכן האדם זמין יותר במספר זה בדרך כלל, ובפרט שכך ניתן להודיע למוכר שהגוי הגיע והוא רוצה להיכנס לבית לקחת את החמץ שלו.

5. יש לחתום על טופס המכירה, וראוי לחתום באותו האופן שחתום בחתימה בנקאית, שהרי זו עסקה, וזאת בניגוד לחתימה על כתובה, שם על העד לכתוב את שמו, את שם אביו ואת שם המשפחה בלבד.

יש הממלאים שטרות בנוסחים שונים, ומפרטים גם את מוצרי החמץ, ואף את כמויות החמץ שברשותם, אולם נכון שייזהרו שלא למכור רק את מה שפירטו, שאם ישכחו דבר מה ייאסר באכילה אחרי הפסח כדין חמץ שעבר עליו הפסח, גם אם ביטל

¹⁷⁶ ראוי למנות ישירות את הרב המוכר את החמץ ולא את השליח שמחתים על הטופס, מאחר שלמרות ששליח רשאי לעשות שליח נוסף על מנת להצליח בשליחותו, ולכן השליח יכול למנות עוד שליחים רבים על מנת למכור את החמץ, אולם מדין 'מילי דלא ממסרין לשליח' טוב יותר למנות ישירות את הרב המבצע את מכירת החמץ בפועל, ולרב זה זכות לעשות שליחים רבים כדי לבצע את המכירה, ותנאי זה מופיע בטפסי ההרשאה השונים.

את החמץ וביערו כדף¹⁷⁷, ולכן ניתן לפרט מוצרים שונים אולם חשוב להוסיף: 'וכן את כל מוצרי החמץ הנמצאים ברשותי', או 'וכן את כל מוצרי החמץ המאוחסנים במקום פלוני'. בדיעבד אם המוכר לא מינה את מי שמחתיים על הטופס בקניין אלא רק חתם על הטפסים במילוי שמו וחתומתו כשורה, המכירה חלה¹⁷⁸, ובלבד שיבין היטב את משמעות המכירה.

● **מכירה דיגיטאלית:** מתן הרשאה אינטרנטית לרבנות למכור את החמץ לגוי, מועילה אף על גב שלא תמיד ניתן לעשות בפועל ממש את כל השלבים הנ"ל במחשב, שכן בזמננו רבים קונים ומוכרים חפצים שונים באינטרנט, וממילא כיום זו דרך מקובלת לעשיית מסחר. ראוי לאנשים שלא רגילים לקנות ולמכור באינטרנט למכור במכירה ממשית על ידי מינוי ושיחה עם נציגי הרבנות, ונראה שלאנשים רבים יש להמליץ לעשות כן כשניתן, כי מכירה כזו נראית למוכר יותר החלטית מאשר מכירה וירטואלית, ובפרט לאנשים מבוגרים יותר, שלא מרבים להשתמש בטכנולוגיות השונות, וכך יהיה ברור למוכר שנתן הרשאה למכור את חמצו¹⁷⁹. אמנם מי שרגיל לעשות את רוב קניותיו ועסקיו דרך האינטרנט, אכן עדיף שגם את מכירת החמץ יעשה בדרך זו דווקא, ולא בחתימה על טופס ידני. אדם רגיל, שאין לו עדיפות ברורה לצורת קניה מסויימת, ימנה את הרב לשליח לביצוע המכירה באיזו דרך שנוחה לו, ושאינה הוא יותר מרגיש ומבין את תוקף המכירה. בכל מקרה אם לא הספיק למכור את החמץ לפני ערב החג, וברבנות המקומית אצלו כבר לא מוכרים חמץ, יכול לכתחילה למכור חמץ באופן וירטואלי, גם אם הוא לא מאלו שמבצעים קניות באינטרנט, ובלבד שיוודא שהרב שמוכר את החמץ עוד לא ביצע את המכירה בפועל, וכן שחלות המכירה תהיה לפי זמני הארץ בה הוא נמצא, כמבואר לקמן. בכל

¹⁷⁷ שהרי בביטול החמץ שהאדם עושה בערב הפסח, הוא לא מתכוון לבטל את החמץ שנמכר לגוי, שהרי לא יכול לבטל את מה שלא שלו, ולכן אם פירט בפועל רק מוצרים מסויימים, אבל חשב שמכר יותר, והתברר שיש מוצרים שלא נמכרו ובעצם לא ביטלם והפקירם, הם ייאסרו באכילה.

¹⁷⁸ כף החיים, סימן תמח' ס"ק נא'.

¹⁷⁹ ובדרך זו אין חשש שההרשאה לא נקלטה במחשבים מאיזו שהיא סיבה. אמנם אין בעיה הלכתית אמיתית במכירה זו, שכן להלכה שליח נעשה גם לפי הדיבור (שו"ע, חו"מ, קפ"ב ס"א) כך שהקניין אינו מעכב, אם כי קניין הסודר מדגיש את רצינות מינוי השליחות ואת המכירה שתבצע. ניתן למכור חמץ גם כשימנה שליח בטלפון: אור לציון, ח"ג, עמוד קח'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

מקרה העסקה בפועל בין הרב כנציג כל המוכרים לבין הגוי נעשית כמכירה ברורה פנים בפנים עם מספר קניינים וחתומות על חוזים כמקובל¹⁸⁰.

● **מכירה שנעשית לפני זמן בדיקת החמץ:** יש המתחסדים למכור את

החמץ שלהם כבר ביג' בניסן, היינו שמכירת החמץ תהיה כבר ביום יג', ורבנים הנוהגים כך מוכרים פעמיים את החמץ של המשלחים לגוי: פעם אחת ביום יג' ופעם שניה בערב החג, ועושים זאת על מנת להיפטור מבדיקת החמץ, שהרי אם ימכרו את החמץ לפני ליל יד', הוא אינו ברשותם ואין עליהם חיוב לבדוק. אמנם להלכה אנו מקום שיימכר למחר לגוי פטור מבדיקה, וכן הדעת נוטה, שהרי ידוע שיש שם חמץ, ולמחר הוא לא יהיה שלו, ובחמץ הנמכר יקיים מצוות השבתת חמץ על ידי המכירה ולא על ידי הבדיקה שתוביל לשריפה את החמץ שאין בו יותר שימוש או צורך, וכמו שלא מחוייב לבדוק מקום שמשאיר בו חמץ למאכל לערב ולבוקר, ועיין עוד לקמן. לכן אין חיוב לבדוק את כל המקומות שנמצא בהם החמץ שמכר לגוי, בין כשעשה מכירה רגילה שחלה רק בידי' (לפני זמן איסור הנאה מחמץ כמובן), ובין אם עשה מכירה מוקדמת שחלה ביג' בניסן¹⁸¹. ראוי שממנה השליחות החותם על טופס ההרשאה למכירת החמץ, יברר מתי חלה המכירה, כדי שידע ממתני עליו להיזהר עם החמץ, ועד מתי יכול להצניעו, ובדרך כלל, מכירת רוב הרבנויות נעשית בערב פסח.

● **מכירה שמתבצעת בארץ כשהחמץ נמצא בחו"ל:** לכתחילה, יש

להקפיד שלא למכור חמץ במקום שזמני איסור חמץ שונים מהמקום בו המוכר נמצא, וכך לא תצא תקלה חלילה ולא יגיע לידי חשש איסורי בל יראה ובל ימצא, ולכן אדם הגר בארץ לא ימכור חמץ בחו"ל, והגר בחו"ל ימכור חמץ במדינתו¹⁸². ראוי

¹⁸⁰ מצ"ב רשימת חלק מהאתרים המוכרים שבהם ניתן למכור חמץ באינטרנט: אתר ישיבת ההסדר בירוחם (קישור ישיר למכירת חמץ דרך רבנות ירוחם): www.yhy.co.il. אתר סרוגים: www.srugim.co.il. אתר כיפה: www.kipa.co.il. אתר תנועת חב"ד: www.chabad.org.il. אתר המועצה הדתית בתל אביב: www.rabanut.co.il. אתר בית ההוראה המרכזי: www.din.org.il.

¹⁸¹ פרי חדש, סימן תלו', אות ג'. אשל אברהם בוטשאטש, סימן תלג', סעיף ג'.

¹⁸² שהרי זמני איסור החמץ שונים, ואם מכר לפי זמני חו"ל, נמצא שבזמן שהוא כבר אסור בחמץ, החמץ עדיין לא נמכר לגוי והוא ברשותו. גם בצאת החג, נמצא שהגוי כבר לא מחזיק בחמץ, בעוד האדם עדיין נמצא בחג ועדיין חלים עליו איסורי חמץ.

למי שגר בארץ ישראל והחמץ שלו בחו"ל, למכור בשני המקומות¹⁸³. אמנם למעשה, הגר במקום שאיסורי החמץ חלים לפני שהמכירה תתבצע בפועל, ינהג לפי החלוקה הבאה:

- **המתגורר מזרחית לארץ ישראל:** אדם שגר מזרחית לארץ ישראל, לא יכול למכור חמץ אצל רב בישראל, שכן אצלו כבר חל איסור החמץ, ולכן אם אין לו ברירה, יקנה במתנה את חמצו ליהודי הגר בישראל, ויסמן אותו במקומו, וכמובן יעשה כן לפני זמן ביעור חמץ של מקומו בחו"ל.
- **המתגורר מערבית לארץ ישראל:** מי שגר במדינה הנמצאת מערבית לארץ ישראל, יכול למכור חמץ בערב פסח גם בישראל, אולם כבר מסוף זמן ביעור חמץ שלנו, שאז חלה המכירה, הוא לא יכול להשתמש בחמץ שלו, ואפילו אם עוד לא הגיע זמן ביעור חמץ במקומו.

בשני המקרים האלו, בדרך כלל ניתן להשתמש בחמץ מיד במוצאי יום טוב שני של גלויות של שביעי של פסח, כל אחד לפי זמנו ומקומו, שכן הרב כבר קנה את החמץ במוצאי שביעי של פסח לפי הזמן בארץ ישראל. לכן השנה ניתן יהיה להשתמש בחמץ שנמצא בחו"ל מיד בסוף יום רביעי, בכל מקום לפי זמני יציאת החג שלו, וכגון שיום טוב שני של גלויות מסתיים בסין לפני שמסתיים באמריקה. אמנם בשנים ששביעי של פסח חל ביום שישי, הרב לא יכול לקנות את החמץ מיד בצאת החג, ומאחר וקניית החמץ תהיה רק במוצאי השבת לפי זמן ישראל, הגרים בארץ ישראל או מזרחית לה, כלומר אנשי כל המקומות שכבר יצאה בהם השבת יוכלו להשתמש בחמץ כשעה אחרי צאת השבת לפי שעון ישראל (ולא שעה אחרי צאת השבת אצלם). הגרים מערבית לארץ ישראל, עדיין לא יכולים להשתמש בחמצם, שכן עדיין לא יצאה השבת אצלם. אולם אם כבר עברה שעה מצאת השבת בישראל, יוכלו להשתמש בחמצם מיד בצאת השבת שלהם. בשטר מכירת החמץ שעושה הרב עם הגוי, הוא מתנה שהחמץ של בני חו"ל יישאר ברשות הגוי, בכל מקום לפי זמן יציאת החג (או השבת) המיוחד בו, ואנו מתנים שהכל יהיה לפי כל שיטה שנוהג בה המוכר עצמו.

¹⁸³ נחלקו הפוסקים האם לעניין מכירת חמץ הולכים לפי המקום בו האדם נמצא או לפי המקום בו החמץ מונח, ויש להחמיר בדבר כדי להינצל מאיסור בל יראה ובל ימצא.

● **סימון המקומות שנמכרו:** יש לסמן בצורה בולטת את המקום בו מצניע את החמץ במהלך החג, וכגון שיכתוב פתק 'חמץ' וידביק אותו על המקומות שמכר את תכולת מאכליהם לגוי, וזאת משתי סיבות: האחת שלא יבוא בטעות לאכול במהלך החג מהחמץ המאוחסן שם, והשניה שאם יבוא הגוי ליטול את החמץ שקנה, יוכל לקחתו ללא קושי מיוחד. יש המחמירים לציין את כמות המוצרים הנמצאים ברשותו ואת מיקומם המדויק ולתת את המפתח לרב, כדי שהגוי יוכל לבוא וליטול את החמץ שלו, אך המנהג הפשוט אינו כן, וניתן לסמוך על זה, ובלבד שהאדם יבין ויסכים שהחמץ אכן אינו שלו אלא של הגוי.

● **מה מוכרים:** יש למכור את כל תערובות החמץ שנתרו, אך אין למכור את כלי החמץ, כיוון שאז לדעת חלק מהפוסקים יצטרך להטבילים מחדש כאשר הרב יקנה במוצאי החג את החמץ מהגוי, כדין כלי סעודה שנקנו מגוי שחייבים בטבילה¹⁸⁴. לכן, יש לנקות את הכלים היטב מממשות חמץ¹⁸⁵, להצניעם בארון סגור במהלך החג¹⁸⁶, ויוכל לחזור ולהשתמש בהם לאחר החג¹⁸⁷. מעיקר הדין מותר למכור גם חמץ גמור, אבל למעשה ראוי שלא למכור חמץ גמור אלא לבער אותו¹⁸⁸, אלא אם כן יש לו

¹⁸⁴ פתחי תשובה, יו"ד, סימן קכ', ס"ק יג'.

¹⁸⁵ נחלקו הדעות לגבי מכירת חמץ הבלוע בדופני הכלים, שיש אומרים שטוב שלא למוכרו משום שנראה כחוכא ואיטולוא (=כאילו עושה צחוק ובדיחה מהמכירה), כיוון שאף אחד לא יקנה זאת, ויש אומרים שמאחר והגוי רוצה במכירה ומשלם עליה כסף, יש זכות למוכר למכור מה שרוצה ואם הוא אכן יסכים לנקות הרי שהמכירה קיימת. למעשה, אפילו אם מכר את כל חמצו ולא פירט מה בדיוק מכר חייב לנקות את הכלים מכל ממשות חמץ שלא יישאר חמץ הדבוק בהם, וכמו שהעירו לעיל בנוגע לכל כלי המטבח שלנו כתנורים, מיקרוגל וכד', שיש לנקותם בכל מקרה גם אם לא מתכוון להשתמש בהם במהלך חג הפסח, וכיוון שאנו לא נוהגים בדרך כלל לנקות את הכלים האלו יש לשים לב ולנקותם לפני החג, אבל אין צורך לנקות במיוחד לחג הפסח את שאר הסירים, הצלחות הסכר"ם וכד', כיוון שהניקיון שעושה לכל כלי באופן רגיל עם חומר ניקוי מספיק, גם אם חומר הניקוי לא היה כשר לפסח, כמבואר לעיל.

¹⁸⁶ יש לסמן את הארון הזה באופן מיוחד, כגון להדביק עליו מדבקה או פתק שכתוב עליו 'חמץ', שהרי בימי החול אנו רגילים לפתוח את הארונות כרגיל ולהוציא מהם דברים שונים, ואם לא יהיה סימן היכר אנו עלולים בטעות לפתוח את הארונות ולהשתמש בתכולתם. וכן יסמן בצורה ברורה כלים שלא ניתן להצניעם בארון כתנור, טוסטר גדול וכד', ויניח עליהם פתק 'חמץ'.

¹⁸⁷ ואין לחשוש שאחר הפסח יפלטו הכלים את טעם החמץ שהיה בלוע בהם כיוון שעברו עליהם יותר מעשרים וארבע שעות וטעמם פגום, ואין בכוחם לאסור את התבשיל לאחר הפסח מדין איסור אכילת חמץ שעבר עליו הפסח, שאיסור זה קיים רק בממשות טובה של חמץ.

¹⁸⁸ יש עניין לכלות את החמץ מן העולם, בין באכילתו, ובין בשריפתו. בכל זאת, כמו שהובא יש הסוברים שיש עניין לשרוף קצת חמץ, על כן ישאיר קצת ויוכל לקיים זאת באותם עשרה פתיתי חמץ שהניח (שו"ע, סימן תמ"ה ס"ג. כף החיים, ס"ק לג'), וכמו שנכתוב להלן בעניין בדיקת חמץ. אם רוצה למכור חמץ בעין, ואין לו

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

הפסד מרובה מהדבר, וגדר זה הוא לפי האדם. לכן בבית רגיל למעשה יבער את החמץ הממשי שיש ברשותו, וימכור את החמץ, ויכלול במכירה זו את תערובות החמץ, כגון מזון לבעלי חיים העשוי מחמץ, תרופות בעלות טעם טוב וכד'.

בשנים האחרונות התמודדנו עם נגיף עולמי, ובתחילה היה חשש וחוסר וודאות גדול לגבי הימצאות, ייצור והגעת מזון לארץ, אולם ברוך ה', הוכח שלמרות הנגיף שפרץ בעולם לא היה חסר מזון במדינת ישראל, ותהילות לא-ל, גם אין חוסרים למרות התמשכות המלחמה בין רוסיה לאוקראינה.

לכן למרות שבעבר התרנו לאנשים לקנות חמץ רב לפני הפסח, כך שהוא ייחשב כהפסד מרובה, ולמוכרו במכירת החמץ, לא ראוי לעשות כן השנה. אמנם אדם שחושש שיחסר לו מזון לאחר הפסח, או שהימצאות מלאי חמץ בביתו גורמת לו לרוגע נפשי ומפחיתה מהלחץ הגדול, או שיודע שלא יוכל לרכוש מאכלי חמץ אחרי החג ולא יהיה לו מי שיקנה עבורו מוצרי חמץ ממקום שמכר את החמץ שלו כדין לגוי לפני הפסח, יכול לכתחילה למכור גם חמץ גמור בהפסד מרובה, וכגון שיש לו אריזות רבות מאוד של מוצרי חמץ סגורים, יכול למכור אותם לכתחילה במכירת חמץ, גם אם ערכם הכספי לא יגרום לו להפסד שלא יהיה ניתן להתגבר עליו.

השנה מתמודדים אנו עם אויב מרושע, שטבח בבנינו, בבנותינו, בזקנינו ובעמנו, ויש שרוצים לשמור מזון לשעת חירום בבית, שמא תפרוץ מלחמה כוללת ויהיו חלילה בעיות באספקת מזון, ולכן שואלים האם ניתן למכור ולשמור מוצרי חמץ גמור בבית. הדבר הנכון הוא פשוט להחליף את מלאי המזון בבית למזון כשר לפסח, וניתן לשמור במזווה גם קטניות יבשות, ואפילו למי לא נוהגים לאוכלן בפסח, שכן קטניות אינן חמץ, אלא אסורות מכח המנהג. לכן יניחו שם מצות, קופסאות שימורים וכד', שאלו מאכלים שיכולים להישאר גם לאחר הפסח. מי שמאוד לחוץ, והידיעה שלא ישאיר ברשותו מוצרי חמץ, גורמת לו לחוסר וודאות קיצוני ולמתח ולחץ נפשי, רשאי לשמור גם מאכלי חמץ גמור, אולם יכלול אותם במכירת החמץ, ואם רוצה להניח מאכלים

הפסד מרובה, יעשה שאלת חכם, אף על פי שמעיקר הדין ניתן למכור חמץ זה, אבל זה תלוי בטיב המכירה, ועל כן עדיף שלא למכור חמץ גמור. נוסף על זאת, יש המערערים בכלל על עניין המכירה, ואף על פי שפסילת המכירה הינה חומרא יתירה, יש להעדיף שלא למכור חמץ גמור בשום אופן.

אלו בחדר שמשמש בו בפסח, יסמנם היטב כדי שלא יבוא בטעות לאוכלם בימי החג, שגם לחץ נפשי נחשב כהפסד מרובה.

● **מאכלי חמץ גמור:** מקרוני, ספגטי, פתיתים, עלי לזניה, קוסקוס, בורגול, גרישה, לחם, פיתה, ופלים, קרקרים, שקדי מרק, חלק מאבקות המרק, ביסקוויטים, עוגות, חטיפים שונים, בירה, ויסקי, בוטנים אמריקאים (בוטנים מצופים) וכד' הם מוצרי חמץ גמור, ורצוי שלא למוכרם אלא לבערם. למעשה, כל מוצר שיש בו תערובת 'גלוטן' (שאינו כשר לפסח) הינו חמץ גמור וחייב בביעור, שכן הוא מופק מחיטים שעברו תהליך של חימוץ, וכיוון שהחוק מחייב לכתוב זאת על גב האריזה, מאחר שחומר זה גורם לבעיות בריאותיות אצל חולי צליאק ועוד, ניתן לבדוק זאת בקלות. ראוי להדגיש שמאחר ויש הנאה לקונה הגוי במכירה, בכך שהוא יכול למכור את המוצר לאחרים ולעשות רווח רב, לא נכון להשאיר חבילות פתוחות של מוצרי חמץ, וכגון שאין להשאיר חצי שקית קוסקוס במכירת החמץ, שכן גם הגוי לא יסכים עקרונית לקנות דבר מועט שכזה שאין לו מה לעשות איתו, וגם זה לא הפסד מרובה, ועיין עוד לקמן.

● **דין הקמח בימינו:** קמח רגיל בימינו מוגדר ספק חמץ, הואיל ורגילים להשרות את החיטים במים לפני טחינתם, ואנו חוששים שמא החמיץ בזמן זה. לכן אם יש לאדם קמח רב מאוד, כך שיש לו הפסד מרובה מביעור הקמח, או שרוצה להכין במוצאי חג שביעי של פסח מאכלי חמץ מקמח (כגון מופלטה), יכול למכור את הקמח במכירת החמץ, ויוכל להשתמש בו כשעה לאחר צאת חג שביעי של פסח¹⁸⁹, ועיין עוד לקמן לעניין חגיגת המימונה.

¹⁸⁹ למעשה בקמח רגיל יש חשש לחמץ גמור כמו שכתבנו לעיל, כיוון שנוהגים להשרות את החיטים במים רק אז לטוחנם, ועל כן אין להכין ממנו שום דבר לפסח (משנה ברורה, סימן תנ"ג ס"ק כד'. כף החיים, ס"ק עו'-עז', וכן סימן תס"ז ס"ק יח'. חזו"א, סימן קכ"א, ס"ק כג'-כד'), אך אין צורך לבערו לפני החג מאחר שזה רק ספק חמץ, שהרי לא ברור שהחיטים שוהות הרבה זמן במים, ויכול לכל הדעות למוכרו במכירת החמץ (אפילו כשאינו לו הפסד מרובה) בתנאי שישמור עליו סגור וישגיח לבל ייפלו עליו טיפות משקה, ועל כן טוב לעטוף אותו בשקית ניילון ולהניחו במקום משתמר. (חיי אדם, כלל קכו', ס"ג). לאור זאת, הנוהגים לעשות את המימונה ורוצים להשאיר אצלם קמח, ימכרו אותו ויקפידו שיהיה סגור, לבל ייפלו עליו עוד טיפות ויחמיץ במהלך החג. כמובן שאין להם להכין הכנות ביום שביעי של פסח לקראת המימונה גם משום חשש חמץ, שכן עדיין פסח, וגם משום הכנה מקודש לחול שנאסרה גם מיום טוב ליום חול. אמנם ניתן לקנות קמח במוצאי שביעי של פסח מחנות

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

● **הפסד גדול מביעור החמץ:** מאחר ומכירת החמץ תוקנה על מנת להציל

מהפסד מרובה, מי שיש לו הפסד גדול כגון בעלי מכולות וחנויות לממכר מזון, יכול לכתחילה למכור את חמצו. כמו שביארנו, לאדם פרטי בביתו בדרך כלל אין הפסד כה גדול, אולם אם נותרו לו מוצרי חמץ רבים, והוא חושש להפסד מרובה ואיסור השחתת מאכלים, הטוב ביותר לתת את מוצרי החמץ לבעלי חנויות מכולת **במתנה גמורה שלא על מנת להחזיר**, ובעל החנות יכלול גם את החמץ הזה במכירה לגוי¹⁹⁰. לאחר הפסח, יוכל לבקש את החמץ, ואם בעל החנות ייתן לו את מה שנתן לו יכול לאוכלו, אבל אם בעל החנות לא ייתן לו – לא יתרעם, שכן החמץ נתן לו במתנה גמורה¹⁹¹! יש להעיר שפיתרון זה יפה כוחו רק על חמץ המובא לחנויות רק לפני סוף זמן ביעור חמת בערב פסח, אולם לאחר זמן הביעור, אין להוסיף חמץ למקומות שנמכרו, ואם נזכר שלא מכר את החמץ ועבר כבר זמן המכירה יעשה שאלת חכם¹⁹². במקומות רבים ישנו טופס הרשאה מיוחד לבעלי העסקים, והרבנות מנפיקה על סמך חתימה זו אישור על מכירת החמץ. ראוי להדגיש שאישור זה אינו מהווה שום אישור על כשרות העסק, וכן אינו מעיד שימכרו בחנות רק מאכלים כשרים לפסח.

● **חשוב לזכור,** כי למרות שהמנהג למכור חמץ הוא מנהג עתיק ואין לערער על

ישראל קדושים שנהגו בו, **רצוי שלא למכור חמץ גמור!** אלא אם כן יש לו הפסד מרובה. דין מניות מחברה שעוסקת במסחר בחמץ מבואר בהערה¹⁹³. גם מי שמהדר

שמכרה אותו כדין, ויש לכך עדיפות, אלא שעליו להמתין זמן מה, בכדי שהרבנות תוכל לקנות מחדש את החמץ שנמכר לגוי, ויעשו כן כשעה אחרי צאת חג שביעי של פסח. כמובן שאין לקנות חמץ בחג מחנות של יהודי וכן מחנות של גוי הואיל וקניין ומכירה אסורים בחג, ועיין עוד לקמן.

¹⁹⁰ הנחת החמץ בחנות אינה מועילה ואפילו יידע את בעל החנות מראש, כל עוד לא נתן לו את חמצו או עשה אותו שליח למכור לו את חמצו. ערוך השולחן, סימן תמח', ס"ק כו'.

¹⁹¹ עדיף לתת למוכר בחנות את החמץ שלו, מאחר שאצל המוכר באמת יש מקום רב יותר לסמוך על מכירת החמץ, שהרי אצלו יש באמת הפסד מרובה.

¹⁹² ש"ע, סימן תמג' ס"א. ביאור הלכה, ד"ה אסרוהו גם בהנאה. כף החיים, ס"ק טו'. שערי תשובה, סימן תמ' ס"ק א'. כף החיים, סימן תמח' ס"ק צט'-ק'.

¹⁹³ שיעור הפסד מרובה תלוי באדם, וכל אדם יהיה כנה וישר עם עצמו וישתדל שלא למכור חמץ גמור כלל, אלא אם כן הדבר גורם לו הפסד מאוד גדול, וגם אז, רצוי שהוא לא ישאיר את החמץ בביתו, אלא ייתן אותו במתנה לבעל חנות וכד', כמבואר לעיל.

מכירת מניות בחברות שיש ברשותן חמץ: מי שקנה מניות בחברה שבעלותה חמץ, וכגון חברות המייצרות מאכלי חמץ, חייב למכור גם את חלקו במניות אלו אם בסמכותו להביע דעה בענייני החברה, וכגון שיוכל להביע דעה בתחום הרכש, השיווק וכד', שכן נחשב החמץ לבעלותו, ואם לא ימכור את מניותיו יעבור על איסור בל

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

שלא למכור חמץ גמור, לא יאמר שאינו סומך על מכירת החמץ¹⁹⁴, שהרי כל החמץ הנמכר בחנויות אחרי הפסח נמכר לגוי לפני החג, כך שאם אסר על עצמו בנדר חמץ שנמכר לגוי לא יוכל לאכול מאומה. יש הנוהגים שלא להשתמש בקמח שנמכר לגוי ומשתמשים רק בקמח חדש וחומרא יתירה היא, וגדולי עולם נהגו להשתמש לכתחילה בקמח שנמכר לגוי¹⁹⁵, ואף על פי כן המקפיד לאכול מקמח שנטחן אחרי הפסח יתנה שזה מנהג טוב ללא נדר¹⁹⁶.

● **חמץ לאחר הפסח:** מדין תורה אם האדם ביטל וביער את חמצו כדין לפני הפסח, הוא יכול לזכות בו שוב לאחר הפסח, אולם חז"ל חששו שמא אנשים לא יבטלו אותו בלב שלם לפני החג ויצניעו אותו בביתם, ולאחר החג יאכלו אותו, ויעברו על איסורי החמץ. איסור זה לא שייך בחמץ שנמכר, שהרי לפני הפסח החמץ יצא מרשות היהודי, ולכן ניתן להשתמש לאחר החג בחמץ שנמכר לגוי. לכן גם אם בטוח שאין חמץ כלל בביתו טוב למכור חמץ, שזה כביטוח נוסף שלא לעבור על איסור חמץ, שאפילו אם לא יבטל בלב שלם, לא ייכשל באיסור חמץ. כמו כן המכירה מועילה לכל תערובות החמץ המצויות בביתנו, כגון: בתרופות שלא ישתמש בהן בפסח, במזון

יראה ובל ימצא. אולם מי שבבעלותו מניות אבל אינו יכול להביע דעה בענייני החברה, אלא החברה רק חייבת לו אחוזים משוויה, לא עובר על איסור חמץ, ולא צריך למכור את חלקו במניות החמץ, וכן שמעתי מפי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל. (עיינן גם שערים המצויינים בהלכה, קיד', כח'). לכן אין צורך לכלול במכירת החמץ קרנות נאמנות או קופות גמל למרות שאולי מנהלי הקופות משקיעים חלק מהכסף בחברות שיש ברשותן חמץ. למרות זאת יש המחמירים לכלול בשטר מכירת החמץ למכור גם את חלקם במניות של חברות החמץ ושל חברות הביטוח. (פסקי תשובות, סימן ת"מ ס"א).

¹⁹⁴ ראו לציינן כאן שיש הסוברים שמכירת החמץ כלל אינה מועילה כי היא כעין הערמה, שהרי הגוי באף שנה לא משלים את יתרת החוב וקונה את כל החמץ, ואנו מוכרים את חמצנו מידי שנה בשנה, אולם טענה זו אינה נכונה, ראשית מפני שלרוב הפוסקים הערמה בדרבנן מותרת, ומאחר והאדם מבטל את חמצו באמירת 'כל חמירא' כך שמדין תורה האדם אינו עובר על איסור חמץ, אולם חז"ל חששו שמא הביטול לא ייעשה בצורה שלימה ולמרות שהאדם ביטל הוא ייקח מהחמץ שברשותו, ולכן כאשר האדם מוכר את החמץ כך שהוא אינו ברשותו הוא מפקיע ממנו גם חשש דרבנן, וביארנו שמותר להערים בדרבנן, ועוד משום שהגוי משלם על החשבון ואם ירצה ישלים את היתרה, ואכן היו כמה מקומות שמכרו את חמצם במכירה פרטית והגוי השלים את יתרת חובו ולקח את כל החמץ של בני היישוב, ומאחר ואנו מקפידים למכור את החמץ לגוי שמביין בטיב הקניינים ובמקח ובממכר, והמכירה נעשית לפי כללי ההלכה וכללי המסחר הנוהגים כיום, אפילו האוסרים הערמה בדרבנן, יתירו מכירה זו. אמנם ראוי שלא למכור חמץ גמור מחשש שמא יהיה פגם כל שהוא במכירה, ועלולים להגיע לידי איסור חלילה. ראו לציינן כי יש רבנים המתחסדים שלא למכור כל שנה לאותו הגוי שכבר מכיר ובקי בעניין ואנו יודעים שלא קנה בשנה שעברה, אלא מוכרים כל שנה לגוי אחר, ותבוא עליהם ברכת טוב, אם כי דבר זה כמובן אינו מעכב שייכתן שהשנה יהיה לגוי אינטרס גדול יותר לקנות יותר מאשר בשנה שעברה, וכגון שהחמולה בכפר שלו עושה מסיבה והוא זקוק להרבה עוגיות וכד'.

¹⁹⁵ עיינן: תשובות והנהגות ח"א סימן טש'. פסקי תשובות, סימן תמח', אות י.
¹⁹⁶ שאם לא כן לא יוכל לאכול לחם עד לזמן מרובה אחרי החג, שכן הלחם מיוצר מקמח שברובו נטחן עוד לפני החג ונמכר במכירת החמץ.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

לבעלי חיים¹⁹⁷ ועוד. יש המחמירים שלא לסמוך על מכירת החמץ, ועל כן הם מקפידים לאכול אחרי הפסח דווקא מוצרים שכתוב עליהם שיוצרו לאחר הפסח (וכאמור לעיל יקבלו זאת על עצמם ללא נדר)¹⁹⁸, אבל העיקר להלכה להקל בדבר זה, משום שמעיקר הדין מכירת חמץ כהלכתה מועילה לכל הדעות במקום הפסד מרובה, שבוודאי קיים אצל רשתות השיווק הגדולות והיצרנים הגדולים. לכן לאחר הפסח ניתן לקנות במקומות שעשו מכירת חמץ כהלכתה, ויש לוודא שמכרו את החמץ כדין בחנות, ויש לדרוש לראות בעיניים את התעודה. בדרך כלל, החנויות שעושות מכירת חמץ תולות את התעודה במקום הנראה לעין, ואם לא ראה אותה, ישאל את מנהל המקום או את הקופאית הראשית, ויברר את הדבר ולא יסמוך על דבריהם של אנשים שונים, או עובדים זוטרים. **בכל מקרה, לצערנו אין להניח בפשטות כי נעשתה מכירת חמץ! ובמיוחד אם בעל החנות אינו מדקדק בקיום המצוות.**

7. כשרות הקטניות, מאכלים שונים ותרופות לפסח

❖ **מנהג איסור קטניות:** בתפוצות ישראל נהגו מנהגים שונים ביחס לאכילת הקטניות בפסח, ומחמת ריבוי המנהגים בעניין זה נפרט את עיקרי השיטות המקובלות לפי מנהגי עדות שונות. לעניין זה חומוס, שעועית, עדשים, תירס, אפונה, דוחן, פול, אורז, שומשום, במיה, לוביה ועוד מוגדרים קטניות. יש לדעת שההגדרה הבוטנית וההגדרה ההלכתית לקטניות אינן דומות בהכרח, שכן מלבד כל מיני גרגירים קטנים הגדלים בתרמילים, נכללים באיסור קטניות גם מינים שמבחינה בוטנית לא מוגדרים כקטניות, כגון אורז. גם תבלינים רבים מוגדרים קטניות כגון קצח, קימל, הל וכד'. תפוחי אדמה אינם קטניות, ולהלכה למעשה מנהג כל העדות

¹⁹⁷ יש להעיר כי מי שיש לו בעלי חיים בביתו צריך להקפיד לתת להם אוכל כשר לפסח, שהרי רק כאשר חמץ אינו ראוי למאכל כלב, כלומר הגיע לדרגה שאינו ראוי אפילו למאכל חיות, רק אז אין איסור בהשארתו, אבל כאשר החיה אוכלת את החמץ הרי האדם עובר עליו באיסור בל יראה ובל ימצא, כיוון שברור שחמץ זה חשוב לו, שכן הוא משמש מאכל לחיותיו. ניתן לבדוק האם מעורב 'גלוטן' במאכליהם, וכיום ניתן להשיג מאכלים לבעלי חיים גם ללא 'גלוטן'.

¹⁹⁸ וזאת משום שהם סוברים שהמכירה היא כרמאות, ובפרט שאינה נעשית לפני תנאי המכירה הרגילים. אמנם כיום אנו מקפידים על כל הדברים האלו, והמכירה נעשית הן לפי כל הקניינים ההלכתיים והן לפי נהלי המכירות המקובלים בימינו, ומקפידים למכור את כל החמץ לגוי שמבין במסחר ובקניין.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

כיום להתיר לאוכלם¹⁹⁹, וכן מותר לאפות מאכלים עם קמח תפוח אדמה ולא חוששים למראית העין²⁰⁰. ראוי לציין שקמח תפוחי אדמה אינו יכול לבוא חימוץ בכלל, גם אם יתפח מעט, ולכן ניתן להשתמש איתו באבקת אפיה, וזאת בניגוד לקמח חיטה כשר לפסח, דבר שלא מצוי אצל הצרכן הביתי הפרטי.

ברור שקטניות מהדין אינם חמץ, וברור שאינם באים לידי חימוץ, ואפילו יתפחו, הדבר מוגדר כתפיחה שאינה החמצה אלא כסירחון. ישנם כמה טעמים שהוזכרו בפוסקים לאיסור קטניות:

1. פעמים רבות מעורבת חיטה ומיני דגן במיני הקטניות השונים, והברירה קשה מאוד, ועלולים לאכול בטעות חמץ בפסח.
2. רגילים להכין לחם מקמחי קטניות, והדבר דומה ללחם מקמח רגיל, כך שאם נתיר קטניות, יבואו להכין מהם בצק שיתפח ויבואו להחליף גם בקמח רגיל.
3. אורז (וקטניות) הם מעשה קדירה, כלומר מיני קטניות שמבשלים אותם בסיר, והם דומים לחיטה מבושלת וכד', ואם נתיר לבשלים עם מים במהלך ימי החג, יטעו ויבואו לאכול תבשילי קדירה שהחמיצו.

למרות שטעמים אלו הוזכרו בעבר, כל הטעמים האלו רלוונטיים לחיינו גם היום:

1. תערובת גרגירי חמץ וקטניות: גם כיום אורזים מוצרי חמץ כחיטה (חיטה הנמכרת לבישול כבר נלתתה במים ונחשבת חמץ גמור), גריסים, בורגול, קוסקוס ועוד, באותם מפעלי האריזה של הקטניות, ומוצרים אלו נארזים באותם המסועים;
2. רגילים היום להכין לחמניות ושאר מיני מאפה מקמחי קטניות שונים, וכגון לחמניות המותרות לחולי צליאק, שתופחים טוב מאוד ונראים זהים לחלוטין לחמניות רגילות, והדבר גורם לבלבול רב בקרב המון העם;

¹⁹⁹ פרי מגדים, סימן תנג', וכן אשל אברהם, סוף סימן תסד'.

²⁰⁰ כף החיים, סימן תנג, ס"ק כא'. ראוי לציין שהיו מקומות שאסרו בהם תפוחי אדמה, ועיין: נשמת אדם סימן כ', שהעלה שלא אוכלים תפוחי אדמה באשכנז מפני שעושים מהם קמח, אולם בשנת תקל"א הושיבו בית דין בפירודא להתירם מפני הרעב. קונטרס אבני זכרון, (שר"ת ארי דבי עילאי) סימן י'. עיין גם חיי אדם כלל קכז' אות א' שמתיר אפילו שימוש בקמח אורז אפילו למנהג האשכנזים בתנאי שיעשה את המאפה כעין מצות. גם פרי מגדים (סימן תנג', משבצות זהב, א') התיר אכילת תפוחי אדמה, אבל סיים זולת במקום שנהגו בהם איסור.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

3. יש כיום תבשילי קדירה רבים שנראים דומים ממש לתבשילי חמץ, וכגון אטריות אורז, פתיתים וכד', והם דומים להפליא לתבשילי החמץ הרגילים, והטעות מצויה בקרב העם.

לכן לא ניתן לומר שחששות אלו עברו מהעולם, ואולי ניתן לומר אף להיפך, שהמצב דווקא החרף, והחששות רלוונטיים יותר מאשר בעבר במציאות התעשייתית שלנו, שכן מצויים מוצרים רבים העשויים מקטניות ומקמחי קטניות שדומים כל כך למוצרים הרגילים, ואכן המכשלה גדולה ודורשת זהירות מירבית²⁰¹.

ראוי לציין שבדרך אנו מעדיפים ושואפים שלא יהיו הבדלים בין מנהגים שונים, ולכן אנו מצמצמים את המחלוקות ככל הניתן, אולם בפסח מאוד ראוי לכל אחד לשמור על מנהגי אבותיו, ולנהוג בגדרים שונים וכן כתב הרב רפאל ברוך טולדאנו²⁰²:

לא תתגודדו ליכא בחומרות הפסח, וגם אין לחוש ליוהרא, כי משפחה ומשפחה מנהג אבותיהם בידיהם, בין בשתיית הקפה במקום אחר, בין במיני מתיקה שעושים, וכן שלא לסעוד אצל אחרים. ואפילו מי שאינו נוהג חומרות בשאר ימים, אפילו הכי מה טוב שבימי הפסח יקיים אשרי יושבי ביתך טפי (=יותר) משאר ימות השנה ותבוא עליו ברכה.

○ **מנהג הספרדים:** מנהג הספרדים הרווח ברוב הקהילות הוא לאכול קטניות. אמנם יש עדות מסויימות שנהגו להימנע מסוגי קטניות שונים שהידוע שבהם הוא אורז, ויש שלא נוהגים כלל לאכול שום סוג מסוגי הקטניות (כמו

²⁰¹ סמ"ק, סימן רכב'. טור ובית יוסף, או"ח תנג'. בספר מור וקציעה (תנג') יצא כנגד מנהג איסור קטניות וכתב בזה"ל: 'ומעידני על אבי מורי הגאון זצ"ל (הכוונה לחכם צבי) כמה נצטער אותו צדיק על זאת. כל חג המצות היה מתרעם ואומר אי איישר חילי אבטליניה למנהג גרוע הלז, שהוא חומרא דאתיא לידי קולא, שמתוך כך מוכרחים לאפות מצות הרבה ואינם נזהרים בעשייתם, על כן אני אומר המבטל מנהג זה של מניע אכילת קטניות יהי חלקי עימו. הלוואי יסכימו עמדי גדולי הדור'. אמנם כנד דברים אלו יצאו גדולי הפוסקים, וביססו את מנהג איסור הקטניות: חתם סופר, או"ח, קכב'. שערי תשובה, תנג' א'. גם הרב יצחק טייב (ערך השולחן, או"ח, תנג', ג') הביא סברא שאולי בכלל נכון לבטל את איסור הקטניות בימינו, משום שכל מנהג שיש בו הפסד מצווה או חשש איסור יש לבטלו, ואם יהיו אדוקים מאוד בשמירת איסור הקטניות, יכולים לטעות ולחשוב שהם חמץ ממש, והרי כל מה שמחמץ ראוי לצאת ידי חובת מצה, וכך עלולים להכין מצת אורז, שכן חושבים שאורז הוא חמץ, ולא יצאו ידי חובת מצה, והנה חומרא דנפיק מיניה חורבא רבה שיש לבטלה. אולם למעשה הוא דוחה זאת, שכן לא נוהגים להפריש מאורז חלה וכן לא נוהגים להכין ממנו מצה, ולכן אין לחשוש שיטעו בדבר ויגיעו לידי הפסד זה. על כן נכון שכל קהילה תשמור על מנהגיה בעניין הקטניות. זאת לשון שר"ת תשובה מאהבה (רנ'): 'אף אם יתכנשוון בית דין של שמואל הרמתי ואליהו ובית דינו וכל גדולי ישראל אף עמהם, לענ"ד אין בידם להתיר אורז ומיני קטניות בפסח'.

²⁰² קיצור שולחן ערוך, טולדאנו, חלק ב', סימן רצב', אות ג, עמוד קז'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

האשכנזים), ויש שנוהגים לאכול קטניות טריות בלבד ולא יבשות (כחלק מיוצאי בבל ומרוקו), ויש שנוהגים לאכול קטניות טריות ולאסור את כל הקטניות היבשות למעט אורז (וכן נוהגים רוב יוצאי בבל), ויש שנוהגים לאסור קטניות יבשות ולהתיר רק קטניות קלוייה, ויש שהתירו את רוב הקטניות אולם אסרו את השימוש באורז (כחלק מיוצאי מרוקו). לכן על כל אחד לנהוג כמנהג אבותיו, ואם רוצה לשנות את מנהגו ולאכול קטניות מסויימות (או כולן) מחמת סיבות של חולי וכד', רשאי לעשות התרת נדרים על מנהגו רק לאחר שאלת חכם²⁰³. אמנם אם חשב שהקטניות אסורות מעיקר הדין, וכגון בעל תשובה שראה שיש שנוהגים בהם איסור, ולכן חשב שקטניות אלו הן חמץ ממש, יכול לאכול קטניות אפילו מבלי לעשות התרת נדרים. יש להדגיש שגם לספרדים ניתן לאכול קטניות רק כשיש השגחה מעולה על הקטניות, מחשש חמץ ממש, וכגון שבשנים האחרונות היתה בעיית חמץ בעדשים אדומות יבשות שנלתתו בעמילן חיטה. לכן יבדקו היטב כשרות על כל מוצר ומוצר, ולא יחשבו שאין כשרות לפסח על מוצרים אלו רק בשל חומרת הקטניות ויאכלו אותם לא הכשר ברור ומסודר לפסח של שנה זו²⁰⁴.

מותר לכל עדות הספרדים לאכול תירס טרי, או גרגירי תירס בשימורים או קפואים, גם אם לא אכלו מאכל זה בארצות מוצאם, שכן דינם כירק ולא כקטנית יבשה²⁰⁵. מוצרי התירס לסוגיו, בין טחון ובין קלוי מותרים לרוב מנהגי הספרדים²⁰⁶, ובלבד שיהיה הכשר מעולה על כשרות לפסח המעיד שלא התערבב חמץ במוצר, ולכן לא ניתן להשתמש אפילו במוצר שמצויין עליו שהוא מופק מ-100% תירס אם אין לו

²⁰³ עיין: רב פעלים, א"ח, ח"ג, סימן ל'.

²⁰⁴ מעיקר הדין אין צורך בהכשר מיוחד לפסח על סוגי קטניות שונים, מאחר שבלאו הכי מנהגו לברור את הקטניות ג' פעמים לפני חג הפסח, אמנם מאחר וקטניות אלו נארזות בסביבה של מוצרים המכילים חמץ, ובעיקר בבתי אריזה שאורזים בהם קמחים (כגון חברת סוגת וכד'), כך שלדוגמא הקטניות נארזות בתוך חדרים שבהם ענני קמח, והם כמובן יחמיצו ולא ניתן לנקות אותן היטב לפני החג, ולכן תנאי הסף לנתינת כשרות למפעלים אלו לפסח היא אריזת הקטניות רק לאחר ניקיון המסועים והמטחנות העסוקות בחמץ ובקמח, כך שאין חשש לעירוב החמץ בקטניות, ועוד שנתברר שחלק מסוגי הקטניות נלתתים עם עמילן חמץ. לכן אין להשתמש באורז, אפונה, שעועית ושאר קטניות שלא מצויין עליהן 'כשר לפסח', אע"פ שהכשר זה לא פוטר אותנו מברירה מדוקדקת.

²⁰⁵ ארץ חיים, סימן תנג' סעיף א'. נוהג בחכמה, עמוד קס'. נהגו העם (פסח). שו"ת מים חיים, חלק ב', סימן מב'.
²⁰⁶ שכן גם העדות שנמנעו מקטניות מסויימות לא נמנעו מתירס, כי הוא לא היה מצוי בזמן גזירת הקטניות. קורנפלקס מופק מקמח תירס, כלומר הוא קטניה יבשה. מי שנהגו לאסור קטניות יבשות למעט אורז, כרוב יוצאי בבל, רשאים לאכול קורנפלקס מאורז תפוח או פריכיות אורז וכל כיוצ"ב.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

הכשר מיוחד לפסח, ואפילו אם מוצר זה מותר באכילה לחולי צליאק ומצויין עליו שאין בו גלוטן²⁰⁷.

למרות האמור, יוצאי עדות המזרח שנהגו איסור באכילת קטניות יבשות, לא יאכלו מוצרים שונים שמופקים מקמחי קטניות, שכן ניתן להפיק קמח רק מטחינת קטניות יבשות, ובכלל זה גם קמח סויה, קמח עדשים, קמח תירס וכד', ולכן לא יאכלו קורנפלקס (כשר לפסח) פופקורן וכד'. אמנם לשיטתם מותר להשתמש בכל סוגי שמני הקטניות, כגון שמן סויה, שמן קנולה, שמן חמניות, שמן תירס וכד', וכל שכן ששמנים שאינם מופקים מקטניות כשמן זית, אגוזים וכד' מותרים.

ברירת הקטניות: ראוי להדגיש שגם למתירים אכילת קטניות (יבשות) בפסח, כגון אורז או קטניות נוספות, חובה לברור את כל סוגי הקטניות ג' פעמים נחת ובקפידה רבה לפני כניסת החג, שחמץ הנמצא בתערובת בפסח אוסר את כל התערובת גם אם הוציאו אותו ממנה במהלך ימי החג²⁰⁸. יש להדגיש כי בכל השנה אנו בוררים את הקטניות מחשש תולעים ושאר חרקים, ולשם כך מספיקה ברירה אחת טובה הנעשית על ידי מי שיודע לברור, אולם כאן אנו מצריכים ג' פעמים כדי לוודא שאין כל חמץ (כדיני חזקה). לכן בזמן הברירה יש לשים לב היטב שלא יהיו גרגירי חיטה, בורגול ושאר מיני חמץ²⁰⁹, וכן ישים ליבו לחרקים שונים.

²⁰⁷ הקפדות הצליאק הן מאוד מחמירות ודורשות שרמת הגלוטן תהיה פחות מ-20PPM, היינו 20 יחידות של גלוטן (חיטה) במיליון, אולם לעניין פסח, אפילו אכילת שיעור מועט כזה אסורה, ואפילו התערובת היתה לפני הפסח לשיטת הרמ"א והרבה פוסקים ספרדים אמרין חוזר ונייעור בתערובת יבשה.

²⁰⁸ אם לא ברר את הקטניות לפני הפסח אין לו תקנה לבוררם בפסח, שזו תערובת חמץ, ולאחר שנכנס הפסח הכל אסור, שהרי חמץ לא בטל אפילו באלף: בן איש חי, ש"ר, צו, אות מא'. שו"ע, סימן תמז' ס"ט. כף החיים, ס"ק פח', צ', ריא', ריב'. לב חיים, ח"ב סימן צד'. שדי חמד, ח"ח, מערכת חמץ ומצה, סימן ו', עמוד 233.

²⁰⁹ ראוי להדגיש שגרגירי חמץ כחיטה, בורגול, גריסי פנינה וכד', מאוד דומים לגרגירי האורז בכלל, ולגרגירי האורז המלא בפרט, ולכן יש להיזהר מאוד בברירת האורז (וכן שאר מיני הקטניות), ולעיתים מרוב קטנותם של גרגירי החמץ כבורגול או קוסקוס וכד', לא רואים אותם היטב, או שלא מבחינים כראוי שהם מין שונה, וחושבים שזה פשוט אורז שבור. לכן כדי שהבורר ידע מה עליו לחפש בין הקטניות השונות והאורז, הנהגתי בביתי לפני הפסח כשבוררים אורז לימי החול, לקחת מעט גרגירי בורגול ולערבם בתוך גרגירי אורז ולנסות לבוררם, וכשימצאם כבר ידע מה עליו לחפש כדי שהאורז יהיה נקי ומבורר לפסח.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

למרות שיש לקנות קטניות לפסח רק עם השגחה טובה, ראוי מאוד לשטוף את האורז לפני שיבשל אותו, מחשש ששרו אותו בעמילן חמץ, והוא הדין גם לשאר הקטניות היבשות לפני שיבשלם, אולם אין זה מעכב בימינו²¹⁰.

○ **מנהג האשכנזים:** בני עדות אשכנז נוהגים להחמיר ולאסור אכילת קטניות בפסח, והאיסור כולל את כל סוגי הקטניות בין יבשות ובין ירוקות. לשיטתם, זו אינה סתם חומרה²¹¹, והם צריכים להמשיך במנהגם²¹², ולחלק מן הפוסקים, התרת נדרים על מנהג זה, כלל לא מועילה²¹³. כמובן שאם יש סיבות רפואיות מוצדקות וכד', ניתן להקל בדבר לאחר שאלת חכם. גם לאשכנזים מותר להשאיר קטניות בביתם אף ללא מכירת חמץ²¹⁴, אך כמובן עליהם להרחיקן משימוש ולאפסנן בארון סגור, כדי שלא יתבלבלו וישתמשו בהן בפסח. מעיקר הדין מותר גם לאשכנזים לאכול מאכל ללא קטניות שבושל בכלי שבישלו בו קטניות²¹⁵, אך טוב ונכון להחמיר בזה, הואיל ועלולים לערבב בטעות מאכלי קטניות במאכלים האחרים. למרות שהמנהג הרווח והנפוץ של עדות אשכנז היה להימנע מאכילת כל סוגי הקטניות, יש מהאשכנזים שהתגוררו בירושלים שנהגו להתיר קטניות טריות, כרוב עדות הספרדים, שדינם

²¹⁰ יביע אומר, ח"ח, א"ח, סימן מד', וטעמו שמה הבריקו את האורז בעמילן חיטה, כדי שעל ידי השטיפה והשריה במים צוננים היטב עד שהמים יצאו נקיים, כך שברור שבבישול האורז לא מבשלים חמץ חלילה.

²¹¹ הגמרא (פסחים לה). העלתה סברא שחלק מהקטניות תאסרנה לחלוטין בפסח כיוון שהן תופחות כמו חמץ שתופח ואסור בפסח, אולם למסקנה העלתה המרא שאין זה חימוץ, אלא תפיחה מסוג אחר הנקראת סירחון, ואכן הריח שנוצר מתפיחה של קמח חמץ שונה מהריח הנוצר מתפיחה של קמח אורז לדוגמא, ואפילו שמו בשניהם אותה כמות של שמרים. האשכנזים אמנם לא פסקו כדעה זו, כיוון שמשמעותה היא שקטניות הינן חמץ גמור, אבל הם פסקו לאסור קטניות, ויש מי שהביא ראיות מהגמרות לחששם. (עיין: שו"ע, סימן תנ"ג ס"א. שערי תשובה ס"ק א'. פרי חדש ס"ק א'. ערוך השולחן, ס"ק ד'ה'. חיי אדם, כלל קכז, אות א'. משנה ברורה ס"ק ו'). אמנם יש להעיר שגם לשיטתם מותר לחולה לאכול קטניות, וכל שכן תרופות המכילות מוצרי קטניות כמבואר לקמן, ואפילו הוא חולה שאין בו סכנה. (משנה ברורה ס"ק ז').

²¹² כף החיים סימן תנג' ס"ק מ', ט'. בית מאיר. מהרש"ם, דעת תורה, סימן תנג', ס"ק ז'. המועדים בהלכה (לרב זוין) עמוד רנו'.

²¹³ כמובן, כאשר אישה אשכנזיה הנשואה לגבר ספרדי שנוהג לאכול קטניות בפסח, יכולה לאכול קטניות ללא כל חשש, והטוב ביותר שתעשה התרת נדרים על כל מנהגי בית אביה, ואז מותר לה לאכול קטניות בפסח. אמנם אם אינה רוצה לשנות את מנהגה אינה חייבת, ואז לא תוכל לאכול קטניות, אבל בכל מקרה יכולה לבשל קטניות לבעלה וילדיה. כאשר האישה נהגה לאכול קטניות ובעלה אינו נוהג לאכול קטניות, יש פוסקים (חזון עובדיה, פסח, עמודים פו'-פח') שאומרים שרשאית להמשיך במנהגה בבית הוריה בלבד. אמנם, ראוי לכל זוג זוג להחליט על מנהג אחד לבעל ולאישה כדי שהדבר לא יבלבל את הילדים, שכן לא טוב שינהגו מספר מנהגים סותרים בית אחד, גם אם יש היתר הלכתי לדבר, וכך כאשר כל הבית כולו נוהג באותו המנהג, יוכלו כולם לעבוד את ה' יחדיו.

²¹⁴ חיי אדם, כלל קכז' אות א'.

²¹⁵ ועברו עליו עשרים וארבע שעות (שאו הטעם שהוא פולט טעם נחשב טעם פגום ולא יכול לאסור את התבשילים). פרי חדש, סימן תצ"ו ס"ק כד'. כף החיים, סימן תנ"ג, ס"ק כז'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

כירקות, והחששות הזכרים לעיל לא קיימים בהם²¹⁶. יש המקלים בבוטנים ובכל המיוצר מהם, למרות שהם יבשים, כיוון שהם לא היו בגזירת חז"ל.

יש אומרים שאיסור אכילת קטניות קיים רק כאשר מבשל את הקטניות במים, בדומה לחיטה שלא מחמיצה כל עוד לא באה במגע עם מים, ולכן מתירים גם לאשכנזים לאכול פריכיות אורז, שלמרות שרבו האוסרים לאכול אורז, הם דיברו על קמח אורז או על אורז מבושל, שאז האורז תופח בצורה הדומה לחמץ (מעשה קדירה, כמו חיטה מבושלת, בורגול וכד'), בעוד פריכיות אורז עשויות מאורז תפוח ללא מגע מים. מסיבה זו הם מתירים גם לאשכנזים לאכול פצפוצי אורז תפוח (מאכל הדומה לקורנפלקס, אבל עשוי מגרעיני אורז שלמים, שהותפחו רק בעזרת החום ללא מגע מים), וניתן לסמוך עליהם בשעת הדחק, וכגון אשכנזי חולה צליאק שתפוחי אדמה מזיקים לו, ובלבד שירכוש מוצרים אלו בהכשר טוב, ומוצרים אלו עדיפים על אורז מבושל, ועוד שצורת האורז לא ניכרת בהם²¹⁷.

למרות האמור, בשעת הדחק גדולה, וכגון הנמצא במקום שאין אפשרות להשיג מאכלים ללא קטניות, ואילולא הקטניות לא יהיה לו מה לאכול בכלל, או שייכשל באיסורים, יכול להקל גם ללא התרת נדרים, כדן הוראת שעה, באכילת מאכלי קטניות, וראוי לו שלא יאכל את הקטניות בעצמם כשצורתן ניכרת.

○ דין המאכל שנקרא 'קינואה' ביחס להגדרת קטניות – בהערה²¹⁸.

²¹⁶ עיין הליכות שלמה, פסח, פרק רביעי, סעיף טז', הערה כו'.

²¹⁷ מהר"ל, הלכות פסח, מאכלות אסורות בפסח, טז'. שו"ת תרומת הדשן, סימן קיג'. חק יעקב, סימן תנג', אות ח', העלה שמותר להשהות קטניות שנרטבו, ואין לחוש שמא יבוא לאוכלם, למרות שאז האיסור קיים, משום שאינם אסורים מדינא, ומשמע גם מדבריו, שעיקר איסור קטניות קיים כשהם רטובים. יש לציין שלדעת הפרי מגדים (תמז', משבצות זהב, א') כאשר נפל משהו קשה לנוזל ונתרכך הרי שחוזר ופולט טעם, ולכן אין לבשל חמץ נוקשה, הגם שכאשר הוא קשה הוא אסור מדרבנן בלבד, ולא אוסר בהנאה, כשיתרכך יחזור להיות אסור מדאורייתא, וניתן ללמוד מדבריו שגם בקטניות עיקר האיסור הוא לא בנוקשה, ואכן בסימן תנג', משבצות זהב, אות א', כתב שמיני קטניות שנפל עליהם מים מותרים בהנאה, ומשמע בהנאה מותרים אבל לא באכילה, שהרי עיקר איסורן הוא כחמץ שנאסר במגע עם נוזל, ולכן אם הקטניות לא באו במגע עם נוזל איסורן קל יותר.

²¹⁸ אגרות משה, או"ח, ח"ג סימן סג', וטעמו שרק מינים מסויימים נאסרו באיסור הקטניות, ולכן גם אם טעם האיסור שייך עדיין המאכל מותר. לאור זאת הוא מתיר בוטנים למרות שעושים מהם קמח, מאחר שלא היו בגזירה. כמו כן יש המקלים לכתחילה (גם שלא בשעת הדחק) בשמינים שונים המופקים מקטניות כיוון שכבר שונתה צורתם ואין לבוא ולהתבלבל בחמץ ממש, וכגון שמן סויה, שמן תירס וכד'.

דין ה'קינואה' בפסח: ברור שקינואה אינה חמץ, אבל נראה שהיא מין ממיני הקטניות (למרות שלא הייתה בזמן גזירת הקטניות), מאחר שהיא דומה במאוד בהגדרותיה לכל שאר מיני הקטניות שנאסרו, ועוד שאינה נקיייה

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

בפוסקים הוזכרו מאכלים נוספים שיש הנמנעים מאכילתם, ולא נוהגים כך כיום²¹⁹.

שמני קטניות: נחלקו הפוסקים ביחס לשמנים המופקים מקטניות, שכן חשש הבלבול עם החמץ לא מצוי, שאין זה אכילת הקטנית בעצמה, ועוד שבחלק מסוגי כבישת וייצור השמן מקפידים שייכבש דווקא ללא עירוב של טיפת מים, והרי עיקר הגזירה היתה שמה מחמת תפיחת הקטניות יתבלבלו עם חמץ, בין אם בקמח בין אם בבישול, אולם כאשר הקטנית לא נגעה במים, ברור שאין מקום לאוסרה, ולכן גם הנמנעים מאכילת קטניות בפסח, לא צריכים למכור קטניות יבשות במכירת החמץ, אלא רק להימנע מאכילתן. לכן היו שהתירו שמני קטניות שונים²²⁰, אולם למעשה המנהג הרווח אוסר שימוש בשמני קטניות, שכן השמן הוא כתמצית הקטנית ונידון כמותה²²¹. אמנם נוהגים להתיר שמן כותנה. בשעת הדחק יש להתיר שימוש בשמני קטניות גם לאשכנזים ואף ללא התרת נדרים, גם בשמן העשוי מקטניות שרגילים לאוכלן, כשמן סויה, שמן תירס וכד', כגון: חייל שכל ארוחתו מבוססת על מצות וטונה שיש בה שמן קטניות, אך גם במקרה כזה, ראוי שהוא לא יקל בקטניות ממש, ובפרט לא בקטניות שנראות בפני עצמן כאורז, ואם אין לו אפשרות אחרת, יעשה שאלת חכם.

ומעורבים בה גרעיני חיטה, ומנהג איסור הקטניות היה בין השאר בשל טעם זה, ועוד שכיום רגילים לטחון קינואה ולהכין ממנה קמח, ואחד מטעמי הגזירה הוא חשש הבלבול בין סוגי הקמחים השונים. לכן נראה שקינואה כשרה לפסח רק לנוהגים היתר בקטניות יבשות (חלק מהספרדים), לאחר ברירה שלוש פעמים כנהוג, וכן נראה עיקר. לכן האשכנזים והספרדים הנוהגים לאכול רק קטניות ירוקות לא יאכלו קינואה בפסח. (עיינו: שו"ע, סימן תנ"ג ס"א. משנה ברורה, ס"ק ו'. ביאור הלכה, ד"ה ויש אוסרין. ערוך השולחן, ס"ק ד"ה'. חזו"א, מעשרות, סימן א', ס"ק כב'. אבני נזר, סימן שע"ג). למרות דברינו יש הסוברים שאיננה קטניות, משום שהיא מין צמח ואין לחדש מאכלים נוספים באיסור קטניות. אמנם גם למתירים אין לקנות קינואה לפסח ללא הכשר מיוחד לפסח. כמובן שלצורך חולה ניתן להקל אפילו ללא התרת נדרים, ועדיף לו לאכול קינואה (אם מאכל זה מתאים לו ומבריא אותו) מאשר לאכול את שאר הקטניות כגון אורז או כוסמת, הואיל ואלו היו בזמן הגזירה ובגלגלם אסרו במקומות אלו את הקטניות. לכן לדוגמה חולי צליאק אשכנזים או ספרדים שנמנעים מאורז בפסח, ואוכלים קינואה במהלך השנה יכולים לאכול זאת גם בפסח ללא התרת נדרים, רק יקפידו לברור את הקינואה שלוש פעמים כדין לפני החג.

²¹⁹ עיין: אשל אברהם, סימן תסד. חיי אדם, כלל קכ"ז, אות ז'. כף החיים, ס"ק יט'–כ"ג.

²²⁰ מרחשת, אר"ח, סימן ג', וטעמיו: איסור קטניות אינו מהדין אלא מנהג ודינו כנדר שקיבלו על עצמם להימנע מאכילתו, ובהלכות נדרים משקה היוצא מפירות שאסר על עצמו בנדר – מותר. בדין קטניות, האיסור הוא מחשש תעורבות, ולכן אם יבררו היטב יעשו את השמן מלפני הפסח יש להתיר.

²²¹ תרומת הדשן, סימן קי"ג. שו"ע, סימן תנ"ג ס"א. באר יצחק, סימן יא'. אבני נזר, אר"ח סימן שע"ג.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

לפתית: לפתית היא סוג של צמח בעל גרגירים קטנים ועגולים, ובפני עצמה היא עונה להגדרות הקטניות הרגילות. אולם מאחר ואינה נאכלת, החששות שחששו חז"ל בקטניות לא שייכות בה, ועוד שיש לברור היטב את גרגירי הלפתית לפני הכנת השמן, ואין חשש שמעריבים מים בשמן, והשמן נעשה בכבישה קרה, כך שאין שום דבר שיכול לגרום לתפיחת הקטנית, ועוד שלפתית לא היתה מצויה בזמן איסור קטנות, ולכן יש הסוברים שמותר להשתמש בשמן זה לכתחילה בפסח, גם לאוסרים קטניות בפסח, והוא הנקרא כיום שמן קנולה. לכן יש המקלים אף לכתחילה²²² לאכול מאכלים שונים שמצויין עליהם לאוכלי לפתית (ולעיתים נותני ההכשר מציינים 'לאוכלי קטניות בלבד – לפתית, או: מכיל לפתית), וכן ניתן להקל גם לאשכנזים בימינו. ראוי לציין שכל המאכלים שמצויין עליהם שהם מכילים לפתית, כשוקולדים שונים, לא מכילים לפתית בפני עצמה, שכן היא לא נאכלת, אלא שמן לפתית, כלומר שמן קנולה.

מנהגים שונים במשפחה אחת: כשיש בני משפחה אחת שחלקם נוהגים שלא לאכול קטניות וחלקם אוכלים, כגון שאישה אשכנזיה נשואה לאיש ספרדי והם אוכלים קטניות גם בבית הוריה, ראוי שישתמשו למאכלי הקטניות בכלים מיוחדים או חד פעמיים אבל לא בכלים הרגילים, על מנת למנוע ערבוב, למרות שמעיקר הדין אין איסור בכלים אחרי שאינם בני יומם מבליעת טעם הקטניות²²³. יש המחמירים כלל לא לאכול בכלים אלו אפילו אם עברו עליהם שניים עשר חודש, וחומרא מופלגת היא. מותר למי שנוהג איסור בקטניות לבשלם בימי חול המועד עבור מי שנוהג בהם היתר, וטוב שיעשה סימן שלא מבשל מאכל זה לעצמו, על מנת שלא יטעם ממנו בטעות²²⁴, אולם אסור לו לבשל מאכל זה ביום טוב עצמו, שכן מבחינתו המאכל

²²² עמא דבר, ח"א, סימן סב', וזאת בניגוד לשמן סויה או שמו תירס שדינם חמור יותר, כי רגילים לאכול אותם כמות שהם.

²²³ כף החיים (סימן תנג', אות כז') היקל והתיר גם לנמנעים מקטניות לאכול מכלים של מי שאינו נזהר באיסור זה, ובלבד שלא יודע שהכלי בן יומו בוודאות, והביא שיש סבורים שמאכל שלא מכיל קטניות שבושל בוודאות בכלי בן יומו מבישול קטניות מותר באכילה, אפילו אם הנזוהר מקטניות יודע בבירור שהכלי בן יומו מבישול הקטניות, אולם סיים שאין להקל כך (=בישול מאכל ללא קטניות בכלי שבישלו בו קטניות בעשרים וארבע שעות האחרונות), ולמעשה התיר כאשר הכלי אינו בן יומו מבישול הקטניות. יש לציין כי לדעת הרב עובדיה יוסף זצ"ל (יחווה דעת, חלק ה', סימן לב') מותר לאשכנזים לאכול אפילו מתבשיל שבושל בכלי קטניות כל עוד הוא לא מכיל קטניות, וברור שאין כל בעיה לדעתו בכלי הארוחה כצלחות וסכ"ם.

²²⁴ שו"ע, סימן תנ"ג ס"א. כף החיים, ס"ק יז'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

אסור באכילה²²⁵. בכל מקרה כל אדם ימשיך לנהוג במנהגי אבותיו, ואם רוצה לשנות בשל איזו שהיא סיבה, יעשה שאלת חכם²²⁶.

• **מצה עשירה:** נחלקו הראשונים בשאלה האם עיסה שערכו בה קמח עם מי פירות מגיעה לידי חימוץ, וכן סובר רש"י, או שאינם מגיעים לידי חימוץ, וכן סוברים תוס', ומסקנת מרן השו"ע שעיסה שנילושה במי פירות לא מחמיצה, אולם אם ערבו בעיסה מעט מים, הרי שהיא ממהרת להחמיץ²²⁷. לכן מעיקר הדין מותר לערב קמח כשר לפסח עם ביצים, יין וכד', אבל מאחר שלא ניתן להקפיד שכלל לא יתערבו מים, מנהג האשכנזים הוא לאסור כלל אכילת מצה עשירה בפסח, וכתב הרמ"א שלא נוהגים ללוש במי פירות, ואפילו לא מקטפים (=מזליפים) אותם על המצות, למרות שזה ציפוי חיצוני. למעשה כיום ראוי גם לספרדים להחמיר בדבר זה מאחר ונתגלו בעיות שונות בייצור העוגיות האלו, ועוד שהמנהג היה לערב רק קמח ויין, וכיום מערבים גם חומרים אחרים, וכגון שמערכים חומרי התפחה שונים כאמוניום ביקרבונט (שחומרים אלו מפרישים מים במהלך התפחה והאפיה), ביסופליט (שהוא חומר שמונע את הפיכת היין לחומץ, אבל לא מונע את תסיסת היין, וכשהוא מוכנס לקמח הוא גורם לתפיחתו) ביצים (שיש שאוסרים ללוש בהם קמח), שמרי יין (שהופכים את העיסה לחמץ גמור) ועוד חומרים נוספים, וכן הורו הראשון לציון הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל והראשון לציון הרב **אליהו בקשי זורון** זצ"ל. לכן רצוי לכל העדות כלל לא לאכול עוגיות מצה עשירה בפסח שנאפו במפעלים, והספרדים הנוהגים לאכול מצה עשירה יאכלו רק כזו

²²⁵ מי שלא אוכל קטניות לא יבשל ביום טוב קטניות לאחרים אלא רק בחול המועד. עיין: כנסת הגדולה, סימן סב'. ברכי יוסף, מחזיק ברכה, סימן תסז', ה'. בן איש חי, שנה א', צו, מא'. רב פעלים, א"ח, ח"ג, סימן ל'. לוח לארץ ישראל לרב טיקוצ'נסקי. אמנם יש חולקים בזה: ערך השולחן, א"ח, תנג', ד'. הליכות שלמה, פרק עשירי, טז'. אמנם גם המתירים התירו לבשל ביום טוב רק על סמך עירובי תבשילין, וטעמם שכל יסוד היתר ביטול ביום טוב לשבת הסמוכה, אגב עירוב התבשילין, הוא משום שאולי יבואו אורחים, והאוכל שהכין לא יספיק, והוא רוצה לכבדם באוכל טוב כראוי להם, ולכן אם יבואו אורחים שנוהגים היתר בקטניות, יהיה רשאי לבשל קטניות ביום טוב הסמוך לשבת עבורם ולכבודם, על סמך עירוב התבשילין שהניח. מדבריהם נלמד שגם לשיטתם המחמיר באיסור קטניות, לא יכול לבשלם ביום טוב.

²²⁶ שר"ע, סימן תנ"ג ס"א. שערי תשובה, ס"ק א'. חיי אדם, כלל קכז, אות א'. משנה ברורה, ס"ק ז'. יש להעיר שאיסורי קטניות חלים רק על אותם הסוגים שנהגו בהם את האיסור: אגרות משה, א"ח, ח"ג, סימן סג'.

²²⁷ שר"ע, סימן תסב', סעיפים א'-ב'. עיין כף החיים אות מא', שהביא שנהגו להתיר מצה עשירה שנילושה ביין בלבד, כמובן ללא מים, וללא חומרים נוספים או מי פירות אחרים, ובלבד שיאפה את העיסה מהר, וכך יצא ידי חובת רוב הדעות, ומה שנעשה כיום במפעלים בוודאי לא עונה לגדר זה, הן מצד עירוב החומרים הנוספים, הן מצד עירוב במים, וכגון בתהליך התפרקות אבקת האפיה, והן מצד זריזות ומהירות האפיה. הרמ"א (סעיף ד') אסר ללוש במי פירות וכתב הלבוש שחוששים שמא נתערבו מעט מים, ולא ניתן להיזהר בזה.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

שמכינים בבית, שניתן להשגיח עליה היטב שאין בה כל תערובת מים²²⁸. ראוי לציין שבד"ץ בית יוסף, שהרב **עובדיה יוסף** זצ"ל עמד בראשו, פרסם כבר לפני כמה שנים עוד בחיים חיותו של הרב אזהרה לציבור המהדר בכשרות שלא לצרוך עוגיות אלו בשל חששות שונים. לעניין מעשה מסתבר שבאכילת עוגית אלו בפסח יש חשש גדול לאיסור כרת מדאורייתא, ולכן אין לאוכלם ויש לבערם לפני הפסח. מהדין היה נראה להתיר אכילת עוגיות אלו לפני הפסח, וכן אכילתן לאחר הפסח אם נמכרו במכירת חמץ, אולם הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל אסר אכילתן גם לפני הפסח משום איסור מסייע, ושמא יבואו להתיר אכילתן בפסח, ואכן נראה שכשמרשים למכור כיום עוגיות אלו לפני הפסח, הן נאכלות גם בפסח, וזה שכותבים על העוגיות לאוכלי מצה עשירה לא מובן דיו לציבור הרחב²²⁹.

• **תבלינים שונים:** הרבה מסוגי התבלינים אינם קטניות, וניתן לרוכשם ובלבד שיהיה הכשר טוב לפסח, וכגון מלח, פלפל שחור, פטרוזיליה קצוצה ועוד. ישנם מינים מסויימים שהינם קטניות, וישנם מינים שנהגו בחלק מהמקומות שלא לאוכלם. ישנה מחלוקת עזה בין פוסקי זמננו לגבי דין הכמון, שרבו האוסרים להשתמש בו בפסח, וכן ראוי, הואיל וקשה מאוד לבררו ובוודאי יש בו תערובת חמץ. יש עדות שנהגו לאכול רק תבלינים ברורים כמלח ופלפל שחור, ויש שנהגו להתיר עוד תבלינים מסויימים כפפריקה אדומה וכד', ויש שנהגו לקנות את הגרגירים בעצמם, לברור אותם ולטחון אותם. לאור זה, כל אדם ינהג כמנהג ביתו, והרוצה לשנות ולהתיר תבלינים שלא נהגו לאוכלו יעשה שאלת חכם ובצורך גדול אפשר בהתרת נדרים, וכגון בבני זוג שמנהג הורים שונה אלו מאלו, שרשאים בני הזוג ביחד לעשות התרת נדרים על סוגי תבלינים שרגילים במשפחת ההורים לצרוך, למען יוכלו להתארח אצל הוריהם בשופי ולא יגיעו חלילה לידי מחלוקת.

²²⁸ שו"ע, סימן תס"ב ס"א-ס"ד. משנה ברורה, ס"ק טו'. כף החיים, ס"ק מא'. שו"ת בניין אב, לראשון לציון הרב בקשי דורון זצ"ל, ח"ד, כד-כה'.
²²⁹ ספר מצה עשירה, לרב עידוא אלבא, פרק יא, סעיף 5.

● **פיצוחים:** רוב סוגי פיצוחים הם מיני קטניות האסורים לאשכנזים ומותרים לספרדים. שקדים ואגוזים בין טבעיים ובין מומלחים אינם קטניות, ורק יבדקו היטב שיש עליהם כשרות מסודרת לפסח. למרות שהספרדים יכולים לקנות פיצוחים כשרים לפסח²³⁰, צריך להקפיד שלא להשהות בבית כל מיני פיצוחים וגרעינים קנויים שאין עליהם הכשר לפסח, וכל שכן שאין לקנות מהם בשביל החג, ואם נשאר לו פיצוחים בבית יש לבערם²³¹, כיון שעל פי רוב, בדרך עשייתם מערבים בהם קמח עם המלח והרי זה חמץ גמור! לכן יש להקפיד להכין פיצוחים הכשרים לפסח עם קמח תפוחי אדמה ולא חלילה עם קמח רגיל, וכיום גם במהלך השנה חברות רבות ממליחות את הפיצוחים ומדבקות את המלח בעזרת קמח תפוחי אדמה.

● **פירות יבשים:** יש נוהגים להימנע מאכילת פירות יבשים, מחשש שייבשו אותם בתנורי חמץ, או מחשש שדיבקו עליהם קמח, אבל מותר לכל העדות לאכול פירות יבשים שיש עליהם השגחה לפסח של רבנות מסודרת כך שברור שאין בהם חשש חמץ ולא צריך אפילו התרת נדרים²³².

● **תרופות:** בתעשיית התרופות כיום לעיתים מערבים גם חומרי חמץ, כגון 'גלוטן' או 'עמילן' המופק מחיטה, ותערובות אלו יכולות להופיע בעיקר בציפויי הקפסולות או הכדורים, וכן בסירופים השונים, ולכן יש לחלק בין סוגי התרופות:

■ **תרופות הניטלות בשאיפה בפה** – קיים חשש שנתערבו בהם פירורי חמץ, ומאחר שמכניסים את המשאף לפה גם בחג הפסח יש חשש שאותם פירורי חמץ ייפלו לפיו, ולכן ינקה את המשאפים היטב, או שיקנה משאפים חדשים²³³.

²³⁰ ואם הם נוהגים להימנע מאכילת קטניות יבשות, לא יאכלו פיצוחים מקטניות אלו כפול מיובש וכד'. אמנם לכל שיטות הספרדים מותר לאכול בוטנים, גרעיני חמניה, גרעיני אבטיח וכד', ובלבד שיהיו בהכשר טוב לפסח.

²³¹ ואם יש לו הרבה מהם, שזה הפסד מרובה לבערם, ניתן להקל ולמוכרם לגוי, אך הדבר אמור רק לגבי בעל חנות וכיוצ"ב, ובבית פרטי ראוי שלא להקל בזה.

²³² מאחר שהתקנה היתה שלא לאכול במקומות שיש חשש שייבשו את הפירות בתנורי חמץ, או שדיבקו אליהם קמח, ולהלכה אין בדבר הבדל בין האשכנזים לספרדים, וכיום אין להקל אפילו לספרדים לאכול פירות יבשים ללא השגחה מסודרת לפסח. שו"ע, סימן תס"ז ס"ח. רב פעלים, יו"ד, ח"ד, סימן ו'. משנה ברורה, ס"ק נו', כח'. כף החיים, ס"ק נט'.

²³³ והדבר אמור בפרט במשאפים שלא ניתן לפרקם, כסימביקורט וכד'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

▪ **סירופים שונים** – אם יש לסירופ טעם טוב, יש לברר היטב אם הוא כשר לפסח, ואם אינו כשר לפסח רצוי להימנע מלקיחתו אם אינו חיוני. אם התרופה מרה, לרוב הדעות ניתן ליטול אותה בפסח, גם אם אין לה כשרות²³⁴. מעיקר הדין, ילדים הקטנים מדין חינוך, יכולים ליטול גם סירופים טעימים אפילו כשאין עליהם כשרות, ורצוי לקנותם לפני החג, שגם אם היה בהם חמץ הוא בטל בתערובת לפני הפסח²³⁵.

▪ **תרופות הבאות בכדורים או קפסולות** – אם אין בהן טעם כלל או שטעמן מר, כגון כדורים שונים או אבקות שונות אינן צריכות כלל הכשר, ואפילו אם מעורב בהן חמץ אין בזה כל איסור, אבל ראוי לקנות אותן לפני הפסח, כך שגם אם היה מעורב בתרופות אלו חמץ הוא בוודאי בטל²³⁶. תרופות שיש בהן טעם אסורות בפסח, ויש להצניען ולמוכרן במכירת החמץ, אלא אם כן יש צורך לקחתן, שהרי פיקוח נפש חמור ודוחה איסורים, ואם יכול להניח את התרופה בתוך קפסולה כדי שלא יהנה כלל מטעמה – תבוא עליו ברכה²³⁷.

▪ **תוספי מזון ותרופות טבעיות והומאופתיות** – אין להשתמש בתרופות הטבעיות וההומאופתיות בפסח, מאחר שרובן עשויות על בסיס אלכוהול שלעיתים מופק מחמץ, ויש להן טעם, כך שהנוטלן נהנה מטעם החמץ, ומאחר שאין סכנה במניעת לקיחתן (שלא כתרופות רגילות), יש למוכרן במכירת החמץ. כך יש לנהוג גם

²³⁴ אמנם יש האוסרים נטילת תרופות ללא אישור לפסח, הגם שאין להן טעם טוב, למי שסובל רק ממיחושים קלים, ומתירים רק לחולה ממש – שו"ע הרב, סימן תמ"ב, ס"ק כב'.

²³⁵ אולם כיום ניתן למצוא תחליפים לרוב התרופות בעלות הטעם שמעורב בהן חמץ, והמהדר לחנך ילדיו ולא להאכילם דבר שיש בו צד איסור גם כשהם קטנים תבוא עליו הברכה.

²³⁶ שהרי חמץ לפני הפסח בטל ברוב ככל האיסורים, ובפרט בתרופה מרה שטעם החמץ נפסל מאכילה, שהרי החמץ בטל לפני הפסח בחומרים המרים, והוא כבר אינו ראוי לאכילת כלב, ואין בזה דין 'אחשביה', מאחר שאינו רוצה את החמץ אלא את התרופה, והיא בפני עצמה מרה ואינה ראויה לאכילה. עיין: חזו"א, מועד, סימן קטז', אות ח'. אגרות משה, או"ח, ח"ב, סימן צב'.

²³⁷ ובדרך זו הדבר מותר לכתילה, שהרי בכדור טעים נהנה מטעם החמץ הנמצא בציפוי התרופה, ואם מניח את הכדור בקפסולה אחרת, לא נהנה כלל מטעם חמץ. ואם הכדור אינו נכנס לקפסולה, יברר האם ניתן לרסקו, ואז יוכל להניח את האבקה כולה בקפסולה ולבלוע את התרופה.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

בכל תוספי המזון שאין בהפסקת נטילתם סכנה בריאותית ממשית²³⁸. דין תחליפי חלב לתינוקות ומזון רפואי הובא לעיל.

▪ **תרופות שלא ניטלות דרך הפה** – אין כל איסור בתרופות שאינן מיועדות לאכילה או לבליעה, ולכן כל סוגי המשחות הרפואיות מותרים לחלוטין, ואפילו המהדרין והמקפידים שגם למוצרי היגינה שנוגעים בעור תהיה כשרות בפסח יכולים להקל כאן מפני החוללי²³⁹. כל הזריקות, החוקנים, פתילות, טיפות עיניים ואוזניים, תכשירים לאינהלציה – מותרים בשימוש בפסח ואין צורך לברר את כשרותם.

▪ **תרופות העשויות מקטניות** – תרופות המכילות קטניות מותרות אפילו לאלו שנוהגים בהן איסור, שהרי החמירו רק לגבי איסור אכילה ולא לגבי רפואה, ובפרט אם התרופה נמצאת בתוך קפסולה.

בקופות החולים, באתרי האינטרנט, וכן ברבנויות המקומיות מצויה חוברת עם תרופות הכשרות לחג הפסח, ורצוי לבדוק האם התרופות שאינן חיוניות מופיעות ברשימה, ואם לא ייוועץ ברופא, ולאחר מכן ישאל רב.

אין לחולה להחליט על דעת עצמו כי הוא נמנע מלקיחת תרופה מסויימת אלא לאחר התייעצות עם רופאו, שתורתנו תורת חיים היא!

לכן חשוב לדעת שלמרות האמור לעיל, חולה שיש בו סכנה או חולה שאין בו סכנה חייבים ליטול תרופות ואפילו אינן מופיעות ברשימת התרופות הכשרות לפסח:

²³⁸ וזאת למרות שלדברי בד"ץ העדה חרדית כל האלכוהול לשימוש רפואי המיוצר בארץ נקי מחשש חמץ, מאחר שהרבה תרופות הומאופתיות מיובאות מחו"ל. בתור דוגמא, נציין שויטמין C מיוצר ברובו מדגנים, וויטמין E מיוצר ברובו מנבט חיטה. לכן אין להשתמש בפסח בתרופות הומיאופתיות וטבעיות שונות, וכן בתוספי מזון שונים, וצריך למוכרם במכירת החמץ, אלא אם כן יודע בביורור שהם כשרים גם לפסח בהשגחת רבנות ידועה מוכרת ומוסמכת.

²³⁹ שלצורך חולה ואפילו שאין בו סכנה התירו אפילו איסור קטניות שהוא איסור מוסכם וברור לכל הפוסקים, ולכן אין לחוש לחומרת הגר"א שציינו לעיל שראוי להחמיר במוצרי קוסמטיקה והגינה שמכילים חמץ מדין סיכה כשתיה באיסורי הנאה, כאן מותר, הואיל ויש צורך רפואי בהם ולא נעשו להנאה: משנה ברורה, ס"ק ז'. אמנם פשוט שאם יש שתי משחות בעלות אותה פעילות רפואית והאחת כשרה לפסח והשנייה לא ראוי להעדיף את הכשרה. יש להעיר שבדרך כלל לא מתפרסמות המשחות הכשרות בשל סיבה זו, אולם ניתן לראות את הדבר על רכיבי המשחה.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

❖ **חולה שיש בו סכנה:** חולה שיש בו סכנה, היינו שאם לא יטפלו בו הוא יגיע למצב מסוכן או אפילו רק קיים חשש שיגיע לידי סכנה – **חייב לשמוע בקול הרופא!** לכן אפילו אם הרופא מורה לו לאכול או לשתות דבר המכיל ממש חמץ בפסח, יעשה כדבריו משום פיקוח נפש, ואם יחמיר על עצמו הרי הוא שופך דמים, שנאמר: 'וְאָךְ אֶת דְּמֵיכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֶדְרֹשׁ', כלומר שהוא בעצמו שופך את דמו²⁴⁰. אמנם אם הדבר לא דחוף, ראוי להתייעץ קודם עם מורה הוראה. **כמובן שחולה זה חייב ליטול את כל התרופות שזקוק להן לפי הנחיות הרופא, ואפילו אם התרופות לא מופיעות ברשימות התרופות הכשרות לפסח.**

❖ **חולה שאין בו סכנה:** לחולה שאין בו סכנה אסור לאכול תרופה טעימה שמכילה חמץ, כגון סירופים או כדורי מציצה, וחייב למוכרם במכירת החמץ. אמנם מותר לו ליטול כדורים או קפסולות ללא טעם או תרופות מרות²⁴¹. לכן **למעשה, גם חולה שאינו מסוכן צריך להמשיך ליטול תרופות קבועות ללא טעם, ואפילו יש בהן חמץ** (וכגון שנוטל תרופות כדי שלא תתפתח אצלו מחלה)²⁴², **אלא אם כן הרופא אמר שניתן לוותר עליהן לשבוע ימים**²⁴³, אבל כבר נהגו ישראל קדושים להשתדל שאפילו התרופות המרות לא יופקו מחמץ²⁴⁴, וניתן בדרך כלל להמיר תרופה המכילה חמץ בתרופה גנרית הזזה לה ללא בעיה, אולם יש להיוועץ קודם לכן ברופא ובמורה הוראה.

יש למכור לגוי תרופות המכילות חמץ בוודאות שלא משתמשים בהן בפסח, וגם המחמירים שלא לאכול חמץ גמור במה שנמכר במכירת חמץ יכולים להשתמש בהם

²⁴⁰ בראשית, פרק ט', פסוק ה'. עיין ר"ן (יומא, ג: מדפי הר"ף, ד"ה חוץ), וז"ל: חולה שיש בו סכנה ואמרו בקיאים לחלל עליו שבת...אינו אלא שופך דמים, והזריז הרי זה משובח, והנשאל הרי זה מגונה, והשואל שופך דמים, וכל שכן המונע עצמו שמתחייב בנפשו, ועיין עוד: יביע אומר, ח"ד, חושן משפט סימן ו', אות ד'. משנה ברורה, סימן תרל"ח, ס"ק ה'. כף החיים, ס"ק יג'. שמירת שבת כהלכתה, פרק לט', סעיף ב.
²⁴¹ שו"ע, או"ח, סימן תסו', ס"א. שער הציון, ס"ק ו'. שערי תשובה, ס"ק א'. שמירת שבת כהלכתה, פרק מ', סעיף עד'.

²⁴² וכגון שאדם נוטל תרופות לפי עצת רופאיו בכדי שלא תתפתח אצלו מחלה, ואפילו אם מעולם לא חלה בה בצורה חמורה, וכגון שנוטל תרופות למחלות שונות במעיים, סכרת, לחץ דם וכד'.

²⁴³ והדבר אמור בעיקר לגבי ויטמינים ותוספי מזון שונים, וכאמור, בכל מקרה יש להיוועץ ברופא ולשאול מורה הוראה הבקי בדבר.

²⁴⁴ ציץ אליעזר, ח"י, סימן כה', אות כ'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

כרגיל לאחר הפסח, ואפילו תרופות אלו נמכרו בבית המרקחת במהלך החג, שכיוון שיש מציאות שתרופה זו הינה לצורך, המוכר והמשתמש בה לא עבר על איסור, וממילא לא שייכת בו גזירת חז"ל על חמץ לאחר הפסח.

❖ **שימוש במוצרי הגיינה:** ראוי מאוד להקפיד שיהיה הכשר מסודר לפסח על מוצרי הגיינה שונים כגון סבון, קרם ידיים וכו', שכן החמץ המעורב במוצרים אלו משפר אותם, ויש בזה דין אחשביה. אמנם אם לא הצליחו לרכוש מוצרים כאלו בהכשר לפסח, ישתמשו במוצרים רגילים, ובפרט בזמננו זה שמקפידים יותר על הגיינה טובה, ששמירה על הגיינה טובה מצילת חיים. כיוצ"ב ראוי לרכוש אלכוהול כשר לפסח, אולם אם לא מצא לא מעכב. לכן מי שמתארח במקום בו אין סבון ידיים מאושר לפסח, לא יימנע מלשטוף ידיו בסבון²⁴⁵.

8. בדיקת חמץ

אור ליום שני, כלומר יום ראשון בערב, לאחר תפילת ערבית, בודקים את החדרים ואת כל המקומות שדרך להכניס אליהם חמץ. אסור לאכול ארוחת קבע לפני הבדיקה, וכן אסור ללמוד תורה שמא יימשך אחר אכילתו או אחר לימודו, אבל מי שנוהג להשתתף בשיעור קבוע, יכול ללכת לשיעור ולאחר מכן יבדוק מייד. כיום רגילים להכריז על הבדיקה אחרי תפילת ערבית או השיעור כדי שלא ישכחו או ימנעו מלבדוק את ביתם ומנהג טוב הוא. מי שמתפלל ביחידות צריך להתפלל ערבית לפני הבדיקה, מחשש שמא יימשך בבדיקתו וישכח להתפלל, וכן ינהג כונן שנמצא במשמרת בתחנה או בבסיס, וממתין לקריאה, שיתפלל ערבית ויבדוק את התחנה. אם הוא רגיל להצטרף בזמן הכוונות שלו לתפילה המשודרת בשידור ישיר דרך הטלפון בזמן קבוע, ניתן להקל לבדוק לפני התפילה, אולם לא ראוי לסמוך על זה כי אין לו מי שיזכיר. חייל לא יבדוק חמץ בזמן שכעולה לשמירה, כי אז יתרשל בשמירתו, ומיד כשיסיים יעשה בדיקת חמץ בחדרו ובמקומות הציבוריים של הבסיס שגם הוא משתמש בהם, כגון חדר האוכל ובית הכנסת, ובדרך כלל תפקיד זה מוטל

²⁴⁵ ביאור הגר"א, שו"ע או"ח, סימן שכ"ו ס"י. שבט הלוי, ח"ב סימן מח'. אגרות משה, או"ח, ח"ג סימן סב'. מאור השבת, ח"ב, עמוד תרה'. הליכות שלמה, פסח, פרק ד', יא'. שערים המצויינים בהלכה, קיב', ב'.

על משקיע הדת ביחידות השונות. ניתן לאכול פירות וירקות או מעט מזונות, שהרי במאכלים אלו אין חשש שיימשך אחרי סעודתו וישכח לבדוק²⁴⁶.

● **המקומות החייבים בבדיקה:** ככלל כל המקומות הנמצאים ברשותו של

האדם טעונים בדיקה, אלא אם כן יודע בוודאות שלא הכניסו לשם חמץ כלל במהלך כל השנה, כגון: חדר אמבטיה או שירותים²⁴⁷, ולכן למעשה יבדוק כל מקום שרגילים להכניס אליו חמץ²⁴⁸. אולם אם יודע שיש מקום מסויים שלא יהיה בו כלל במהלך הפסח (כגון: בידם, מחסן, מקלט או מקום העבודה²⁴⁹), אינו צריך לבדוק ויכוון בשעת ביטול החמץ גם על המקום הזה. כל מקום שנמצא ברשות האדם חייב בבדיקה, ולכן יש לבדוק את גם את המשרד וגם את המכונית, אלא שיש לבדוקה עם פנס, ולא עם נר מחשש שריפה²⁵⁰. יש לבדוק גם את ארונות החשמל, מפני שלעיתים יש הפסקת חשמל תוך כדי האוכל והאדם ניגש להרים את הפקק עם מאכלים בידי או בפיו, אולם כמובן שיש לבדוקם עם פנס מחשש שריפה.

● **בגדים ותיקים:** בגדים שלעיתים מניחים בהם אוכל טעונים בדיקה. לכן

בגדי ילדים טעונים בדיקה, שהדבר מצוי שהילדים מניחים חמץ בכיסי הבגדים, וכן תיקי בית הספר וכד'. אם מניח לעיתים דברי מאכל בכיסיו, כגון עוגיות מקידוש בבית הכנסת חייב לבדוק את בגדיו, והוא הדין לכיסוי הטלית (הן כיסוי טלית מבד והן כיסוי פלסטיק), שרבים רגילים להניח בו סוכריות ומיני מתיקה שמחלקים

²⁴⁶ אמנם אין לאכול הרבה פירות משום שזמן הבדיקה הוא בתחילת הלילה, ולכן משהגיע הזמן אין להקל.
²⁴⁷ אמנם בבית שבו ילדים קטנים המסתובבים עם דברי מאכל צריך לנקות היטב גם מקומות אלו מחשש שנכנס אליהם חמץ, אבל מאחר שהדבר אינו מצוי כל כך, שכן גם ילדים קטנים לא אוכלים בהם, אין חיוב לבדוק, ויש המחמירים בדבר (אור לציון, ח"ג, פ"ז, אות ט'). על כן יש לראות מה המציאות בבית, ואם אכן חשש זה רחוק, ינקה מקומות אלו היטב לפני הפסח ואינו חייב לבדוקם.
²⁴⁸ משכנות יעקב, סימן יז, ד"ה ומ"ש מעכ"ל לחלק.

²⁴⁹ שמעיקר הדין טעון אף הוא בדיקה. יש להעיר כי רצוי שלא לעבוד כלל בחול המועד, ועיין עוד לקמן.
²⁵⁰ כיוון שהתבאר לעיל שאסור לבדוק לאור נר שיש חשש שייגרם לשריפה, אין לבדוק לאור הנר כל מקום שחשש זה קיים, ולכן יבדוק אותו עם פנס, ואם בדיקתו זה בנר ייתכן שכלל לא עלתה לו בדיקה. לכן יבדוק לאור הפנס את כל המקומות שחושש לבדוקם עם נר, וכן מקומות שלא יכול לראותם היטב בעזרת הנר. יש להעיר שעל האדם להתחיל את בדיקתו עם נר רגיל ורק בהמשך לעבור לפנס, מאחר שתקנת חז"ל היתה על בדיקה עם נר, ועל מציאות זו תיקנו ברכה.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

בשמחות בבתי הכנסת. לחילופין, ניתן לרוקן את הכיסים ולכבס את הבגדים והתיקים לפני החג²⁵¹.

● **חדר מדרגות וחצרות:** חדר מדרגות טעון בדיקה, וטוב שימנו את אחד מדיירי הבניין לכך, ולאחר שהוא יבדוק את ביתו יבדוק גם את חדר המדרגות. צריך לבדוק חמץ גם במרפסת פתוחה, אולם אין צורך לבדוק חמץ בחצר פתוחה כשלא ידוע שהיה שם חמץ בערב בדיקת חמץ (השנה באור ל-ידי בניסן), מאחר שיש להניח שבעלי החיים אכלו אותו, אבל אם היה חמץ בוודאות בזמן זה לא ניתן לסמוך שהחמץ נאכל, וחייב לבדוק את החצר. אם יש כוכים נסתרים (מקומות מחבוא) בחצר חייבים לבדוקה, שלא בטוח שבעלי החיים יגיעו למקומות אלו²⁵².

● **בתי כנסת ובתי מדרש:** גם בתי כנסת ובתי מדרש חייבים בבדיקה²⁵³, ובמיוחד בימינו, שכן אנו נוהגים לערוך אירועים שונים בבית הכנסת המלווים באוכל, כגון בר מצווה או אזכרה. חובה זו מוטלת על הגבאים ועל שמשי בית הכנסת, שכן הם מנהלים את כל ענייני בית הכנסת. למרות זאת, האחריות לבדוק את תאי בתי הכנסת מוטלת על המתפללים מאחר שהתא שייך להם, והם מאחסנים שם סידורים, או חפצים אחרים, ולכן כל אדם חייב לבדוק את התאים שלו בבית הכנסת, בכדי שלא יישאר בהם חמץ או סוכריות שאינן כשרות לפסח. אמנם מותר להתפלל בבית כנסת שלא נבדק, ולכן מי שמגיע לבית כנסת לא צריך לבדוק אפילו אם יודע שהמקום לא נבדק. אמנם במקרה זה יימנע מפתחת תאי בית הכנסת, כדי שלא יבוא לאכול בטעות ממה שנמצא שם²⁵⁴.

²⁵¹ אור לציון, ח"ז, פרק ז', אות יא'.

²⁵² משנה ברורה, סימן תל"ג, ס"ק כז'. כף החיים, ס"ק מז'-נב'. דוגמא לדבר היא בלוני גז בחצר פרטית שנמצאים במקום מוסתר, כך שאין דינם כחצר פתוחה שלא צריכה בדיקה, וייתכן שחיה הכניסה לשם חמץ גדול מכזית.

²⁵³ שו"ע, סימן תלג' ס"י. נתיבי עם, הלכות פסח ועומר, אות ד'. עיין פרי חדש, או"ח, סימן תלג', שצ"ן שנוהגים (בזמנו) לנקות את בית הכנסת בלבד ולא לבדוק, 'ולא שפיר עבדי', היינו שמנהג זה אינו טוב וגם בית הכנסת ובית המדרש חייבים בבדיקת חמץ. החיד"א (מחזיק ברכה, סימן תלג', אות ה') מעיד שהמנהג בזמנו לבדוק בתי כנסת ובתי מדרש ויש לבדוקם בלילה לאור הנר, ואם לא בדקם בלילה יבדוק ביום לאור הנר, ולא יסמוך על אור השמש שנכנס למבנה בית הכנסת או בית המדרש – ברכי יוסף, סימן תלג', אות יא'.

²⁵⁴ שו"ע, סימן תלג', ס"י. שו"ת אור לציון, ח"ג, פרק ז', אות כ'. טעם הדין הוא שאדם מחוייב להשבית את כל החמץ המצא ברשותו, ובית הכנסת לא נמצא ברשות המתפלל הפרטי המזדמן, ולכן רשאי להתפלל במקום גם אם לא נבדק מחמץ.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

● **נר הבדיקה:** צריך לבדוק לאור הנר, ועדיף להשתמש בנר של פרפין (הנרות הרגילים שלנו) או שעווה, וצריך שלא יהיה אבוקה, כלומר שלא יהיה בו יותר מפתיל אחד, שהרי השלהבת שלו גדולה יותר, ויש חשש שאם יכניס אותו לכל מיני מקומות בבית תגרם שריפה, ולכן האדם יחוס על ממונו ולא יבדוק כראוי. חשוב לבדוק רק לאחר שניקינו את הבית היטב, כדי שלא נגלה פתאום מאגרי חמץ בבתינו. צריך לבדוק בחורים ובסדקים, אבל חדרים שאין דרך להכניס אליהם מאכלים כמו בית הכסא, אמבטיה וכד', אינם טעונים בדיקה, וניתן להסתפק בניקוי שרגיל לעשות לכבוד הפסח. כיוון שיש לבדוק בכל מקום שדרך להכניס אליו חמץ, יש לבדוק גם את ארונות המטבח, מקרר וכד', אבל לא יבדוק אותם עם נר מחשש שריפה, אלא עם פנס כמבואר בהמשך. ספרים שדרך לאכול איתם חמץ, כגון: ברכונים, יש לשים בצד ולא להשתמש בהם בפסח. יש להקפיד שלא לאכול חמץ כל השנה בסמוך לספרים רגילים, ואם יודע שנפלו בהם פירווי חמץ, דינם כברכונים ואסורים בשימוש בפסח, ואם ירצה להשתמש בספרים אלו צריך לנקות את כל הספר היטב דף אחר דף. לדעת החזו"א בכל מקרה אסור להשתמש בספרים בפסח מבלי לבדוק אותם דף אחר דף, אולם המנהג להקל בזה, ולבדוק כך ספרים רק כשידוע שאכלו לידם מאכלי חמץ. לכן הדבר הנכון הוא להימנע מאכילת מאכלי חמץ ליד ספרי לימוד, או לחילופין, להתרגל להקפיד במשך כל השנה שלפני שהופכים עמוד, או סוגרים את הספר, בודקים את העמוד שלמדו בו ומוודאים שלא נותר פירור חמץ²⁵⁵.

● **בדיקה לאור פנס:** מאחר ועיקר התקנה היתה בדיקה עם נר, והגמרא הביאה ראיות לבדיקה בנר בדווקא (ולא רק למקור אור)²⁵⁶, ראוי להדר ולבדוק עם נר. אמנם, יש הסוברים שמאחר ואור הפנס יותר ממוקד, ונותן גם רוגע לאדם, וגם אם ייגמר יש בטריות זמינות שניתן להחליפן, כיום יש מעלה לבדוק דווקא עם פנס. למעשה, ראוי מאוד לבדוק עם נר בדווקא, אולם כל מקום שבו יש חשש שריפה, או

²⁵⁵ חזו"א, או"ח, סימן קטז' ס"ק יח'. ספר בדיקת חמץ וביעורו, פ"ג סעיף כג'.
²⁵⁶ פסחים ז:, מהר"ם חלואה. פני יהושע. וכן דעת הגר"מ אליהו זצוק"ל שצריך לכתחילה לקחת נר.

שרואה טוב יותר באמצעות פנס יבדוק עם פנס. ראוי להדגיש, כי המברך על הבדיקה ומתחיל עם נר ובדוק כמה דקות, ואז מכבה אותו ובדוק את הכל בפנס יצא ידי חובה.

● **מספר הברכות:** מי שצריך לבדוק מספר מקומות, מברך רק ברכה אחת ומכוון לפטור בה את כל המקומות, ואפילו אם מרחק רב ביניהם, אולם ברור לו שיסיח דעתו מהבדיקה וכגון שהם מאוד רחוקים, יברך במקום הראשון ויכוון שרוצה לצאת רק ידי חובת הבדיקה במקום הראשון, וכשיגיע למקום הבא יברך שוב²⁵⁷.

● **דרך הבדיקה:** נוהגים שאדם אחר מניח פתיתי חמץ בחדרי הבית, כדי שיוכל הבדוק למוצאם, אך אל לבדוק לחפש דווקא אותם, אלא יבדוק היטב ולא יקוץ כלל בבדיקתו²⁵⁸, שהרי הבדיקה היא חלק מתהליך ביעור החמץ. נהגו ליטול ידיים ללא ברכה לפני הבדיקה משום נקיות, ולברך:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ-הוֹ-יָ-הוּ, אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַיְצַונו עַל בִּיעוּר חֲמִץ²⁵⁹.**

אין לדבר בין הברכה לתחילת הבדיקה, ואם דיבר דברים שלא מעניין הבדיקה צריך לחזור ולברך, וטוב שלא לדבר דברים שלא מעניין הבדיקה כל זמן הבדיקה²⁶⁰. לא מברכים 'שהחיינו' לפני הבדיקה, אולם יש המתחסדים ללבוש בגד חדש או להביא פרי חדש ולברך עליו ולפטור את הבדיקה, ותבוא עליהם ברכה²⁶¹. המנהג הוא

²⁵⁷ ש"ע סימן תל"ב ס"ב. כף החיים, סימן תרל"ט, ס"ק צט'. אמנם אם המקומות רחוקים מאוד, וכגון שגר בעיר אחת והחנות בעיר אחרת או בקצה עיר גדולה, יברך ביתו ויכוון במפורש שלא לצאת בברכה זו ידי חובת המקום האחר, ולאחר שיבדוק את ביתו ילך לחנותו ויברך על הבדיקה שם. רב פעלים, אר"ח, ח"ב, סימן כז'.
²⁵⁸ צריך לדעת כי בכל מקרה גם אם לא החביא את פתיתי החמץ אין ברכתו לבטלה, כיוון שבבדיקה זו מתחיל תהליך ביעור החמץ מהבית, והברכה היא על ביעור החמץ. (משנה ברורה, סימן תל"ב, ס"ק יג'. כף החיים, ס"ק לא-לב'). כמו כן, יש נוהגים שמניח פתיתי החמץ כותב היכן החביא את פתיתי החמץ כדי שלא ישכחו למוצאם, ומנהג טוב הוא.

²⁵⁹ מג"א, סימן תל"ב ס"ר א'. כף החיים, ס"ק א'. וטוב שהאדם יטבול קודם בכדי שיהיה טהור. כף החיים, ס"ק ב'. יש נוהגים ללמוד מאמר ברעיא מהימנא ולומר לשם ייחוד לפני הברכה. נוסח ה'לשם ייחוד' מופיע בסוף החוברת, בחלק התפילות.

²⁶⁰ אמנם לכתחילה לא ידבר אפילו בדברים שמעניין הבדיקה לאחר שברך לפני שמתחיל לבדוק, אלא שאם דיבר דברים כאלו לא יחזור ויברך. בן איש חי, ש"ר, צו, אות ה'. כף החיים, סימן תמ"ב, ס"ק טו'-כא'.

²⁶¹ בן איש חי, ש"ר, פרשת צו, אות ה'. כף החיים, סימן תל"ב, ס"ק ט'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

להחביא עשרה פתיתים²⁶², ולפי הקבלה הבודק הולך ובידו כלי עם מלח²⁶³ שבו יניח את החמץ²⁶⁴. חשוב שכל חתיכה תהיה פחותה מכזית (27 גרס), כדי שאם לא יימצא אותה, לא יעבור על איסור השארת חמץ בבית 'בל יימצא'. כמו כן חשוב להקפיד לעטוף היטב בנייר את פתיתי החמץ, כדי שלא יתפוררו ברחבי הבית. אין לעטוף את פתיתי החמץ בנייר כסף, הואיל ולא יצליח לשרוף את החמץ למחרת, שנייר הכסף מונע את חריכת המאכל, וכשיבוא לשרוף את החמץ מחר בבוקר, הוא ישביח את טעם החמץ, שעתה הוא חס, טרי וטעים יותר. ראוי שהבדק או מישהו אחר העובר איתו בחדרי הבית ירשום ויצייין כל מקום שלא הצליח לבדוק או שרוצה לבדוק מאוחר יותר מפני שעוד לא הספיקו לנקותו, מאחר שתכלית הבדיקה היא לוודא שלא נשאר ברשותנו חמץ²⁶⁵. בסוף הבדיקה, אוספים את הפתיתים ואת כל החמץ שמצאנו, ומניחים אותם במקום מסויים, כדי שלא יתפזרו שוב, עד לסוף זמן אכילת חמץ. לאחר הבדיקה אומרים:

כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא בערתיה לבטיל ולהווי

(הפקר) **כעפרא דארעא**²⁶⁶.

מי שאינו מבין ארמית, יכול לומר זאת בכל שפה שמבין, ותרגומו בעברית:

כל חמץ ושאר שישנו ברשותי שלא ראיתי אותו ושלא בערתי אותו

ייבטל ויהיה (הפקר) כעפר הארץ²⁶⁷.

גם הנשים חייבות בבדיקת חמץ ובביטולו, ולכן אישה הנמצאת לבדה בבית בזמן בדיקת חמץ, תבטל בעצמה, ותאמר: 'כל החמץ הנמצא ברשות בעלי', ואם גרה לבדה

²⁶² ונוהגים שהאישה מחביאה אותם – כף החיים, סימן תל"ב ס"ק לא' (בשם הראב"ד), וחשוב להחביא דווקא עשרה ולא יותר, כדי למנוע בלבול מיותר, ובכל מקרה ראוי לרשום את המקומות שהחביא בהם, ולדאוג שכל חתיכה מהחמץ תהיה פחותה משיעור כזית.

²⁶³ גם בכדי לדחות את המשטינים המקטרגים על מצווה יקרה זו, וגם סימן לכך שנזכה לבדוק חמץ עוד שנים רבות, שכן המלח אינו מתקלקל – בן איש חי, ש"ר, צו, אות ו'.

²⁶⁴ ראוי גם לתת בכלי זה גפרורים ונר נוסף, שאם יכבה הנר או ייגמר, יוכל מיד להדליק נר חדש.

²⁶⁵ אור לציון, ח"ג, פ"ז, אות ו'.

²⁶⁶ ישנה מחלוקת האם ביטול החמץ מועיל מדין ביטול או מדין הפקר, ולכן יש נוהגים לומר את שניהם (כף החיים, סימן תל"ד, ס"ק כו'-כח), ועיין עוד בהערה הבאה.

²⁶⁷ צריך לומר נוסח זה שלוש פעמים לשם חיזוק הדברים. יש נוהגים (משנה ברורה, סימן תל"ד ס"ק ח') להוסיף בכל פעם 'הפקר', וכן נוהגים האשכנזים, ויש אומרים (אור לציון, ח"ג, פ"ז, אות טז') שצריך להזכיר זאת רק בפעם השלישית, וכן ראוי לספרדים לנהוג.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

או שהיא אלמנה או גרושה ר"ל, תאמר את הנוסח הרגיל. כאמור, ניתן לאכול חמץ גם לאחר הבדיקה, אבל צריך לאוכלו רק במקום מסויים, כדי שלא יתפזר ברחבי הבית לאחר הבדיקה, ומיד לאחר האכילה לנקות היטב את המקום שאכל בו.

• **בתי חולים, מלונות וצימרים:** אדם שנמצא בבית מלון או בצימר בליל

הבדיקה יבדוק את חדרו, ואם הוא מתכוון להמשיך להישאר במלון או בצימר במהלך החג, יבדוק בברכה, שכן במקומות אלו, בעל הבית משכיר לאדם את החדר, כך שהחדר הוא שלו לזמן השכירות. מי שמגיע לבתי מלון או לצימרים במהלך החג, יברר אם המקום נבדק, ואם המקום לא נבדק, אלא רק ניקו אותו היטב כמו בכל יום, יבדוק אותו בברכה. מי שנאלץ להגיע לבית חולים כגון יולדת או חולה שהגיע להתאשפז ל"ע, בין בליל הבדיקה ובין במהלך החג, יבדוק בלא ברכה את חדרו ואת הארונית, כיוון שבית החולים נתן לאדם את החדר באופן זמני בלבד, ובשעת הצורך יעבירו אותו למקום אחר. רצוי שלא החולה יעשה זאת, אלא אדם אחר שמלווה אותו, כדי שהחולה יוכל לנוח היטב, ולא יהיה טרוד, ויועיל הדבר לרפואתו. אם יש לחייל חדר (או מיטה וארונית) בפני עצמו, חייב לבדוק בברכה, ואם ייעדר בערב בדיקת חמץ יבדוק לפני כן בלא ברכה, ואם לא בדק לפני החג, יבדוק בחול המועד בברכה. אם אין לו חדר (או מיטה), יבדוק בלא ברכה, ודינו כחולה בבית חולים. ראוי לציין שגם מאהלים ארעיים חייבים בבדיקת חמץ, והוא הדין שחייבים לבדוק (בעזרת פנס) את הרכבים הצבאיים השונים, ויעשה כן אחרי שבדק את חדרו, ואם נמצא באמצע מבצע לא יסיח דעתו מתפקידו, ויבדוק בסוף הפעילות המבצעית.

• **אירוח בבית שלא נבדק:** חובת הבדיקה היא חובה על כל מי שדר

במקום, וכגון ששוכר את החדר שנמצא בו. לכן אין להתארח בבית שלא נבדק, ואם מגיע למקום כזה יבדוק את הבית מחמץ בברכה, ואם לא יודע האם הבית נבדק ישאל את המארחים על כך. אמנם אם לא מייחדים לו חדר ולא לן בבית זה אלא רק נכנס לזמן מועט לא מוטלת על האורח חובת בדיקה כלל ועיקר²⁶⁸.

²⁶⁸ שו"ע, סימן תלז', ס"ג. ביאור הלכה, ד"ה על. אור לציון, ח"ג, פרק ז', אות כ'.

● **העוזב את ביתו לפני חג הפסח וחוזר באחד מימי החג: מי**

שעוזב את ביתו לפני חג הפסח ומתכוון לחזור אליו אפילו למשך שעה אחת במהלך החג, בין אם באחד (או יותר) מימי חול המועד ובין אם מתכוון לחזור לחג שביעי של פסח, צריך לנקות את ביתו היטב ולבדוק אותו לפני יציאתו. חיוב זה מוטל עליו אפילו מתחילת השנה, ולכן אדם זה יזכור שאינו יכול לעזוב את ביתו ללא בדיקה. אמנם רק על בדיקה החלה בזמנה מברכים, ולכן רק אם יעזוב את ביתו לאחר יום שני בלילה יברך על הבדיקה, ואם מתכנן לעזוב לפני כן, יבדוק היטב ללא ברכה בערב האחרון שנמצא בביתו, ולאחר הבדיקה יבטל את החמץ, וכך ינהג גם מי שעוזב את ביתו ומתכוון לחזור אליו סמוך מאוד לליל הסדר, כך שלא יהיה בביתו בזמן בדיקת חמץ²⁶⁹. אם הוקפץ פתאום למילואים, ימנה שליח לבדוק את ביתו, ולא ידחה את הבדיקה, ולכן אם אין ברירה יבדוק אפילו ביום.

● **העוזב את ביתו לפני חג הפסח וחוזר רק לאחר הפסח: העוזב**

את ביתו וחוזר לאחר החג חייב בבדיקת חמץ אם היה שם שלושים יום קודם לפסח, דהיינו מחג פורים של הפרזים (יד' באדר). לכן עליו לבדוק את ביתו בברכה ביום ראשון בלילה, אור ליום שני, או לבדוק לפני כן ללא ברכה. הרוצה להיפטר מבדיקה מדוקדקת של כל ביתו, ימכור את כל ביתו, וישאיר חדר אחד שלא נמכר ויבדוק אותו. יש המחמירים למכור את החמץ במקרה זה במכירה החלה לפני זמן בדיקת חמץ כמבואר לעיל, כך שנמצא שחלקים אלו של ביתו אינם ברשותו בזמן הבדיקה, ודבר זה אינו מעכב, שהרי לא חייב לבדוק מקום שיודע שיש בו חמץ שהשאיר למחר²⁷⁰. אמנם גם אדם זה חייב לנקות היטב את כלי האוכל והתנורים לפני הפסח מממשות חמץ, כדי שלא יאכל חמץ שעבר עליו הפסח, כמבואר לעיל. יש המהדרין שלא למכור את כל ביתם לגוי, שהרי ברור שהמוכר לא התכוון באמת למכור את הבית והקונה לא משלם לפי ערך הבית, ולכן מקפידים לציין שהם מוכרים את כל החמץ המצוי בבית, וראוי לעשות כן. כמובן גם אנשים אלו יבטלו את החמץ לאחר

²⁶⁹ שו"ע, סימן תל"ו ס"א. עיין עוד בדינים אלו: כף החיים, ס"ק ו"י, יד"יט'.
²⁷⁰ משנה ברורה, סימן תל"ו ס"ק לב'. אור לציון, ח"ג, פרק ז', אות כ'.

הבדיקה, וכן ישרפו חמץ ויבטלו אותו במועדו. למרות האמור, לא טוב להיפטר ממצווה גדולה זו, ולכן טוב שגם אלו הנוסעים לכל ימי החג ינקו היטב חדר אחד ובו יעשו בדיקת חמץ כדין²⁷¹. **חשוב לזכור!** כי למרות כל הניקיונות הקפדניים, יש חובה לבדוק את החמץ היטב²⁷².

זמן חיוב הבדיקה השנה הוא **יום ראשון בערב משעה 19:40** (לפי

שעון קיץ), כלומר משעה זו אנו אסורים בכל פעילות שעלולה להסיח דעתנו מהבדיקה כמו שכתבנו לעיל. אם לא בדק בלילה, יבדוק ביום שני עם נר בברכה עד לכניסת החג²⁷³, ואם שכח או לא הספיק, יבדוק אפילו בימי חול המועד בברכה.

9. תענית בכורות

נהגו הבכורים הגברים²⁷⁴, בין בכור מהאמא בין בכור מהאבא, להתענות בערב פסח, זכר למכת הבכורות ולנס שנעשה להם, ולמרות שבמכת בכורות מתו גם 'גדול הבית', היינו הילד הגדול שבבית ולא רק הבכורים, נהגו שרק הבכורות מתענים. אמנם גם בכורות כהנים ולווים צריכים להתענות, וכן גם הנוולד אחרי נְפֹל (עובר שמת

²⁷¹ עיין: טור ושו"ע, סימן תלו', סעיף ג'. הגר"א. כף החיים, ס"ק מט', נא', נג'. משנה ברורה, ס"ק לב'.
²⁷² שר"ע, סימן תלג' ס"יא. הגר"א. יש הנוהגים לבדוק בצורה פשוטה ולא מקפידים לבדוק יפה בכל החורים והסדקים כדין הגמרא ופסק השר"ע, וטעמם שלאחר כל הניקיונות הקפדניים די בבדיקה מועטת, ולכן בודקים כמה חדרים בשעה מועטת, ויש להם על מה שיסמכו. (מחזיק ברכה, סימן תל"א ס"ק ו'. שער תשובה, ס"ק ב'). אולם העיקר להלכה שיש לבדוק את הבית בצורה טובה, ולא לסמוך רק על הניקיונות, מחשש ששכח מקום מסויים או שלא ראהו היטב, ולכן לא יקוב בבדיקתו. אמנם לא חייב לפשפש בשעת הבדיקה בכל המקומות, וכגון שאינו חייב מצד הדין לפתוח שוב את כל המגירות ואת כל הארונות שניקו אותם היטב בחומרי ניקוי ולהוציא את כל תכולתם, אלא ידקק ויבחן היטב האם כבר ניקו כל מקום ופינה מחמץ. (מקראי קודש, דף ק"ג. מטה יהודה, סימן תל"ג. מעשה רב, סימן קע"ח. עבודת הקודש, סימן ז', אות ר').

²⁷³ שר"ע סימן תל"ה ס"א. אם לא בדק לפני החג יבדוק אפילו בחול המועד ויברך על בדיקה זו. משנה ברורה, ס"ק ה'. לכן המתארח במקום שלא ידוע לו האם בדקו חמץ יבדוק, ואם סביר שלא בדקו יברך על בדיקתו, וכגון שהגיע למלון, צימר וכד' בחג, שהרי שוכר את החדר, והוא נחשב כמצוי ברשותו, וכן המתארח אצל אדם שלא עשה בדיקת חמץ, והוא נתן לו חדר לשימוש יבדוק אותו, שמאחר ונתן לו את החדר, הבעלים לא ייכנס אליו. מלבד זאת, אין איסור להיות בבית (כשאינו שלו) לא בדוק, ואפילו נמצא שם חמץ ורואה אותו, מאחר שזה לא ברשותו. לכן המתארח בבית שלא נבדק ויש לו חדר פרטי ששוהה בו, לא חייב לבדוק את כל הסלון ושאר הבית, אולם ברור שהעושה כן מקיים מצווה.

²⁷⁴ למרות שלדעת השר"ע גם בת בכורה צריכה לצום, נהגו שרק הגברים מתענים בתענית זו (כף החיים, סימן ת"ע ס"ק יז'. חזון עובדיה, פסח הלכות ערב פסח, אות ט'). והמחמירה יכולה להיפטר מהתענית על ידי שיביאו לה מאכלים ומשקים מהסיום, ואין צורך שהנשים תשתתפנה בלימוד – יביע אומר (ח"ד, או"ח, סימן מב'), אור לציון (ח"ג, פ"ב, אות ב'). יש לדעת כי מי שחייב מעיקר הדין בצום, לא יכול להפטר ממנו רק ע"י שאחרים יביאו לו מעט אוכל, אלא ע"י הקשבה ללימוד או שישתתף בעצמו בסעודת המצווה. עוד יש הנוהגים שכשנולד בן בכור אביו מתענה בשבילו עד שיגיע לגיל מצוות, אמנם הטוב ביותר לחנך את הבן שיסיים בעצמו מסכת או משניות, או שיבוא לפחות לסיום, והכל לפי כח הבן.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

ברחם אימו, או תינוק שמת תוך שלושים יום ללידתו) יתענה²⁷⁵. נהגו ישראל לפדות תענית זו בהשתתפות בסעודת מצווה, ובדורות שלנו, יש עדיפות להפטר מהתענית, ואין צורך להחמיר בדבר, מאחר וירדה חולשה לעולם ותענית בערב הפסח עלולה להפריע לעריכת הסדר כהלכתו. לכן הבכורים צריכים להשתתף בסעודת מצווה, כסעודת סיום מסכת, סעודת ברית המילה²⁷⁶ או חתן וכלה בימי 'שבע הברכות' שלהם. אגל תוך שנה על הוריו מותר ללכת במיוחד לסיום זה, אולם תוך שבעה לא ילך, ויפדה את התענית בצדקה²⁷⁷. מאחר והתענית מתחילה מעלות השחר, על הבכורים להיות בתענית עד אחרי תפילת שחרית²⁷⁸, ולאחר התפילה ישתתפו בסעודה ובלמוד. אם עושים סעודה של חתן וכלה או בר מצווה, מספיק שיטעם מהכיבוד שמגישים לפניו. אם עושים סעודת סיום מסכת, ישתדל להבין את מה שלומדים, אך גם אם לא הבין, שכרו בידו ונפטר מן התענית, וזאת בתנאי שיקשיב ללימוד, ולכל הפחות ניסה להבין והשתתף בפועל בשמחת המצווה²⁷⁹.

- **זמן תענית הבכורות:** זמנה של תענית הבכורות הוא ערב פסח, ולכן השנה יתענו ביום שני. כאשר פסח חל בשבת, מתענים ביום שישי, שכן ביום שישי מתענים רק תענית שחלה בזמנה, שאין זה כבוד השבת להיכנס תשוש כח עבור תענית שאינה קבועה. תענית שזמנה בשבת לא מתקיימת בזמנה, למעט יום הכיפורים, ובדרך כלל התענית נדחית ליום ראשון, כגון בתעניות של הצומות, שכן לא מקדימים את הפורענות. לאור זאת, כאשר ליל הסדר חל במוצאי השבת, היינו צריכים לצום בשבת, ולכן מקדימים את תענית הבכורות ליום חמישי יב' בניסן.

²⁷⁵ כף החיים, סימן תע', ס"ק א'-ב', ד-ו'.

²⁷⁶ אין לדחות ברית מילה לערב פסח כדי לפטור את הבכורות, אלא ימולו בזמנה, ואם היה יכול למול לפני זמן זה, ובכוונה דחה את המילה לערב הפסח, סעודה זו היא מצווה הבאה בעבירה. ואם היא דחוייה יעשו אותה מיד כשיוכלו ולא ידחו אותה בשל שום סיבה. מעבר לזה ראוי לציין שלמנהג הספרדים ברית שאינה בזמנה, היינו ברית שנדחתה בשל סיבה רפואית, לא תהיה ביום חמישי ושישי, בעוד האשכנזים נוהגים למול בימים אלו. לפני החג מותר לעשות ברית דחוייה אם עתה התינוק התרפא וניתן למולו ולא דוחים לזמן אחר, אלא מיד שהחלים ימולו, ואם היתה מחלה חמורה בכל גופו ימולו שבעה ימים לאחר שהחלים ממחלתו, ובטח שלא דוחים את הברית רק כדי שייגעו יותר אנשים, או כדי שיהיה בזמן נח יותר וכד', ואין להתרשל במצוות המילה.

²⁷⁷ חזון עובדיה, פסח, הלכות ערב פסח, אות יא'.

²⁷⁸ אבל מותר לו לצחצח שיניו ולשטוף פיו, אם הוא איסטניס, ובלבד שלא יבלע מהמים.

²⁷⁹ כיוון שאין חובה להבין כל דבר באופן המדוקדק ביותר, יכול לעשות סיום גם על ספר שלא הבין היטב את כל הכתוב בו, אך כאמור לעיל, עדיף ללמוד ולהבין את מה שלומד.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

• **אכילה מסעודת המצווה:** כדי להיפטר מהתענית על משתתפי הסיום לאכול מהסעודה, ומאחר והתחילו לאכול ולשתות בסעודת מצווה, מותר להם להמשיך ולאכול כרגיל. ניתן עדיין לאכול מאכלי חמץ בסעודת המצווה, שכן היא חלה מיד אחרי תפילת שחרית ולפני סוף זמן אכילת חמץ, אולם אין ראוי לעשות כך בבית הכנסת מפני שהוא כבר נקי ובדוק לפסח.

• **השתתפות בלימוד מרחוק ולימוד עצמי:** עיקר הפטור מהתענית הוא על עצם השמחה הגדולה שבסיום חלק מהתורה, כגון סיום מסכת גמרא, סיום על הזוהר או שולחן ערוך, וכל כיוצ"ב. לכן ניתן לערוך סיום גם לבד ללא מניין, וכן ניתן להשתתף בסיום דיגיטאלי כגון בהקשבה לסיום של מישהו אחר על ידי טלפון (שיחה רגילה או שיחת וידאו), שיחת סקייפ, תוכנות שמייצרות מפגש חברתי כגון 'זום' וכד', אולם יש להבין את הנלמד, וכן יעשה מי שמרותק למיטה ולא יכול להגיע פיזית לסיום. לחילופין, ניתן לערוך סיום אפילו על מסכת אחת קטנה שלומד במיוחד לכך, וניתן אפילו לעשות סיום על מסכת משנה, ומאחר ומצווה בגופיה עדיפה, מי שיכול ללמוד בעצמו ולשמוח על לימודו יעשה כך, ומי שלא הספיק, או שלא מספיק מרוכז וכד', ישמע את הסיום ממישהו אחר, וישתדל להבין ככל יכולתו. מי שזמנו דחוק לו, ישתדל ללמוד מסכת קצרה. לתועלת הלומדים, בהערה מופיעה רשימת מסכתאות קצרות בנות שלושה פרקי משנה בלבד כל אחת²⁸⁰.

• **ברכה על עוגית שונות הכשרות לפסח:** עוגיות העשויות מבוטנים, אגוזים, קוקוס וכו' ברכתם שהכל, וברכה אחרונה שלהם בורא נפשות רבות. הברכה על עוגיות הנקראות מצה עשירה היא 'בורא מיני מזונות', אולם נכון להימנע מאכילתן בימי הפסח בשל תקלות ומחלוקות הנוגעים לענייני כשרות, כמבואר לעיל. ראוי לציין כי בשל כך, הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל סבר שאין לאוכלן גם לפני הפסח, מדין מסייע, ואחר הפסח אסר אכילתן מדין חמץ שעבר עליו הפסח.

²⁸⁰ עורלה, ביכורים, מועד קטן, חגיגה, מכות, הוריות, קינים, עוקצים.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

• **תפילת שחרית ביום תענית בכורות:** אין נפילת אפיים בתפילת שחרית (ואפילו אם יש מניין בכורים שמתענים), ולמנהג הספרדים אין אומרים 'תפילה לדוד' שאחרי 'ובא לציון' כמו בכל החודש. ביום זה למנהג כל העדות לא אומרים מזמור 'למנצח...יענך ה' ביום צרה' (שבין 'אשרי ל'ובא לציון'), והאשכנזים גם לא אומרים 'יהי רצון כאילו הקרבתי תודה' (שבקורבנות) ו'מזמור לתודה' (שבפסוקי דזמרה), מאחר שתודה הינו קורבן המוקרב עם חמץ²⁸¹, אולם מנהג הספרדים לאומרים כרגיל. מאחר וכבר סיימנו את סדר הנשיאים ואת תיקון המנורה (הנעשה ביום יג' בניסן), אין תוספת נוספת ללימוד לאחר התפילה מלבד סיום המסכת.

10. סוף זמן אכילת חמץ

מדרבנן, מסוף השעה הרביעית חל איסור לאכול חמץ²⁸², ועל כן, כל אחד יגמור את חמצו עד לשעה זו. יש הנוהגים כלל לא להסתבך ולא לאכול כלל חמץ ביום זה אלא רק עוגיות שונות הכשרות לפסח. למרות איסור אכילת חמץ, יש גם איסור חמור על אכילת מצה ביום זה, וכלשון הירושלמי: אמר ר' לוי האוכל מצה בערב הפסח כבא על ארוסתו בבית חמיו, והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה²⁸³, ולכן אין לאכול מצות ביום זה ועיין עוד לקמן.

אמנם, למרות איסור זה, בבתי החולים ובמחנות הצבא כבר מתחילת היום ואף כמה ימים לפני כן, לא אוכלים מאכלי חמץ אלא מגישים לכולם מצות, והדבר רצוי, שאם לא ינהגו כך, אי אפשר להשגיח שלא יימצא חמץ במקומות גדולים אלו המסורים לכולם גם לאחר זמן האיסור. במקרים אלו, אם ניתן, רצוי שהטבחים יכינו ליום זה

²⁸¹ עיין: ויקרא, פרק ז', פסוקים: יא-טו'. שים לב שקורבן זה נאכל רק ליום ולילה, כלומר שצריך לשרוף את בשר הקורבן שלא נאכל עד הבוקר ואסור להשאירו, וניתן להסביר שהטעם הוא שחייבים לסיים לאכול את הקורבן מהר בכדי שלא יישאר, ואז האדם יחלק מהקורבן (לאנשים טהורים), וכשישאל על מה הקורבן יאמר שהוא קורבן תודה, ויפרט את סיבת ההודאה, וכך יתרבה כבוד שמים, שהרבה אנשים יראו כיצד הקב"ה גומל חסדים טובים לבריותיו.

²⁸² אמנם מהתורה אסור לאכול חמץ רק מחצות היום, ולמדו כך מהאיסור 'לא תזבח על חמץ דם זבחי', היינו שאסור לשחוט את קורבן הפסח כשעדיין מותר לאכול חמץ, וזמן שחיטת הקורבן הוא מחצות היום, אך רבנן גזרו שיש להרחיק שעתים מזמן זה, כדי שלא יבואו לטעות בדבר, ושיערו שטעות נפוצה יכולה להיות עד שעתים ביום מעונן, והרחיקו באכילה יותר מאיסור הנאה, מפני שאפשר להימשך באכילה ולעבור את הזמן.

²⁸³ פסחים, פרק י', הלכה א'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

לחמניות מקמח מצה או מיני תבשילים ומאפים מתפוחי אדמה או מקמח תפוחי אדמה וכיוצ"ב, אבל בכל מקרה, עדיף להימנע מאכילת מצות ממש, ואם אין אפשרות אחרת עדיף שיטבול את המצה במרק וכדי ויאכלה כך, שכן כך אינו טועם מטעם המצה אלא מטעם הרוטב, ועוד שלא יוצאים לכתחילה ידי חובת מצוות אכילת מצה במצה שרויה²⁸⁴.

אם אכל מאכלי חמץ באותו היום, ירחץ ידיים וינער את בגדיו. יש לנקות את מקום הסעודה ורצוי לבדוק שלא נכנסו בטעות מאכלי חמץ או פירווי חמץ לכיסי הבגדים. כל אדם צריך לנקות את שיניו היטב בקיסם לפני סוף זמן אכילת חמץ, ולצחצח את פיו משאריות החמץ עם משחת שיניים הכשרה לפסח²⁸⁵. מי שיש לו שיניים תותבות או פלטה בשיניו, צריך לנקותם היטב, ויש המחמירים לערות עליהם מים חמים²⁸⁶.

■ סוף זמן אכילת חמץ ביום שני אופק ירושלים (לפי שעון קיץ):

לנוהגים כמנהג הספרדים: 9:28. לנוהגים כמנהג האשכנזים: 9:53.

האדמו"ר הזקן והגר"א: 10:25.

זמנים נוספים למקומות שונים בארץ מופיעים בהערת השוליים²⁸⁷.

²⁸⁴ האוכל מצה בליל הסדר בדרך זו לא יוצא ידי חובה (אלא אם כן מוכרח לעשות כך בגלל סיבות בריאותיות), שכן צריך להרגיש דווקא את טעם המצה, ובמה שלא יוצאים ידי חובה בליל הסדר ניתן להקל בערב הפסח. עיין: אגרות משה, אר"ח, ח"א, סימן קנה'.

²⁸⁵ וזאת לשון הבן איש חי (ש"ר, צו, אות ח'): מעשה באחד שהיה נזהר הרבה בשמירת המצה בלישה ואפיה ובכל הלכות פסח. והנה בליל פסח אחר שישן חלם דאומר לו אדם אחד אוי שאכל חמץ משהו! ויקץ ויתמרמר מאוד ויבך בכי גדול. וחזר וישן מתוך בכייתו. ויחלום והנה האיש מדבר עימו ואומר לו זה החמץ שאכלת הוא שנשאר בין השיניים פירור קטן חמץ מאכילה שאכל בערב פסח בבוקר, ובעת שהיה אוכל ולועס המצה בלילה, נפרד אותו פירור מבין השיניים ונדבק במצה ואכלו עם המצה. על כן כמה וכמה צריך האדם לשום ליבו בדבר זה, להיזהר בניקוי שיניו היטב'.

²⁸⁶ **הכשר שיניים תותבות:** יש הנוהגים להגעילן, אבל הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל סובר שמאחר שאין להכשיר כלי בדרך שיכולה לקלקלו מחשש שלא יכשירו כראוי, יערה על השיניים התותבות מים חמים מכלי ראשון שלא פסקה רתיחתו (=קומקום רותח), וכן ראוי לנהוג בכל שיניים תותבות שניתן להוציאן מהפה. לעומתו, הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל מקל וסובר שניתן להכשירן בניקיון בלבד, ועל כן יש לחצוץ בקיסם ולנקותן היטב.

²⁸⁷ **זמנים מפורטים יותר: ירוחם ודימונה:** ספרדים: 9:30. אשכנזים: 9:55. גר"א וחב"ד: 10:27. **קריית שמונה:** ספרדים: 9:26. אשכנזים: 9:50. גר"א וחב"ד: 10:23. **קצרין (רמת הגולן):** ספרדים: 9:26. אשכנזים: 9:50. גר"א וחב"ד: 10:23. **טבריה:** ספרדים: 9:27. אשכנזים: 9:51. גר"א וחב"ד: 10:24. **חיפת:** ספרדים: 9:29. אשכנזים: 9:53. גר"א וחב"ד: 10:26. **תל אביב:** ספרדים: 9:30. אשכנזים: 9:54. גר"א וחב"ד: 10:27. **באר שבע:** ספרדים: 9:31. אשכנזים: 9:55. גר"א וחב"ד: 10:27. **עין גדי (ים המלח):** ספרדים: 9:28. אשכנזים: 9:53. גר"א וחב"ד: 10:25.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

11. ביעור חמץ

יש לבער את כל החמץ ביום שני עד לסוף השעה החמישית, ואף על פי שמעיקר הדין ניתן לבער אותו בכל צורה שהיא, יש עדיפות לבערו בשריפה ממש²⁸⁸, ונזכה שכך יישרפו עוונותינו וייצרנו הרע. ראוי להקפיד לשרוף היטב את פיתיתי החמץ שמצא בבדיקה. אמנם ניתן לבער את החמץ גם בהשלכתו למקום בו לא ניתן לזכות בו ופירוורו, או לפוסלו בשפיכת חומר ניקוי חריף עליו, וכיוצא"ב, וינהג כך כאשר אין כבר זמן לשרוף את החמץ או שבשל סיבה מסויימת אינו יכול לבערו בשריפה.

- **נוסח ביעור חמץ והסברו:** לאחר הביעור יאמר את הנוסח הבא:

כל חמירא (וחמיעא) דאיכא ברשותי, דחזיתיה ודלא חזיתיה. דבערתיה

ודלא בערתיה לבטיל ולהוי (הפקר) כעפרא דארעא.

מי שאינו מבין ארמית, יכול לאומרו בכל לשון שמבין, ותרגומו בעברית:

כל חמץ (ושאור) הנמצא ברשותי שראיתיו ושלא ראיתיו, שבערתיו ושלא

בערתיו, ייבטל ויהיה (הפקר) כעפר הארץ.

יש לומר שלוש פעמים 'כל חמירא', ובפעם השלישית יש נוהגים להוסיף 'לבטיל ולהוי הפקר כעפרא דארעא' – 'ייבטל ויהיה הפקר כעפר הארץ'²⁸⁹. חשוב לדעת שאין זו תפילה או סגולה מסויימת שתיקנו לחג הפסח, אלא הכוונה היא ביטול החמץ והפקעתו מרשותנו, ומי שלא מבין זאת לא ביטל את חמצו. גם אם לא הספיק לבער את החמץ בפועל יאמר את הנוסח הזה בזמן, כי העיקר הוא הביטול, כך שייבטל את

מצפה רמון: ספרדים: 9:32. אשכנזים: 9:56. גר"א וחב"ד: 10:28. **אילת:** ספרדים: 9:31. אשכנזים: 9:56. גר"א וחב"ד: 10:27.

²⁸⁸ פסחים כא, ש"ע, תמה' א'. משנה ברורה, ס"ק ו'. כף החיים, ס"ק יא'. אין ליהנות מהמדורה שנעשית לשריפת החמץ – כף החיים, ס"ק יד', יט'. שריפת החמץ דומה לשריפת נותר (בשר קורבן שלא נאכל בזמן), ולכן יש שכתבו (רש"ש שבת סג) שיש לשרופו דווקא על ידי עצים, אולם להלכה אפשר לשרוף את החמץ בכל מקור אש ששורפת ומכלה את החמץ, וכגון אש היוצאת מגז, נפט וכד' – מנחת יצחק, ח"ב נג'.

²⁸⁹ ויש נוהגים לומר בכל שלוש הפעמים את המילה 'הפקר', וטוב יותר להזכירה רק בפעם השלישית. שים לב שלנוסח האשכנזים כוללים גם את המילה 'הפקר' וכן מבטלים גם חמץ וגם שאור, בעוד בנוסח הספרדים מזכירים רק חמץ שהכוונה היא גם לשאור, ולא מציינים את ההפקר, מאחר שכשהחמץ בטל הוא גם הופקר. למעשה, כל אדם יכול לומר את הביטול לפי הנוסח השגור על לשונו, שהרי עניין הנוסחים זהה.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

חמצו בזמן, ומיד שיתאפשר לו יבערו. מאחר ועיקר מצוות עשה של השבתת החמץ היא ביטול החמץ, בעל החמץ בעצמו חייב לאמר זאת בעצמו ולהבין מה הוא אומר. לכן ניתן לומר זאת בכל שפה שמבין. אישה אלמנה או בודדה, ל"ע, תאמר זאת עבור החמץ שברשותה, אולם במשפחה אחת, אין צורך שכל בני המשפחה יאמרו זאת, שהרי החמץ שייך לכל בני המשפחה, ולכן רק האיש יבטל את החמץ.

• **דין פחי אשפה:** לפני זמן ביעור החמץ יכול לזרוק את החמץ גם לפח אשפה ציבורי העומד ברשות הרבים, ואם עושה כן ישתדל לזרוקו לפני שמפנים את הזבל, ואם למרות זאת נשאר החמץ בפח האשפה אינו צריך לבערו ממש, הואיל והוא כבר מופקר. אולם לא יזרוק את החמץ לפח האשפה הפרטי שלו (וכגון משפחות הגרות בבתי פרטיים, שלכל אחד יש פח משלו) אם יודע שלא יפנו אותו לפני זמן ביעור החמץ, ואם זרק ולא פינו את הזבל, ישפוך על הזבל שבפח אקונומיקה וכד', כדי שייפסל ממאכל כלב²⁹⁰.

• **דרך שריפת החמץ:** נוהגים להוסיף לשריפת החמץ גם את הנר שבעזרתו בדקו את החמץ²⁹¹. יש האומרים תפילה מיוחדת להינצל מאיסור חמץ השנה ובכל שנה ושנה, וכן כתוב בזוהר הקדוש²⁹² שהשומר עצמו בפסח מחשש חמץ שמור גופו מיצר הרע, נשמתו עליונה ועליו נאמר 'לא יגורך רע', ובשם האר"י ז"ל מובא שמי שמצליח להישמר מאיסור חמץ בפסח ונוהר אפילו ממשוהו (מעט), מובטח לו שלא ייחטא כל השנה כולה, והוסיף מרן החיד"א²⁹³ בלשונו המתוקה על דרך החיוב: הנוהר מחמץ בפסח אפילו ממשוהו – בטוח שתעלה לו שנה טובה. כתב רבנו יוסף

²⁹⁰ עיין: אגרות משה, א"ח, ח"ג, סימן נז'. לכן לא יניח את החמץ בתוך שקית ניילון, שהרי האקונומיקה לא תוכל לפסול את החמץ ממאכל כלב. אמנם מאחר שאסור לזרוק לחם לביזיון משום כבודו, יעטוף אותו בנייר וכד', כך שהאקונומיקה תחדור אותו, והלחם לא נזרק בביזיון.

²⁹¹ והסבירו גדולי המוסר שחפץ שכל עניינו הוא לבדוק מה לא טוב באחרים, אלא לשפר את מה שטעון תיקון אצלנו.

²⁹² רעיא מהימנא, כי תצא, דף רפב עמוד ב', וז"ל: 'ומאן דנטיר לון מחמץ ושאוור גופיה איהו נטיר מיצה"ר לתתא ונשמתא לעילא ואתמר ביה לא יגורך רע בגין דהא אתעביד גופיה קדש ונשמתיה קדש קדשים ואתמר ביצר הרע וכל זר לא יאכל קדש, והזר הקרב יומת'.
²⁹³ החיד"א מורה באצבע, אות קצו'.

חיים²⁹⁴ זיע"א שנוהגים להצניע את הלולבים להסיק בהם את התנור לאפיית מצת מצווה, וטעמו הוא שמאחר ונעשתה בהם מצווה אחת יהיו ראויים למצווה נוספת, ולכן נראה שכיום שאנו מסיקים את תנורי המצות בגז, ניתן וטוב לשמור את הלולבים למצווה אחרת הקשורה לפסח, וכגון לשריפת החמץ.

- מי שלא יכול לקיים ביעור חמץ בשריפה משום חשש סכנה, ישפוך על החמץ אקונומיקה בכמות מרובה וכד', כדי שייפסל מאכילת כלב, ואז ישליך אותו לשירותים וכד', וגם במקרה זה המחמיר לשרוף מעט חמץ בביתו בתוך קופסאת שימורים או על מנגל (שאינו כשר לפסח) תבוא עליו הברכה. בכל מקרה החכם עיניו בראשו, וכמו שראוי בכל שנה לא להשאיר הרבה חמץ, כך ישתדל גם הפעם שישאר לו רק מעט חמץ לביעור, וטוב שישאיר לשריפה עצמה רק את אותם עשרת הפתיתים, ומה טוב אם כל הפתיתים ביחד יהיו ביחד כזית או אף פחות מכך.

- **אחסון כלי החמץ:** יש לאחסן את כלי החמץ במקומם עד לזמן ביעור חמץ, ולסמן את המקום הזה בצורה ברורה, על מנת שלא יבואו בטעות להשתמש בכלים אלו בפסח.

▪ **סוף זמן ביעור חמץ ביום שני** אופק ירושלים (לפי שעון קיץ):

לנוהגים כמנהג הספרדים: 10:45. לנוהגים כמנהג האשכנזים: 11:15.

דעת האדמו"ר הזקן והגר"א: 11:31.

זמנים נוספים למקומות שונים בארץ מופיעים בהערת השוליים²⁹⁵.

²⁹⁴ בן איש חי, שנה ראשונה, פרשת צו, הלכות פסח, אות כב'.

²⁹⁵ **זמנים מפורטים יותר: ירוחם ודימונה:** ספרדים: 10:46. אשכנזים: 11:17. גר"א וחב"ד: 11:33. **קריית שמונה:** ספרדים: 10:43. אשכנזים: 11:13. גר"א וחב"ד: 11:29. **קצרין (רמת הגולן):** ספרדים: 10:43. אשכנזים: 11:13. גר"א וחב"ד: 11:29. **טבריה:** ספרדים: 10:43. אשכנזים: 11:13. גר"א וחב"ד: 11:30. **חיפה:** ספרדים: 10:45. אשכנזים: 11:15. גר"א וחב"ד: 11:32. **תל אביב:** ספרדים: 10:47. אשכנזים: 11:17. גר"א וחב"ד: 11:33. **באר שבע:** ספרדים: 10:47. אשכנזים: 11:17. גר"א וחב"ד: 11:33. **עין גדי (ים המלח):** ספרדים: 10:44. אשכנזים: 11:14. גר"א וחב"ד: 11:31. **מצפה רמון:** ספרדים: 10:48. אשכנזים: 11:18. גר"א וחב"ד: 11:34. **אילת:** ספרדים: 10:47. אשכנזים: 11:17. גר"א וחב"ד: 11:33.

• **הערה חשובה לגבי הזמנים:** כתבנו כאן זמנים שונים לאשכנזים ולספרדים, וראוי לכל אחד לכתחילה לנהוג על פי מנהגי עדתו, אבל אם נאנס ולא הספיק להכין את כל חפציו עד לשעה זו או שידוע שאם ילך אחר הזמן המאוחר יותר יהיה לו יותר פנאי נפשי לדקדק בהכנות השונות, ניתן להקל וללכת אף לכתחילה אחר הזמן המאוחר יותר, כיוון שהדבר הוא גזירה דרבנן, ובמחלוקת הפוסקים באיסור דרבנן ניתן להקל במקום הצורך, שהרי מהתורה איסור אכילת חמץ והנאה ממנו חל רק מחצות היום²⁹⁶. כמו כן, לצורך ילדים הקטנים מגיל חינוך שהתעוררו מאוחר ביום זה וטרם אכלו את ארוחת הבוקר וכד', ניתן להקל כזמנים המאוחרים יותר, מאחר שאין להחמיר על קטנים בדבר דרבנן.

12. הפרשת תרומות ומעשרות וחלה

• **הפרשת תרומות ומעשרות בימי החול:** מצוות הפרשת תרומות ומעשרות היא מצווה התלויה בארץ. מן התורה חייב להפריש רק בזמן שכל ישראל יושבים על אדמתם, אך מדרבנן המצווה קיימת בארץ ישראל בכל עת, ולכן כיום, חיוב הפרשת תרומות ומעשרות בארץ ישראל הוא מדרבנן בלבד²⁹⁷. התרומות והמעשרות מופרשות לאנשים שונים, ולפי סדר שנות השמיטה. תרומות ניתנות לכהנים, ומעשרות ללווים, וגם לעניים או לאדם עצמו, כמבואר:

הפרשת התרומות והמעשרות נעשית בסבב של שבע שנים, כאשר השנה השביעית היא שנת השמיטה, בה לא מפרישים דבר מכל התוצרת החקלאית שקדושה בקדושת שביעית, הואיל והיא כולה קודש. יש לנו שני סוגי תרומות: תרומה גדולה ותרומת מעשר. לתרומה גדולה אין שיעור קבוע, אולם תרומת מעשר היא עשירית מהמעשר הראשון שמקבל הלוי, ולכן בפועל התרומות הן מאית (1% מכלל הפירות והירקות) ועוד קצת. את הכמות הזו יש לחתוך מכל פרי וירק שרוצים להפריש ממנו, ולהניח בצד. לאחר מכן מפרישים גם מעשר ראשון, ובשנים הראשונה,

²⁹⁶ ש"ע, סימן תמ"ג, ס"א. משנה ברורה, ס"ק א', ג', ו'. לכן אם חושש שיהיה דחוק ולא יוכל לנקות היטב את ביתו עד לזמן זה וינקה באופן מרושל רק כדי לומר שסיים לפני הזמן המוקדם לא יעשה כן, ולא ייצאו תקלות תחת ידו, ויהיה הדבר כחומר המביאה לידי קולא.

²⁹⁷ רש"י, פסחים י', ד"ה בתרומה דרבנן. ריטב"א יבמות, פז, ד"ה אמר לך ר' יוחנן. רמב"ם תרומות, פ"א, ה"כו. ש"ע, י"ד, סימן של"א, ס"ב. ש"ך ס"ק ג'-ד'. ט"ז ס"ק א'. נקודות הכסף. הגר"א אות ו'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

השניה, הרביעית והחמישית לשמיטה (סימנן: אבד"ה) מפרישים עשירית ממה שנשאר, והיא נקראת: מעשר שני. בפועל כיום, קוראים לו שם לפי הנוסח דלקמן, ומחללים את קדושת הפירות על מטבע. בשנים השלישית והשישית לשמיטה נותנים את הכמות הזו לעניים. כשמפריש מפירות וירקות שהם טבל ודאי, כלומר שידוע לו בוודאות שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות, וכגון פירות או ירקות שגדלו בגינה פרטית. אין הבדל אם קטפם מגינתו הפרטית או מגינת חברו (ברשותו ובהסכמתו של החבר), או משטח הפקר והכניסם לביתו חייב לברך על מעשה ההפרשה:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְ-הוָ-ה, אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וַיְצַוֵנוּ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת.**

לאחר הברכה, יש להפריש את החלקים הנדרשים, ולהניח את התרומות בשתי עטיפות, לומר את נוסח ההפרשה המצוי בהערה, שמפורטים בו סוגי המתנות השונות שנדרש לתת, ולאחר מכן להניח את התרומות בפח בכבוד²⁹⁸.

²⁹⁸ מצ"ב נוסח הפרשת תרומות ומעשרות, שערכתי והראיתי לראשון לציון הרב **מדכי אליהו** זצוק"ל, וסמך ידיו עליו. אם מפריש מטבל ודאי יברך על ההפרשה לפני אמירת הנוסח הזה, ויש מברכים גם על פדיון מעשר שני ונטע רבעי לאחר שייחדו אותו לפני שאומרים את נוסח החילול (לפני המילים 'המעשר שני הוא וחומשו'). כאשר מפריש ממספר מצרכים שונים, כגון תפוחים, אגסים, אפרסמון וכד', יפריש את הכמויות שנדרש מכל מין ומין ויאמר את נוסח ההפרשה המובא כאן. אם מפריש רק מסוג מאכל אחד, כגון רק תפוחים או רק לימונים וכד', לא יאמר 'כל מין על מינו':

אחד ממאה שבידי יישאר טבל. המעט יותר מאחד ממאה שבידי בצפון המצרכים יהא תרומה גדולה על הכל, כל מין על מינו. אחד ממאה שבידי ועוד תשעה חלקים כמותו בצפון המצרכים הם מעשר ראשון כל מין על מינו. אותו אחד ממאה שבידי שעשיתי מעשר ראשון, יהא תרומת מעשר כל מין על מינו. עשרה חלקים בצד דרום של המצרכים הם מעשר שני כל מין על מינו, ואם צריך מעשר עני יהא מעשר עני בדרומם כל מין על מינו. המעשר שני הוא וחומשו מחוללים על פרוטה במטבע שייחדתי לחילול זה. אותו שאינו שווה פרוטה, יהא מחולל בשוויו על המטבע שייחדתי לחילול מעשר שני. אם יש כאן פירות רבעי יהיו מחוללים הם וחומשם על פרוטה במטבע שייחדתי לחילול זה.

יש להעיר שאם קונים ממקום שיש בו השגחה על ענייני תרומות ומעשרות, וכגון רוב המרכולים בארץ, אזי התוצרת אינה טבל, ומהדין אינו צריך להפריד ממנה תרומות ומעשרות, ויש נוהגים להפריד תמיד בביתם ויבורכו מפי עליון. כשקונה ממקום שאין השגחה ברורה על ענייני זה, וכגון רוב השווקים וחנויות הירקות בארץ, צריך להפריש תרומות ומעשרות ללא ברכה. אם יודע בבירור שלא הפרישו תרומות ומעשרות מהתוצרת צריך להפריש תרומות ומעשרות עם ברכה, וכגון שקוטף פירות או ירקות מגינתו או מגינת חבירו הפרטית, או שקונה ישירות מהחקלאי.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

פירות החורף השונים המצויים בימים אלו חנטו בשנה שעברה²⁹⁹, ולכן הינם מהשנה הראשונה שאחרי השמיטה, שכן שנת התשפ"ב היתה שנת השמיטה האחרונה. פירות הקיץ של השנה הזו (התשפ"ד) הינם מגידול השנה החדשה, ונחשבים כשנה השניה לשמיטה, ואף על פי שגם בשנה זו מפרישים מעשר שני, אין להפריש משנה אחת על חברתה.

• הפרשת תרומות ומעשרות בשבת ובחג: אסור להפריש תרומות

ומעשרות בשבת ובחג, ויסוד האיסור הוא משום שמעשה זה דומה להקדשת פירות שאסורה בשבת משום קניין, ועוד שיש בזה איסור מתקן, שהרי מכין את הפירות והירקות לאכילה. איסור זה כולל הפרשה בזמן בין השמשות, ואפילו במחשבה³⁰⁰. אם הפריש בחג או בשבת תרומות ומעשרות מפני שלא ידע שהדבר אסור, מה שעשה עשוי, אבל אם הפריש במזיד בשבת ובחג אסור לאכול ממאכלים אלו עד למוצאי השבת והחג³⁰¹. לכן חובה לבדוק היטב בערב חג פסח שכל הפירות והירקות שברשותו אינם טבל, ובפרט בפירות המשמשים לחרוסת, והירקות המשמשים למרור ולכרפס, שאלו מאכלי חובה, ואם לא הפרישו מהם תרומות ומעשרות לא ניתן לאוכלם, ויבטל מהמצווה. בחול המועד מפרישים תרומות ומעשרות כרגיל.

• הפרשת חלה בימי החול: הלש עיסה מעל שיעור מסויים, צריך

להפריש ממנה חלה. אמנם אם מדובר בחיטים שגדלו בארץ, יש להפריש מהם תחילה גם תרומות ומעשרות לפני טחינתם. לכן הלשים מצות מצווה, יבדקו היטב שהפרישו תרומות ומעשרות מהקמח שבידם, הואיל והמציאות בימינו שקמח למצה

²⁹⁹ פירות נקבעים למעשר לפי החנטה שנעשית אחרי טו' בשבט, ולכן לעולם פירות החורף שייכים לשנה הקודמת, ופירות הקיץ שייכים לשנה החדשה

³⁰⁰ רמב"ם, שבת פ"ג ה"ט-ה"י"ד. שו"ע, או"ח, סימן של"ט ס"ד. כף החיים, ס"ק נ'. משנה ברורה, ס"ק כה', ל'. קצות השולחן לגר"ח נאה, שו"ע, או"ח, סימן שלט', סעיף ד'. כף החיים ס"ק נא'. משנה ברורה, ס"ק כה', ל'. קצות השולחן לגר"ח נאה, סימן קמו', סעיף כ'. למרות האמור, מי שדלא היה יכול להפריש תרומות ומעשרות בחג או בשבת, וכגון שהיה זמנו קצר, או שחשש שמא הפרי יתקלקל אם יחתוך ממנו, יכול לעשות תנאי בערב שבת, ויפריש בשבת ללא ברכה, ובשבת יאמר את נוסח ההפרשה בלחש, או שיהרהר בו בליבו. הפרשה בשבת בפועל על סמך תנאי שנעשה בערב שבת מועילה רק למצרכים שהיו ברשותו בערב שבת, אבל טכנית הוא לא יכול להפריש מהם: דמאי, פ"ד משנה ד'. סוכה כג'. תוס' ד"ה שני. לעניין חלות התנאי, עיין: חזו"א, דמאי, סימן ט', ס"ק י', וכן ס"ק יג'. שמירת שבת כהלכתה, פ"א הערה עד'. יש להתייעץ עם חכם הבקי בהלכות אלו לגבי נוסח התנאי, ובכל מקרה אין לנהוג כך לכתחילה, אלא רק בשעת דחק גדולה.

שמורה נטחן מחיטים שגדלו בארץ ישראל. נחלקו הדעות מהי כמות הקמח שנמצאת בעיסה שמחייבת הפרשת חלה: יש אומרים שיש להפריש חלה ללא ברכה כשיש 1,200 גרם קמח, ובשיעור של 1,666 גרם ומעלה של קמח חייבים להפריש בברכה, וכן **מנהג האשכנזים**³⁰²; יש אומרים שיש להפריש חלה בברכה משיעור של 1,560 גרם, ואין צורך בכלל להפריש בפחות משיעור זה, וכן סובר הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל³⁰³; יש אומרים שחיוב הפרשת חלה ללא ברכה הוא בשיעור של 1.666, ורק מעל 2.486 ק"ג יפריש בברכה, וכן סבור הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל³⁰⁴.

אם לש עיסה שמחייבת בהפרשת חלה, ייטול מעט מהעיסה, וכיום אין שיעור לחלה, הואיל והיא לא ניתנת בפועל לכהנים, אלא די בכל שהוא. לאחר הברכה (אם לש עיסה בשיעור המחייב) בעוד החלה בידו יאמר: 'הרי זו חלה', ויש אומרים: 'הרי זו חלה תרומה'. לאחר מכן יש לשרוף את החלה שנטל מהעיסה, אולם טוב יותר להניחה בשני כיסויים ולזורקה לפח בכבוד.

● **הפרשת חלה בשבת וביום טוב:** אסור להפריש חלה בשבת, שכן מתקן את המאפה, ומכשיר אותו לאכילה. הלש עיסה ביום טוב, יפריש ממנה חלה בחג עצמו, אבל לא ישרוף אותה ביום טוב, אלא ישאיר אותה לימי החול, ומיד בצאת החג ישרפנה³⁰⁵, ודבר זה כמובן לא שייך בחג הפסח. מאחר ויש נוהגים לאפות בעצמם מצת מצווה לפני הפסח, או בערב החג אחר חצות, חשוב מאוד שישומו לב היטב האם הפרישו מהמצות שאפו. אדם ששכח להפריש חלה לפני חג הפסח מקמח שנטחן מחיטה שגדלה בארץ ישראל המיועדת עבור מצת מצווה, מעיקר הדין אינו יכול לתקן את החלה, וישאל משכנו מצת מצווה, ואם אינו יכול לעשות כן יעשה

³⁰² משפטי ארץ, חלה, פרק ב', סעיף א'. עיין שם שלדעת החזו"א יפרישו בברכה רק מעל 2,250 גרם קמח, אולם העולם נוהג כגו"ח נאה, שיש להפריש בברכה בכמות של 1,666 גרם קמח ומעלה.

³⁰³ יחווה דעת, חל' ד', סימן נה'. הליכות עולם, חלק ה', פרשת שמני, א'. שים לב שהרב עובדיה שינה את מידת הדרהם, שזו היתה המידה בה שיערו בכל הדורות את המשקלים השונים, וזאת למרות שהביא בעצמו את דברי הרב עובדיה הדאיה (ישכיל עבדי, חלק ד', או"ח, סימן לב') שלא ניתן לטעון שמידת הדרהם השתנתה, והרב עובדיה יוסף זצ"ל הסכים עימו בזה, והוכיח במישור שכן עיקר להלכה ולמעשה, ובכל זאת בהמשך ימיו חזר בו, ושינה את חישוב משקל הדרהם מ-3.2 גרם ל-3 גרם בלבד, ונקט כך להלכה למעשה בין לקולא בין לחומרא.

³⁰⁴ קיצור שולחן ערוך גאנצפריד, סימן לה'סעיף ב', והערת הרב אליהו.
³⁰⁵ שו"ע, או"ח, סימן תק"ו, ס"ד. שו"ע, או"ח, סימן תקכ"ד ס"ב.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

שאלת חכם³⁰⁶. ראוי לציין שאנו נוהגים ללוש כמות קטנה של עיסה למצות בכל פעם, על מנת שיהיה ניתן ללוש אותה בקלות, כדי שלא יישארו שאריות בצק שלא נילושו היטב, ועלולות להגיע לידי חימוץ, ולכן נוהגים ללוש פחות משיעור חלה בכל עיסה, כך שלשים כקילוגרם אחד בכל עיסה. אמנם מאחר ועושים כמה עיסות, מניחים את המצות בכלי אחד, והכלי מצרפם ומתחייבים בהפרשת חלה. גם בתעשייה, כשמניחים מצות באריזה ובעטיפת הניילון מתחייבים בחלה, ולכן יש לוודא שהפרישו חלה מהעיסה, ויש להיזהר בזה בעיקר כשמתקבצים כמה אנשים לאפיית מצות בערב החג.

13. חצות היום

מחצות היום חל איסור עשיית מלאכה עד לחג. האיסור בעשיית מלאכה קיים בתספורת, בתגלחת וכן בכל מיני עבודות שונות. למרות שכיום יש שמקילים להתגלח לכבוד החג גם לאחר חצות היום, מאחר ואנו מתגלחים במכונת גילוח, לכתחילה יש להתגלח לפני זמן זה³⁰⁷. ראוי להתכונן לקראת היום הגדול ולקראת ליל הסדר, וללכת לישון קצת, כדי שיהיה כח לעסוק בלילה בסיפור יציאת מצרים³⁰⁸. אף על פי שכל השנה קיימת מצוות זכירת יציאת מצרים, בפסח היא מצווה מיוחדת נוספת, שכן עתה אנו מצווים בסיפור יציאת מצרים, כדי להודות לקב"ה על כל אשר גמלנו ועל הניסים הרבים שהראנו ושעשה לאבותינו ולנו. המקיים מצווה זו, מקיים מצוות 'והגדת לבנך ביום ההוא' (היום ההוא הוא פסח, שהוא זמן יציאת מצרים), ועל כן

³⁰⁶ פרי מגדים, אשל אברהם, סימן תק"ו, ס"ק ח'. כף החיים סימן תנ"ז ס"ק טז'. בשעת הדחק ניתן להפריש מחלת ח"ל בשבת על ידי תנאי, כדון תרומות ומעשרות המבואר לעיל. אם אין לו שכן שיכול לשאול ממנו מצת מצווה, על החכם להורות לו להפריש חלה בעזרת התנאי, אבל החכם עיניו בראשו יבדוק מאכליו ויתקנם לפני השבת והחג, ולא יזדקק לזה. יש להעיר שדין זה קיים גם בחלה מלחם שנעשה לצורך אכילה בליל חג הסוכות, שהרי כל אדם מחוייב לאכול כביצה לחם בסוכה, ולכן גם הוא לא יוכל לתקן מאכלו, וישאל לחם משכנו על מנת שיקיים מצוות אכילת כביצה פת בסוכה.

³⁰⁷ וטוב לקצוץ את הציפורניים לפני חצות היום – בן איש חי, ש"ר, צו, אות כד'. גיהוץ או צחצוח נעלים וכד' אינן מלאכות גמרות ומותר לעשותן לאחר חצות היום. כמובן שמשחת נעליים אינה צריכה שום הכשר לפסח.
³⁰⁸ מצווה על כל אדם לטהר עצמו ברגל, ולכן כל אדם (גברים) ישתדל לטבול במקווה בערב החג, ורצוי לטבול לאחר חצות היום, או לכל הפחות כשעה לפני חצות: של"ה, דף קמ"א, עמוד ב', ועיין לקמן בענייני הטבילה. בהגדות ובמחזורים מופיע סדר מיוחד ללימוד בערב פסח (הקרבנות קורבן פסח. סדר מב' מסעות. סגולת רבינו שמשון מאוסטרופול), וטוב לאומרו. יש נוהגים לאפות מצות לליל הסדר אחר חצות היום, ורצוי לנוהגים כך לבטל את כל הפירורים שייפלו במהלך הלישה משום שהם נעשים חמץ, ועל כן הנוהגים כך יאמרו בפה: 'אני מבטל ומפקיר את כל הפירורים שיפלו ואת כל הבצק שיידבק בכלים', ואם כבר החמיצו חייב לשרוף אותם מיד.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

צריך כל אדם לספר בלילה הזה בסיפור יציאת מצרים, וכבר אמרו חז"ל: יוכל המרבה לספר ביציאת מצרים – הרי זה משובח! מי שיכול לעבור על מדרשי חז"ל בנושא הפסח וכן ללמוד משניות ממסכת פסחים כדי להבין את עוצמת הקרבת הקורבן ואת גודל המעמד, תבוא עליו ברכה. חשוב לזכור כי בכל מקרה, על עורך הסדר לעבור על ההגדה לפני הסדר, למען ידע את ההלכות הבסיסיות, ולמען יוכל להסביר, לנהל ולערוך את הסדר להדרת המלך.

■ חצות היום (לפי שעון קיץ): לפי אופק ירושלים – 12:36.

14. אכילה בערב פסח

אסור לאכול מצות ביום זה כלל, וזאת כדי שהמצה שתאכל בלילה תהיה חביבה על האדם, וגם כדי שיהיה היכר לאכילת מצת המצווה, והעושה כן, דומה לבועל ארוסתו בבית חמיו, ועיין בהערה³⁰⁹. האיסור חל גם על ילדים קטנים המבינים את עניין הסדר, ומתחיל מעלות השחר. כמובן שאסור לאכול חמץ מהשעה הרביעית. לכן לאחר סוף זמן אכילת חמץ, ספרדים יכולים לאכול מאכלי קטניות שונים, וכולם יכולים לאכול עוגות ועוגיות שונות מקמח תפוחי אדמה, פירות וירקות עוגיות קוקוס (שלא מכילות קטניות, למי שנוהג איסור בקטניות) וכד'.

● **מאכלים מקמח מצה בערב פסח:** איסור אכילת מצה בערב פסח כולל

גם מצה טחונה, אם יש בכל פירור כזית, אולם ניתן להשתמש בקמח מצה טחון של ימינו, שכן הוא דק, וצורת המצה לא ניכרת בו. לכן יש מתירים לאכול עוגות שנאפו מקמח מצה, שהרי הוסיפו לעיסה עוד חומרים שונים כסוכר, דבש, קקאו וכד', ואין

³⁰⁹ ארוס שבעל ארוסתו בעודה אצל חמיו לפני שהביאה לביתו, מראה כי הוא לא מוכן להתאפק ולהמתין לקראת הרגע הגדול – רגע הנישואין, וכן מי שאוכל מצה בערב פסח מראה כי אין הוא מוכן להמתין לרגע הגדול, ליציאת מצרים. שניהם בזים לעיתוי, ובעצם מזלזלים הם בקדושת הזמן. יש לציין שיש הנוהגים שלא לאכול מצה כבר מראש חודש ניסן, ויש שלא אוכלים מצה כבר שלושים יום לפני הפסח, היינו מחג הפורים, אולם מצד הדין רק בערב פסח יש להימנע מאכילת מצה: כף החיים, סימן תעא', ס"ק כב'. משנה ברורה, ס"ק יב'. שערי הלכה ומנהג, או"ח, ח"ב, קצ'. אגרות משה, או"ח, ח"א, קנה'. כף החיים (סימן תעא', ס"ק יט') הביא בשם ר' דוד אבודרהם שכשם שכלה מותרת לבעלה רק לאחר שבעה ברכות, כך גם המצה מותרת באכילה רק לאחר שבע ברכות: 1. ברכת היין. 2. קידוש היום. 3. שהחיינו. 4. בורא פרי האדמה של הכרפס. 5. ברכת חתימת ההגדה. 6. ברכת המוציא. 7. ברכת על אכילת מצה.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

בו חתיכות מצה גדולות, ואבד ממנו תואר לחם, אולם מאחר שמאכל זה משביע ביותר, ניתן לאכול עוגות מקמח מצה רק לפני השעה העשירית³¹⁰. יש מחמירים לאפות עוגות אלו לפני יום יד' בניסן, על מנת שלא תהיה להם שייכות לאיסור אכילת מצה בערב פסח מעיקרא, ואף על פי שאם לא הספיק לאפות עוגות אלו לפני יום יד' בניסן, ניתן לאפות אותן גם בערב החג ולאכול, לכתחילה ראוי להחמיר, ולאכול רק עוגות מקמח מצה שאפה לפני ערב החג³¹¹. אמנם יש מחמירים באכילת עוגות מקמח מצה כל היום כולו³¹². קניידלך (=כופתאות מקמח מצה וביצה) מותרים כל היום כולו בשופי, הואיל ואין עליהם תואר לחם, והם מבושלים, ובפרט אם משתמש בקמח מצה שכבר נטחן לפני ערב פסח, כך שלא חל עליו כלל שם מצה בערב החג³¹³. לכל השיטות ניתן לאכול מאכלים שיש בהם מעט קמח מצות שניתן רק לדבק או לתת מעט טעם, וכגון שניתן לאכול שניצל שטוגן בקמח מצה³¹⁴.

• מצות שלא נאפו לשם מצת מצווה: יש מתירים לאפות במיוחד מצות

שלא לשם מצווה ולאכול בערב פסח, כי מבינים שהאיסור חל רק על מצת מצווה, אולם העיקר להלכה שמצת מצווה היא מצה ששמרו בזמן עשייתה שלא תחמיץ, והכוונות לשם מצת מצווה הינן למצווה בעלמא, ואינן מעכבות, ולכן למעשה אין

³¹⁰ נראה שלדעת רמ"א (סימן תע"א, ס"ב) ניתן לאכול עוגות העשויות מקמח מצה, מאחר שברכתם 'מזונות', ופקעה מהם ברכת 'המוציא' הראויה למצה, וכן פסק הגרש"ז אויירבך (שש"כ, פ"נו, הערה נ'). הליכות שלמה, פ"ח, ס"ד, ובהערות), אולם למעשה ראוי להחמיר בדבר, הואיל ועדיין שם מצה על העוגות, ואם יאכל הרבה מהם בשיעור ובזמן קביעת סעודה, יתחייב בברכת המוציא ובברכת המזון, כך שעדיין לא פקע מהם שם מצה לגמרי, שלא כקניידלך שאין עליהם כלל שם מצה, וברכתם לעולם 'מזונות' ו'מעין שלוש', ואין לאסור את אכילתם בזמן זה כלל – משנה ברורה, ס"ק כ'. עולת ראיה, ח"ב, עמוד רמג'. חזון עובדיה, פסח, פ"ט, ס"ה. מי שנהג שלא לאוכלם בזמן זה מחמת שחשב שאסור לאכול קניידלך בזמן זה, יכול לאכול מעכשיו גם ללא התרת נדרים, אבל אם יכול לעשות התרה בפני שלושה, והדבר לא גורם לו טורח רב מידי עדיף שיעשה התרת נדרים (מספיק לעשות פעם אחת ולא צריך כל שנה ושנה), ויפרט את מנהגו ואת הסיבה שבגינה הוא רוצה להפסיק לנהוג איסור. למרות זאת, אם ידע שהדבר מותר ונהג בו איסור, ישאל חכם האם הוא יכול להתירו, ואם כן חייב להתיר נדרו בפני שלושה, ויפרט את הנדר ואת סיבת ההתרה לפחות לאחד מהמתירים. עיין: שו"ע, יו"ד, סימן ר"ד ס"א. נ"כ.

³¹¹ כף החיים, סימן תע"א, ס"ק לד'. יביע אומר, חלק ו', סימן טל'.

³¹² חזון עובדיה, פסח, הלכות ערב פסח, סעיף ה'.

³¹³ בן איש חי, ש"ר, צו, אות כו'. רב פעלים, או"ח, ח"ג, סימן כז'. וטעם הדין הוא משום שכאשר מבשלה לפני ערב פסח לא חל עדיין האיסור לאכול מצה בערב פסח, ודומה הדבר למבשל סתם קמח כשר לפני הפסח. לכן למעשה המכנינים קניידלך מקמח מצה יכולים לאוכלם עד השעה העשירית.

³¹⁴ משנה ברורה, סימן תע"א, ס"ק כ'. ס"ק ג'. הליכות שלמה, פרק שמיני, ס"ק ה'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

לסמוך על זה להתיר אכילת מצה שלא נאפתה לשם מצת מצווה בשופי בערב פסח. ראוי לציין שבסתמא, כל המאפיות אופות מצות לשם מצת מצווה³¹⁵.

• **זמן איסור אכילה בערב פסח והיקף האיסור:** שלוש שעות זמניות לפני השקיעה בערב פסח אין לאכול תבשילים שברכתם 'מזונות' וברכה אחרונה שלהם 'מעין שלוש', כדי שיאכל בלילה מצה לתיאבון, וזה הנקרא שעה עשירית, אולם מאכלים שיש בהם רק מעט קמח מצה שניתן לדבק את המאכל או לתת בו מעט טעם, כשניצל המטוגן בקמח מצה, או כופתאות דגים שערבו בהם קמח מצה לדבק את העיסה מותרים באכילה גם לאחר השעה העשירית, כמבואר לעיל.

יש מתירים למי שנוהג לאכול אורז בפסח לאכול אורז גם בערב פסח עד כניסת החג, ויש אוסרים לאוכלו לאחר השעה העשירית, מפני שהאורז משביע, וכן עיקר, שכן עיקר הגזירה לא היתה על מיני דגן בדווקא, אלא הרחקה שלא ישבע ויוכל לאכול מצה בליל הסדר בתיאבון³¹⁶. לכן מזמן השעה העשירית יאכלו רק פירות וירקות, גבינות, בשר ודגים, או עוגיות שברכתם 'שהכל', ויזהרו שלא למלא את כרסם יותר מדי, כדי שיאכלו את המצה לתיאבון³¹⁷.

• **מאכלים מיוחדים שאסור לאכול בערב פסח:** יש נוהגים שלא לאכול חסה בערב פסח כלל, כדי שבאכילת המרור בליל הסדר יהיה חיבוב מצווה³¹⁸. יש אומרים שבערב פסח לא אוכלים חרוסת וכן את כל הפירות שמכינים אותה מהם, ולא נהגו לחוש לזה³¹⁹.

• **שתיית יין, מיץ ענבים ואלכוהול בערב פסח:** אין לשנות הרבה משקאות משכרים (מדובר כמובן על משקאות הכשרים לפסח) בערב פסח מחשש

³¹⁵ עיין: רמב"ם, חמץ ומצה, פרק ה' הלכה ט'. ערוך השולחן, סימן תנג', סעיפים כ"ב-כ"ג. אור לצינון, חלק ג', פרק יג', אות ד'. חזון עובדיה, פסח, הלכות ערב פסח, סעיף ו'. שמש ומגן, חלק א', סימן כט'. מנחת יצחק, חלק ח', סימן לז'. הליכות שלמה, פרק שמיני, סעיף ג'.

³¹⁶ שו"ע, סימן תעא', א'. כף החיים, ס"ק ח'. נתיבי עם, סעיף א'.

³¹⁷ אנשים רגישים במיוחד, יפסיקו לאכול כבר מבעוד זמן כדי שיאכלו לתאבון: שו"ע, תעא' א'. כף החיים, י'.

³¹⁸ שו"ע, סימן תעא' ס"ב. כף החיים ס"ק כז'.

³¹⁹ שו"ע, סימן תעא' ס"ב. כף החיים ס"ק ל'.

שישתכר, ועוד שצריך להגיע לליל הסדר כשהאדם תאב לאכילה, ולכן אין לשתות אפילו הרבה יין או מיץ ענבים (טבעי המשמש לקידוש). הגדרת 'הרבה' תלויה בהרגשת האדם, אם הוא מרגיש שהשתיה סותמת את תאוות האכילה שלו או משביעה אותו יימנע ממנה, ואם היא רק גורמת לו לרצות עוד יכול לשתות עוד, וכן ינהג הלכה למעשה בכל סוגי המאכלים המותרים³²⁰.

■ זמן שעה עשירית (לפי שעון קיץ): לפי אופק ירושלים – 1:59.

טוב ונכון להקדיש זמן למנוחה בערב החג, על מנת שיוכלו להיות ערים בלילה, ולהגות בסיפור יציאת מצרים, וראוי להימנע ממאכלים המכבידים על האדם, על מנת שיהיה רענן בליל הסדר³²¹. יש לעשות מקלחת לכבוד החג, וטוב לטבול במקווה לטהרה לפני הרגל³²².

15. ההכנות לסדר

יש לפתוח לפני החג את חבילות המצות, וכן לפתוח את בקבוקי היין³²³. לערוך את השולחן ולכסותו במפה יפה, ורצוי להניח כריות על כסאות האנשים למען יהיה להם נוח ויוכלו להסב על צידם השמאלי – הלילה הזה על כולנו לנהוג כבני חורין. צריך **שכל אחד** מהמסובים יאכל מהמצות וישתה ארבע כוסות, ולכן צריך להניח לפני **כל אחד** מהמסובים כוס יין שמכילה לפחות שיעור רביעית, שהוא לפחות כ-86 סמ"ק³²⁴. יש לדאוג שכל אחד מבני הבית יאכל כזית מצה, ולכן יש להיערך לכמות מספקת של מצות לליל הסדר, ועדיף שהמצות תהיינה שמורות.

³²⁰ ט"ז, סימן תע', ס"ק ב'. ביאור הלכה, ד"ה ויין מעט.

³²¹ וכן אם יודע בעצמו שאם יאכל אפילו מאכלים המותרים כפירות וירקות אבל בכמות גדולה לא יוכל לאכול מצה בתיאבון ובשמחה, יימנע גם מזה לפי מה שמשער בעצמו: קיצור שולחן ערוך טולדאנו, סימן טש', אות ג'.

³²² סימן תסח', ס"ק קא'. יש להקפיד לרחוץ את פניו ורגליו כמו בשבת. יטבול שמונה טבילות במקווה, ואלו כוונותיהן (לפי סדר כף החיים): טבילה ראשונה, להיטהר מטומאתו. טבילה שנייה, לתיקון הכעס. טבילה שלישית, לתקן מה שפגם בשם עב'. טבילה רביעית, לתקן מה שפגם סג'. טבילה חמישית, לתקן מה שפגם בשם מה'. טבילה שישית, לתקן מה שפגם בשם בן'. טבילה שביעית, להפשיט מעל נפשו בגדי הקליפה של ימי החול. טבילה שמינית, להמשיך עליו קדושת הרגל.

³²³ אמנם אם לא פתוח לפני החג יכולים לפתוח דברים אלו בחג עצמו.

³²⁴ ישנה מחלוקת בין הגר"ח נאה שסובר שרביעית היא 86 סמ"ק וכך פסקו הספרדים וחלק מהאשכנזים, אך יש מהאשכנזים שנוהגים להחמיר כשיטת החזון איש ולשתות 150 גרם.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

יש להכין הגדה לפני כל אחד מן המסובים, ומי שיכול, טוב יעשה אם יקנה הגדה אחידה לכולם כדי שלא ירבו הטעויות והוויכוחים במהלך הסדר.

• **הכנת המאכלים לסדר:** לפני כניסת החג יש להכין את תבשילי הסדר המיוחדים: יש לצלות את הזרוע ולבשל או לצלות את הביצה, לבדוק היטב את עלי החסה והכרפס, להשרות אותם במים עם נוזל ניקוי לכחמש דקות³²⁵, לנער את העלים מהמים ומחומרי הניקוי, ולהניח אותם עטופים בניילון במקרר³²⁶, ועיין עוד בדיני המאכלים בקערת הסדר.

• **אכילה בכלים חד פעמיים:** יש להכין כלים נאים ומכובדים לחג, ולכן נראה שעדיף לאכול בכלים רגילים מחרסינה או זכוכית וכד' ולא בכלים חד פעמיים³²⁷. אמנם אם ישנם הרבה אנשים בשולחן הסדר וחושש שמא יצטרך להתעסק הרבה בשטיפת הכלים וכד', ועל ידי כך יפסיד מצוות מההגדה, או את החלק שלאחר ברכת המזון בגלל שמתעסק עם הכלים ורוצה לשטוף אותם עוד בלילה, יכול לאכול בכלים חד פעמיים נאים ויפים, ובפרט כיום שהכלים החד פעמיים חזקים וטובים ואנו משליכים אותם לפח רק מחמת שאיננו רוצים לטרוח בניקיונם, וכל אחד ישתדל שהכלים יהיו נאים ביותר ומכובדים ביותר כפי יכולתו לכבוד החג. ראוי להעיר שבשנים האחרונות בחלק מהכלים החד פעמיים (מנייר וקרטון) היתה בעיה של עמלון הכלים במוצרי חמץ, ולכן יקפיד לקנותם עם ההכשר. אין צורך בהכשר על כלים חד פעמיים מפלסטיק. תבניות חד פעמיות מאלומיניום וכד' מהדין אינן צריכות הכשר, שכן כיום לא מושחים אותן בחומרים שומניים, אולם הרוכש תבניות אלו עם הכשר על מנת להיות בטוח שאין בזה איסור – יבורך.

³²⁵ ועיין לקמן שיש לקנות תוצרת נקינה מחרקים, ועדיף גם אותה לשטוף היטב עם חומר ניקוי, וכיום קיים חומר ניקוי טבעי בשם סטרילי, ואע"פ שלא ניתן להסתמך עליו לבדו הוא בוודאי מאוד יעיל לניקוי ושטיפה של תוצרת שגודלה בפיקוח ללא חרקים.

³²⁶ לא יוצאים ידי חובה במרור וכרפס כבושים, ועל כן אסור להשאירם עם מים למשך 24 שעות, וכן אסור להניחם בתוך כלי עם נוזל חריף מעל לזמן שהיה לוקח לו לרתוח על האש, שזה כשלוש-חמש דקות, משום שבמקרים אלו העלים נחשבים ככבושים.

³²⁷ שו"ע, סימן תע"ב ס"ב. משנה ברורה, ס"ק ו'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

16. כניסת החג, תפילות הלילה והקידוש

יתלבשו בבגדים נאים ומכובדים לכבוד יום טוב, ומי שיש לו בגד חדש, ילבשו ויברך עליו 'שהחיינו'³²⁸. מעיקר הדין אין צורך בכשרות מיוחדת לפסח לכל תמרוקי הנשים, כגון דאודורנט וכד', והמחמירים בדבר תבוא עליהם ברכה. דין השפתון (אודם) שונה, ויש לוודא שיש לו כשרות מיוחדת לפסח³²⁹. ישתדלו להרבות אור בבית, ובוודאי במקום בו עורכים את הסדר, ויש לעשות כן לפני כניסת החג, שאין להדליק או לכבות את אור החשמל בשבת או ביום טוב. צריך להדליק שני נרות ולברך עליהם שתי ברכות: 'להדליק נר של יום טוב' ו'שהחיינו'³³⁰. חלק מהנשים האשכנזיות תדלקנה ביום טוב את נרותיהם כמנהגן בשבת, כלומר קודם תדלקנה ואחר כך תברכנה, אבל נשים ספרדיות לכל הדעות תברכנה לפני ההדלקה³³¹, וכן נוהגות גם חלק מהאשכנזיות³³², וחילוקים אלו נכונים לכל הימים הטובים. ניתן להעביר אש מנרות אלו, ואפשר להשאיר נר נשמה.

אם לא התפללו, יתפללו מנחה ויש הקוראים את סדר הקרבת קורבן הפסח בזמן שבת המקדש היה קיים. כמו כן יש שקוראים חלק מההגדה, ויש הקוראים כאן את סדר מב' במסעות ואת אגרת ר' שמשון מאסטרופולי.

- **עירוב חצרות:** עירוב חצרות מתיר טלטול בכל רחבי העיר, ובלבד שהעירוב המקיף את העיר (חוטים, גדר וכד') קיים בשלמותו. נוהגים שרב העיר מניח עירוב זה

³²⁸ למנהג הספרדים, לפני ברכת שהחיינו, אם אומרה על בגדים חדשים אומר 'ברוך מליש ערומים' (ללא שם ומלכות), והטוב ביותר ללובשו בבוקר ולכוון בברכת 'מליש ערומים' שבברכות השחר גם עליו.

³²⁹ הבעיה שבאודם יש חומרים שאינם כשרים לפסח, ואע"פ שיש שהעלו להתיר להשתמש באודם בפסח, כיוון שאינו ראוי למאכל כלב, להלכה צריך להחמיר בדבר, מאחר שחלק מהשפתון נמרח על מאכלי האישה, כך שלמעשה היא אוכלת את השפתון, וברור שאינו פסול מאוד לאכילה. יש לזכור שאסור למרוח אודם בחג עצמו ובשבת, משום איסור צובע, ולכן למעשה יכולה למרוח אודם כשר לפסח לפני כניסת החג (והשבת) ובחול המועד.

³³⁰ לדעת הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל אין לאישה לברך שהחיינו בהדלקת הנרות, וזאת בכדי שתוכל לצאת ידי חובת קידוש בעלה שמברך שהחיינו בקידושו, אבל המנהג הרווח בין אצל האשכנזים ובין אצל הספרדים הוא כדעת בן איש חי והרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל שתברכנה 'שהחיינו' גם בהדלקה.

³³¹ אמנם נשים ספרדיות הנוהגות כבן איש חי והרב משאש מדליקות את נרות השבת ורק אחר כך מברכות, כאשכנזיות, אך ביר"ט לא תעשינה כך.

³³² אשכנזיות הפוסקות כדעת משנה ברורה (סימן רס"ג, ס"ק נו'-כז) תדלקנה ואז תברכנה, אמנם לדעת הגרשז"א (שמירת שבת כהלכתה, פ"מד, ס"ו. הליכות שלמה, פ"ט, הערה 146) יברכו ואז ידליקו.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

פעם אחת בשנה, מברך עליו, ומזכה אותו לכל בני העיר למשך כל השנה הקרובה. בדרך כלל מניחים עירוב זה בערב פסח, ויש שעושים כן בערב שביעי של פסח, ועיין בדיניו השונים בהערה³³³.

● **תפילת ערבית:** הספרדים נוהגים לומר לפני התפילה את המזמור המיוחד לחג הפסח: 'הודו לה' כי טוב', ולאחר מזמור זה יוצאי מרוקו מוסיפים 'מזמור שיר ליום השבת' (ויש שמדלגים על המשפט הראשון, הואיל והיום יום טוב ולא שבת, אולם יותר נכון לאומרו³³⁴) ומזמור 'ה' מלך גאות לבש', 'ימלוך' (ליוצאי בבל ויוצאי הודו) וקדיש. למנהג כולם מתפללים כתפילת ערבית לשבת, אבל לא אומרים את המזמורים הקשורים לקבלת השבת, ומתחילים מ'ברכו', קריאת שמע וברכותיה, 'השכיבנו'. הקהל אומר פסוקים הקשורים לחג: האשכנזים אומרים: 'זידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל', והספרדים מוסיפים לפני פסוק זה ואומרים: 'אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם במועדים'. חצי קדיש, תפילת שבע לחג (הברכה האמצעית חותמת 'מקדש ישראל והזמנים'). לאחר התפילה קריאת ההלל – הלל שלם בברכה (גם לספרדים). טוב לכוון לפטור את ההלל שמופיע בהגדה בברכה זו, כיוון שלא מברכים על ההלל המופיע בהגדה. קדיש. הספרדים מוסיפים את המזמור המיוחד לפסח 'בצאת ישראל

³³³ נוהגים לעשות עירוב חצרות מידי שנה בשנה, כאשר מטרתו היא להתיר לנו את הטלטול וההוצאה בשבת ובי"ט. רגילים לעשות את העירוב בדרך כלל בערב פסח עם חצי קילו מצות, ויש הנוהגים לעשות כן בערב שבת חול המועד, ויעשו זאת לאחר מנחה לפני השקיעה וכניסת השבת, שכן טוב שיהיו כמה שיותר אנשים במעמד הנחת העירוב, אולם אם אין שהות בדבר יעשו עירובי חצרות לפני מנחה. העירוב נעשה על ידי חכם הבקיא בהלכות אלו, והוא יקנה את המצות ויגביהן לפחות טפח, ואחר כך ייתן את המצות לאדם אחר ויאמר לו: 'זכה בעירוב זה לאחינו בני ישראל הדריים פה עימנו ושיבואו לדור בעיר הזאת שישמכו לטלטל על ידו מרשות לרשות בשבת וביום טוב'. אם המצות לא שייכות לרב, אדם אחר ייקח אותן וייתן אותן לרב ואז הוא ימסור אותן למישהו אחר שיזכה בהן עבור כל הקהל. האדם האחר יגביה את המצות טפח, ואז ייקחן הרב בחזרה ויברך 'ברוך אתה... על מצוות עירוב', ויוסיף: 'בדין עירובא יהא שרי לנא לאפוקי ולעילוי ולטלטולי מבית לבית ומבית לחצר ומחצר לבית ומבית לבור ומבור לבית ומגג לגג ומעליה לתחתית ומתחתית לעליה ומזווית לזווית ומרשות לרשות כל מאי דצריך לן בכל שבתות השנה ימים טובים לנו ולכל המסתופפים עימנו מאכן ולהבא מפסח זה עד פסח של השנה הבאה שיבוא עלינו לשלום בעזרת האל יתברך שמו לעד'. טוב לחזור על נוסח העירוב בעברית למען יבינו את מה שאומרים. נוהגים להניח את העירוב בבית הכנסת במקום בולט ויש להיזהר שלא לתלות את המצות על וו, משום שהדבר קשה לעניות (עייין: כף החיים, סימן ק"פ, ס"ק י"ד, וכן סימן תל"ד, ס"ק יג'), אלא להניחן על מדף או בתוך תיבה בכבוד, ויש נוהגים להניח את העירוב בתוך תיבה מיוחדת שכתוב עליה עירוב חצרות ונאה הדבר. הרוצה להניח בעצמו עירובי חצרות רשאי לעשות כן אבל לא יברך על העירוב, שהרי העירוב המונח עבור כולם כולל גם אותו, אולם יאמר את נוסח היתר הטלטול שלאחר הברכה, ואם לא מתכוון שעירוב זה יהיה לכל השנה לא יאמר מפסח זה עד פסח הבא.

³³⁴ נתיבות המערב, מנהגי ראש השנה, אות ט'. כף החיים, סימן תפח', ס"ק ב', וכן סימן נא', ס"ק מט'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

ממצרים', קדיש ויעלינו לשבח'. לאחר התפילה, מאחלים איש לרעהו חג שמח, וממהרים הביתה לערוך את הסדר המיוחל.

• **תפילה ביחיד:** מי שנאלץ להתפלל ביחיד, וכגון חייל שנמצא ללא מניין, או חולה שלא יכול ללכת לתפילה, לא יאמר כמובן קדיש וכן לא יכול לומר 'ברכו', אולם רצוי מאוד לומר בתחילת התפילה אחרי המזמור לפסח, וכן לפני עלינו לשבח את הברייתא הבאה:

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: חַיָּה אַחַת עוֹמֶדֶת בְּרַקִּיעַ וּשְׁמָהּ יִשְׂרָאֵל, וְחֻקּוֹק עַל מִצְחָהּ יִשְׂרָאֵל. עוֹמֶדֶת בְּאֲמֻצַּע הַרְקִיעַ, וְאוֹמְרָת: בְּרַכּוּ אֶת ה' הַמְּבַרְךְ. וְכָל גְּדוּדֵי מַעְלָה עוֹנִים וְאוֹמְרִים: בְּרוּךְ ה' הַמְּבַרְךְ לְעוֹלָם וָעֶד.

לדעת הרב **עובדיה יוסף** זצ"ל אומרים זאת בכל מקום בלי להזכיר שם הוי"ה, אלא יאמר: השם, ולדעת הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל אומרים זאת בשם הוי"ה שלא נגרע מכל לימוד תורה, שמזכירים בו שם הוי"ה תוך כדי הלימוד³³⁵.

▪ **קידוש:** הקידוש של החג מורכב משלוש ברכות: ברכת היין (בורא פרי הגפן), ברכת הקידוש (אשר בחר בנו...מקדש ישראל והזמנים), ברכת הזמן (שהחיינו). לאחר הקידוש שותים כולם מהיין, וזו היא הכוס הראשונה, ועל כן כבר לפני הקידוש יש להקפיד שלכולם יהיה יין בשיעור המתאים. בניגוד לקידוש רגיל, שם כולם שותים מכוסו של המקדש, כאן יש להניח כוסות לפני כל אחד מהמסובים כדי שכולם יוכלו לשתות את הכוס הראשונה כשיעורה בהסבה.

להלן זמני כניסת החג ויציאתו בכמה מקומות בארץ (בפריסה גיאוגרפית רחבה):

³³⁵ כתב הרב החיד"א (ציפורן שמיר, ב', כו') שיש לומר ברייתא זו במקום ברכו בתפילה, והוסיף מרן הבן איש חי (שנה א, ויגש, יח') שאין לעשות כן בין ישתבח ליוצר, אולם יש לומר לפני עלינו לשבח בשחרית ובערבית, וכן לפני ערבית.

שם המקום	כניסת חג הפסח	יציאת חג הפסח	רבינו תם
ירושלים	18:38	19:52	20:26
ירוחם	18:56	19:52	
קצרין	18:55	19:53	
קריית שמונה	18:43	19:54	
חיפה	18:48	19:55	
תל אביב	18:54	19:55	
עין גדי	18:39	19:51	
אילת	18:41	19:50	

17. עריכת הסדר

■ הכנת קערת הסדר

ראשית, נבאר מהם מאכלי הסדר המיוחדים, ועל איזה דברים צריך להקפיד בהם. המנהג הנכון הוא להשאיר את הקערה שלימה ולא לאכול ממנה במהלך הסדר. לכן ידאגו למספיק מאכלים עבור כל המסובים. אין צורך שלפני כל אחד מהמסובים תהיה קערת ליל סדר, אלא עורך הסדר יגיש להם, אולם אם רוצים להניח לפני כל אחד או לפני כל ראש משפחה קערה נוספת, אין בזה בעיה, ובפרט אם זה גורם למסובים לתמוה ולשאול שאלות, או משרה אווירה טובה בחג³³⁶.

³³⁶ כף החיים, סימן תעג', ס"ק מב'.

מאכלי הסדר המונחים בקערה רומזים לדברים רוחניים גבוהים וחשובים, ולכן יש להשאיר את הקערה שלימה עד לאחר אכילת המצה והמרור³³⁷. למרות שהמאכלים המונחים בקערת הסדר לא נאכלים בליל הסדר, אין לזרוק אותם, שהרי הם יועדו למצווה ואין לבזותם, וטוב לאוכלם למחר, למעט הזרוע כמבואר לקמן³³⁸.

כ ר פ ס

- **סוג הירוק:** יש להשתמש בירק שברכתו 'אדמה', רצוי לקחת כרפס (= סלרי), כרתי, צנון או תפוז"א. רצוי להימנע מלקחת את אותו הירק גם למרור וגם לכרפס, אך אם אין לו ירק שונה, הדבר לא מעכב. יש לבדוק אותו היטב מחשש לתולעים, ועדיף לקנות כרפס מתוצרת 'גוש קטיף' המוחזק כנקי מתולעים³³⁹. למרות שרצוי מאוד להקפיד לקחת דווקא את המין הנקרא 'כרפס', אם לא מוצא כרפס או שלא מצליח להשיג כרפס בדוק וחושש מתולעים ישתמש לכתחילה בירק אחר³⁴⁰.
- **כמות האכילה והברכה:** אוכלים פחות מכזית מהכרפס, כלומר פחות מ-27 גרם, וזאת בגלל ספק ברכות בעניין ברכה אחרונה, אך אם טעה ואכל בכל זאת כזית ומעלה – לא יברך. עדיף לכוון ולפטור בברכת 'בורא פרי האדמה' שמברך על הכרפס את המרור שיאכל בהמשך, שלמרות שגם ברכתו 'בורא פרי האדמה' אין מברכים עליו, שכן אוכלים אותו לאחר שאוכלים את המצה.

³³⁷ בן איש חי, שנה ראשונה, צו, לב. כף החיים, נח'. לכן לפי הסוד אין לגרוע ואין להוסיף על המאכלים השונים לפי הסדר שלהם, וכן לעניין השתייה, והעושה כן יבורך מפי עליון. אמנם ניתן לתת למסובים לאכול מעט יותר על מנת שיהיו יותר קשובים לכל ההגדה וסיפור יציאת מצרים, שזו מצווה מיוחדת בלילה הזה.

³³⁸ משנה ברורה, סימן תעג', ס"ק לב'.
³³⁹ מאחר ונמצאו בעיות שונות בחלק מהחברות המשווקות ירק ללא תולעים, הרצוי ביותר הוא להשרות את הכרפס במים עם חומר ניקוי, כגון נוזל לניקוי כלים, למשך כ-3 דקות, ולאחר מכן לשטוף את הירק תחת זרם מים חזק, וכן רצוי לבדוק בדיקת מדגם של שלושה עלים, וכן ינהגו בכל העלים הירוקים המוחזקים כנגועים, כגון חסה, נענע, פטרוזיליה וכד'. אין לשרות את העלים הירוקים (או פירות וירקות אחרים) במים ובחומר בשבת משום איסור בורר, אולם ניתן להניח חומר ניקוי על היד ולשפשף את העלים או הפירות והירקות ולשוטפם במים.

³⁴⁰ שער הכוונות, עניין הפסח, דרוש ו'. כף החיים, תעג', מח'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

■ **טיבול הכרפס:** יש לטבול את הכרפס במי מלח, או במי מלח או בחומץ³⁴¹,

ויש ליטול ידיים לפני הטיבול הזה, כדין אכילת דבר המטובל במשקה, שמצריכה נטילת ידיים ללא ברכה. דיני הנטילה זהים לדיני נטילת ידיים ללחם, חוץ מהברכה, ולכן צריך להקפיד ליטול ידיו היטב לפחות ברביעית מים ולנגבן. אף על פי שלדעת הרבה פוסקים יש להקפיד על נטילת ידיים לדבר שטיבולו במשקה גם במשך כל השנה, וכן ראוי לנהוג למעשה, גם אדם שבדרך כלל אינו מקפיד על כך, צריך להקפיד על נטילה זו בליל הסדר. טוב שלא לדבר לאחר הנטילה עד לאחר אכילת הכרפס, ואם דיבר לא חוזר ליטול. אין צורך לאכול את הכרפס בהסבה כיוון שהוא מורה על השיעבוד וההסבה היא דרך חירות, אך אם הסב אין זה לעיכובא.

ב י צ ה

■ **סיבת אכילת הביצה:** הביצה היא זכר לקורבן חגיגה שהיה מוקרב גם כן

בערב הפסח. מנהג הספרדים לאכול ביצה מבושלת, שהיא זכר לקורבן השלמים שניתן לאוכלו גם מבושל, ולכן נהגו הספרדים לצלות את הזרוע ולבשל את הביצה, בעוד מנהג האשכנזים לצלות גם את הביצה³⁴². נהגו לציין קורבן זה היום בביצה כיוון שביצה מסמלת חורבן ואבילות, ותמיד באותו יום בשבוע שחל יום טוב של פסח, יחול תשעה באב. עיקרו של חג הפסח היה הקורבן, וכיום שנוטל כבוד מבית מקדשנו, אנו חסרים חסרון גדול. עלינו לזכור דווקא ביום זה את בית המקדש ואת חורבנו ולהבין ולחוש כמה חסרים אנו. כשבית המקדש היה בנוי, היו כל העם עולים בערב פסח לבית המקדש ומקריבים פסחיהם, ובערב, אחרי הקרבת הקורבן, היו יושבים כל בני המשפחה מסובים, עורכים את הסדר, ואוכלים את הקורבן. בנוסף, כמו בכל חג היו מקריבים גם קורבן חגיגה, וכזכר לשני הקורבנות הנפלאים האלו אנו מייחדים היום שני תבשילים – ביצה וזרוע. חייבים אנו לזכור את עיקר מבוקשנו

³⁴¹ משנה ברורה, סימן תע"ג, ס"ק נד'. כף החיים, ס"ק קיב'. אם רוצה לטבל דווקא במי לימון צריך להקפיד לערב מים יותר ממיץ הלימון, מאחר שמי לימון הם מי פירות שלא צריך ליטול עליהם ידיים, וחז"ל תיקנו ליטול ידיים ואין לבטל תקנתם – חזון עובדיה, פסח, הלכות ליל פסח, כרפס, אות א'.

³⁴² פסחים ע, שו"ע, תעג', ד'. כף החיים ס"ק נז', סא', סג', סו'-סט'. ולמנהג האשכנזים צריך לאכול את הביצה בסעודה למרות שהיא צלויה, וטעמם שאיסור אכילת צלי בליל פסח קיים רק בבשר צלוי-משנה ברורה, ס"ק לב'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

ומושא תפילותינו: ואישי ישראל (=קורבנותיהם) ותפילתם מהרה באהבה תקבל ברצון...ותחזינה עיננו בשוכך לציון ברחמים, ונזכה במהרה לעלות ולראות בבית הבחירה שלוש פעמים בשנה.

■ **זמן אכילת הביצה:** יש שאוכלים את הביצה תוך כדי קריאת ההגדה לפני ה'מגיד' ולאחר ה'יחץ', ויש שאוכלים אותה לאחר הכרפס, והנוהגים כדעות אלו יברכו עליה ברכה ראשונה (שהכל) יאכלו פחות מכזית³⁴³ ולא יברכו ברכה אחרונה, אולם גם האוכל יותר מכזית בכל אופן לא יברך ברכה אחרונה. לפני אכילת הביצה יש נוהגים לומר שהיא זכר לקורבן חגיגה³⁴⁴. יש הנוהגים לאוכלה תוך כדי הסעודה, והעושים כך, כמובן שלא יברכו עליה ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה, והם רשאים לאכול יותר השיעור כזית. יש הנוהגים שרק הבכורים אוכלים מהביצה או שרק עורך הסדר אוכל אותה, וכל אחד ינהג כמנהגו. אין לאכול את הביצה המונחת בקערת הסדר, כדי להשאיר את הקערה שלמה עם כל שאר סימני הסדר, לפחות עד לזמן הארוחה, כמבואר לעיל.

מ ר ו ר ז ח ר ו ס ת

■ **כמות המרור ודיניו:** נוהגים לאכול חסה למרור, והסבירה הגמרא שבשם הירק מרומז עניין החג: חס הקב"ה עלינו. יש לבדק את החסה היטב מתולעים. יש לאכול כזית מרור, ולטבלו בחרוסת³⁴⁵. שיעור כזית מרור הוא כשניים-שלושה עלי חסה למנהג הספרדים, וכעלה אחד למנהג האשכנזים³⁴⁶. כיום, עדיף לקחת חסה ללא חרקים שיש עליה השגחה, שכן כך זוכה גם לחזק את היישוב היהודי בארץ הקודש,

³⁴³ שזה כרבע או כחצי ביצה.

³⁴⁴ לנוהגים לאכול את הביצה שלא בזמן הסעודה, ולכן מברכים עליה ברכה ראשונה, וכן מנהג רוב הספרדים, יאמר 'זכר לקורבן חגיגה' לפני שייברך, שאם לא כן מפסיק בין הברכה לאכילה, ואם שכח לומר זאת לפני הברכה וכבר ברך, יאכל קצת, ואז יאמר זאת, אך בכל מקרה אין זה מעב. קורבן זה הוא הקורבן שמוקרב בכל חג וחג כדי לסמן שיום החג הוא מיוחד ושמח.

³⁴⁵ המנהג הפשוט הוא לטבול רק את ראש הירק ולא את כולו, וזאת משום שהתולעת שהיתה בזמן הגמרא והומתה ע"י שיקוע המרור בחרוסת אינה מצויה בזמננו. עיין: שו"ע סימן תע"ה, ס"א. ארץ חיים סתהון. משנה ברורה, ס"ק יג'. כף החיים, ס"ק כג'.

³⁴⁶ וזאת משום ששיעור כזית הוא 27 גרם, והאשכנזים מחשבים זאת בנפח, בעוד הספרדים מחשבים זאת על פי המשקל וכידוע, לעלי חסה נפח גדול ומשקל קטן.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

משום שמגדלי החסות האלו הם יהודים המקיימים בהידור מצוות יישוב הארץ ודבקות בה, וגם נזהר מתולעים³⁴⁷. יש לשטוף היטב חסה זאת. אם אינו יכול לקחת חסה נקייה, או שלא הספיק לנקותה או שחושש, יאכל רק את הקלחים (העמודים הלבנים שבכל עלה ועלה) שאינם טעונים אלא שטיפה לבדם. יש להיזהר שהמרור לא יהיה כבוש, היינו שלא יישאר במים לעשרים וארבע שעות, ואם יש חומר חריף עם המים, יקפידו להוציאו מהם תוך פחות מחמש דקות³⁴⁸. ניתן לאכול חסה תור מרור הגם שהיא אינה מרה, מאחר שתחילה מתיקות וסופה מר, והקפדה על המרור היא על סוג המאכל ולא על טעמו הנוכחי³⁴⁹, וכתב הלבוש, שגם בטעמה החסה רומזת לשיעבוד ולכן היא עדיפה על כל שאר המינים: שתחילתו מתוק וסופו מר רמז לזימדרו את חייהם בפרך. תחילה בפה רך, ואחר כך בפרך.

■ **חזרת:** יש אשכנזים שנוהגים לאכול חזרת המכונה חריין למרור, וכך נהגו בארצות אשכנז הואיל והחסה לא היתה מצויה. להלכה החסה עדיפה על החזרת, שכן החזרת היא חריפה ולא מרה, ועוד שאין בה רמז לרחמי ה' עלינו. ראוי להדגיש שעל מנת לאכול כזית של 'חזרת' יש צורך בכמות מאוד גדולה, ולכן למעשה לא נכון לאכול רק חזרת למרור. בשם האדמו"ר הרי"ץ (חמו של הרבי מלובביץ') מובא שלא

³⁴⁷ יש להיזהר בדבר במיוחד היום שכן חנויות המזון משווקות כיום עלי חסה רחוצים עטופים בניילון בצורה יפה, אך הם אינם נקיים מחרקים, ולכן יש לבדוק היטב שיש השגחה מיוחדת לעניין הנקיות מהתולעים.
³⁴⁸ אם בכל זאת אין ידו משגת חסה נקיה מתולעים, כגון 'חסלט', ורוצה לאכול דווקא עלים שלמים ולא רק את קלחיהם, ישרה אותם לפני החג במים עם סבון או חומץ למשך קצת פחות משלוש דקות, לאחר מכן יוציאים וישטפם היטב, ויסתכל כנגד האור על כל עלה ועלה בפני עצמו ויבדקנו היטב. למרות שבדרך כלל ניתן להשאיר את החסה במי הניקוי או בחומץ לזמן רב יותר, ולעיתים הדבר אף רצוי, בפסח לא יעשה כן כדי שעלי החסה לא יהיו כבושים, ולא יוצאים ידי חובה במרור כבוש כמבואר לעיל. למרות שצריך שכל אחד מהמסובים יאכל כזית וקשה לנקות כל כך הרבה עלי חסה, לא יתירשלב בבידוק העלים מהתולעים, שכן האוכלם עובר על חמישה לאוים, וגאון עוזנו ותפארתנו הר"ח הטוב בעל בן איש חי הביא מעשה שחכם אחד הזהיר אישה שלא ניקתה כראוי את עלי החסה, ואמר לה שהיא חייבת הרבה מלקיות מאחר שהיא מאכילה את כל בני הבית בתולעים (בן איש חי, ש"ר, פרשת צו, אות כז'). לכן אם חושש שלא יספיק לו הזמן, או שלא יבדוק היטב – ישתדל בכל מאודו לקנות חסה שיש עליה השגחה מסודרת שהיא נקיה מתולעים, ואם לא משיג, יעשה כדברינו, כלומר יאכל את הקלחים הלבנים בלבד. יש נוהגים שלא לאכול חסה בערב הפסח, היינו ביום שני.
³⁴⁹ בית יוסף, או"ח, תעג', . משנה ברורה, מב'. זאת לשון שולחן ערוך הרב (אות ל'): ואף על פי שהחזרת אין בה מרירות, מכל מקום כשהיא שווה בקרקע מתקשה הקלח שלה ונעשה מר מאוד, ומפני כך היא נקראת מרור, ומצוה לחזור אחריה אף כשהיא מתוקה.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

יוצאים ידי חובה במרור שלא ניתן לאוכלו מחמת חריפותו³⁵⁰, וכן מסתבר, ולכן נכון שגם מי שנהגו לאכול חזרת, יאכלו דווקא חסה, ואם רוצים רשאים להוסיף מעט חזרת למרור³⁵¹.

▪ **צורת אכילת המרור:** מאחר שנטל ידיו כהלכה לאכילת המצה, לא נוטלים ידיים למרור, אולם מי שלא נטל ידיו לאכילת המצה, וכגון שאוכל מצה רק בסוף כמבואר לקמן בעניין החולים, ייטול ידיו גם למרור. מאחר והמרור מורה על השיעבוד, לא מסבים בזמן אכילתו, אמנם אם הסב יצא ידי חובה³⁵². בזמן קריאת ההגדה כשאומר 'מרור זה שאנו אוכלים...' יגביה את עלי המרור ויראה אותו לכל המסובים, ובעיקר לילדים.

▪ **סוג החרוסת ותכולתה:** את החרוסת נוהגים להכין מכל מיני פירות שעם ישראל נמשל אליהם, ויש המכינים אותה מתמרים (סילאן) ומערבבים בהם אגוזים. אין להכין את החרוסת מפירות יבשים שלעיתים הם מיובשים עם קמח, ובוודאי התמיצו ואסורים באכילה כל החג, אלא אם כן יש עליהם השגחה מרבנות מסודרת לפסח. לדעת הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל יש לערב מעט מיץ לימון או חומץ בחרוסת בסמוך לתיבול המרור כדי שהיא לא תהיה מתוקה מדי, שהרי החרוסת היא זכר לשיעבוד³⁵³, וראוי לנהוג כך.

³⁵⁰ הלכות ומנהגי חב"ד, עמוד 205. הגר"א הזהיר שלא לפורר (=לגרד) את החזרת מבעוד יום על מנת שלא תפוג חריפותה (משנה ברורה, תעג', לו'), ונראה שבזמנו היא היתה פחות חריפה ממה שהיום, שכן היום דווקא אם יגרדו אותה מבעוד יום וישאירו אותה כמה שעות, אז בכלל יהיה ניתן לאוכלה.

³⁵¹ כף החיים, תעג', עב', צ'.

³⁵² שו"ע, אר"ח, סימן תעה' ס"א. מג"א ס"ק ו'. מחצית השקל.

³⁵³ כמו כן, לפי דברי תוס' (פסחים קטו; ד"ה קפא) טעם טבילת המרור בחרוסת הוא כדי שהמזיקים שבחסה (שאינם אסורים משום איסור שרצים) ימותו מחמת חריפות החרוסת, ולכן צריך שהחרוסת תהיה חריפה מעט או חמוצה: כף החיים, סימן תעה', ס"ק כג'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

ז ר ע

▪ **הגדרת הזרוע:** יש לצלות בשר לשם זרוע והוא כנגד קורבן הפסח שהיו אוכלים אותו בסוף הסדר. יש הנוהגים לקחת דווקא בשר כבש, וטוב לקחת את החלק הקרוי זרוע, זכר לקורבן שהיה מבשר כבש, והוא רומז לזרוע הנטויה שהראה הקב"ה במצרים כשגאל את ישראל, אך יש להקפיד על דיני הכשרות שכן כל שנה מתגלות בעיות כשרות רבות בבשר זה, דווקא בימים אלו. אם לוקח חלק אחר של בשר ישתדל שיהיה בו עצם³⁵⁴. כיום ניתן גם לקחת עוף ולצלות אותו. יש הנוהגים לצלות את כנפיו, ויש הנוהגים לצלות דווקא את ה'פולקע'. מאחר וקורבן הפסח היה צלי אש כולו ללא בישול, כך יש לעשות עם הזרוע שהיא זכר לקורבן, ולכן יצלה את הזרוע, אולם אם לא יכול לצלותה רשאי גם להשתמש בבשר מבושל.

▪ **הזרוע בהגדה:** אין להגביה את הזרוע כשאומרים: 'פסח זה שאנו אוכלים...', משום שנראה כאוכל קודשים (קורבן הפסח) מחוץ לעזרה, וטוב להסביר מדוע לא מגביהים את הזרוע, ולעורר את הצפיה לבית המקדש ולגאולה השלימה.

▪ **אכילת הזרוע:** רוב הספרדים והאשכנזים נהגו שלא לאכול את הזרוע בלילה, שאז יראה כאוכל את בשר הקורבן שהיה כולו צלוי כשאינן בית המקדש בנוי, ואפילו אם רק בישלו את הזרוע ולא צלו אותה, משום שהיא הופרשה כזכר לקורבן הפסח, ולכתחילה יש להקפיד לצלות אותה על גחלים או באש עצמה³⁵⁵. יש נוהגים לא לאכול בשר צלוי גם במהלך יום הפסח וכן ראוי לנהוג³⁵⁶, אמנם יש שנהגו לאכול את הזרוע ביום הפסח. יש שנוהגים לא לאוכלה כלל ולשמור אותה בהקפאה משנה לשנה, ובכל שנה להוסיף עליה מעט בשר ולצלות אותו עם הזרוע החדשה, וכמובן

³⁵⁴ כף החיים, סמן תעג', ס"ק ס'. משנה ברורה, ס"ק כז'.

³⁵⁵ מג"א, תעג', ח'. ט"ז, ד'. פרי חדש, אות ד'. כף החיים, סא'. משנה ברורה, כח'. כף החיים, תעו', ג'.

³⁵⁶ בן איש חי, ש"ר, צו, אות ל'. במקום צורך ניתן להקל לאכול כבד ביום, למרות שבהכשרתו הוא נצלה, הואיל וכל האיסור הוא רק מצד המנהג, ובוודאי שניתן להקל במקום צורך כשאינו אוכל אותו כשהוא צלוי אלא לאחר בישול כסלט כבד – כף החיים, סימן תעו', ס"ק ב'. אמנם גם בלילה ניתן לאכול צלי קידר, היינו בשר צלי מבושל בסיר עם רוטב ומאכלים נוספים כבצל וכד', וכן עוף צלוי בתנור עם ירקות, שבכל זה יש גם נזל, ואין זה כבשר צלי שנאסר משום הדמיון לקורבן.

שחיבים להקפיד לבל יתערבו בהם פירוורי חמץ, ולכן יקפידו לעטוף אותה בשקית ניילון וכד'. חובה להקפיד שבזרוע שצולה יהיה לפחות מעט בשר, ויש להיזהר שלא לשבור את העצם, למרות שלא אוכל את הזרוע בלילה, שכן הזהירה התורה בלא מיוחד: וְעֵצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ, והזרוע שבקערה רומזת לזיכרון קורבן הפסח³⁵⁷.

▪ **איסור אכילת בשר צלוי:** איסור אכילת בשר צלוי הוא לא רק בזרוע המונחת בקערה, אלא בכל מאכלי הסעודה ובכל סוגי הבשר³⁵⁸, ולכן אין לאכול בסעודת החג קבב צלוי וכד'. איסור זה נוהג אפילו אם לאחר הצליה בישלו את הבשר, ולכן אין לאכול כבד בליל פסח, ואפילו אם בישל אותו או טחן אותו לאחר הכשרתו כך שהכבד לא נראה כצלוי (כבסלט כבד), הואיל ודרך הכשרתו היחידה היא בצליה³⁵⁹. לכל הדעות מותר לאכול בשר צלוי במוצאי החג ובכל ימי חול המועד.

▪ **הכנת הזרוע:** מאחר שלא אוכלים את הזרוע בליל הסדר, לכתחילה יש לצלותה לפני החג, אבל אם נאנס ולא צלה אותה לפני החג, יכול לצלותה ביום טוב³⁶⁰. אולם מאחר והיתר הכנת אוכל בחג קיים רק כשהוא נאכל בחג עצמו, ואין לאכול צלי בליל פסח, לכן אם צולה את הזרוע בחג עצמו, ייתן לילדים קטנים לאכול את הזרוע ביום פסח, והמתירים לאכול צלי ביום פסח עצמו יכולים לתת לגדולים לאוכלה.

מ צ ה

▪ **סוג המצה:** יש לאכול בליל הסדר מצות שמורות ולכתחילה נכון לקדש ולברך רק עליהן, שנאמר: וְיִשְׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצְוֹת³⁶¹, אבל אם נאנס ואין לו מצה שמורה, יוכל לברך על מצה רגילה³⁶². בכל מקרה, אם אדם לא יכול לאכול מצות

³⁵⁷ משנה ברורה, סימן תעג', ס"ק כז'. דרכי משה, אות ח'. כף החיים, ס"ק ס'.

³⁵⁸ שו"ע, תעו' א'-ב'. כף החיים, ב', יחווה דעת, ח"ג כג'. קיצור שולחן ערוך (טולדאנו), סימן שיא', טו'.

³⁵⁹ הגדה של פסח לרא"ה, עמוד ז', אות לא'. מג"א סימן תעו', ס"ק א'. משנה ברורה, ס"ק א'. כף החיים, סימן תעו', ס"ק ד'. אמנם יש להקל בדבר לצורך חולה, ואפילו אין בו סכנה – כף החיים, ס"ק ו'.

³⁶⁰ בן איש חי, ש"ר, צו, אות ל'.

³⁶¹ שמות, פרק יב', יז'.

³⁶² ובפרט בימינו, שגם המצות הרגילות מוכנות מקמח שנשמר משעת הטחינה, ויש הסוברים שדי בזה כדי להחשיב מצה כשמורה, שלדעה זו השמירה משעת הקצירה אינה מעכבת, אולם העיקר להלכה לצאת ידי כל

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

שמורות בשל סיבות בריאותיות או שהוא קץ בהן, לא יימנע מלאכול את שיעור המצות הנדרש, אלא יאכל מצות רגילות³⁶³. מצה הנקראת כיום 'חיי רגעים' איננה מצה שמורה משעת קצירה, אולם יש לה מעלה מסויימת על פני המצות הרגילות, בכך שהיא נעשית תוך שמנה עשרה דקות (במצות הרגילות לא מנקים את המכונות אחרי שמונה עשרה דקות, אלא כל היום כולו מתעסקים ולשים את העיסות, וסומכים על כך שכל זמן שממתעסקים בבצק הוא לא מחמיץ, אבל מאחר ומדובר במפעל עם חום רב, ראוי לכתחילה להחמיר בזה), ומיד אחר כך מנקים את המכונה (ובכל המצות השמורות כמובן נוהגים את ההידורים האלו), ועיין עוד בהערה³⁶⁴.

▪ **המצה בהגדה:** צריך להגביה את המצות המונחות בקערה כשאומר: 'מצה זו שאנו אוכלים...', ולהראות זאת לכל המסובים ובעיקר לילדים. יש מניחים את שלוש המצות עם הפסק מפה בין מצה אחת לשניה, ומכינים מפה מיוחדת שיש בה שלושה כיסים, ויש שפקפקו על כך, וטוב שהמצות יהיו מכוסות במפה מעליהן אבל ייגעו האחת בשניה³⁶⁵.

▪ **צורת אכילת המצה:** יש לברך את ברכת 'המוציא' על שני לחמים שלמים (בכל קידוש של שבת ויום טוב, שכן צריך לחם משנה (הלחם של פסח הוא המצה)

השיטות ולברך ולאכול בליל הסדר מצות שמורות שנעשו מקמח שנעשה מחיטים שנשמרו משעת הקצירה, ורק אם אין לו או שלא יכול להשיג מצה שמורה יאכל מצה רגילה. עיין: שו"ע, סימן תנ"ג ס"ד. משנה ברורה, ס"ק כא'-כג'. ביאור הלכה, ד"ה טוב לשומרן, וכן ד"ה ולפחות משעת. שו"ע, תפ"ב' ולחונים עליו.

³⁶³ בדרך כלל מצות שמורות מוכנות מקמח מלא, בעוד מצות רגילות מוכנות מקמח שאיננו מלא, ובכל אופן כולן מוכנות מקמח מיוחד הכשר לפסח.

³⁶⁴ ביארנו לעיל שעיסה יכולה להחמיץ כל עוד לא התעסקו בה 18 דקות ומעלה, ולכן פוסק שו"ע (סימן תנ"ט ס"ב) שכאשר לשים את העיסה להכנת המצות היא אינה מחמיצה כלל, ואפילו אם ילושו אותה כל היום כולו. אולם למעשה האחרונים העלו להחמיר בדבר זה, בשל כמה טעמים: יש לחוש שפירורים ייפלטו מהעיסה ויישארו על השולחן ללא עסק כלל ויתערבו אחר כך בעיסה אחרת. לעיתים, לא לשים את העיסה כל הזמן אלא נותנים לה לנוח מעט, ויש הסוברים שבמקרה זה גם זמן הלישה נחשב בשיעור הליכת מיל. בזמן חז"ל אנשים יכלו להכין עיסות מהר יותר (עיין: איכה רבה, פרשה ג', ד"ה גדר בעדי), וכיום שנחלשו הגופים, ייתכן שגם העסק שלנו לא מספיק כדי להחשיב את העיסה כנילושת כל הזמן, ועל כן יש למהר לאפותה לפני שיעברו 18 דקות. לכן ישנה עדיפות לקנות מצות ח"י רגעים על מצה רגילה, שכן בהם מקפידים שלא יעברו 18 דקות מרגע נתינת המים בעיסה עד גמר האפייה, ועוד שמנקים היטב את כל המכונות וכל כלי הלישה והאפייה כל 18 דקות, אבל יישארו פירורי חמץ, ומי שרגיל לאכול דווקא מצות רגילות אבל מקפיד על מצות ח"י רגעים תבוא עליו ברכה. עיין: ערוך השולחן, ס"ק א', ז'. חתם סופר, השמטות חו"מ, סימן קצו'. ראוי לציין שגם המצות השמורות נאפות תוך פחות משמונה דקות מרגע נתינת המים בעיסה ועד לאפייה.

³⁶⁵ חיי אדם, כלל קל'. קיצור שולחן ערוך, פירוש לחם הפנים, סימן קיח', ח'. רבבות אפרים, ח"א, סימן רא'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

ולכן יאחזו את כל שלוש המצות בשעה שמברך המוציא: יאחזו בעליונה ובתחתונה ואז יניח את התחתונה ויבצע את העליונה ואת המצה שחצה ביחצ' לאפיקומן, שכן דרכו של עני בחצי מצה, כלומר, עני בוצע רק חצי מצה, כיוון שהוא שומר את אוכלו גם לעתיד. יש לטבול את המצות במלח שלוש פעמים, ויאכל בהסבה על צד שמאל.

■ **דיני הסבה:** מסיבים בליל הסדר כיוון שזו דרך חירות ואנו בני מלכים בלילה זה. יש להסב על כרים וכסתות, ומי שאין לו, יכול להסב על חברו או על שולחן אבל לא על עצמו (כיוון שהוא נראה כדואג ואין זו דרך חירות)³⁶⁶. מסיבים דווקא על צד שמאל כיוון שאם יסב על צד ימין יש חשש שיקדם קנה לושט³⁶⁷. גם איטר יד, היינו שמאלי, יסב על צידו השמאלי³⁶⁸. אמנם מי שיש לו מכה ביד ימין ואם יסב על צידו השמאלי לא יוכל לאכול או שיש לו מכה בזרוע שמאל וכואב לו להסב על צידו השמאלי, פטור מהסיבה, מאחר שטעם ההסבה הוא אכילה דרך חירות ותענוג ולא דבר המביא לידי צער³⁶⁹. יש לזכור כי חובה לאכול את המצה בהסבה, ומי שלא אכלה כך צריך לחזור ולאכולה. גם אבל תוך שנה על אב ואם חייב בהסבה בליל הסדר, אמנם במקרה זה ראוי להסב בשינוי, וכגון שאם כל המסובים מסיבים עם שתי כריות ייקח כרית אחת, או שיסב על ברכי חברו וכדו'³⁷⁰. יש הנוהגים להסב בכל הסעודה, ותבוא עליהם ברכה, אמנם לא יסבו בזמן קריאת ההגדה, שאין זה דרך ארץ לעסוק כך בתורה.

■ **נטילת ידיים ובציעת המצה:** יש ליטול ידיים כדין בברכה, למרות שנטל ללא ברכה לטיבול הכרפס. יש לאכול בתחילה שני כזיתות של מצה, כלומר לאוכלם מיד לאחר ברכת 'המוציא לחם מן הארץ'. על בעל הבית לחלק לכל אחד מהמסובים שני כזיתות מהמצות המונחות בצלחת הסדר, וכיוון שאין מספיק מצות בקערת

³⁶⁶ משנה ברורה, סימן תע"ב ס"ק ח'. מנסיון, נראה לי שהכי נוח להסב על צידה השמאלי של הספה שבסלון.

³⁶⁷ והדבר עלול לגרום לחנק חלילה.

³⁶⁸ יש הסוברים שאם הסב על צידו הימני יצא ידי חובה, ויש הסוברים שלא יצא ידי חובה, ולכן להלכה, אם אכל כזית מצה בהסבה על צידו השמאלי וקשה לו עוד להסב על צד זה יצא ידי חובה, ואפילו אם לא שתה אף כוס אחת בהסבה על צידו השמאלי. (עיין: שר"ע, סימן תע"ב ס"ג, ס"ז. פרי מגדים, משבצות זהב, ס"ק ב'. משנה ברורה, ס"ק יא'. כף החיים, ס"ק כג', מה"מו').

³⁶⁹ כף החיים, סימן תע"ב, ס"ק כב'. ברור שלא יסב על צד ימין מחשש שיבלע מזון בהסתו.

³⁷⁰ משנה ברורה, סימן תע"ב ס"ק יג'. כף החיים, ס"ק כט'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

הסדר לכל בני הבית, יחלק לכל המסובים חלק קטן מהמצות עליהם בצע, וכל אחד ישלים לכזית מצה ממצות שמורות אחרות.

▪ **משך זמן אכילת המצה:** לכתחילה יאכל כל כזית תוך פחות מכדי אכילת פרס, שלדעת רוב הפוסקים זהו שיעור של ארבע דקות, ויש הסוברים³⁷¹ ששיעור אכילת פרס הוא שבע דקות. אמנם אם לא הפסיק בדיבור או במעשה בזמן אכילת המצה אלא אכל את המצה ללא הפסקה יצא ידי חובה. לכן מי שיכול לעמוד בזמנים אלו של אכילת פרס תבוא עליו ברכה, ומי שאינו מסוגל יקפיד מאוד שלא להפסיק בדיבור וכד' בזמן האכילה.

▪ **כזית מצה:** לספרדים – קרוב למצת מכונה שלמה. לאשכנזים – יש אומרים שליש מצה, ויש אומרים שני שלישי מצה³⁷². מי שיכול לאכול שני שלישי, תבוא עליו הברכה, ובכל אופן יאכלו בכזית הראשון שני שלישי מצה, כיוון שאם כזית הוא שליש יוצא ידי חובה בשני כזיתים שהוא חייב בהם, ואם יאכל אחר כך עוד שליש מצה, יוצא שאכל את הכזית הראשון כדעה המחמירה. גם ספרדים שקשה להם לאכול כל כך הרבה מצות יכולים להקל ולאכול שליש מצה, וכן פסק הרב **שלום משאש זצ"ל**, שהיה משער בשיעור זה לכתחילה את כל כזיתות המצה, והסומך על דעתו לא הפסיד. מי שאינו יכול לאכול כל כך הרבה מצות כיוון שזה מזיקו או שהוא זקן וקשה לו ללעוס את המצות, יכול להקל לכל השיטות לאכול רק שליש מצה אחד, ואת כל שאר המצות יכול לאכול כשהם שרויים במים, וכן הורה הרב **מרדכי אליהו זצוק"ל** אף למי שמחמיר בדיני שרויה. מי שכלל לא יכול לאכול אפילו שליש מצה, יאכל ככל יכולתו, אך לא יברך על אכילת מצה, וראה עוד לקמן בדיני החולים.

³⁷¹ הרב **עובדיה יוסף זצ"ל**.

³⁷² טעם המחלוקת הוא שמדין תורה מודדים את שיעורי המאכל בנפח, אולם הרמב"ם המיר חישוב זה למשקל ומרן השו"ע נמשך אחריו, וכן נוהגים הרבה מהספרדים, אולם האשכנזים נוהגים עדיין לשער בנפח. מחלוקת זו נכונה לכל סוגי המאכלים ולכל השנה כולה, ובדרך כלל יותר נח לשער במשקל מאשר בנפח בעיקר שדבר זה יותר ברור וקל למדידה, אולם לפסח הדברי יוצר חומרה מסויימת משום שמשקל המצה ביחס לנפחה הוא גדול.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

▪ **אכילת מצה בחול המועד:** במהלך שאר ימי החג אין חיוב לאכול מצות, אם כי כמובן אסור לאכול חמץ, ולכן מי שקשה לו יאכל מאכלים אחרים כגון תפוחי אדמה, או מאכלי קטניות (לנוהגים לאוכלם), וכן ינהגו חולי מעיים וכל מי שהמצות קשות לו לעיכול. אף על פי שהאוכלים מצות בכל ימי החג רשאים לאכול גם מצות רגילות של ימינו שהינן שמורות משעת טחינה, יש שכתבו שהדבר המובחר ביותר הוא שגם בימי חול המועד יש עדיפות לאכול מצות שמורות משעת קצירה, ואין בדבר חשש יוהרא כלל³⁷³.

א פ י ק ו מ ן

▪ **חציית האפיקומן:** לאחר אכילת הכרפס (וליוצאי בבל לאחר אכילת הביצה) יש לחצות את המצה האמצעית לשניים (זה 'היחץ' המופיע בסימני הסדר). למרות שאנו נוהגים כל הלילה הזה כבני חורין (מסיבים, אוכלים ושותים בשמחה רבה וללא הגבלה) עלינו לזכור כי יצאנו מעבדות. המצה קרויה לחם עוני, ואנו נוהגים בכל הקשור אליה ולכל מאכלי הסדר: מרור וחרוסת, כמנהגי עניים. עני חושש שמא לא יהיה לו מה לאכול, ולכן הוא לוקח כבר בראשית האוכל מהמצה המוכנה אצלו, ומטמין אותה למען העתיד, כביטוי ישראלי אופייני: 'שיהיה'. הטמנה זו מבטאת את התלות המוחלטת שלנו באדון כל המעשים, שכן אליו עינינו נשואות: 'פֹתַח אֶת יָדְךָ וּמִשְׁבִּיעַ לְכֹל חַי רִצּוֹן', ואנו מבקשים ממנו שיזון ויפרנס אותנו.

▪ **אכילת האפיקומן:** צריך לאכול כזית מצה לאפיקומן (לפי הגדרות הכזית דלעיל) בסוף הסעודה והוא זכר לקורבן פסח שנאכל על השבע, היינו לאחר הארוחה המרכזית. אמנם יש מחמירים לאכול שתי כזיתות – האחת כנגד קורבן הפסח,

³⁷³ מחזיק ברכה, סימן תס' אות ג'. ברכי יוסף, סימן תנג' אות ז'-ח'. ארץ חיים. ביאור הלכה, ד"ה טוב לשומרן. כף החיים, ס"ק סג'. מי שנהג לאכול רק מצות שמורות כל ימי הפסח ועתה רוצה לאכול גם מצות רגילות ראוי שיעשה התרה על נדרו, והמקל בלא התרה יש לו על מה שיסמוך, אולם לכתחילה יש לקבל על עצמנו את כל החומרות רק בלא נדר: כף החיים, סימן תנג', ס"ק סד'-סה'.

והשניה כנגד המצה הנאכלת איתו ותבוא עליהם ברכה³⁷⁴, אולם ייזהרו שלא תהיה אכילתם אכילה גסה, ולכן לא ישבעו מאוד מהסעודה. יש לאכול את האפיקומן בהסבה, ולסיים את אכילתו עד חצות הלילה, שכן בחצות הלילה ה' עבר במצרים והיכה כל בכור בארץ מצרים ועשה שפטים בכל אלוהי מצרים. לאחר האפיקומן אין לאכול ולשתות כלום, מלבד שתיית הכוס השלישית והרביעית. מי שרוצה לשתות תה וקפה כדי שיהיה ערני יותר, ויוכל להמשיך ולספר ביציאת מצרים ולקרוא את ההגדה ראשי לעשות כן, ואפילו כשמניח סוכר, והנמנע גם מזה, כדי שיישן כשטעם המצה בפיו – תבוא עליו ברכה³⁷⁵.

▪ חצות הלילה (לפי שעון קיץ): לפי אופק ירושלים – 00:36.

• הערה חשובה לגבי זמן חצות: לכתחילה יש לסיים לאכול את האפיקומן עד חצות, ולכן יש להתחיל את ההלל, ליטול ידיים, לאכול מצה, מרור וכורך, סעודה ואפיקומן לפני זמן חצות. יש הסוברים שאם לא אכל מצה לפני חצות, יאכלנה אחרי חצות ללא ברכה, שלשיטתם חיוב אכילת מצה הוא בזמן חיוב קורבן פסח, וקורבן הפסח אינו נאכל אלא עד חצות. לכן אין להתעכב עם קריאת ההגדה והסעודה עד סמוך לחצות הלילה. לשיטה זו, מי שלא התחיל את הסדר בזמן, וזמן חצות מתקרב, יקדש, ישתה כוס אחת, ייטול ידיו, יברך המוציא ועל אכילת מצה, יאכל מרור, ויאמר את ההגדה, ולא יחתום בשם ובמלכות בברכת 'גאל ישראל', שכן גם חיוב קריאת ההגדה הוא בשעה ש'מצה ומרור מונחים לפניך', היינו בזמן הראוי לאכילת מצה ומרור.

אמנם יש החולקים, וסוברים שההקפדה על זמן חצות נאמרה רק לכתחילה, ואכן טוב וראוי לעמוד בזמן זה, כזכר לקורבן פסח, אולם אם התעכבו הרבה בקריאת ההגדה, ולמדו מדרשים שונים, ועסקו בסיפור יציאת מצרים, כך שהגיעו לסעודה

³⁷⁴ מג"א, סימן תע"ז ס"ק א'. בן איש חי, ש"ר, צו, אות לה'. יש לזכור שיש מצווה לאכול את האפיקומן דווקא לאחר הארוחה, ולכן צריך 'להשאיר מקום בבטן' לאכילה זו.

³⁷⁵ ברכי יוסף, א"ח, סימן תפ"א. מורה באצבע, אות ריא'. עוד יוסף חי, וישלח, אות ג'. שו"ע, סימן תפ"א ס"א. בן איש חי, ש"ר, פרשת צו, ס"ק לה'. כף החיים, ס"ק ד'.

ולאכילת המצה בשעה מאוחרת, יברכו את כל הברכות כרגיל, היינו ברכת 'גאל ישראל', 'המוציא', 'על אכילת מצה', ויאכלו את האפיקומן גם בשעה מאוחרת יותר, כל עוד לא עלה עמוד השחר.

להלכה, מי שיכול לנהל סדר ברוגע ובנחת, כולל לימוד משפחתי ועיסוק במדרשי חז"ל במהלך קריאת ההגדה, ולסיים את הסעודה ולאכול את האפיקומן עד חצות הלילה – יבורך מפי עליון, וכן דעת רוב הפוסקים. אמנם במקרה והרצון לעמוד בזמן חצות מגביל את יכולת העיסוק בסיפורי הגאולה והקשב של כל המסובים, ומכניסה לחץ רב ומתח לשולחן הסדר, ניתן להורות כדעה שניה, היינו להאריך ולאחר את זמן אכילת האפיקומן גם אחרי חצות, על מנת שיקיימו בשופי בנחת ובשמחה את מצוות התורה המיוחדת ללילה הזה, שבגינה ערכנו את הסדר – מצוות והגדת לבנך³⁷⁶.

ס ד ר ה ק ע ר ה

ישנם שלושה מנהגים בסיסיים לגבי סדר הקערה:

1. מנהג הספרדים והחסידיים (כדעת האר"י ז"ל):

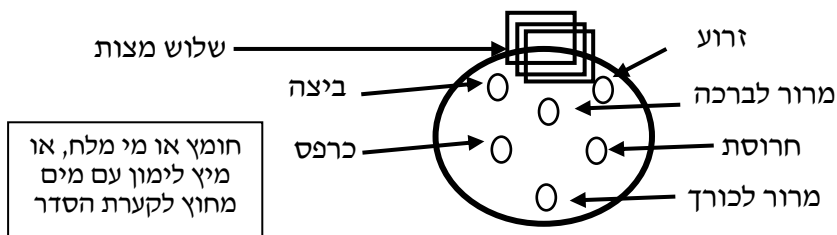
מניחים שלוש מצות, את הזרוע למטה מהם מצד ימין, ואת הביצה משמאל. המרור (לברכה) באמצע. חרוסת תחת הזרוע. כרפס תחת הביצה, ומרור לכורך באמצע תחת המרור העליון³⁷⁷. המרור העליון (המיועד לברכת 'על אכילת מרור') צריך להיות מעלי חסה והמרור התחתון המיועד לכורך, יהיה קלחי החסה הלבנים. יש להניח את כל המוצרים על קערה ולכסות במפה נאה. את החומץ או מי המלח יניח מחוץ לקערה.

³⁷⁶ מקור הדין נמצא במחלוקת תנאים (זבחים נז), בין ר' אלעזר בן עזריה הסובר שמדאורייתא אכילת מצה היא רק עד חצות, לבין ר' עקיבא הסבור שזמן אכילת המצה הוא כל הלילה, ורק חכמים עשו הרחקה עד חצות. המחייבים לסיים עד חצות ממש: תוס', זבחים נז; ד"ה ואיבעית אימא. פסקי תוספות, אות לג'. פסחים קכ; פסקי תוספות, אות שלד'. טור תעז'. מג"א א'. אשל אברהם. ביאור הגר"א, ה'. מעשה רב, קצא' (בסופו). כף החיים, ט', יב'. משנה ברורה, ו'. קיצור שולחן ערוך (טולדאנו), שטו', א-ב'. המתירים לאכול גם אחרי חצות: רמב"ם, חמץ ומצה, פ"ו ה"א. מגיד משנה. משנה למלך. פרי חדש. משבצות זהב, א'. שדי חמד, ח"ח, מערכת חמץ ומצה, סימן יד', אות יא' (עמוד 470, ב'). נתיבי עם (ר' עמרם אבורביע) אות ב', ועיין בלשונו הזהב 'זמעתה להלכה ולמעשה מי שנאנס ולא אכל מצה קודם חצות ליכול וליחיד אחר חצות בברכה שלימה...ששלושת עמודי ההוראה פסקו כר' עקיבא...ואיני יודע איך יורגשו אצלו שמקיים את המצווה באכילה בלא ברכה ומה טעם שיש למונעו מהברכה, שאין כאן ספק'. יצחק ירנן (הרב יצחק ברדא), ח"ז מא'. עיין גם לשון מרן בבית יוסף ובשו"ע, א', שנקט 'ויהא זהיר לאוכלו קודם חצות', היינו שאין זה לעיכובא, ולכן בוודאי שניתן לאכול עם ברכה גם אחרי חצות. לעניין קריאת ההלל וברכת 'גאל ישראל': משנה ברורה, ז'. כף החיים, יד'. שו"ת חזון עובדיה, כג'.
³⁷⁷ הצורה המתקבלת היא כשל שני סגולים זה מעל זה והמצות מעליהם, כמבואר בצירור הנלווה.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

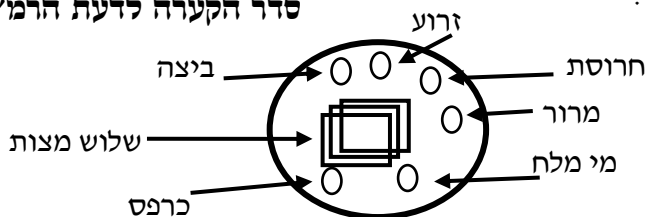
סדר הקערה לדעת רבינו האר"י הקדוש

2. מנהג הרמ"א (אשכנזים): כיוון שאין מעבירים על המצוות, צריך שכל מאכל

יונח לפני עורך הסדר לפי סדר הקדימות באכילה במהלך ליל הסדר. לכן: הכרפס יהיה קרוב יותר לבעל הבית, מעל כל שאר המצרכים, שכן אותו אנו נוטלים בתחילה, והחומץ או מי המלח יהיו קרובים אליו כדי שיוכל לטבול בהם את הכרפס. המצות תהיינה יותר קרובות מהמרור ומהחרוסת. המרור והחרוסת צריכים להיות יותר קרובים מהבשר ומהביצה. בראש הקערה יונחו הבשר והביצה, שמגיעים אליהם רק בסוף הסדר.

סדר הקערה לדעת הרמ"א

3. מנהג הגר"א: מניחים בקערה רק שתי מצות³⁷⁸, מרור, חרוסת, זרוע וביצה.

לאחר בציעת המצה והטמנת האפיקומן (יחץ) המצה הפרושה תשאר עליונה ותחתיה המצה השלמה. הזרוע תהיה קרובה יותר לבעל הבית בצד ימין, והביצה מצד שמאל ועל שניהם יניח מצה שלמה. יותר רחוק מבעל הבית יש להניח את המרור מימין ואת

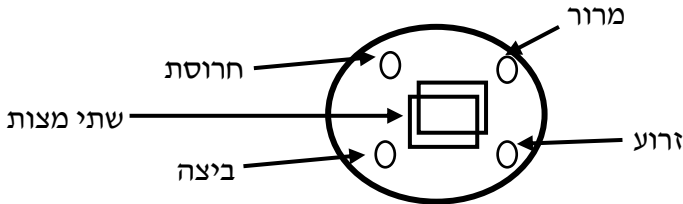
³⁷⁸ ולא שלוש מצות כשיטות הקודמות, שכן הוא נוקט כשיטת הר"ף והרמב"ם, ולא כתוס' והרא"ש: הגר"א, סימן תעג', יא'. שימו לב שמרן השו"ע חרג ממנהגו ופסק כתוס' וכרא"ש כנגד הר"ף והרמב"ם, והסביר בבית יוסף (סימן תעג', ד"ה 'ומביאין לפניו קערה שבה שלוש מצות') שכן העולם נוהג.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

החרוסת משמאל. שימו לב שלשיטה זו הכרפס לא נמצא בקערה, וזאת מפני שמביאים את הקערה רק אחרי אכילת הכרפס³⁷⁹.

סדר הקערה לדעת הגאון מוילנא

א ר ב ע כו סו ת

• **סוג היין והברכות: כל אחד** – גברים, נשים וילדים מעל גיל מצוות – חייב לשתות ארבע כוסות של יין או מיץ ענבים. הסכמת רוב הפוסקים היא שניתן לקדש על יין מבושל, ומאחר שגם יין מפוסטר דינו כמבושל, אין למעשה כל עדיפות הלכתית ליין על פני מיץ ענבים³⁸⁰, ונראה שלרוב הציבור מומלץ כיום לשתות מיץ ענבים ולא יין, כדי שיוכלו לשתות ארבע כוסות ללא אלכוהול, אולם אם האדם רגיל בשתיית יין ואוהב זאת יותר עדיף שישתה יין. לחולי סוכרת עדיף להמליץ על שתיית יין ללא סוכר, ועיין עוד לקמן.

למנהג הספרדים מברכים רק על כוס ראשונה וכוס שלישית, כלומר רק על כוס הקידוש והכוס שלאחר ברכת המזון³⁸¹, ואילו האשכנזים מברכים על כל הכוסות. למנהג כולם מברכים ברכה אחרונה רק על הכוס הרביעית. יש לשתות את היין

³⁷⁹ מעשה רב לגר"א, סימן קצא'.

³⁸⁰ אמנם לדעת רמב"ם לא ניתן לקדש על יין מבושל, ולכן הנוהגים כך צריכים להקפיד שהיין גם לא יעבור פיסטור. כיום רוב היינות מפוסטרים, וכמו שנתבאר דינם כיון מבושל. מאחר שקשה לרוב הציבור לשתות ארבע כוסות מיין, יש הנוהגים לשתות כוס יין אחת שלא עבר פיסטור, או שמעריבים בכל כוס מיץ ענבים ויין – אור לציון, ח"ג, פ"טו אות ד', אולם כאמור אין זו חובה, וניתן לצאת ידי חובת ארבע כוסות לכתחילה גם במיץ ענבים – הליכות שלמה, פ"ט, ס"יא.

³⁸¹ ואף על פי שבאופן רגיל מברכים על הכוס של ברכת המזון רק בעשרה, בליל הסדר מברכים עליה תמיד גם כשאין עשרה לזימון.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

בהסבה על צד שמאל, ומי שלא עשה זאת, חייב לחזור ולשתות שוב את הכוס הראשונה והשלישית.

• **טעם שתיית ארבע כוסות:** כל כוס היא כנגד לשון אחרת של גאולה שמבטיח הקב"ה למשה: 'והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי'³⁸². יש נוהגים להכין כוס נוספת, חמישית, כוסו של אליהו הנביא כנגד הלשון החמישית בגאולה: והבאתי, המדברת על הבאת העם לארצו, וזכות זו שמורה למבשר הגאולה שתפקידו לקרוא למלך המשיח, שעתיד לקבץ נדחי ישראל ולבנות את בית המקדש, והמנהג שלא לשתות אותה בלילה³⁸³. יש הנוהגים לקדש על כוס זו למחרת, בקידוש היום, אך קפידו לכסות את הכוס בלילה בכלי.

ח י ו ב נ ש י ם ב מ ע ו ת ה פ ס ח

נשים חייבות בכל מצוות הלילה ובכל מצוות היום, כיוון שגם הן היו באותו הנס – גם הן התענו תחת ידו הקשה של פרעה, ונגאלו משם. הגמרא אומרת שלא זו בלבד שהן גם היו שם, אלא שבזכותן נגאלו ישראל ממצרים, שכן הן לא איבדו את האמונה הגדולה בגאולה וביציאת מצרים. הן אלו שהיו מעודדות את בעליהן להוליד עוד ילדים למרות גזירותיו של פרעה. עליהן דרשו חז"ל את הפסוק: 'חַכְמוֹת נָשִׁים בְּנִתָּה בֵּיתָה', שְׁאֵלוּ נְשֵׁי דוֹר מִצְרַיִם שְׁבֵנו אֶת כָּל עַם יִשְׂרָאֵל בְּזִכּוֹת עֵיקְשׁוֹתַי וּדְבִקוֹתַי בְּאִמּוֹנַתְךָ הַגְּדוּלָּה. יֵשׁ הַסּוֹבְרִים שְׂכִיּוֹם נְשִׁים חַיִּיבוֹת בַּהֲסָבָה וַיֵּשׁ הַסּוֹבְרִים שְׂאִינָן חַיִּיבוֹת, וְכֵן רָאוּי לְנַהוֹג כְּשֵׁשׁ אֲוֹרְחִים נוֹסְפִים שְׂאִינָם מִבְּנֵי הַמְּשַׁפְּחָה הַמְּצוּמָצֵמֶת'³⁸⁴.

³⁸² ארבע הכוסות הן כנגד ארבע אימהות – הכוס הראשונה שנאמרת בזמן הקידוש 'אשר בחר בנו מכל העמים', היא כנגד שרה אימנו שגיירה את הנשים. השנייה המספרת על יעקב ולבן היא כנגד רבקה שזכתה לצאת להתעלות מבית עובדי ע"ז. הכוס השלישית שמברכים עליה ברכת המזון היא כנגד רחל אימנו, שבנה יוסף כלכל את אביו וכל אחיו במצריים. הכוס הרביעית שעליה אומרים את ההלל היא כנגד לאה אימנו שהודתה לקב"ה בכל נפשה ומאודה.

³⁸³ חזון עובדיה, חלק השר"ת, עמוד תתע"א. אמנם עיין בהגדה של פסח למהר"ל, שכתב שאת הכוס החמישית שותה ראש הבית לבדו בהסבה ללא ברכה, והסביר שלמרות שאסור לשתות או לאכול סתם כך לאחר הכוס הרביעית, על מנת שטעם המצה יישאר בפינו, כל שתיה שבאה כמצווה לא נחשבת בהפסק הטעם המצה והיא מותרת, ולכן מאחר שיש גם מצווה בכוס החמישית ישתו אותה, ולדעתו לאחר 'ההלל הגדול' יאמרו 'מזמור לדוד', ואז בעל הבית ישתה את הכוס החמישית.

³⁸⁴ למרות שהן חשובות כבעליהם. אולם צריכות לשתות את הכוסות בישיבה ולא בעמידה. שו"ע, סימן תע"ב ס"ד. ערוך השולחן, ס"ק ו'. כף החיים, ס"ק כח'. הליכות שלמה, מועדים (ניסן-אב), פ"ט, סעיף יט'. אמנם הרב

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

אמנם אם מנהגה להסב או שרוצה להסב, רשאית לעשות זאת בתנאי שתשמור ותשים לב לכל דיני הצניעות³⁸⁵, ובכל מקרה אינן צריכות לחזור לשתות מהכוס.

ח ו ל י ם

• חיוב אנשים חולים במצוות האכילה והשתיה: כמו שראינו,

האכילה והשתיה מהותיות לקיום מצוות החג, וזאת משום שלדָּבָר על דבר מסויים שונה מלהרגיש אותו בצורה מוחשית, והתורה רצתה שאנו נרגיש את עניין השיעבוד והחירות לא רק בפן הרוחני, אלא בפועל ממש, ולכן חובה על כל אדם לאכול ולשתות כפי הנדרש, ולא יימנע מלאכול מצות או לשתות יין בשיעורים הראויים רק בגלל שרוצה לאכול יותר בשאר הסעודה וכד'. אמנם אדם שיש לו בעיות בריאותית שבשלן אסור לו לאכול מצות, יעשה שאלת חכם היטב לפני החג כדי שידע מה עליו לעשות, ולא יחליט את הדבר על דעת עצמו, כיוון שלעיתים יקל במקום שצריך להחמיר ולעיתים יחמיר במקום שניתן להקל, והדבר יכול להזיקו.

▪ חולי צליאק (אי סבילות לגלוטן): מאחר שהמצוות הרגילות והשמורות

מכילות גלוטן, אנשים אלו לא יכולים לאוכלן. אמנם יכולים לאכול מצות מקמח שיבולת שועל, וברוך ה' בשנים האחרונות מצויות מצות מסוג זה לחולי צליאק³⁸⁶, בין מצות עבודת יד ובין מצות מכונה. כל המצות הנעשות מקמח שיבולת שועל הינן מצות שמורות. מי שמקפיד דווקא על מצות עבודת יד ולא הצליח להשיג מצות עבודת יד מקמח שיבולת שועל לא יימנע מאכילת המצות, אלא יאכל מצות מכונה מקמח

עובדיה יוסף זצ"ל (חזון עובדיה, קדש, ס"ד) סובר ששנים ספרדיות צריכות להסב, וברור שגם לדעתו תקפדנה על דיני צניעות.

³⁸⁵ והנהגות כך תסבנה לפחות באכילת כזית המצה הראשון, שהוא מצווה מהתורה.
³⁸⁶ לפי דברי הייצרנים, הגלוטן במצות אלו הוא פחות מ-20PPM, כך שניתן לאכול מצות אלו. כזכור, שיבולת שועל היא אחד מחמשת מיני דגן שמהם ניתן להכין מצה לפסח (עיינו: פסחים, לה.), ואע"פ שבדרך כלל אנו משתדלים להכין מצה דווקא מחיטה (ש"ע, או"ח, תנ"ג ס"א. משנה ברורה, ס"ק ב'. כף החיים ס"ק ג'-ה'), כאן לכתחילה יאכל מצות אלו הואיל ורק אלו טובות לו. לכן אדם שמקפיד על קמחים שונים בשל תזונה מסויימת, וכגון מי שמקפיד לאכול דווקא קמח כוסמין, רשאי לכתחילה לאכול מצות מקמח כוסמין בליל הסדר, שהרי לגביו קמח זה ערב וטוב יותר. ראוי להעיר כי יש פוסקים הטוענים שקמח שיבולת שועל אינו מן הדגן המופיע בתורה ולכן מי שלא יכול לאכול מצות מקמח חיטה לא יאכל מצות אלו, אולם למעשה אין להחמיר בדבר, שכל תעשיית החיטה של מינו מיוצרת בהנדסה גנטית, ושם מין דגן זה נשתמר במהלך הזמן, ושומה עלינו לאפשר לאותם החולים הנזקקים למצות אלו יכולת לקיים מצוות הסדר, וכן הכריעו רבנים גדולים, ועיין עוד בנשמת אברהם, חלק או"ח, סימן תס"א, ס"ק א'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

זה, וגם אינו רשאי להחמיר על עצמו ולסכן את בריאותו בכך שיאכל מצות שמורה עבודת יד מקמח רגיל. אמנם, אם תגובתו למצות קשה מאוד³⁸⁷ פטור לגמרי מאכילת מצות, ועיין עוד בסעיף הבא.

▪ **חולים וזקנים שלא יכולים לאכול יותר מכזית מצה אחד:** לחולים וזקנים

מקילים לחשב לכתחילה כזית מצה בשיעור של כ-20 גרם במקום 27 גרם, ולאשכנזים ולשיטת הרב משאש זצ"ל יחשבו זאת בנפח. לכתחילה יאכלו ארבע כזיתות בסדר הראוי לפי שיעור זה, ולא יחמירו על עצמם לאכול שני כזיתות באפיקומן. אמנם מי שמאוד סובל מהמצות או שמאוד קשה לו לאכול מהן גם אם הן מפוררות או שרויות במים³⁸⁸, יערוך את סעודתו ללא מצות³⁸⁹, בסוף הסעודה ייטול ידיים ללא ברכה³⁹⁰, יברך המוציא ועל אכילת מצה, ויאכל כזית אחד בלבד לשם מצת מצווה ואפיקומן, ולאחר המצה לא יאכל דבר, ככל אדם לאחר האפיקומן³⁹¹. בדרך זו ינהגו כל חולי הצליאק הקשים, וכן אדם שאין לו מספיק מצות שמורות או מצות רגילות של ימינו.

▪ **חולי סכרת:** מאחר שכל היינות ומיצי הענבים מכילים סוכרים רבים, אנשים

אלו לא יכולים לשתות יין רגיל בשיעור הנדרש. לכן עליהם לשתות ארבע כוסות

³⁸⁷ וכגון שיש לו הלם לאחר גלוטן, או שסובל משלשולים קשים מאוד והתייבשות ונזקק לטיפול רפואי, התורה פטרתו מאכילת מצות, ולכן אסור לו להחמיר על עצמו כלל.

³⁸⁸ אם דרך אחת יכולה להועיל לו עדיף שיפורר את המצות ולא ישרה אותן במשקה, אולם אם לא יכול ישרה אותם במשקים, ואפילו למחמירים בשרויה. אולם לא ישרה את המצה במים חמים או באוכל חם, וכן לא ישרה אותה ל-24 שעות, שבכל אלו דין המצה כמצה מבושלת ולא יוצא בה ידי חובה. ש"ע, סימן תפ"א ס"ד, ולחוננים עליה.

³⁸⁹ לדעת הרב שלום משאש זצ"ל יברך ברכה אחרונה על הסעודה שסעד, אולם לדעת הרב מרדכי אליהו זצוק"ל לא יברך ברכה אחרונה על הסעודה, וכן עיקר, הואיל ואכילתו הראשונה היא חלק מהסעודה, ואינה תוספת, שהרי האפיקומן צריך להיאכל על השבע, כך שכל הסעודה היא דבר אחד. אמנם בקידוש רגיל, אם אכל מעל כזית בין הקידוש לנטילת ידיים, יברך ברכה אחרונה, ואפילו אכל ירקות ופירות שדרך ללפתם עם הפת, הואיל ואין זו סעודה אחת, וכן הדין במי שאכל את סימני ראש השנה בין הקידוש לנטילת ידיים.

³⁹⁰ ש"ע סימן תפ"ב. משנה ברורה, ס"ק ו'. שער הציון, ס"ק ה'. לא מברכים על נטילת ידיים משום שאוכל פחות מכביצה, אולם חייב ליטול ידיו (כל שאוכל כזית ומעלה), ולכן למעשה נוטל ידיו שלוש פעמים בלילה הסדר: נטילת ידיים לכרפס, נטילת ידיים למרור (מי שאוכל כסדר הרגיל לא נוטל כאן ידיים הואיל וכבר נטל למצה) ונטילת ידיים לאכילת המצה לאחר האוכל. אמנם אם שמר ידיו בטהרה ובנקיות בין המרור למצה לא חייב ליטול שוב.

³⁹¹ חייב לאכול כזית מצה באפיקומן, ואם יאכל את המצה בתחילה וירצה לצאת בה גם ידי חובת האפיקומן, יהיה אסור לו לאכול עוד אחריה כדי שישאר טעם המצה בפיו, ולכן יקדים את הסעודה למצה, ועוד שהאפיקומן נאכל על השובע. אמנם אם יכול לאכול יותר כזיתות ינהג כך: אם יכול לאכול שתי מצות, יאכל את הראשונה בהתחלה, יברך עליה המוציא לחם, ועל אכילת מצה, ואת השנייה ישמור לאפיקומן. אם יכול לאכול שלוש מצות, יוסיף עוד מצה בכורך. אם יכול לאכול ארבע מצות יאכל שתיים בהתחלה אחרי ברכת המוציא כמו אדם רגיל.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

בשיעור מינימאלי, ולכן ישתו כך: ימלאו כוסות קטנות המכילות בדיוק רביעית (רק 86 סמ"ק)³⁹², וישתו רק רוב רביעית, היינו 45 סמ"ק. אמנם גם אם לא השיגו כוסות קטנות ישתו רק שיעור של רוב רביעית³⁹³. כמו כן, חולים אלו יאכלו פחות קלוריות מהרגיל בתוך הסעודה, הואיל וצריכים הם לאכול ארבע כזיתות של מצה³⁹⁴. אמנם חולה שרגיל להזריק לעצמו זריקות רבות של אינסולין או שמקבל אינסולין דרך משאבה, ינהג כרגיל, ואם יצטרך יותר אינסולין יזריק לעצמו לפי הצורך. יש ממליצים לחולים אלו לצרוך יין יבש או חצי יבש ולמהול אותו במעט מים, ובכך להפחית מכמות הסוכר, וכיון יש יין שאין בו הרבה סוכר שיש בו 4% אלכוהול בלבד.

מותר לכולם (לאנשים בריאים ולחולים) **למדוד את שיעורי המצות והיין בחג עצמו**, שהרי מדידת מצווה מותרת³⁹⁵, ובלבד שהמדידה נעשית במכשיר ידני ולא במכשיר חשמלי או מכשיר הפועל על סוללות וכד', והדבר מותר אפילו אם לא מודד בשביל עצמו אלא בשביל חברו, אולם טוב יותר לעשות כן לפני החג כדי למנוע מהומה, וכל שכן שטוב שאנשים חולים ידעו עוד לפני החג בדיוק מה הם צריכים.

18. מגיד

החלק המרכזי והעיקרי של ההגדה הוא המגיד. כל השנה קיימת מצוות זכירת יציאת מצרים והיא אחת מעשר זכירות שאדם חייב לזכור בכל יום, אבל בפסח יש עניין מיוחד לספר ביציאת מצרים, שנאמר: **יְהַגְדֵתְּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר** – היום ההוא זה ליל הסדר. ההגדה מספרת על ר' עקיבא והזקנים שהיו מסובים כל אותו הלילה ומספרים ביציאת מצרים. סיפור זה בא להורות לנו את דברי חז"ל: **כל המרבה לספר**

³⁹² כוסות קטנות מזכוכית שיש שנוהגים לשתות בהן קפה שחור מכילות 90 סמ"ק, אולם כוסיות לשתיה חריפה (שוטים) מכילות הרבה פחות ואין להשתמש בהן.

³⁹³ למרות שלכתחילה יש להחמיר ולשתות רוב כוס, ולכן בכוס גדולה ישתה יותר מרוב רביעית, במקום חולי וצער אין להחמיר כלל.

³⁹⁴ מאחר שלחולים אלו אין רגישות למצות, לכתחילה אין להקל באכילת ארבע כזיתות אלא אם כן הם מאוד סובלים, ואז ינהגו כמבואר לעיל. יש לדעת שב-100 סמ"ק מיץ ענבים יש פחות מ-70 קלוריות, ולכן השותה רק רוב רביעית, היינו 45 סמ"ק, מקבל רק 32 קלוריות, כך שבסך הכול ישתה רק 180 סמ"ק, שיש בהם 142 קלוריות. (מתוך לב אברהם, על הלכות חולים ורפואה). יש להעיר שאם לא שתה אף פעם רביעית בבת אחת, יסמוך בברכה אחרונה על המסובים האחרים. עיין שו"ע ריג' ס"א ולחוננים עליו.

³⁹⁵ עיין: שו"ע סימן ש"ו ס"ז. שו"ע הרב ס"ק יט'. פרי מגדים, אשל אברהם, ס"ק טז'. כף החיים ס"ק סב'. שו"ע סימן שכ"ג ס"א. משנה ברורה, ס"ק ה'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

ביציאת מצרים הרי זה משובח, ויש להאריך בסיפור יציאת מצרים ואפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה מצווה עלינו לספר ביציאת מצרים³⁹⁶. עיקר המצווה היא לספר לבני ביתו ובמיוחד לספר לקטנים. כיוון שכתוב: 'וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר, מַצּוּת הַהִיגַד (סיפור) לבנים היא על ידי שאילת שאלות ומתן תשובות. לכן ההגדה בנויה בצורה של שאלות, ומי שישאר עד הסוף, ויבין היטב את מבנה ההגדה, יוכל גם למצוא את התשובות לכל השאלות. מאחר שחיוב התורה לספר ביציאת מצרים מגיע דרך שאלות, בנו חז"ל את כל ההגדה בדרך של שאלות ותשובות, והדבר גם מושך את הלב ומגרה את יצר הסקרנות של הילדים. כיוון שזו היא עיקר המצווה, חובה על עורך הסדר לומר דברים פשוטים ומובנים ושווים לכל נפש. ניתן גם לומר רעיונות על מהות החג ומשמעותו בזמן ההוא ובימינו אנו, אך דבר זה חייב להיות התוספת בלבד ולא עיקרי הדברים.

כיוון שקשה להאריך בהסברים במהלך קריאת ההגדה, שכן אנשים רעבים ועייפים, רצוי על עורך הסדר להסביר את מבנה ההגדה באופן פשוט, להסביר את עיקרי הלימודים המוזכרים בהגדה, ובזמן האוכל או אף אחריו, לפני ברכת המזון, להאריך ולהסביר עוד דברים על מהותו של חג הפסח. חשוב לזכור, כי עיקר הסדר, הוא דווקא סיפור הדברים וריבוי שבחו של הקב"ה על הניסים הגדולים והעצומים שעשה לנו, ועל כל עורך סדר לנהל את הסדר בחכמה, ובכך למשוך את לב השומעים ולעורר בליבם אהבה למקום והכרה בגודל הנס שעשה ה' לנו בחמלתו עלינו.

לאחר הסעודה, יש להמשיך בקריאת ההגדה – זה ההלל הגדול, שהוא שבת מיוחד דווקא לפסח, שבת גדול שדברים רבים תלויים בו. יש לאומרו בנעימה, בשיר ובשמחה. לא מברכים על אמירת ההלל הזה, אולם כאמור לעיל רצוי לכוון לפטור אותו בברכת ההלל שבתפילה. לאחר ההלל הגדול נוהגים לקרוא את מגילת שיר השירים העוסקת בקשר האמיץ ובל יינתק שבין הקב"ה לבין עם ישראל שנוצר ונחשף בחג הגאולה שגאלנו הקב"ה מבית עבדותנו והוציאנו מאפילה לאורה. מצווה

³⁹⁶ כך אומרים התנאים בהגדה, וכוונתם בענוותנותם הרבה היא שאפילו הם לא כאלה, ולכן סביר להניח שגם אנו לא בדיוק עונים לקריטריונים אלו.

גדולה להישאר ער ולספר בשבחי ונפלאות יציאת מצרים עד שיירדם ותבוא לו השינה, אולם מי שחלוש ולא יוכל להתפלל ביום כראוי יכול ללכת לישון³⁹⁷, וראוי לו להרהר במיטה בדברי תורה על יציאת מצרים ובנפלאות גאולת מצרים.

ד ר ך ק ר י א ת ה ה ג ד ה

• **ההגדה והילדים:** יש לקרוא את ההגדה בקול רם מתחילתה עד סופה, וראוי להוסיף גם סיפורים שונים ומדרשי אגדה על סיפור יציאת מצרים, וכל המאריך בזה הרי הוא משובח³⁹⁸. חשוב לזכור כי עיקר מצוות הלילה הוא סיפור יציאת מצרים דווקא לילדים, ולכן יתחשבו בהם וינהלו את הסדר בהתאם. כמו כן, אם הילדים בגיל חינוך והם יכולים לשתות ארבע כוסות ולאכול מצה ומרור, אבל הם עייפים ולא יכולים להישאר לכל ההגדה, יסבירו להם בשפתם, ויערכו למענם 'סדר מקוצר', כולל הצגות וכד', וייתנו להם לאכול ולשתות והאנשים הגדולים ימשיכו לבדם. לעומת זאת, אם הילדים יכולים להישאר ערים עד אכילת המצה והמרור, עדיף שלא להאריך בקריאת ההגדה כדי שיוכלו לקיים מצוות אלו יחד עם הגדולים³⁹⁹. חשוב להדגיש כי ההגדה אינה תפילה, ויש להבינה כראוי, ומותר ומצווה להפסיק בקריאתה כדי להסביר למסובים בכלל, ולילדיו בפרט את עוצם נס יציאת מצרים.

• **קריאת ההגדה בחבורה:** למרות שבהרבה בתים נהגו שכל אחד קורא קטע אחד בקול רם בתורו, ראוי שכל אחד יקרא את כל ההגדה בעצמו, ולכן ראוי ששאר בני הבית יקראו בלחש עם הקורא. אמנם אם שמע את קריאת ההגדה מאדם אחר יצא ידי חובה, שכן להלכה שומע נידון כעונה, וכאילו אמר את הדבר בעצמו. גם

³⁹⁷ עיין: תוספתא, פסחים, פ"י ה"ח. רמב"ם, הלכות חמץ ומצה, פ"ז ה"א. ש"ע, סימן תפ"א ס"ב. מנחת חינוך, מצווה כא'. חסדי דוד (על התוספתא שם). אור לציון, ח"ג, סימן טו', אות י' בהערה.

³⁹⁸ ואין לחשוש להפסק רב בין הקידוש לסעודה, מאחר שבכל מקרה אנו לא סומכים אותם זה לזה.

³⁹⁹ פסחים קט., תוס' יו"ט, פסחים, פ"ט משנה ו'. שער הציון, סימן תע"ב, ס"ק ב'. חזון עובדיה, ח"ב, עמוד קנא'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

נשים רשאיות וחייבות לקרוא את ההגדה, שהרי גם הן היו ביציאת מצרים⁴⁰⁰. לכן, מאחר שגם הגברים וגם הנשים חייבים בקריאת ההגדה, במקרה ואחד מבני הזוג לא יודע לקרוא בן הזוג השני יכול לקרוא והוא יקשיב וישמע. אדם שנמצא לבדו ולא יכול לקרוא, ישתדל לומר מה שהוא זוכר מההגדה, ובפרט את הקטע ירבן גמליאל היה אומר...!', ואם גם את זה אינו יודע ישאל את עצמו כל מיני שאלות הקשורות לפסח וישיב בעצמו, ויעשה כן ככל יכולתו, וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים.

● **דגשים בהגדה:** אם הקוראים אינם מבינים את הכתוב בהגדה, יש להסביר להם בכל שפה שהיא, ובמיוחד את הפיסקה: 'רְבֵן גַּמְלִיאֵל הָיָה אוֹמֵר כָּל-שָׁלָא אָמַר שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבְתוֹ וְאֵלּוּ הֵן: פֶּסַח מִצֵּה וּמְרוֹר, וְכֵן אֵת הַהִסְבְּרִים לְכָל אֶחָד מֵהַחַיּוּבִים: 'פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזֶמַן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם עַל שׁוּם מָה?...מִצֵּה זֶה שֶׁאֵנּוּ אוֹכְלִים עַל שׁוּם מָה?...מְרוֹר זֶה שֶׁאֵנּוּ אוֹכְלִים עַל שׁוּם מָה?...'. אם לא הבין פסקה זו לפחות בהסבר פשוט, אינו יוצא ידי חובה כראוי⁴⁰¹. לכן יש להקפיד במיוחד על פסקאות אלו, לקוראן ולהסבירן היטב, טוב שכל אחד מהמסובים יאמר פסקאות אלו בעצמו.

● **קריאת ההגדה בקיצור:** כשאין אפשרות לקרוא את כל ההגדה ראוי לקרוא את הקטעים הבאים ולהסבירם לכל המסובים בכל שפה שהם מבינים, וכן

⁴⁰⁰ מי שמת לו מת שחייב להתאבל עליו ויקברו אותו רק לאחר היום טוב, לא יברך בעצמו את הברכות, וכן לא יקרא בעצמו את ההגדה, אלא ישמע מפי אחרים, ואם רצה לעשות כן בעצמו רשאי. חזון עובדיה, פסח, עמוד קיט'.

⁴⁰¹ עיין: פסחים קטז, רשב"ם שם. רמב"ם, הלכות חמץ ומצה, פ"ח ה"ד, וכן פ"ז ה"ה. קריית ספר, פר' ז', מצווה מ'. בקטע זה יש לדקדק במיוחד הואיל ונאמר בו: 'כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואלו הן פסח מצה ומרור'. אמנם הכוונה העיקרית היא לומר שזה הוא עיקר החג, ולכן גם אם לא הבין את הקטע הזה מעיקר הדין יוצא ידי חובה, אבל מאחר שההגדה מדגישה גם את האמירה ולא רק את האכילה בפועל, יש להקפיד מאוד גם על האמירה, ואם לא אמר דברים אלו ולא הבינם לא יצא ידי חובה כראוי, ולכן יש לומר אותה בכל שפה שהמסובים יבינו ולהסביר לכולם את מהות הדברים. כמו כן יש להסביר לכולם שדברים אלו מסמלים את השעבוד ואת היציאה לחירות – פסח הוא הקורבן שהקריבו ישראל, שמלמד על הרצון להיגאל, ועל המעשה החשוב הראשון שעשו, וכך בכל גאולה אנו צריכים להתעורר בעצמנו וליצור בנו רצון לפעול ולהראות נכונות לשמוע את דברי הקב"ה. מצה – היא לחם העוני, שמסמלת את היציאה החפוזה ממצרים ואת השחרור המיידי. מנגד המצה גם מבטאת את החירות מהחמץ, ולכן היא נקראת לחם האמונה. מרור – זה השעבוד הקשה והמר שאבותינו היו משועבדים. יש שים לב שהמרור אינו כל כך מר, ורק כשאוכלים הרבה ממנו אזי מתגלית מרירותו, והדבר מסמל את השעבוד, שבתחילה היה טוב לעם ישראל, והם היו שריו של פרעה, ורק לאחר מכן החל השעבוד הפיסי.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

להסביר בכל דרך שהיא כגון הצגות, תמונות וכד'. הקטעים הם: מתחילת 'עבדים היינו לפרעה במצרים' עד 'וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח'. לאחר מכן ידלג לקטע 'מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו' עד לסוף הקטע של 'ארמי אובד אבי'. לאחר מכן ידלג לקטע 'רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר... עם ההסברים לכל דבר: 'פסח שהיו אבותינו...', 'מצה זו שאנו אוכלים...', 'מרור זה שאנו אוכלים...'. ידלג לפסקה 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו...', 'זאותנו הוציא משם...', 'לפיכך אנו חייבים להודות להלל...ברוך אתה ה' גאל ישראל'. כל שאר ההגדה היא מנהג שנהגו ישראל מדורות ראשונים, וראוי לקרוא את כולה בנחת ולהסביר את ההגדה, שהרי עיקר מצוות החג והלילה הזה הן סיפור יציאת מצרים ועיקר טעמי המצוות הקשורות אליה⁴⁰². כאמור לעיל, חייב לומר ולהבין את דברי רבן גמליאל וכן את כל הקטעים העוסקים בפסח, במצה ובמרור, ואם לא אמרם או שלא הבינם לא יצא ידי חובה כראוי, ולכן כל עורך סדר ישתדל לבארם היטב.

- **אופן קריאת ההגדה לגר:** גר צדק הינו יהודי שלם, ומתפלל כרגיל מבלי לשנות את נוסח התפילה, וכגון שאומר 'א-לוהינו וא-לוהי אבותינו'. כמו כן הוא קורא את ההגדה כרגיל, ואומר 'עבדים היינו' ומברך 'אשר גאלנו וגאל את אבותינו'⁴⁰³.

סימני הסדר ומשמעותם

קדש מוזגים כוס ראשונה ומברכים. ורחץ נוטלים ידיים לטיבול ראשון ללא ברכה. **כרפס** מטבילים ירק במי מלח או חומץ, מברכים פרי האדמה ואוכלים פחות מכזית. **יחץ** חוצים את המצה האמצעית לשניים, ומחביאים את החלק הגדול לאפיקומן. **מגידי** קוראים את ההגדה מן 'הא לחמא עניא' עד 'גאל ישראל'. **רחצה** נוטלים ידיים לסעודה. **מוציא** מגביה את שתי המצות השלימות כשהפרוסה ביניהן, ומברך 'המוציא

⁴⁰² שו"ע הרב, סימן תע"ג ס"ק מג'. כף החיים ס"ק קנג'.

⁴⁰³ שערי תשובה, תעג' ד'.

לחם מן הארץ'. **מיצה** מחזיק בפרוסה שבין שתי המצות השלימות, מברך על 'אכילת מצה' ואוכל בהסבה כזית מהמצה השלמה העליונה, וכזית מהמצה המחולקת. **מרור** מטביל כזית מרור בחרוסת מברך על אכילת מרור ואוכל ללא הסבה. **בורך**: כורך ביחד מצה עם מרור ואוכל את שניהם בהסבה. **שולחן עורך** אוכלים סעודת מצווה לכבוד החג. **צפון** אוכלים כזית מהאפיקומן בהסבה. **ברך** מוזגים כוס שלישית ומברכים עליה ברכת המזון. **הלל** מוזגים כוס רביעית וגומרים עליה את ההלל (ללא ברכה). **נרצה** העושה כן, עשה סדר כהלכתו, והקב"ה רצה בכל מעשיו (שמח בכל מעשינו).

19. דגשים לחג הפסח

הגמרא דרשה מהפסוק 'דבר בעיתו מה טוב' שכל הלומד הלכה או פרק הקשור לזמנו מביא ברכה לעולם, ולכן ראוי שכל אחד יעסוק ביום הפסח לפי רמתו בהלכות שעוסקות בפסח, במשניות של מסכת פסחים וכד'. ראוי ללמוד במדרשים העוסקים בסיפור יציאת מצרים, ולנסות לחוות זאת: להראות את עצמנו ולראות אותנו כאילו אנו באמת יוצאים ממצרים.

- **שימוש אמצעים טכנולוגיים ביום טוב:** דין ימים טובים הוא כדין שבת לעניין שימוש בחשמל, שאין להפעיל בהם אור ומכשירים חשמליים שונים. לכן אסור להשתמש בשבת ובחג בטלפון או פלאפון, למעט קריאה לכוחות הצלה ובריאות במקרי פיקוח נפש. כמו כן, אין להשתמש באמצעים טכנולוגיים גם אם הודלקו מלפני השבת והחג, כגון שימוש באפליקציית זום, או שיחת ווטסאפ וכל כיוצ"ב.

- **תפילת הטל:** ביום שלישי בבוקר, אחרי קריאת התורה ולפני תפילת מוסף אומרים את סדר 'תיקון הטל', שבסופו החזן מכריז: 'מוריד הטל'. אומרים 'מוריד הטל' עד לתפילת שחרית של שמחת תורה (כולל), שלאחר קריאת התורה בשמיני עצרת אומרים את תיקון הגשם, ואומרים 'משיב הרוח ומוריד הגשם'. אמנם ממשיכים לומר בברכת השנים כבימי הקיץ, עד לליל ז' בחשוון, שמתחילים לומר 'זתן

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

טל ומטר לברכה' (מנהג האשכנזים) או 'ברך עלינו' (מנהג הספרדים). אם טעה ואמר 'משיב הרוח ומוריד הגשם' צריך לחזור, הואיל וגשם בקיץ אינו סימן ברכה, לכן כל עוד לא חתם את ברכת 'אתה גיבור' יחזור לראש הברכה ויאמר 'מוריד הטל'. אם אמר כבר ה', יסיים למדני חוקיך, ויחזור לראש הברכה, וכן יעשה גם אם סיים את ברכת מחיה המתים. אמנם אם התחיל את הברכה הבאה, ואמר: 'אתה קדוש', ואפילו רק אמר 'אתה' יחזור לראש התפילה. החל ממוצאי החג הראשון של פסח, בברכת השנים אומרים למנהג האשכנזים: 'זתן ברכה', ולמנהג הספרדים אומרים: 'ברכנו'.

- **דיני בישול ביום טוב:** חג פסח, וכן חג שביעי של פסח הם יום טוב, וכל הלכות יום טוב נוהגות בהם במלואן, כלומר: הם אסורים בכל מלאכה, כמו בשבת מלבד מלאכת אוכל נפש שהותרה, **כלומר שמותר לבשל לעצמנו אוכל כדי צורכנו בלבד!** אין לבשל יותר מהכמות שזקוקים לה למהלך החג, וכל שכן שאין לבשל בחג כדי להשאיר לימי החול. לכן אין להכין ביום טוב מאכלים לימי חול המועד או למימונה, ואפילו אם מכין מאכלים הכשרים לפסח. ראוי להזכיר שכמובן שלא מועיל להניח עירובי תבשילין על מנת לבשל מיום טוב ליום חול, שדין זה קיים רק כאשר החג סמוך לשבת. אמנם השנה בחוצה לארץ יש להניח עירובי תבשילין, שכן הם צריכים לנהוג יום טוב שני של גלויות, וכן יעשו בני חו"ל המתארחים בארץ, ורוצים לחזור לארצם לאחר חג הפסח, ואז יוכלו לבשל לשבת ביום שישי, אגב עירוב התבשילין שהניחו בערב פסח. בהערה הובאו עיקרי הדינים הנוגעים לזה⁴⁰⁴.

⁴⁰⁴ יש להכין תבשיל בשיעור של 27 גרם ומעלה, ולאחוז איתו פת, היינו מצה בשיעור של כביצה, כלומר 54 גרם ומעלה (ניתן לצרף כמה מצות לשם כך), ויברך בערב החג: 'ברוך אתה... אשר קדשנו במצותיו וציוונו על מצות עירוב', ויאמר: 'בדין עירובא יהא שרי לנא לאפווי ולבשולי ולאטמוני ולתיקוני (ולשחוטין) ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מיום טוב לשבת', וזה תרגום הנוסח לעברית: 'בערוב זה יהא מותר לנו לאפות ולבשל ולהטמין ולתקן (ולשחוט) להדליק הנר ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת'. ניתן להניח את העירוב החל מיום שלישי בלילה, אולם טוב יותר להניחו ביום רביעי, וכך לא ייעלם עירובו. חייבים להקפיד שהעירוב יהיה קיים לפחות במשך כל הזמן שמבשל לשבת, ויאכל אותו בשבת. בן חו"ל המתארח אצל משפחה ישראלית, ולא מבשל בעצמו, רשאי לאכול מהתבשילים שהם מכינים גם אם לא יניח עירוב תבשילין, אולם לא רשאי לבשל בעצמו מאכלים לשבת. יש להשתדל להקדים את הכנת תבשילי השבת.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

• **העברת אש:** העברת אש מאש דלוקה מותרת, אך לא הבערתה, ולכן יש לקחת אש באמצעות קיסם עץ (או סתם נר) מנר שהדלקנו לפני הדלקת הנרות, ואיתנו להדליק את הגז ולבשל או לטגן את מה שאנו זקוקים לו.

• **כיבוי האש:** גם מלאכת כיבוי אסורה, ולכן אין לכבות את הקיסם או הנר לאחר שהדליקו בו את הגז (לכן עדיף לקחת קיסם ולא נר שיכול להמשיך לבעור לזמן רב), וכן אסור לכבות את הגז לאחר השימוש. אמנם אם רוצה לשתות שתייה חמה, יכול למלא קנקן עד קצהו להרתיחו על הגז הדלוק, והמים יגלשו ויכבו את האש. לאחר שהגז כובה, מותר וצריך לסגור את ברז הגז. כיום ניתן להשיג שעון מיוחד שתפקידו לכבות את הגז הנקרא 'חגז', וזו האפשרות הבטיחותית הטובה ביותר לכיבוי הגז בחג. עדיף למי שחושש שישתבך בכיבוי הגז או בהעברת האש מנר לנר, לאכול ביום טוב מאכלים שבישל אתמול, ויחממם על פלטה חשמלית (שכמובן הכשיר לפסח), כמו בשבת רגילה.

• **סוגי המאכלים שמותר לבשל בחג:** לכתחילה יבשל בחג רק מאכל שאין אפשרות להכינו מבעוד יום (מאתמול) מאחר שטעמו ישתנה לרעה, כגון: ביצת עין, חביתה וכיוצ"ב, אבל כל דבר שיכולנו להכינו מבעוד יום וטעמו לא היה משתנה לרעה כגון: ביצה קשה, מרק או תבשילים למיניהם, אסור להכניס ביום טוב. בשעת הדחק, שלא הספיק להכין מאכלים שלא משתנה טעמם לרעה מערב יום טוב בגלל קוצר הזמן, יוכל להכניס גם ביום טוב עצמו. ניתן להניח מאכלים ישירות על הפלטה במשך כל החג, ואפילו אם מאכל זה מכיל רוטב, ולא כמו בשבת שאסור לחמם אפילו רוטב שבושל בעבר והצטנן, שהרי מותר לבשל ממש ביום טוב.

• **בישול מאכלים התלויים במנהגי העדות:** אסור למי שנמנע מאכילת מאכל מסויים בשל הקפדה הלכתית לבשל אותנו למישהו אחר ביום טוב, וכגון שאם במשפחה המורחבת חלק אוכלים קטניות וחלק לא, אסור למי שלא אוכל קטניות לבשל קטניות בחג עבור מי שכן אוכל, ולכן או שהנהוג היתר יבשל בעצמו, או

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

שיבשלו הכל מלפני החג. אמנם מאכלים מוכנים וראויים לאכילה אינם מוקצה, הגם שהאדם עצמו לא נוהג לאוכלם, שמאחר והמאכלים ראויים לאכילה מצד עצמם, מותר לכולם להאכיל במאכלים אלו בעלי חיים שברשותם. לכן מותר לסדר בצלוחיות ולהגיש לשולחן מאכלי קטניות גם למי שנוהג איסור באכילתם. בימי חול המועד מותר לכולם לבשל אוכל כשר לפסח, גם אם המבשל עצמו נמנע מאכילת המאכל הזה, וכגון שבעל בית אשכנזי רשאי לבשל בימי חול המועד אורז עבור אורחו המיקל בכך, וטוב שיניח מישהו או משהו שיזכיר לו שהוא לא יכול לטעום מהתבשיל.

- **חשמל:** חשמל אסור בחג כמו בשבת, ולכן אין להדליק או לכבות את האור או מזגן או תנור בחג וכל כיוצ"ב. אמנם ניתן לכוון את שעון השבת שידליק ויכבה את האור בביתו, ויש לכוונו לפני החג. בחג עצמו הדבר הנכון הוא לא לשנות את שעון השבת, אולם המקלים להאריך מצב קיים יש להם על מה שיסמכו. עוד יש מקלים לכבות את מתג האור או התנור בזמן שהוא כבוי, כדי שהוא לא ייפתח ויידלק שוב, וראוי להימנע מזה. בניגוד לשבת מלאכת בישול מותרת ביום טוב, ולכן יכול להפעיל כיריים חשמליות בעזרת שעון שבת ולבשל עליהן והוא הדין לתנור (הכשר לפסח כדין) וכל כיוצ"ב, אולם יש להוציא את הכפתורים או לכסותם על מנת שלא יבואו בטעות לשנות בחג⁴⁰⁵. ראוי לציין שהיתר זה קיים בפועל רק בתנור מכני ולא בתנור אלקטרוני, ורק לאחר ששינה את מתג זמן הפעולה לצורה ידנית לפני החג, כך שהוא לא פועל על קוצב זמן. יש לזכור לכוון את שעות פעילות מכשירי החשמל והתאורה עוד לפני החג.

- **ספירת העומר:** במוצאי החג, היינו יום שלישי בלילה, מתחילים לספור את העומר. למנהג הספרדים אומרים לפני הספירה את סדר קצירת העומר, לשם ייחוד ומברכים:

⁴⁰⁵ המקלים להאריך או לקצר שעון שבת באופנים מסויימים ביום שבת יכולים לעשות כן גם ביו"ט, ויש להם על מי שיסמכו, אבל לכתחילה ראוי שלא להאריך או לקצר את שעות פעילות השעון כלל, בין ביו"ט ובין בשבת, מחשש לאיסורים שונים, ולכן ישתדלו מבעוד יום לחשב את שעות פעילות הפלטה ומוצרי החשמל השונים.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ-ה-י-ה, אֲ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ
עַל סְפִירַת הָעֹמֶר.

הַיּוֹם יוֹם אֶחָד לְעֹמֶר (יש גורסים: בעומר).

הֶרְחַמֵּן הוּא יִתְזַיֵּר לָנוּ עֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְמִקְוָה, בְּמַהֲרָה בְיָמֵינוּ,
אָמֵן סְלָה.

כדאי לזכור כלל שעוזר להתמצא בימי הספירה: מספר השבועות השלמים יהיה תמיד באותו לילה שחל ליל הסדר, וכגון שהשנה אנו מתחילים לספור בסוף יום שלישי, כך שבתפילת ערבית של יום שני בלילה, שהיא מוצאי שביעי של פסח נספור שבוע שלם, והשנה בכל יום שני בלילה נוסף שבוע לספירה. עיין עוד לקמן בדיני ספירת העומר.

20. הלכות חול המועד

הלכות חול המועד רבות הן, ולכן נזכיר רק את עיקרן ותמציתן. חול המועד, הוא יום חול שחל (קורה) בתוך ימי המועד, ולכן דיני מורכבים מהלכות רגילות של חול והלכות החג, ולכן לדוגמא מותר להבעיר אש וכד', אבל אין מניחים תפילין כל חול המועד⁴⁰⁶. יש להשתדל ללבוש בגדים חגיגיים יותר, כגון בגדי חג, אם עבודתו אינה מלכלכת. בנוסף, ראוי לזכור את דברי חז"ל שלא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא כדי שיהיו פנויים בהם לעסוק בתורה, ודווקא אנשים שעמלים רוב הזמן, ישתדלו יותר ללמוד ולקבוע עיתים לתורה בחג ובחול המועד, וכל אדם יידע שערך לימוד התורה בזמן זה הוא גדול מאוד. יש לציין שמשא רבינו עליו השלום תיקן שצריך ללמוד הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת (שבועות) בעצרת, והלכות חג (סוכות) בחג, ולכן ראוי לכל אחד ללמוד ולו מעט מהלכות חג הפסח כל יום מימי החג, וכגון שילמד מספר דקות לאחר התפילה את הלכות החג⁴⁰⁷, וראוי שיזכירו את הלכות חול המועד ושאר דיני החג בהלכות שאומרים בזמן התפילה. בשבת חול המועד

⁴⁰⁶ זהו מנהג הספרדים בכל המקומות, וכך נוהגים גם האשכנזים שבארץ ישראל.
⁴⁰⁷ מגילה ד, שפת אמת ד"ה מאי איריא. מגילה לב.

האשכנזים נוהגים לקרוא את מגילת שיר השירים, והשנה, מאחר שאין שבת בימי חול המועד, יקראו אותה ביום טוב הראשון. הספרדים נוהגים לקרוא את שיר השירים בכל ערב שבת, וכן אחרי ההגדה.

• **תפילה:** כאמור, לכל המנהגים, לא מניחים תפילין בחול המועד בארץ ישראל. מזכירים את הטל בלבד בין בברכה השניה ובין בברכת השנים. למנהג האשכנזים אומרים 'זתן ברכה', ולמנהג הספרדים אומרים: 'ברכנו'. מוסיפים 'עלה ויבוא' בכל התפילות וברכת המזון כל ימי החג, אלא שבחג אומרים: 'ביום חג המצות הזה ביום טוב מקרא קודש הזה', ובחול המועד אומרים: 'ביום חג המצות הזה ביום מקרא קודש הזה'. בתפילת שחרית אומרים חצי הלל. למנהג הספרדים לא מברכים עליו, בעוד האשכנזים נוהגים לברך. מנהג יוצאי מרוקו לברך על חצי הלל בציבור בלבד, ולכן למנהגם, האומר חצי הלל ביחידות, וכגון חייל שאין לו מניין לא יברך עליו. בכל יום מוציאים שני ספרי תורה, וקוראים בספר הראשון פרשה מיוחדת העוסקת בחג הפסח, ועולים שלושה עולים לקריאה זו, ואין אחריה קדיש, והרביעי קורא בספר התורה השני את קורבן החג (במדבר כח, יט'), ולאחר מכן אומרים קדיש. אם יש רק ספר תורה אחד, וכמו שמצוי אצל המתפללים במנייני השכונות, יגללו את הספר אחרי הקריאה כל יום לעליית רביעי.

• **מלאכה:** חול המועד אסור בכל מלאכה, חוץ ממלאכת דבר האבד, שהותרה בגלל חסרון כיס, ולכן כל אדם ישתדל שלא לעבוד בימים אלו ולבלות עם משפחתו ואם יעשה כן, מה טוב ומה נעים לו ולמשפחתו.

מי שחייב לעבוד בחול המועד, ישתדל בכל זאת להדגיש לעצמו ולסביבתו כי אנו נמצאים בחג, ולכן ישתדל לא להרבות בכל מיני משימות בעבודתו, וישתדל לשנות דברים, ולעשותם שלא כמו הדרך הרגילה, אם ניתן.

• **מלאכות לצורך המועד:** מותר בחול המועד לעשות מלאכות שהן לצורך המועד, ובלבד שלא יכוון זאת מראש למועד, היינו שלא דחה אותם מימי החול לחול

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

המועד בגלל שעכשיו יש לו יותר זמן. אמנם מלאכת אוכל נפש ומכשיריה מותרת בחול המועד, ואפילו אם כיוון זאת לימי המועד, כל שיש בזה צורך למועד. אף על פי כן ישנו הבדל בין מלאכת אוכל נפש לבין הכנת ותיקון כלי האוכל, שניתן להכין את האוכל על ידי אומן אפילו אם כיוון זאת לימי המועד, בעוד שבמכשירי אוכל נפש התירו תיקון על ידי אומן רק אם לא כיוון מראש מלאכתו למועד, וכגון שהכלי התקלקל מלפני חול המועד אולם לא הספיק לתקנו, וכל שכן כשהתקלקל תוך ימי המועד, יכול לכתחילה לתקנו תיקון טוב על ידי אומן. לכן ניתן להשחיו סכין, או שיפוד וכד', וכן מותר לתקן מכשיר חשמלי שהתקלקל אם המכשיר מיועד לאוכל הנדרש לימי חול המועד כטוסטר, קומקום חשמלי וכד', והיתר זה הוא אפילו כשתקנו תיקון גמור על ידי אומן⁴⁰⁸.

• **טרחא:** פעולה שאינה מלאכה ואינה טרחא כה גדולה מותר בחול המועד, ומותר לקבל עליה שכר, ולכן מותר לעבוד בתור שמרטפית (בייבי-סיטר), וכן מותר להעביר חפץ למישהו בתשלום, וכן מותר למשגיח כשרות לקבל שכר עבור עבודתו⁴⁰⁹.

• **שימוש והנאה מהמלאכה במועד:** אמנם אסור לאדם לעשות מלאכה בחול המועד אם לא ישתמש במלאכה זו לצורך המועד, ואפילו אם זו מלאכת מצווה. לכן אין להכין קשר של תפילין, או לטוות ציצית בחול המועד כדי להטילה בבגד אחר המועד, ואם לובש אותה בחול המועד או החג – מותר. למרות האמור, אם אין לו פנאי למלאכת מצווה זו אחר המועד רשאי לעשותה לצורך עצמו בחול המועד, ולא עבור אחרים⁴¹⁰.

• **כתיבה:** יש איסור לכתוב בחול המועד, אך מותר לכתוב דברי תורה, כדין דבר האבד, מחשש שמא ישכחם. מי שצריך לכתוב דברים אחרים ישתדל לכתוב בשינוי, והשינוי הטוב ביותר הוא שיכתוב ביד שאינו רגיל לכתוב בה, אך אם הדבר

⁴⁰⁸ שו"ע, סימן תקלו' ס"א. משנה ברורה, ס"ק ב'. סימן תקלג' ס"א. משנה ברורה, ס"ק א'-ג'. שער הציון אות ג'. משנה ברורה, סימן תקמ', ס"ק כז'. פסקי תשובות, סימן תקלג' ס"א.

⁴⁰⁹ ביאור הלכה, סימן תקמא', ד"ה אלא בעינן.

⁴¹⁰ אמנם אם אין לו מה לאכול יכול לעשות מלאכה לצורך אחרים על מנת להתפרנס.

יפגע בעבודתו, יחליף את צבע העט ויכתוב בצבע אחר, כגון ירוק או כתום וכד'. מותר לכתוב במחשב, כיוון שכתב המחשב מוגדר ככתב שאינו מתקיים, אך אסור להדפיס את מה שכתב, אלא אם כן זקוק לכך לצורך עבודתו הנעשית בחג. אם הכתוב לא משמש לימי החג, ידפיס לאחר הפסח.

• **צורך מצווה ורפואה:** אף על פי שאסור להתגלח ולהסתפר בחול המועד, מותר להתגלח או להסתפר מחמת סיבה רפואית, וכגון שצריך לגלח שערות סביב פצע כדי להניח תחבושת⁴¹¹. רפואה מותרת בחול המועד, ואפילו שזו מלאכה גמורה ואין סכנה לחולה ממחלתו, אולם אין לעשות מלאכה גמורה עבור מיחוישים בעלמא⁴¹². נטילת תרופות וויטמינים הכשרים לפסח מותרת לגמרי בחול המועד. אין לקבוע מראש ניתוחים או טיפולי שיניים בכוונה לימי חול המועד, אלא אם כן נגרם צער או נזק לחולה⁴¹³, וכגון שאין לקבוע תורים לניקוי אבנית מהשיניים לחול המועד. אולם אם יש חור בשן ועליו לעשות טיפול דחוף שאינו יכול להידחות יעשה אותו, וכן במקרה ויש חשש שאם לא יבצע את הטיפול הפשוט העניין יסתבך, וכגון שאם לא יעשו סתימה בשן ייאלץ לעבור טיפול שורש.

• **שמחה ושמיעת מוזיקה:** למרות שחול המועד פסח חל בימי הספירה, כל הימים האלו נחשבים כימים טובים, שמצווה לשמוח בהם, ולשמח את בני ביתו. לכן מותר לשמוע מוזיקה, ומותר ללכת להופעות ולאירועים של מצווה.

• **טיול:** יש הנוהגים לטייל ברחבי ארצנו הקדושה, ומנהג טוב הוא, ואמרו חז"ל: כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא⁴¹⁴. למרות שאסור בכל חודש ניסן ללכת לבית העלמין, מותר לפקוד את קברי הצדיקים וכגון רשב"י או רמב"ה. לפוקדים את שריד בית מקדשנו, הלוא הוא הכותל המערבי, נאמר כי חייבים אנו לזכור כי הוא רק השריד ועלינו להתפלל בכל כוחנו ובכל מאודנו על

⁴¹¹ שו"ע, סימן תקלא', ס"ח. מג"א ס"ק יב'. ביאור הלכה, ד"ה כל אדם מותר ליטול שפה.

⁴¹² חיי אדם, כלל קי' אות יז'. נשמת אדם. באר משה, ח"ז, סימן טז'.

⁴¹³ אגרות משה, ח"ג, סימן עא'. שמירת שבת כהלכתה, פרק סו', הערה פח'.

⁴¹⁴ כתובות קיא.

בית המקדש עצמו, ולכן העומדים להתפלל את תפילת העמידה בכותל, צריכים לפנות בגופם מעט שמאלה, אל מקום קודש הקודשים ששם אבן השתיה. יש לזכור כי בכל מקרה אין לקנות דבר בחנויות שונות, אלא אם כן יש לה כשרות מיוחדת לימי הפסח. כמו כן רצוי להימנע מקניית אוכל פתוח גם מחנויות אלו.

- קניות ושופינג:** למרות שימים אלו אינם יום טוב במובן הלכתי של איסור מלאכה, ולכן מותר ליסוע בהם ברכב, לבשל, להדליק אור וחשמל וכל כיוצ"ב, חז"ל החמירו בעשיית מעשים שישכיחו את המועד, ולכן אסרו לקנות דברים שאינם לצורך המועד, אלא אם כן הם נחשבים כדבר האבד. לכן אין לנצל את ימי חול המועד לעשיית קניות של דברים שלא נדרשים לצורך החג, אולם מותר לקנות דברי מאכל, כלי סעודה ובישול הנדרשים לצורך ימי חול המועד או החגים, שקיות זבל וכל כיוצ"ב, והוא הדין לבגדים הנדרשים לצורך ימי חול המועד או חג שביעי של פסח. למרות האמור, מותר לקנות דברים שיש חשש שלא יוכלו למוצאם אחרי ימי החג, או שעכשיו יכול לרוכשם במחיר זול באופן משמעותי. לכן אם מתרחש יריד גדול רק בימי חול המועד שנמכרים בו כל מיני מציאות שונות, ניתן לצאת לשם ולקנות שם, למרות שמטרת ההגעה היא עשיית קניות. בדומה לזה, הגרים באיזורים מרוחקים (פריפריה גיאורגרפית), ומגיעים לעיר הגדולה פעם בכמה זמן, ורוצים לרכוש בגדים או ציוד אחר, לא יתזמנו לכתחילה את הגעתם לעיר הגדולה דווקא בימי חול המועד לשם עריכת הקניות, אבל אם גם ככה הגיעו לשם שמחת החג, יכולים לערוך קניות שונות, שדין העיר הגדולה מבחינתם הוא כיריד שאינו מצוי תדיר, ויש בזה דבר האבד, הן מצד הצורך בנסיעה מיוחדת אחרי החג, והחשש שלא יצליחו לעשות כן, וכגון שמותר לקנות בגדים עונתיים או בגדים מיוחדים בימי חול ומעד. אולם אנשי העיר הגדולה יימנעו מזה, שהדבר מצוי להם גם אחרי החג, ואין להם הפסד גדול וניכר בהגעה לחנויות לאחר ימי חול המועד.

- מציאת חמץ במהלך הפסח:** אם מוצא חמץ בחג עצמו (ביום טוב), היינו ביום פסח, או בשבת חול המועד, או בשביעי של פסח יכפה עליו כלי, דהיינו לא יטלטל אותו אלא יניח עליו כלי כד שלא יבואו בטעות להרימו, ובמוצאי החג או

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

השבת יבערו את החמץ, וראוי לבער אותו בשריפה. אם מוצא חמץ ברשותו בחול המועד יש לבער אותו מיד. אם מוצא חמץ שלא ברשותו או שהולך למכולת או ברחוב וכד', ורואה שיש דבר חמץ על הרצפה לא ירים אותו כדי שלא יזכה בו⁴¹⁵.

• **מנהגים שונים בפסח:** מאחר שבחג הפסח מצויים חומרות רבים ומנהגים שונים, יש רבים וטובים שנוהגים כלל לא לאכול מחוץ לביתם במהלך החג, ולכן אם באו אורחים לאדם בימי החג ולא רצו לאכול בביתו לא ייפגע, וכדי שלא ייווצר מצב שאינו נעים, עדיף שישאל אותם אם הם רוצים דבר מה, ויגיש להם רק לפי בקשתם והסברם, וכך כתב גאון עוזנו ותפארתנו **החיד"א** זיע"א:

כולי עלמא ידעי דבפסח כל אחד מחמיר לעצמו ועושה גדרות וסייגים, כי רב הוא תוקף איסור חמץ החמור מכל איסורין שבתורה...ואין בזה יוהרא ולא דבר תמוה, כי כל העם מקצה יודעים שכמה מיני חומרות עושה כל אחד כאשר תאזה נפשו, ובכחאי גוונא ליכא משום לעז. ומיהו את צנועים חכמה להחמיר דווקא בביתו ובחומותיו, ולהשתמש כל מה שאפשר שלא לגלות מסתוריו לבני אדם, ואם הגיע להוראה גם הוא יורה על פי הדין דווקא⁴¹⁶.

כמו כן אין לזלזל בשום מנהג שנהגו בו ישראל קדושים, וכן הורה לתלמידיו **האר"י** הקדוש, ולכן לא ידחה את אורחיו (או את מנהגי משפחתו) כלאחר יד, אלא יכבדם, וישתדל לשמור עליהם ולהמשיך את מנהגי משפחתו, למעט בשעת דחק גדולה.

⁴¹⁵ אם החמץ אינו ברשותו לא עובר על איסור בל יראה ובל ימצא, וכל עוד שלא אוכל אותו כמובן גם לא עובר על איסור אכילה והנאה. אמנם אם מגביה את החמץ הרי מכניס אותו לרשותו במעשה זה, ואז עלול לעבור עליו באיסורי בל יראה ובל ימצא, אולם אם יש הכרח להרים את החמץ, יתכוון במפורש שלא לזכות בו. יש לציין שבמקרה שצריך לשרוף את חמץ, וכגון שמצא אותו בחול המועד בביתו, רצוי לשרוף את החמץ מבלי להרימו, ולכן ישתדל לדחוף אותו ברגלו למקום שיכול לשרוף אותו ואז יבער אותו או ישפוך עליו חומר ניקוי, כך שהוא כבר נפגם, ואז יטלטל אותו וישרוף אותו.

⁴¹⁶ מחזיק ברכה, סימן תסז' ס"ק ה', וכן פסק **הגרע"י** זצ"ל בשרת' יביע אומר, ח"ד, אר"ח, סימן מא', אות ו'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

21. שביעי של פסח

שביעי של פסח הוא יום טוב, ומדליקים נרות בערב החג, וברכים עליהם: 'להדליק נר של יום טוב'. לכל השיטות לא מברכים 'שהחיינו', לא בהדלקת הנרות ולא בקידוש, הואיל וחג זה הוא המשך של חג הפסח. אפשר להדליק נר נשמה, ולהדליק נרות בהעברת האש גם אחרי כניסת החג. גם בחג זה חלק מהנשים האשכנזיות תדלקנה את נרותיהן כמנהגן בשבת, כלומר קודם תדלקנה ואחר כך תברכנה, והנשים הספרדיות לכל הדעות תברכנה לפני ההדלקה, וכן נוהגות גם חלק מהאשכנזיות. ניתן להעביר אש מהנרות שהודלקו לצורך החג, ואם אפשר טוב לייחד לשם כך נר נפרד, כך שלא יעשה תשמיש חול במצווה.

- **לימודים ומנהגים מיוחדים:** בליל החג אין אומרים הלל שלא כבליל הסדר, אבל נוהגים לקרוא את שירת הים ברוב עם הדרת מלך, ויש שנוהגים לומר סדר לימוד מיוחד, ועל כולם תבוא ברכת טוב, מאחר שהעיקר הוא להרבות בסיפור הנס ובהודאה לקב"ה.

- **סעודת משיח:** נהגו בחב"ד לאכול סעודה מיוחדת בשביעי של פסח, סעודה שנערכת בסמוך לצאת החג, כסעודה שלישית, והיא נקראת סעודת משיח. אוכלים בה מצה, ושמחים על הזכות להיות קרובים לריבונו של עולם ולאכול את 'לחם האמונה' עד הרגעים האחרונים של חג הפסח. מנהג זה ברוך ה' התפשט ברחבי עם ישראל, וטוב לנהוג כך, ולהודות ולהלל את הקב"ה על כל הניסים והנפלאות שעשה ועושה לנו תמיד. מי שימשך בסעודתו רשאי להמשיך ולאכול גם אחרי צאת החג, ויזכיר בברכת המזון יעלה ויבוא של חג שביעי של פסח. בשנה ששביעי של פסח חל ביום שישי, יש להרחיק סעודה זו מכניסת השבת, שכן אין לאכול סעודה קבועה וגדולה בערבי שבתות וחגים מזמן מנחה קטנה⁴¹⁷.

⁴¹⁷ שולחן ערוך, סימן רמט', סעיף ב'. אמנם אם התחיל לפני השעה העשירית מותר להמשיך ולאכול, ומותר אפילו להמשיך באכילתו עד לכניסת השבת, ואז יעשה קידוש ואחר כך יתפלל תמילת חג, אולם לדעת רבינו האר"י הקדוש אין לעשות כן, וכן נוהגים שמסיים סעודתו מבעוד יום, על מנת להיכנס לשבת כשהוא תאב. עיין: כף החיים, סימן ערא', ס"ק כב'-כו'.

להלן זמני כניסת החג ויציאתו בכמה מקומות בארץ (בפריסה גיאוגרפית רחבה):

שם המקום	כניסת החג	יציאת החג	רבינו תם
ירושלים	18:42	19:57	20:30
ירוחם	19:00	19:56	
קצרין	18:59	19:58	
קריית שמונה	18:48	19:59	
חיפה	18:52	20:00	
תל אביב	18:59	20:00	
עין גדי	18:43	19:56	
אילת	18:45	19:54	

22. חגיגות המימונה במוצאי החג

במוצאי שביעי של פסח יש עדות הנוהגות לקיים את המימונה ומנהג טוב הוא, וראוי להמשיך במנהגם מאחר שחג זה מרבה אהבה ואחוה בין כולם. אחד מטעמי החג הוא שבפסח לא אוכלים אחד אצל השני בשל החומרות השונות והמנהגים השונים, ואנו רוצים להדגיש שזו הסיבה ולא חלילה חרם וכד', ולכן במוצאי החג מיד כולם הולכים אחד אל השני, אוכלים אצלם, מברכים אותם ושמים שמחה גדולה. אמנם כמבואר רק במוצאי השבת ניתן לאכול מאכלי חמץ, ולכן רק אז יהיה אפשר לחגוג עם מאכלי חמץ.

ראוי להעיר שאין להכין שום מאכל מחג שביעי של פסח למימונה, מאחר שהמימונה היא יום חול, ואסור להכין מקודש לחול. איסור זה כולל כל הכנה הנעשית לצורך מוצאי החג, כגון עריכת שולחן, הצנעת כלי הפסח וכד'. כמו כן, ברור שאסור להכין

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

תבשילי חמץ וכד' בחג עצמו, וגם לא מיד בצאת החג, שהרי צריכים לחכות שמכירת החמץ תתבצע והגוי יסכים למכור בחזרה את החמץ לרבנים, וככל עסקת כסף גדולה דבר זה לוקח זמן מה. לכן אין להכין מוצרי חמץ מיד בצאת החג, ואפילו אם עשה הבדלה, אלא ימתינו לפחות כשעה מצאת החג, ורק אז יהיו רשאים להשתמש במוצרי החמץ שמכרו לגוי.

כמו שהערנו לעיל, לאדם פרטי רצוי שלא למכור חמץ גמור לגוי, ולכן הדבר הטוב ביותר הוא לקנות מוצרי חמץ מחנויות כשעתיים לאחר צאת השבת, כדי שיתאפשר גם לסוחרים להתארגן בהתאם ולא לבוא חלילה לחילול החג.

ניתן להכין בחול המועד עוגיות מיוחדות הכשרות לפסח לצורך המימונה, ולמרות שיש בדבר טרחא מסויימת בהכנת המאכלים והסברנו שמלאכה של טרחא אסורה בחול המועד, אין איסור על הכנת מאכלים הגם שלא ייאכלו בימי חול המועד, ובפרט שזה נעשה לכבוד ה'.

▪ **שמירת קמח והכנת מופלטות מבעוד מועד:** הרוצה להכין

מוצרי חמץ מבצק, כגון: מופלטה וכד', וחושש שלא יוכל למצוא קמח בצאת החג, רשאי למכור את הקמח שבביתו במכירת החמץ, ולהשתמש בו כשעה לאחר צאת החג, אולם לא יכינו מופלטה מלפני החג וישמרו אותה בהקפאה כשהיא מוכנה לטיגון, אלא ימכרו את הקמח ויכינו עיסה כשעה אחרי צאת החג. אכן רבים וטובים נהגו להגיש בליל המימונה מאכלים הכשרים לפסח, ותבוא עליהם ברכת טוב.

ביום המימונה עצמו ראוי לכל העדות לנהוג בשמחה גדולה יותר מאשר בימי החול הרגילים (שגם בהם צריך להשתדל להיות תמיד בשמחה של מצווה), מאחר שהוא המשך לימי חג הפסח. יום זה נקרא איסרו חג, וכדרשת חז"ל (סוכה, דף מה' עמוד ב'):

אָסְרוּ חַג בְּעִבּוּתִים עַד קְרִנּוֹת הַמִּזְבֵּחַ. אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָהּ מִשּׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, יְרֵבִי יוֹחֵן מִשּׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן הַמְּחוּזִי מִשּׁוֹם רַבִּי יוֹחֵן הַמְּכֹוֹתִי: כָּל הָעוֹשֶׂה אִיסוּר (=קשר, כלומר

המשך) לחג באכילה ושתיה, מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שְׁנַאמֵר: אָסְרוּ חַג בְּעִבּוֹתַיִם עַד קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ.

23. הלכות ספירת העומר

ימים אלו היו ימי שמחה גדולה – ימי קציר חיטים. בימים אלו עם ישראל התעלה בלכתו במדבר עד שהגיע ביום החמישים לחג השבועות וקיבל את התורה שהיא השיא של יציאת מצרים, כדברי הקב"ה למשה לפני שהסכים לקבל עליו את השליחות: 'בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה'⁴¹⁸. ימי ספירת העומר מחברים בין חג הגאולה הגשמית לחג הגאולה הרוחנית: בפסח יצאנו מעבדות לחירות. הפסקנו להיות עבדים. אולם אדם שאין לו תכלית ברורה ויעוד של הגשמת הטוב, יכול להתמסר להיות עבד עצמו. לרצונו. ליצרו. רק חג השבועות, בו קיבלנו את התורה, בעצם השלמתנו את קומתנו החירותית המלאה, ויצאנו מעבדות עבדי הזמן באמת. במעמד הר סיני התעלינו לחירות הרוחנית, שעליה אמרו חז"ל (אבות פרק ו', משנה ב'):

וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הַמָּוָה וְהַמְּקַתָּב מִכְּתָב אֱלֹהִים הוּא חֲרוּת עַל הַלְּחָת, אֵל תִּקְרָא חֲרוּת אֵלָּא חֲרוּת, שְׂאִין לָךְ בֶּן חוֹרֵין אֵלָּא מִי שְׁעוּסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה. וְכָל מִי שְׁעוּסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה הָרִי זֶה מִתְעַלֶּה, שְׁנַאמֵר: וּמִתְנַהֵג נְחִילָאֵל וּמִנְחִילָאֵל בְּמוֹת.

הזוהר הקדוש הפליג מאוד בחשיבות מצוות ספירת העומר, וזו לשונו:

תָּא חֲזִי, כָּל בַּר נֶשׁ דְּלֵא מְנִי חוּשְׁבְּנָא דָּא, אִינוּן שְׁבַע שְׁבִתוֹת תְּמִימוֹת, לְמִזְבֵּי לְדְכִיּוֹתָא דָּא. לֵא אֲקָרִי טְהוֹר, וְלֵא בְּכִלְלָא דְטְהוֹר הוּא. וְלֵא הוּא כְּדָא לְמַהוּי לִיה חוּלְקָא בְּאוֹרֵייתָא, וּמֵאן דְּמִטִּי טְהוֹר לְהָא יוֹמָא, וְחוּשְׁבְּנָא לֵא אֲתַאבֵּיד מְנִיה, כְּד מִטִּי לְהָא לִילָא, לְבַעֵי לִיה לְמַלְעֵי בְּאוֹרֵייתָא, וְלֵא חֲבֵרָא בָּה, וְלֵנְטָרָא דְכִי עֵלְאָה, דְּמִטִּי עֵלְיָה בְּהָהוּא לִילָא, וְאֲתַדְבִּי⁴¹⁹.

⁴¹⁸ שמות פרק ג' פסוק יב'. זו היתה תשובה למשה בדבר הזכות של עם ישראל לצאת ממצרים – הם יעבדו את האלוקים בהר סיני, כלומר קבלת התורה היא הזכות הגדולה שלהם, שביניה הם ראויים לצאת ממצרים.
⁴¹⁹ זוהר, אמור, צז' עמוד א'.

תרגום לשון הזוהר לעברית: כל אדם שלא מונה חשבון זה של שבע השבתות התמימות כדי לזכות לטהרה זו לא נקרא טהור, ואינו בכלל טהור, ואינו כדאי שיהא לו חלק בתורה. ומי שמגיע טהור ליום הזה (חג שבועות) והחשבון (של ספירת העומר) לא אבד ממנו (כלומר לא פספס אף יום) כשיגיע ללילה הזה ראוי לו לעסוק בתורה ולהתחבר בה ולשמור את הטהרה העליונה שמגיעה אליו בלילה הזה, וכך יטהר.

לאחר הספירה נוהגים להזכיר את בניין בית המקדש, כמובא בסידורים.

- **זמן הספירה:** מתחילים לספור את העומר כבר במוצאי יום טוב ראשון של חג הפסח, ויש לספור בברכה את כל ארבעים ותשעה הימים עד לחג השבועות. יש לספור רק לאחר החשכה הוודאית, ולכן טוב להתפלל ערבית בזמן זה רק כאשר כבר החשיך בחוץ, כך שישפור את העומר אחרי צאת הכוכבים. הנוהגים להתפלל ערבית מבעוד יום לא יספרו מיד לאחר התפילה כל עוד לא החשיך. ראוי לציין שיש הסוברים שצאת הכוכבים היא 13.5 דקות לאחר השקיעה, אולם ראוי להחמיר ולספור רק בלילה ודאי לכל הדעות, שזה 24 דקות לאחר השקיעה. הספירה לא תלויה בתפילת ערבית, ולכן ניתן לספור גם לפני התפילה כל עוד יצאו הכוכבים, וראוי לנהוג כך אם חושש שייאנס ולא יספור לאחר התפילה, אולם המנהג הנכון לספור בסוף התפילה. לכל הדעות, ניתן להתחיל ערבית מבעוד יום, ולספור לאחר צאת הכוכבים. יש נוהגים לספור לאחר 'ברכו' ולפני 'עלינו לשבח', וכן מנהג האשכנזים והמרוקאים. יש הנוהגים לספור לאחר תפילת העמידה, ויש הנוהגים לספור לאחר 'עלינו לשבח'.

- **צורת הספירה:** הספירה צריכה להיות בעמידה, שנאמר 'מהחל הרמש בקמה', ודרשו חז"ל 'אל תיקרי בקמה אלא בקומה', היינו שצריך לספור בקומה זקופה. ביום הראשון נוהגים לקרוא את סדר קצירת העומר. יש נוהגים להחזיק בידם מלח בפעם הראשונה שסופרים את העומר, מאחר שימים אלו ימי דין וצריכים שמירה גדולה, והמלח הוא סגולה לשמירה, ויש המקפידים להחזיק את המלח כל יום מימי

הספירה⁴²⁰. עיין בסוף החוברת סגולה לשמירה שנכון לאומרה בלילה הראשון של ספירת העומר.

■ **דין מי שלא ספר באחד הלילות:** מי שפספס יום אחד בספירתו, היינו שלא ספר כלל לא בלילה ולא ביום, ימשיך לספור, אך ללא ברכה. לכן נוהגים שבכל יום בסוף תפילת שחרית מכריז החזן את הספירה של היום, כך שגם אם מישהו שכח לספור בלילה, יספור יחד עם החזן או לאחריו, ואז יוכל להמשיך לספור בברכה את המשך הספירה⁴²¹. נוהגים לספור אחרי שחרית את העומר ללא ברכה, וטוב להתרגל לעשות כך, שמא יפספס יום אחד וישכח להשלימו.

■ **ספירת ילדים:** טוב להרגיל ילדים לספור את העומר, ואפילו ילדים קטנים, ויכולים לספור בברכה, ואם פספסו יום אחד יספרו ללא ברכה כגדולים. ילד שהופך לבר מצווה בספירת העומר, יכול להמשיך לספור את העומר בברכה, בתנאי שלא פספס אף יום מתחילת הספירה עד לבר המצווה⁴²².

■ **נשים בספירת העומר:** נשים פטורות מהספירה, ואם סופרות מקיימות מצווה, וכן נוהגות נשים אשכנזיות לספור בברכה, אבל לפי המקובלים נשים לא תספורנה בכלל, וכן נוהגות נשים ספרדיות⁴²³. יש נשים הנוהגות להימנע מעשיית מלאכה כל ימי העומר משקיעת החמה עד לאחר הספירה הראשונה בבית הכנסת שבמקומן, וכן ראוי לנהוג⁴²⁴.

■ **מנהגי אבלות:** למרות שאמרנו שימים אלו היו ימי שמחה גדולה, בימי בית המקדש השני, הפכו ימים אלו לימים עצובים מאוד בתודעה היהודית בגלל מותם של עשרים וארבעה אלף תלמידי ר' עקיבא שמתו על שלא נהגו כבוד זה בזה. זכר למגיפה

⁴²⁰ נתיבות המערב, עמוד קצ"ט, מנהגי ספירת העומר, אות א'.

⁴²¹ אם רק שמע את החזן סופר ולא ספר איתו, ישאל שאלת חכם לגבי המשך הספירה.

⁴²² כף החיים, סימן תפ"ט, ס"ק צד'.

⁴²³ כף החיים, סימן תפ"ט, ס"ק ט'.

⁴²⁴ שו"ע, סימן תצ"ג ס"ד. כף החיים, ס"ק נב'.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

הגדולה, תיקנו חז"ל כמה מנהגי אבלות, אמנם נחלקו בזמן שצריך לנהוג מנהגים אלו: האשכנזים נוהגים להתחיל מיום טוב ראשון של פסח עד לג' בעומר⁴²⁵, והספרדים מפסיקים בלד' בעומר. כתיקון לכך שתלמידי ר' עקיבא לא נהגו כבוד זה בזה נוהגים לומר בשבתות אלו את פרקי אבות, שמלאים בהזכרות מוסריות בין אדם לחבירו, עד שמסתיימים בהזכרות לקבל התורה. השנה נוהגים להתחיל את פרקי אבות בשבת פרשת אחרי מות, כך שבשבת שלפני חג השבועות יאמרו את פרק ו'. יש נוהגים להוסיף בשבת האחרונה גם את פרק א' ממסכת דרך ארץ זוטא.

■ **נישואין ושידוכין:** נוהגים שלא נושאים נשים בימי האבלות. למנהג

רוב האשכנזים מותר לשאת אישה כבר בליל לג' בעומר, ולספרדים רק בליל לד' בעומר, אבל מותר להחזיר גרושתו אפילו לפני זמנים אלו. לא צריך להימנע משידוכין בימים אלו, ויכולים לעשות סעודה, אולם לא ינגנו בכלי נגינה ולא ירבו בשירים וריקודים⁴²⁶. גם השנה לא ראוי לעשות נישואין בימים אלו, ואם בגלל מצב המלחמה לא הספיקו להתחתן לפני כן, ניתן להקל לעשות נישואין בראש חודש אייר וביום העצמאות, אבל יש לשאול חכם לפני כן.

■ **תספורת ותגלחת:** מקדמת דנא נהגו הרבה חסידים ואנשי מעשה לא

מגלחים את זקנם בימי הספירה⁴²⁷, וכן המנהג. האשכנזים נמנעים מערב פסח עד ליום ל"ג בעומר שאז חדלו מלמות תלמידיו של ר' עקיבא, בעוד הספרדים נמנעים מערב פסח עד ליום ל"ד בעומר, שכן צריכים להיות ל"ג יום שלמים. יש מהאשכנזים שנוהגים להתחיל את איסור הגילוח והתספורת מראש חודש אייר עד לחג השבועות, ויש מהספרדים, שנוהגים על פי הקבלה, שלא להתגלח ולא להסתפר כל ימי ספירת העומר עד ערב חג השבועות. כיום, יש המקלים באיסור תגלחת ונוהגים להתגלח מערב שבת לערב שבת לכבוד השבת, ובפרט שהם נוהגים להתגלח בצורה תדירה, כך שהימנעות מתגלחת לשבת נחשבת כזלזול בשבת. בראש חודש אייר יש הנוהגים

⁴²⁵ אמנם יש מהאשכנזים הנוהגים להתחיל את מנהגי האבלות בר"ח אייר ולסיימם בג' סיוון. לכל הדיברות נוהגים לג' ימים.

⁴²⁶ כף החיים, סימן תפס' ב', ג', ט'

⁴²⁷ תבואות שמש (לרב שלום משאש זצ"ל, רבה של ירושלים), או"ח, סימן נו' (עמוד קח').

להקל בתגלחת, וכן ביום העצמאות, יום ראשית צמיחת גאולתנו⁴²⁸. יש המקלים עוד, שכל אדם הנושא משרה ייצוגית, כגון קצין בצה"ל, מנהל חברה וכד' רשאי להתגלח דבר יום ביומו, שכן מייצג הוא גוף מסודר, ולא נאה שיהיה לא מגולח, גדל פרע שער זקנו, וצריך לבחון כל מקרה לגופו.

▪ **שמחה ושירים:** נוהגים גם לאסור הליכה למקומות שנוהגים בהם קלות ראש, כגון סרטים, חוף הים, בריכה וכד', וכן לא ישמעו שירים מהרדיו או מדיסק או מהמחשב ואפילו הם שירי קודש, ויש מקלים בשירה ווקאלית היינו ללא כלי נגינה, ונראה שראוי להחמיר בדבר, אולם מותר לפזם לעצמו שירים או לשיר שירי שבת. יש נוהגים שלא לברך שהחיינו בימים אלו, ויש נוהגים לברך רק על פירות, ויש מתירים לברך שהחיינו על כל דבר (מה שאין כן לעניין ימי בין המצרים) וכן סובר הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל, וכן המנהג.

▪ **חגי ישראל שבימי הספירה:** אנו מחוייבים תמיד לראות את הטוב שעושה לנו ה' ולהודות לו, אולם עדיין חובה עלינו להודות בפרטות על חסדים גדולים שעושה לנו ה'. זכינו לחיות בדור של פעמי גאולה. חובתנו לשבח את ה'. לספר על הניסים והנפלאות הרבים שעושה לנו במדינת ישראל; על ריבוי התורה והחסד; על התחלת התקיימות דברי הנביאים; על השפע הכלכלי; על פדות ארצנו ומקום בית מקדשנו; על נס תקומתנו המדינית; על הרמת קרן עמנו; על הצלתנו ממוות לחיים ועוד. לכן תיקנה הרבנות הראשית סדר הודאה ליום העצמאות ויום ירושלים, ואנו נוהגים לומר הלל שלם ללא ברכה. מותר לשמוע שירים בימים שמחים אלו, אולם נכון להימנע מלהסתפר ולהתגלח, וכן מעריכת נישואין, שלגזירות אלו עיקר בהלכה.

טעם מנהגים אלו: מיעוט השמחה בימים אלו אמור לגרום לנו להקפיד על המצוות שבין אדם לחבירו ולהתחזק באהבת הריע. לכן נקפיד מאוד על איסורי לשון הרע, רכילות, הלבנת פני חברינו. נכבד את חברינו ונאהבם כגופנו.

⁴²⁸ אמנם לדעת המקובלים אין להתגלח ולהסתפר כלל אפילו בימי שמחה אלו, וכ"פ הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל.

דוגמא לרעיון על ההגדה

כאמור לעיל, כדאי לתבל את מהלך ההגדה או בעיקר את האוכל בדברי תורה מגוונים המורים והמספרים על עוצמת נס יציאת מצרים וגדולתו, ועל כן ראינו לנכון להסביר רעיון אחד בהגדה ששזור את כל הסתכלותנו על מהות הגאולה ועל מהותו של חג זה, חג הגאולה, הוא הבסיס לכל ימי חיינו ויסוד גדול באמונתנו. בהגדה אנו מוצאים מחלוקת תנאים מעניינת ביחס לשאלה כמה מכות לקו המצרים במצרים וכמה לקו על הים⁴²⁹. לכל הדיברות בים היו פי חמש מכות, שכן במצרים ראו את אצבע אלוקים, ובים ראו את היד הגדולה, והיד כידוע מכילה חמש אצבעות. אמנם מה פשר חישוב מתמטי זה?

ניתן להסתכל על אצבע כעל איבר עצמאי, אולם ניתן להסתכל עליה כעל חלק מתוך כף היד. יש מקום רב לשתי נקודות מבט אלו. האמירה שהאצבע עומדת בפני עצמה היא אמירה שכל פעם אנו רואים מכה שעומדת בפני עצמה. האמירה שהאצבע היא חלק מהיד משמעה שאנו בתוך תהליך. פעמים רבות קשה לראות בתוך התהליך כיצד הדברים מתקדמים. כיצד באמת עולים שלב אחרי שלב. זה ניסיון קשה מאוד, מאחר שאנו נמצאים בתוך המציאות. היכולת להרים את הראש ולקבל מבט כוללני אינו פשוט. הוא אכן לא נעשה במצרים. הוא נעשה רק כשיצאו משם, על שפת הים, רק אז הבינו מה שבאמת התרחש במצרים: 'וַיֵּרָא יְשׁוּעָא אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם'. 'מצרים' בפסוק זה משמשת גם כשם העם וגם כשם הארץ, ורק עתה מבינים מה עבר על העם המצרי כאן ושם בארץ מצרים.

⁴²⁹ **רבי יוסי הגלילי אומר:** מנין אתה אומר שלקו המצרים במצרים עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות? במצרים מה הוא אומר? ויאמרו החרטמים אל פרעה: אצבע אלהים הוא, ועל הים מה הוא אומר? ויאמר ישראֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם, וַיֵּרָאוּ הָעַם אֶת ה', וַיֵּאמְרוּ בְּיַד וּבְמִשָּׁה עֲבָדוּ. כִּמָּה לָקוּ בְּאֲצִבַּע? עֶשֶׂר מִכּוֹת. אָמרוּ מֵעַתָּה: בְּמִצְרַיִם לָקוּ עֶשֶׂר מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת. **רבי אליעזר אומר:** מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים היתה של ארבע מכות? שגאמר: ישלח בם חרון אפו, עברה וזעם וצרה, משלחת מלאכי רעים. עברה - אחת, וזעם - שתיים, וצרה - שלש, משלחת מלאכי רעים - ארבע. אָמרוּ מֵעַתָּה: בְּמִצְרַיִם לָקוּ אַרְבָּעִים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ מֵאֲתֵימִם מִכּוֹת. **רבי עקיבא אומר:** מנין שכל מכה ומכה שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים היתה של חמש מכות? שגאמר: ישלח בם חרון אפו, עברה וזעם וצרה, משלחת מלאכי רעים. חרון אפו - אחת, עברה - שתיים, וזעם - שלוש, וצרה - ארבע, משלחת מלאכי רעים - חמש. אָמרוּ מֵעַתָּה: בְּמִצְרַיִם לָקוּ חֲמִשִּׁים מִכּוֹת וְעַל הַיָּם לָקוּ חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתֵימִם מִכּוֹת.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

זו שיטתו של ר' יוסי, אולם ר' אליעזר רוח אחרת עימו. הוא סובר שכדי שהמכות במצרים לא יהיו סתם מכות, אלא מוכוונות מטרה, שנאמר 'וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' בְּנֹטְתִי אֶת יָדִי עַל מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם'⁴³⁰, עליהן להיות ברורות. מכות אלו נועדו כדי שכולם יכירו את הקב"ה. כיצד יגיעו להבנה זאת? טוען ר' יוסי שרק אם הקב"ה יראה שהוא שולט בכל מה שהמצרים חשבו למציאות אמיתית, אזי ידעו כי הוא באמת מלך מלכי המלכים הקב"ה. לכן כל מכה הכתה בכל ארבע היסודות, שחשבו בעולם העתיק שהם באמת עמודי המציאות: מים, רוח, אדמה ואש. ניתן לראות זאת בתור דוגמא במכת הצפרדעים, שהם באו מן היאור, כך שהיאור לקה, קפצו לתנורים, כך שהאש לקתה, במותם צברו אותם על האדמה, כך שהיא לקתה וריח הפגרים נישא באוויר עד שכל מצרים באשה מצחנתם, כך שגם האוויר לקה. אם הקב"ה יכה את כל מה שנתפש בעיני המצרים כמציאות, יהיו הם מוכרחים להאמין בקיומו של בורא העולם. ממילא במצרים כל מכה התחלקה לארבע מכות, כך שקיבלנו ארבעים מכות, וממילא לפי חשבון האצבע והיד יש מאתיים מכות בים.

לעומתם, ר' עקיבא סובר שהמצרים היו כל כך קטני אמונה, שדברים אלו לא יגרמו להם להאמין בקיומו של בורא העולם, ולכן כל מכה בנוסף לזה לוותה בגילוי שכינה, שכך שלא יוכלו להכחיש בשום צד ואופן את קיומו של בורא העולם, וממילא יש כל מכה הכתה בחמישה דברים, ועל הים לקו מאתיים וחמישים מכות.

להסבר נפלא זה ישנה בעיה קטנה. מי שראו את האצבע היו החרטומים: 'וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּים אֵל פְּרָעָה אֶצְבַּע אֱ-לֹהִים הוּא', בעוד שמי שראו את היד בים סוף היו עם ישראל: 'וַיֹּאֲרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה', וכיצד אנו למדים מהחרטומים לעם ישראל?

אלא שעל כורחנו לומר שעם ישראל במצרים סיגל לעצמו נקודת ראייה חרטומית-מצרית. כמו שהם לא הבינו שיש כאן תהליך ארוך ושלים עם ייעוד ברור, ולא ראו את קיצו, כך גם חלקים מעם ישראל הסתכלו על המציאות. לא באמת הפנימו שכל מכה

⁴³⁰ שמות, פרק ז', פסוק ה'.

היא רק עוד שלב בדרך ליציאה ממצרים. לא היה להם מושג שהמכה העשירית היא האחרונה. רק כאשר יצאו הבינו פתאום את יד ההשגחה, הבינו שהיה כאן תהליך ארוך ומחושב, עם קומות שונות, ורק בים סוף הצליחו להתנתק סוף כל סוף מנקודת המבט המצרית קטנת האמונה.

ומכאן לימינו. גם אנו נמצאים בתוך תהליכים רבים. תהליכים אלו אינם פשוטים. נפילות רבות יש בהם. עם עומס חיי השגרה, קשה לנו לראות שאנו בעיצומו של תהליך הגאולה, אולם חז"ל לימדונו שגאולתם של ישראל אינה בבת אחת:

ר' חייא בר אבא ור' שמעון בן חלפתא היו מהלכין בקרוצתא בהדא בקעתא דארבל, וראו אילת השחר שבקע אורה לעלות, אמר לו ר' חייא כך היא גאולתן של ישראל, אמר לו ר' שמעון היינו דכתיב כי אשב בחשך ה' אור לי, בתחלה היא באה קימעא קימעא, ואחר כך היא מנפצת ובאה, ואחר כך היא פרה ורבה, ואחר כך היא משתבחת והולכת⁴³¹.

בתהליך הגאולה ישנן הרבה נקודות של חושך. גם אחרי שהגאולה מזדחלת לה לאיטה, היא פתאום מנפצת והולכת, היינו נראית כמתחזקת ולפתע נראית כאילו היא נעלמת חלילה. אולם לאחר זמן חשוך זה היא פרה ורבה, רואים את הגאולה כממשיכה ומתעלה, עד שלבסוף היא משתבחת והולכת, והכל רואים עין בעין ללא שום פקפוק את מעשה ה' כי נורא הוא. בימים אלו אנו נמצאים. אנו מרגישים את ימי הגאולה, לא ניתן להכחיש זאת. הרי ישראל נותנים פירותיהם לעם ישראל. ארץ ישראל קמה מחורבנה ונותנת את טובה לעם ישראל. כל נבואות התורה והנביאים התקיימו בנו אחת לאחת⁴³², ועתה אנו בשלב המבלבל. אולם עלינו להתחזק באמונה, להאמין שכל מה שאנו רואים נגד עינינו הוא התהליך המבורך של הגאולה, ולא להתייאש. ירושלים וכל מדינת ישראל הולכים ונבנים בקצב גדול, ומובטחים אנו כי זה סימן לבואו של דוד המלך, וכשיבוא מלך המשיח שהוא מזרעו של דוד המלך ע"ה, תהיה התפילה כראוי, וייבנה בית המקדש ותהיה הודאה גדולה לקב"ה ושמחה

⁴³¹ ירושלמי, ברכות, פרק א', הלכה א'. ילקוט שמעוטני, סימן תרפה', תהלים פרק כב'.
⁴³² עיין: יחזקאל, פרק לו', פסוק ח'. סנהדרין, צח. ויקרא, פרק כו', פסוק לב'. רש"י. רבינו בחיי אור החיים. רמב"ן, פסוק טו'.

שלימה שאין כדוגמתה⁴³³. אמנם גם כעת אנו מחוייבים על פי דין להודות ולהלל על הטוב שזכינו לו. גם על טוב חלקי אנו צריכים להודות, וכך אנו אומרים כל יום בתפילת שחרית: 'זקרבתנו מלכנו לשמך הגדול באהבה להודות לך וליחדך ליראה ולאהבה את שמך' – מטרת הקירוב שקרבנו בורא עולם אליו היא שאנו נדע להודות לו, ורק מתוך הכרתנו האמיתית במי שמסובב את כל הסיבות ומרעיף עלינו את כל הטוב, רק מתוך כך נוכל לירוא מנו ולאהוב אותו באמת. עלינו למלא חובתנו זו בשמחה ובתשוקה גדולה, ומתוך כך נוכל לבקש עוד המשך שפע של ברכה.

זאת משימת חיינו כיום: להאמין ולפעול להחשת גאולת ישראל. מדינת ישראל של ימינו מציבה בפנינו אתגר עצום. האם נדע להשתלב בתוך התהליך של הגאולה, להוביל את תהליך שיבת ציון שכבר החל, ולתת לו תוקף של קודש? האם נוכל לרומם את מדרגת החול שנבנתה כאן בעבודה קשה אל מדרגת הקודש האלוקית? האם נהיה ראויים לרשת באמת את ארץ הקודש? האם נכיר בניסים שקורים לנו יום יום? האם נרגיש כל הזמן את עוצמת חסדי ה' ששם חלקנו בדור כזה מופלא של גאולה?

על שאלות אלו עלינו לענות בוודאות גמורה, זכינו להיות חלק מתהליך הגאולה הנפלא. חובה עלינו לפנות בתחינה לבורא העולם ולבקש ממנו שיגאלנו עתה גאולת עולם, ויתקיים בנו במהרה 'בְּיָמֵי יְצִאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת' ⁴³⁴. נפלאות שלא נראו בכל העולם אפילו לאבות⁴³⁵. שנזכה לכך במהרה בימינו. אמן.

⁴³³ עיין מגילה יז: 'וכיון שנבנית ירושלים בא דוד, שנאמר: אחר ישבו בני ישראל ובקשו את ה' א-להיהם ואת דוד מלכם. וכיון שבא דוד באתה תפלה, שנאמר והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפילתי. וכיון שבאת תפלה באת עבודה שנאמר עולתיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי. וכיון שבאת עבודה באתה תודה, שנאמר זבח תודה יכבדנני'.

⁴³⁴ מיכה, פרק ז', פסוק טו'.

⁴³⁵ עיין מכילתא דר' ישמעאל, פרשת בשלח: 'עושה פלא עשה עמנו פלא ועושה עמנו בכל דור ודור שנאמר: אודך על כי נוראות נפלאתי נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד ואומר רבות עשית אתה ה' א-להי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו. דבר אחר עושה פלא, עושה פלא עם אבות ועתיד לעשות עם בנים שנאמר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות אראנו מה שלא הראתי אל אבות שהרי נסים וגבורות שאני עתיד לעשות עם הבנים יותר הם ממה שעשיתי לאבות וכן הוא אומר לעושה נפלאות גדולות לבדו כי לעולם חסדו, ואומר ברוך ה' א-להים א-להי ישראל עושה נפלאות לבדו וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

תפילות שונות

גפילה להצלה היוצאים וציוויהם מאת הש"ה הקדוש זי"א⁴³⁶

אתה הוא י-ה-ו-ה א-ל-הינו עד שלא בראת העולם, ואתה הוא א-ל-הינו משבראת העולם ומעולם ועד עולם אתה א-ל. ובראת עולמך בגין לאשתמודע א-להותך (=כדי שתפורסם מלכותך) באמצעות תורתך הקדושה. כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: 'בראשית' בשביל תורה ובשביל ישראל. כי הם עמך ונחלתך אשר בחרת בהם מפל האמות, ונתת להם תורתך הקדושה, וקרבתם לשמך הגדול. ועל קיום העולם ועל קיום התורה בא לנו ממך י-ה-ו-ה א-ל-הינו שני צוויים. כתבת בתורתך: 'פרו ורבו', וכתבת בתורתך: 'ולמדתם אותם את בניכם', והפונה בשתייהן אחת, כי לא לתהו בראת כי אם לשבת. ולכבודך בראת, יצרת אף עשית. כדי שנהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי כל עמך בית ישראל יודעי שמך ולומדי תורתך. ובכן אבוא אליך י-ה-ו-ה מלך מלכי המלכים, ואפיל תחנתי, ועיני לך תלויזות עד שתחנני ותשמע תפילתי להזמין לי בנים ובנות, וגם הם יפרו וירבו הם ובניהם ובני בניהם עד סוף כל הדורות. לתכלית שהם ואני ואנחנו, בלנו יעסקו בתורתך הקדושה. ללמוד וללמד. לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה. והאר עינינו בתורתך ודבק בלנו במצוותיך לאהבה וליראה את שמך. אבינו אב הרחמן, תן לבלנו חיים ארכים וברוכים. מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים ברחמים. זכרנו לחיים נצחיים, כמו שהתפלל אברהם אבינו: 'לו... יחיה לפניך, ופרשו

⁴³⁶ ניתן לומר תפילה זו בכל עת, ובפרט בערב ראש חודש סיון.

רבותינו זכרוכם לברכה: 'ביראתך'. כי על כן, באתי לבקש ולחנן מלפניך
 שיהא זרעי וזרע זרעי עד עולם זרע כשר. ואל ימצא בי ובזרעי ובזרע זרעי עד
 עולם שום פסול ושמץ, אף שלום ואמת וטוב וישר בעיני א-להים ובעיני אדם.
 ויהיו בעלי תורה. מארי מקרא. מארי משנה. מארי תלמוד. מארי רזא. מארי
 מצוה. מארי גומלי חסדים. מארי מדות תרומיות. ויעבדוך באהבה וביראה
 פנימית, ולא יראה חיצונית. ותן לכל גויה וגויה מהם די מחסורה בכבוד. ותן
 להם בריאות וכבוד וכח. ותן להם קומה ויפי וחו וחסד. ויהיה אהבה ואהבה
 ושלוש ביניהם. ותזמין להם זוגים הגונים מזרע תלמידי חכמים, מזרע צדיקים.
 וגם הם זוגים יהיו כמותם ככל אשר התפללתי עליהם. כי זכרון אחד עולה
 לכאן ולכאן. אתה י-ה-ו-ה יודע כל תעלומות, ולפניך נגלו מצפוני לבי,
 כי כונתי בכל אלה למען שמה הגדול והקדוש, ולמען תורתך הקדושה. על כן
 ענני י-ה-ו-ה ענני. בעבור האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב. ובגללם
 תושיע בנים לחיות הענפים הזמים לשרשם. ובעבור דוד עבדך רגל רביעי
 במרובה, המשוחרר ברוח קדשך: שיר המעלות אשרי כל ירא י-ה-ו-ה
 החלה בדרךיו. יגיע בפיו כי תאכל אשריה וטוב לך. אשתך כגפן פריה בירכתי
 ביתך בניה בשתלי זיתים סביב לשלחנה. הנח כי כן יברך גבר ירא י-ה-ו-ה.
 יברכה י-ה-ו-ה מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייה. וראה בנים לבניה
 שלום על ישראל. אָנָּה י-ה-ו-ה שומע תפלה, יקיים בנני הפסוק:
 ואני זאת בריתי אותם אמר י-ה-ו-ה רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיו
 לא ימושו מפיו ורעה ומפי זרע זרעה אמר י-ה-ו-ה מעתה ועד עולם.
 יהיו לכולן חמרי פי והגיון לבי לפניך י-ה-ו-ה כורי וגואלי.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

ס ד ר ב ז י ק ת ח מ צ

מתוך לשון חכמים למרן הר"ח הטוב בעל בן איש חי, וכן מופיע בסידור של הראשון לציון הרב מרדכי אליהו זצוק"ל
טוב ליטול ידיים לפני הבדיקה, ולומר את הבקשה הבאה :

לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא
אות יו"ד אות ה"א באות וא"ו אות ה"א ביחודא שלים בשם כל ישראל. ובשם
כל הנפשות והרוחות והנשמות המתייחסים אל שורשי נפשנו רוחנו ונשמתנו
ומלבושיהם והקרובים להם שמכלולות אצילות בריאה יצירה עשיה ומכל
פרטי אצילות בריאה יצירה עשיה דכל פרצוף וספירה. הריני מוכן ומזומן
לקיים מצוות עשה דרבנן לבדוק את החמץ לאור הנר בחורין ובסדקין
שברשותנו בליל ארבעה עשר לחודש ניסן כאשר הורו לנו רבותינו ז"ל: אור
לארבעה עשר בניסן בודקין את החמץ לאור הנר. לבער שאור וחמץ הנמצא
בבית בחורין ובסדקין. כדי לעשות נחת רוח ליוצרנו ולעשות רצון בוראנו,
לתקן שורש מצווה זו במקום עליון.

ויהי רצון מלפניך יי-ה-י-ה-א-ל לזהינו וא-לוהי אבותינו שתהיה חשובה
ומקובלת ורצויה לפניך מצווה זו. ויעלה לפניך כאילו כיוונתי בכל הכוונות
הראויות לכוון במצווה זו. על כן נקווה לך יי-ה-י-ה-א-ל לזהינו לראות מהרה
בתפארת עוזך להעביר גילולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם
במלכות שדי. וכל בני בשר יקראו בשמך. להפנות אליך כל רשעי ארץ. יכירו
וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון. לפניך יי-ה-י-ה-א-ל
א-לוהינו יכרעו ויפלו ולכבוד שמך יקר יתנו. ויקבלו כולם את עול מלכותך

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך
בכבוד ככתוב בתורתך: י-ה-ו-ה ימלוך לעולם ועד. ונאמר: והיה י-ה-ו-ה-
למלוך על כל הארץ ביום ההוא יהיה י-ה-ו-ה אחד ושמו אחד.

ויאמר אם שמוע תשמע לקול י-ה-ו-ה א-להיך והישר בעיניו תעשה והאזנת
למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי
אני י-ה-ו-ה רפאך.

נר לרגלי דברך ואור לנתיבותי (יש לומר שבע פעמים)

לב טהור ברא לי א-להים ורוח נכון חדש בקרבי (יש לומר שבע פעמים)

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך י-ה-ו-ה צורי וגואלי.

ויהי נעם א-ד-נ-י א-להינו עלינו ומעשה ידינו בוננה עלינו ומעשה ידינו

בוננהו (יחזור שתי פעמים על פסוק זה)

ברוך אתה י-ה-ו-ה א-להינו מלך העולם אשר קדשנו

במצוותיו וצונו על בעור חמץ

אחרי הבדיקה יבטל את החמץ, וצריך להבין מה שיאמר וזו מצוות עשה דרבנן. לפני הביטול
יאמר את התפילה הבאה:

לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא
שם אות יו"ד אות ה"א אות וא"ו אות ה"א ביחודא שלים בשם כל ישראל,
הריני מקיים מצוות עשה דרבנן לבטל שאור וחמץ בליל ארבעה עשר בחודש
ניסן. כדי לעשות נחת רוח ליוצרנו ולעשות רצון בוראנו לתקן שורש מצווה זו
במקום עליון. ויהי רצון מלפניך י-ה-ו-ה א-להינו וא-לוהי אבותינו שתהיה

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

חשובה ומקובלת ורצויה לפניך מצווה זו. ויעלה לפניך כאילו כיוונתי בכל הכוונות הראיות לכוון במצווה זו. ואתה הא-ל הגדול הגיבור והנורא עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו ותבטל כוחות הטומאה והקליפה וכל אויבך וכל שונאיך מהרה יכרתו ומלכות הרשעה מהרה תעקר ותשבר ותכלם ותכניעם ותשמידם במהרה בימינו. והסר ממנו יגון ואנחה. ומלוך עלינו מהרה אתה ה' לבדך בחסד וברחמים בעדק ובמשפט את צמוח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך כי לישועתך קוונו כל היום.

יְהִי לְרַעוֹן אִמְרֵי פִי וְהִגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ-ה-י-ה עֲוֹרֵי וְגֹאֲלֵי. וְיִהְיֶה נֶעֱם א-ד-נ-י א-לְהֵינּוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָהוּ

כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא ביערתיה לבטיל ולהווי כעפרא דארעא

תרגום לעברית: כל חמץ ושאר שיש ברשותי שלא ראיתיו ושלא ביערתיו יהיה בטל וחשוב כעפר הארץ

יהי רעון מלפניך יְיָ-ה-י-ה א-לְהֵינּוּ וְא-לְהֵינּוּ שְׂתֵתֵן לָנוּ כַח וּיְכוּלֵת וְעֵזֵר וְסִיּוּעַ לְפִשְׁשׁ בְּנִגְעֵי בְּתֵי הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר נוֹאֲלָנוּ בְּעֵצַת יִצְרָנוּ הָרַע. אֲנָא ה'. הַפְרֵד נָא מֵעָלֵינוּ צַד הָרַע שְׁבִיעַר הָרַע. וְתִזְכְּכֵנוּ וְתִלְבְּבֵנוּ בְּכַח הַיֵּצֵר הַטּוֹב. הַשִּׁיבֵנוּ אֲבִינוּ לְתוֹרַתְךָ וְקִרְבָּנוּ מִלְכְּנוּ לְעִבּוּדֶתְךָ. וְהַחְזִירֵנוּ בְּתִשׁוּבָה שְׁלִימָה לְפָנֶיךָ. וְתִרְפָּא אֶת מְאֵתֵינוּ וְאֶרְבָּעֵינוּ וְשִׁמוּנָהּ אִיבְרִים וְשִׁלּוּשׁ מְאֹת וְשִׁישִׁים וְחִמִּישָׁה גִידִים שֶׁל נַפְשֵׁנוּ וְשֶׁל גּוֹפְנוּ רְפוּאָה שְׁלִימָה. וְהַעֲלֵה אֲרוּכָה וּמְרַפָּא לְכָל תַּחְלוּאֵינוּ וְלְכָל מַכְאוּבֵינוּ וְלְכָן מְכוּתֵינוּ. כִּי א-ל רופא רחמן ונאמן אתה.

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

עוזרנו א-לֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ מֵאִיסוּר חֲמִץ אֲפִילוּ מִכָּל שֶׁהוּא שְׁנָה זֶה וְכָל שְׁנָה וְשְׁנָה הַבָּאָה עֲלֵינוּ לַחַיִּים טוֹבִים וְלִשְׁלוֹם אֲמֵן כֵּן יְהִי רְצוֹן. יְהִי לְרְצוֹן אֲמֵרֵי פִי וְהִגִּינוּ לִפְנֵי לְפָנֶיךָ יְיָ-ה-ן-ה-ה עוֹרֵי וְגוֹאֲלֵי.

ס ד ר ב י ע ו ר ח מ ץ

לפני שריפת החמץ יאמר את התפילה הבאה :

לְשֵׁם יִיחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחודא שם אות יו"ד אות ה"א אות וא"ו אות ה"א ביחודא שלים בשם כל ישראל, הריני מוכן ומזומן לקיים מצוות ביעור חמץ בשריפה לשורפו ביום ארבעה עשר לחודש ניסן כדי לעשות נחת רוח ליוצרנו ולעשות רצון בוראנו. ויהי רצון מלפניך יְיָ-ה-ן-ה-ה א-לֹהֵינוּ וְא-לֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחִיָּה חֲשׂוּבָה מְקוּבְּלַת וְרַעֲיוּיָה לְפָנֶיךָ מִצְּווֹה זֶה, וְכֵאֵילוּ כִּיזְנַתִּי בְּכָל הַכּוֹזְנוֹת הַרְאִיֹּת לְכוּזֵן בְּמִצְּווֹה זֶה שֶׁל שְׂרִיפַת חֲמִץ וַיַּעֲלֶה לְפָנֶיךָ כֵּאֵילוּ קִיַּמְנוּ מִצְּווֹת: פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בְּאֵשׁ. וְתִבְעַר כּוֹחוֹת הַטּוֹמְאָה וְהַקְּלִיפָה. וְכָל אוֹיְבֶךָ וְכָל שׁוֹנְאִיךָ מֵהֵרָה יִכְרַתוּ. וּמַלְכוֹת הַרְשָׁעָה מֵהֵרָה תִּעֲקַר וְתִשְׁבֵּר וְתִכְלֵם וְתִכְנִיעֵם וְתִשְׁמִידֵם בְּמֵהֵרָה בִּימֵינוּ. עַל כֵּן נִקְּוֹה לְךָ יְיָ-ה-ן-ה-ה א-לֹהֵינוּ לְרֵאוֹת מֵהֵרָה בְּתַפְאֵרַת עוֹזְךָ לְהַעֲבִיר גִּילּוּלִים מִן הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כְּרוֹת יִכְרַתוֹן לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוֹת שְׂדֵי. וְכָל בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בְּשִׁמְךָ. לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל רְשָׁעֵי אָרֶץ. יִכִּירוּ וַיִּדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תְּבֵל כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל בָּרֶךְ תִּשְׁבַּע כָּל לְשׁוֹן. לְפָנֶיךָ יְיָ-ה-ן-ה-ה א-לֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וַיִּפְּלוּ וְלִכְבוֹד שְׁמֶךָ יִקָּר יִתְּנוּ. וַיִּקְבְּלוּ כּוֹלָם אֶת עוֹל מַלְכוּתְךָ וְתִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם מֵהֵרָה לְעוֹלָם וְעַד כִּי הַמַּלְכוֹת שֶׁלְּךָ הֵינָּה וְלְעוֹלָמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

ככתוב בתורתך: י-ה-ו-ה ימלוך לעולם ועד. ונאמר: והיה י-ה-ו-ה למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה י-ה-ו-ה אחד ושמו אחד.

אחרי שריפת החמץ יבטל אותו ויאמר לפני הביטול את התפילה הבאה :

לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחודא שם אות יו"ד אות ה"א באות וא"ו אות ה"א ביחודא שלים בשם כל ישראל, הרני מוכן ומזומן לקיים מצוות עשה מהתורה לבטל שאור וחמץ ביום ארבעה עשר בחדש ניסן כמו שציוונו י-ה-ו-ה א-ל-לוחינו בתורתו הקדושה: אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם כדי לעשות נחת רוח ליוצרנו ולעשות רצון בוראנו. ויהי רצון מלפניך י-ה-ו-ה א-ל-לוחינו וא-ל-לוחי אבותינו שתהיה חשובה ומקובלת ורצויה לפניך מצווה זו של ביטול שאור וחמץ ביום זה. ויעלה לפניך כאילו כיוונתי בכל הכוונות הראויות לכוון במצווה זו. ואתה הא-ל הגדול הגיבור והנורא עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו. ותבטל כוחות הטומאה והקליפה הנקראים שאור וחמץ וכל אויביך וכל שונאיך מהרה יכרתו. ומלכות הרשעה מהרה תעקר ותשבר ותכלם ותכניעם ותשמידם במהרה בימינו. ובכן תן כבוד לעמך תהילה ליראיך ותקווה טובה לדורשיך ופתחון פה למייחלים לך. שמחה לארצך ששון לעירך ועמיתך קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך במהרה בימינו. ובכן צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלוזו וחסידים ברינה יגילו ועולתה תקפוץ פיה והרשעה כולה בעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ. ותמלוך אתה הוא י-ה-ו-ה א-ל-לוחינו מהרה על כל מעשיך בהר ציון משכן כבודך ובירושלים

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

עיר מקדשך ככתוב בדברי קודשך ימלוך י-ה-ו-ה לעולם א-לוהיך עיון לדור ודור הללויה. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך י-ה-ו-ה עזרי וגואלי.

כל חמירא דאיכא ברשותי דחזיתיה ודלא חזיתיה.

דביערתיה ודלא ביערתיה ליבטיל ולהווי (הפקר) כעפרא

דארעא.

תרגום לעברית: כל חמץ ושאר שיש ברשותי שראיתו ושלא ראיתו שביערתו ושלא ביערתו יהיה בטל (ומופקר) וחשוב כעפר הארץ יהי רצון מלפניך ה' א-לוהינו וא-לוהינו שתרחם עלינו ותשמרנו ותצילנו מאיסור חמץ אפילו מכל שהוא שנה זו וכל שנה ושנה כל ימי חיינו. וכשם שביערתו החמץ מבתינו היום הזה, כן תזכנו ותסייענו ותעזרנו לבער היצר הרע מקרבנו. אנא ה' הפרד נא מעלינו צד הרע שביצר הרע ותזכנו ותלבבנו בכח היצר הטוב ותזכנו לזכך נפשנו ולהאיר בה ולהוסיף בה כח והארה גדולה ולהתקשר למעלה בקדושה העליונה. ותמיד תשרה ותחול עלינו קדושה העליונה. קדשנו במצוותיך. תן חלקנו בתורתך. שבענו מטובך שמח נפשנו בישועתך וטהר ליבנו לעובדך באמת. ותעזרנו על דבר כבוד שמך ותמלא משאלות ליבנו לטובה לעבודתך, אמן כן יהי רצון. יהיו לרצון אמרי פי והגיון ליבי לפניך ה' עזרי וגואלי.

ת פ י ל ה ל פ נ י ק ר י א ת ה ה ג ד ה

לְשֵׁם יְחִיד קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׂכִינְתֵיהּ. בְּדַחִילוֹ וּרְחִימוֹ. וּרְחִימוֹ וּדְחִילוֹ. לְיַחְדָּא
 שְׁם אוֹת יו"ד אוֹת ה"א בְּאוֹת וְאו"ו אוֹת ה"א. בְּיַחְדָּא שְׁלִים (יִתְרַחַר בְּלִיבוֹ: יֵה-ו-ה)
 בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. וּבְשֵׁם כָּל־הַנְּפֹשׁוֹת וְהַרוּחֹת וְהַנְּשִׁמוֹת וּמְלַבּוּשֵׁיהֶם וְהַקְּרוֹבִים
 לְהֶם שְׂמֵכְלָלוֹת אֲצִילוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּהּ. וּמְכַל־פְּרָטֵי אֲצִילוֹת בְּרִיאָה
 יְצִירָה עֲשִׂיָּה דְכָל פְּרָעוּף וּסְפִירָה. הֵנָּה אֲנֹכִי מוּכָן וּמְזֻמָּן לְקַיֵּם מִצְוֹת עֲשֵׂה מִן
 הַתּוֹרָה לְסַפֵּר בְּיַצִּיאת מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֹּאת שְׁחִיא לִיל חַג הַמִּצְוֹת. כְּמוֹ שְׁעוּנֵי
 י-ה-ו-ה א-לֵהֵינוּ בְּתוֹרָתוֹ הַקְּדוּשָׁה וְהַגְּדַת לְבַנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בְּעָבוּר
 זֶה עָשָׂה י-ה-ו-ה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם. כְּדֵי לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרֵי וּלְעֹשׂוֹת
 רְצוֹן בּוֹרְאֵי. לְתַקַּן שׁוֹרֵשׁ מִצְוֵה זֶה בְּמָקוֹם עֲלִיּוֹן. וְיִהְיֶה רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ י-ה-ו-ה
 א-לֵהֵינוּ וְא-לֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהִיָּה חֲשׁוּבָה וּמְקוּבְּלַת וּרְעוּיָה לְפָנֶיךָ מִצְוֵה זֶה שֶׁל
 סְפֹר יַצִּיאתֵנוּ מִמִּצְרַיִם בְּלִילָה הַזֹּאת. וְיַעֲלֶה לְפָנֶיךָ כְּאֵלֶּוּ בּוֹנֵתִי בְּכָל הַפְּגוּמֹת
 הַרְאוּיֹת לְכוֹן בְּמַעֲשֵׂה וּדְבוּר וּכְוֹנָה וּמַחֲשָׁבָה וּרְעוּתָא דְלִפְאֵי. וְיִתּוּקְנֵי
 כָּל־נְפֹשׁוֹת רַחוּת וּנְשִׁמוֹת חַיּוֹת יְחִידוֹת שֶׁל כָּל־לִלוֹת אֲצִילוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה
 עֲשִׂיָּהּ. וְשֶׁל כָּל פְּרָטֵי אֲצִילוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה דְכָל פְּרָעוּף וּסְפִירָה.
 וְיִתְיַחְדּוּ אַרְבַּע אוֹתֵיּוֹת הַיּו"ה. שְׁהֶם נֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה חַיָּה יְחִידָה. דְּכָל־לִלוֹת
 וּפְרָטוֹת אֲצִילוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּהּ. בְּיַחְדָּא שְׁלִים (י-ה-ו-ה) אֲשֶׁר בָּהֶם
 יִתְפַּשֵּׁט שְׁפַע אוֹר אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא. וּמִשָּׁם יִמְשֹׁךְ שְׁפַע וּבְרָכָה רַבָּה בְּכָל
 הָעוֹלָמוֹת לְזַכֵּךְ נַפְשֵׁנוּ רוּחֵנוּ וּנְשִׁמַּתֵנוּ שִׂיחֵנוּ רְאוּיִים לְעוֹרֵר מִיּוֹן נּוֹקְבִין. וְיִהְיֶה |
 נַעֲם י-ה-ו-ה א-לֵהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנְנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ בּוֹנְנָהוּ:

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

ס ג ו ל ת ה מ ל ח ב ס פ י ר ת ה ע ו מ ר

בספר דבק מאח לר' אברהם חי חמוי (מערכת י', ערך ימי העומר) כתב בזו הלשון:

סגולה נפלאה בלילה הראשונה של ספירת העומר יקח בידו מעט מלח (=יפריש מעט מלח), ויקרא עליו מזמורים אלו (תהילים פרק קכב', ופרק קלא', ופרק קלג'):

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדוֹד שְׁמַחְתִּי בְּאִמְרִים לִי בֵּית יְ-הֵ-נְ-הַ גִּלְגָּל: עֲמֻדוֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ
בְּשַׁעֲרֶיךָ יְרוּשָׁלָּם: יְרוּשָׁלָּם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחַבְרָה לָהּ יַחְדָּו: שְׁשָׁם עָלוּ שְׁבָטִים
שְׁבָטֵי יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת לְשָׁם יְ-הֵ-נְ-הַ: כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ כְּסֹאוֹת לְמִשְׁפַּט
כְּסֹאוֹת לְבֵית דָּוִד: שְׁאֵלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָּם וְשָׁלוֹם אֶחְבְּיָךְ: יְהִי שְׁלוֹם בְּחֵילֶךָ שְׁלוֹחַ
בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: לְמַעַן אַחֵי וְרַעֵי אֲדַבְּרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ: לְמַעַן בֵּית יְ-הֵ-נְ-הַ
א-לֵהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדוֹד יְ-הֵ-נְ-הַ לֹּא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַי וְלֹא הִלַּכְתִּי בַּגְּדֻלוֹת
וּבַנְּפִלְאוֹת מַמְוִי: אִם לֹא שׁוֹיִתִּי וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי בְּגִמְלָה עָלַי אִמּוֹ בְּגִמְלָה עָלַי
נַפְשִׁי: יַחַל יִשְׂרָאֵל אֵל יְ-הֵ-נְ-הַ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:
שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדוֹד הִנֵּה מַה טוֹב וּמָה נָעִים שְׁבַת אַחִים גַּם יָחַד: כְּשֶׁמֶן הַטּוֹב
עַל הָרֹאשׁ יֵרֵד עַל הַזָּקֵן וְזָקֵן אֶחָדוֹן שִׁירָד עַל פִּי מִדְּוִתָיו: כָּטַל חֶרְמוֹן שִׁירָד עַל
הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שָׁם צִוָּה יְ-הֵ-נְ-הַ אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם:

לאחר פרקי תהילים אלו, יאמר את סדר קצירת ופרשת העומר כמו שמופיעים
במחזורים, ויאמר את התפילה הבאה:

יְהִי רִצּוֹן מִלִּפְנֵיךָ ה' א-לֹהֵינוּ וְא-לֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, בְּזִכּוֹת סְפִירַת הָעוֹמֵר אֲשֶׁר
צִוּוֹתָנוּ בְּתוֹרַתְךָ הַקְּדוּשָׁה. וּבְזִכּוֹת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוּשִׁים וְהַטְּהוּרִים הַיּוֹצֵאִים
מִהַמְּזוֹרִים הַלְלוּ, מִרֹאשֵׁי תִיבוֹת וּמִסוּפֵי תִיבוֹת, וּבְזִכּוֹת אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוּשִׁים

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

הטהורים אברהם יצחק ויעקב, שיהיה זה המלח לשמי (פלוני בן פלוני. יכול להזכיר גם שמות נוספים) ולשם כל ישראל, ולכל מי שיישא המלח הזה עליו, יהיה לו למגן וצינה מדבר ומנגפה ומעין הרע, וכל דבר רע אמן כן יהי רצון. אחר כך יאחזו את המלח בידו ויספור את העומר, וכן יעשה כל ימי הספירה, ויזהר שלא ישים את המלח על הארץ, ושיהיה בידו בשעת הברכה, ואחר כך יהיה זה המלח מסוגל הרבה לעין הרע מאוד, ויועיל כמו קמיע מומחה ופקיע.

תפילת אור החיים הקדוש על הגאולה

תפילה שחיבר רבינו חיים בן עטר זיע"א לבליאת הגואל, וטוב לאומרה דבר יום ביומו, ונזכה להחשת גאולתנו ולביאת משיח צדקנו בעגלא ובזמן קריב, אכז"ר.

יהי רצון מלפניך אבינו מלפנינו, א-להינו, ידידות אור נפשנו, רוחנו ונשמתנו, למען בריתך אשר ברית לשלש עשרה מדות שאינן חוזרות ריקם לעולם מלפניך. זכר אהבתנו ורחבתנו, והשב שכינתך לבית קדשנו ותחזר להשתעשע בנו בימי קדם. כי קשה פרדתך ממנו כפרידת נפשנו מגופינו. המו מעינו, וכלתה נפשנו אל גאלת שכינתך ואל מעון קדשך, ולרצונך י-ה-ו-ה נכספנו. הננו מתחננים ובוכים לפניך, י-ה-ו-ה אב הרחמן, על גלות השכינה. הושיעה י-ה-ו-ה שכינתך, ודבק נפשנו באהבתך הנעימה והערבה על נפשנו, ויעול מלפנו בהיכלה. (א) מי א-ל כמוך ל-ל (ב) נשא עון (ג) ועבר על פשע ומנו (ד) לשארית נחלתו לך (ה) לא החזיק לעד אפו לפני (ו) כי הפץ חסד הוא וכב חסד: (ז) שוב ירחמנו ונאמת (ח) יכבש עונותינו לך חסד (ט) ותשליך במצלות ים כל חטאותם לאלפים: (י) תתן אמת ליעקב נשא עון (יא) חסד לאברהם ופשע (יב) אשר נשבעת לאבותינו ומפואה (יג) מימי קדם ונאם:

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

ת פ י ל ה ל ה צ ל ח ת ע ס י ש ר א ל

אשר חיברתיה בימי המלחמה שפרצה בשמחת תורה התשפ"ד, להצלחת חיילי צה"ל וכל כוחות הביטחון, ההצלה והרפואה. להצלחת עם ישראל, המשפחות השכולות, ולהחזרת כל שבויינו, ולגאולה שלימה במהרה בימינו אמן. נכון וטוב לומר תפילה זו בכל יום, ובפרט בזמן הדלקת נרות שבת וחג, וכן בסמוך לעשיית דבר מצווה:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ-ה-י-ה-א-לֵהֵינוּ וְאֵלֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ. 'קוּמָה עֲזֹרְתָה לָנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חֲסִדֶךָ' (תהילים, מד', כז). בָּרַךְ אֶת חֵילֵי אֲנָהּ הַהֲנַגְּהָ לְיִשְׂרָאֵל, אֶת כָּל אַנְשֵׁי כּוֹחוֹת הַבִּיטָחוֹן, הַהֲצֵלָה וְהַרְפוּאָה, וְתִשְׁמֹר עֲלֵיהֶם מִכָּל רֵעַ. תֵּן לָהֶם כּוֹחוֹת לְהַעֲיִל וּלְעֹזֵר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל. שִׁיחֵיו כָּל אוֹיְבֵינוּ וְכָל שׂוֹנְאֵינוּ וְכָל מִבְקָשֵׁי רַעְתָנוּ הַקָּמִים עֲלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, נִגְפִים לִפְנֵי חֵילֵנוּ, וְיִתְקַיְּמוּ תַפְלוֹת עֲבָדֶיךָ: 'עֲצוּ עֵצָה וְתַפֵּר דְּבַר דָּבָר וְלֹא יָקוּם כִּי עֲמָנוּ א-ל' (ישעיהו, ח', י'). יְיָ-ה-י-ה-אֵל הַפִּיר עֵצַת גּוֹיִם הַנִּיא מִחֲשָׁבוֹת עַמִּים' (תהילים, לג', י'). 'חֲרָבָם תָּבוֹא בְלָבָם וְקִשְׁתוֹתָם תִּשְׁבֵּרְנָה'

(תהילים, לז', טו).

אֲנָהּ יְיָ-ה-י-ה. שְׁלַח נָא רְפוּאָה שְׁלֵמָה מֵאֲתָךְ לְכָל הַפְּעוּעִים. כִּי א-ל רֹפֵא חַנּוּם אַתָּה. קִים בְּהֶם אֶת תַּפְלוֹת יִרְמִיָה נְבִיאָךְ: 'רְפָאֵנִי יְיָ-ה-י-ה וְאַרְפָּא הוֹשִׁיעֵנִי וְאוֹשֵׁעָה כִּי תַהֲלֵתִי אֶתָּה' (ירמיהו, יז', יד).

אֲנָהּ יְיָ-ה-י-ה. הַמֵּיצֵא נָא נַחֲמָה גְדוּלָה מֵאֲתָךְ לְכָל הַמִּשְׁפָּחוֹת הַשְּׂכּוּלוֹת, וְלֹא יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה עוֹד, כְּדַבְּרֵי יִשְׁעִיָה נְבִיאָךְ: 'כִּי אִישׁ אֲשֶׁר אָמוּ תִנְחַמְנוּ בֶן אֲנָכִי אֲנַחֲמָכֶם וּבִירוּשָׁלַיִם תִּנְחַמּוּ' (ישעיהו, סו', יג). 'אֲנָכִי אֲנָכִי הוּא מִנְחַמְכֶם' (ישעיהו, נא, יב).

אֲנָהּ יְיָ-ה-י-ה. הַחֲזוֹר נָא אֶת הַשְּׂבוּיִים בְּמַהֲרָה לְחִיק מִשְׁפָּחוֹתֵיהֶם בְּרִיאִים בְּגוֹפָם וּבְנַפְשָׁם, וְשִׁיתְקִימוּ בְּהֶם תַּפְלוֹת דָּוִד עֲבָדֶךָ: 'הוֹצִיאָה מִמִּסְגַּר נַפְשִׁי

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

לְהוֹדוֹת אֶת שְׁמֹךְ (תהילים, קמב, ח) • 'יוֹצֵאִים מִחֶשֶׁךְ וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּק'
 (תהילים, קז, יד) • וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ בְּנִבְוֹאת יְשַׁעִיָּה נְבִיאֶךָ: 'הָ-יָ-הּ-יָשְׁבוּן וְכָאוּ צִיּוֹן
 בְּרָנָה וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים שְׂשׂוֹן וְשִׁמְחָה יִשִּׁיגוּ וְנִסּוּ יִגּוֹן וְאַנְחָה' (ישעיהו, לה, י') •
 אָנָּה יְ-הֵ-יָ-הּ. עֲזֹר לָנוּ לְשֹׁמֵר אֶת הָאֱהָבָה בֵּינֵינוּ וְלַחֲזִיקָה, וְלִהְיוֹת מְאַחְדִּים
 מִתּוֹךְ אֱהָבָה וְאַחֲוָה, כְּדַבְּרֵי רַבּוֹתֵינוּ: 'כְּאִישׁ אֶחָד בְּלֵב אֶחָד' (רש"י, שמות, יט, ב). מְכִילֵתָא
 דר' יִשְׁמַעְיָאֵל) • שְׁנוּמָה בְּלִנּוּ יַחַד לְהוֹסִיף אַחְדוּת, אֱהָבַת חֵן וְעֲזָרָה הַדְּדִית בֵּין כָּל
 חֻלְקֵי עַמָּנוּ, כְּדַבְּרֵי יְשַׁעִיָּה נְבִיאֶךָ: 'אִישׁ אֶת רַעְהוּ יַעֲזֹרוּ וְלֹאֲחָיו יֹאמֵר חֲזֹק'
 (ישעיהו, מא, ו) •

וְכֹשֶׁם שְׁעֵשִׂית נְסִים לְאַבְרָהָם (בחנוכה ופורים ושאר המועדים יוסיף: בְּיָמֵים הָהֵם בְּזִמְנֵן
 הָהֵם), כֵּן תַּעֲשֶׂה נְסִים וְנִפְלְאוֹת גְּדוֹלִים וְעֲצוּמִים לְכָל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, וְתִגְאָלְנוּ
 גְּאֻלַּת עוֹלָמִים בְּמַחֲרָה בְּיָמֵינוּ. אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן.

אָנָּה יְ-הֵ-יָ-הּ הַחֹשִׁיעָה נָא. אָנָּה יְ-הֵ-יָ-הּ הַחֹשִׁיעָה נָא.

אָנָּה יְ-הֵ-יָ-הּ הַצְּלִיחָה נָא. אָנָּה יְ-הֵ-יָ-הּ הַצְּלִיחָה נָא.

יְ-הֵ-יָ-הּ עֵז לְעַמּוֹ יִתֵּן. יְ-הֵ-יָ-הּ יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמוֹךְ,
 עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינְךָ, עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרַתְךָ, עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשַׁתְךָ. יְהִי לְרָצוֹן אֲמָרֵי מִי
 וְהִגִּיזוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ יְ-הֵ-יָ-הּ עוֹרֵי וְגוֹאֲלֵי.

תקציר ההלכות המעשיות

- **לימוד הלכות החג:**

חובה על כל אחד לעסוק בהלכות חג הפסח, בכדי שלא ייכשל באיסור חמץ.
- **הגדרת איסורי חמץ:**

חמץ הוא אחד מחמשת מיני דגן שהתחיל להחמיץ. איסור חמץ בפסח הוא 'במשהו', כלומר אפילו בכמות מועטת ביותר. חמץ אסור בין באכילה ובין בהנאה בכל צורותיו, היינו בין במאכל ובין במשקה. כמו כן אסור ליהנות מחמץ המשמש לדברים שונים, כגון כרית חימום מחמץ, או תמונות שיבולי חמץ וכד', ויש למוכרם במכירת החמץ.
- **דיני חודש ניסן:**

בחודש זה רצף של ימים טובים, ולכן לא אומרים תחנון. בכל יום קוראים פרשת הנשיאים.
- **איסור חדש:**

אסור לאכול תבואה חדשה הצומחת בימים אלו. בארץ ישראל ניתן לאכול מהתבואה החדשה בסוף יום רביעי, ובחז"ל בסוף יום חמישי.
- **ברכת האילנות:**

מברכים על שני עצים מלבליים (לפחות). לא מברכים על עצים שידוע שהם מורכבים מסוגים שונים, אבל ניתן לברך על עצי עורלה. ניתן לברך זאת בלילה אם רואה את הבלבוב. לא מברכים ברכה זו בשבת.
- **קמחא דפסחא:**

מתקנת חז"ל כל אחד צריך לתת כסף או מיני מאכל לעניים בכדי שיהיה להם מזון לפסח. ראוי לתת כסף לאגודות השונות ולא מצרכי מזון, מאחר שהם יודעים

יצחק שלו, רב העיר ירוחם

הלכות חג הפסח התשפ"ד

הוא בלע. יש להכשיר את הכלים מספר ימים לפני חג הפסח, ויש לשאול רב על כל כלי שלא בטוח בצורת הכשרתו (טוב לקבוע לימוד מסודר בנושא, מאחר שרבים עושים אבל מעטים יודעים). יש לנקות משאריות חמץ גם את הכלים שלא מתכוון להשתמש בהם כלל בפסח.

• **קניית מצרכים**
לפסח: חובה שכל מוצרי האוכל יהיו מושגחים מטעם רבנות מוכרת לפסח התשפ"ד, אולם אם רכש מוצרים כשרים לפסח בשנים הקודמות, ושמר אותם בבית כך שלא נגעו בחמץ, יכול לאוכלם. אין צורך בכשרות למוצרי ניקיון שלא נכנסים לפה. יש מחמירים שסבונים ומוצרי היגיינה הנוגעים בגוף יהיו כשרים לפסח. משחת שיניים, מי פה ושפתון

למי לתת. ניתן לתת גם מכספי מעשר כספים.

• **שבת הגדול:** הרב דורש בדיני הפסח. טוב שהדרשה תעסוק גם בהגדה בכדי למשוך את לב השומעים, אבל עיקר הדרשה הוא החלק ההלכתי, להורות לעם את חוקי האלוקים ואת תורותיו. נכון להוסיף דרשות על הלכות הפסח ומנהגיו גם בשבתות הקודמות. טוב מאוד לקיים שיעורים באמצעי המדיה השונים בימי החול, ולעסוק בהכנות ובלימוד לעריכת סדר עוד לפני החג. ראוי מאוד לישון בערב פסח על מנת שלא יהיו עייפים מידי בסדר.

• **הכשרת כלים:**
 הכלל הקובע הוא 'כבולעו כך פולטו', היינו שהכלי יפלוט את טעם החמץ בדרך בה

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

הלכות חג הפסח

אולם ברוך ה' תמיד יש מלאי גדול של מאכלים שונים. לכן יש להימנע ממכירת חמץ גמור. יש למנות את הרב לשליח למכור את החמץ, וצריכה להיות גמירות דעת במכירה, היינו שיהיה ברור שהחמץ אכן נמכר לגוי, ואם הגוי יבוא לקחתו, לא ימנע ממנו, ולכן חייב לפנות לו דרך, ולהראות לו את המקום שבו מאוחסן החמץ, שהרי זה החמץ שלו.

• איסור קטניות:

האשכנזים נוהגים להימנע מאכילת קטניות, ויש מקלים בשמן קטניות. שמן קנולה מותר לפוסקים רבים, ואין צורך לעשות התרת נדרים על השימוש בו. גם בין הספרדים ישנם מנהגים שונים, וכל אחד ימשיך במנהג אבותיו. במקום חולי ל"ע, כל העדות יכולים לאכול קטניות, אפילו

(אודם) צריכים כשרות לפסח. גם סבון כלים צריך כשרות לפסח. ראוי לקנות את הביצים והבשר (עוף, הודו, בקר וכד') לפני חג הפסח, וכן לקנות מוצרי חלב שנעשו לפני החג, ומסומן כך: 'כשר לפסח, ערב פסח'. הביצים מוחתמות בכיתוב: 'כ. לפסח'. אפשר להשתמש בביצה שאין עליה חותמת 'כשר לפסח' לצורך חביתה, עוגה וכד', אולם אין לבשל אותה בסיר.

• **מכירת חמץ:** ראוי שלא למכור חמץ גמור אלא בהפסד מרובה, וכל אדם ישער האם לגביו זה הפסד רב אם לאו. אמנם המכירה קיימת גם בהפסד מועט. מי שחושש שלא ימצא מאכלי חמץ במרכולים אחרי הפסח, יכול למכור גם חמץ גמור לכתחילה בהפסד מרובה,

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

כשרות לפסח, לאחר התייעצות עם מורה הוראה ורופא. ראוי להחליף בדרך זו גם תרופות שאין בהן טעם. לא צריך להחליף משאפים הניתנים לניקוי יסודי, ואם לא ניתן לנקותם היטב, יקנה חדשים. אין צורך בכשרות מיוחדת למשחות רפואיות שונות או לזריקות וטיפות. תרופות המכילות קטניות מותרות גם לחולה שנוהג להימנע מלאכול קטניות ואפילו הוא חולה שאין בו סכנה, וה"ה תחליף חלב לתינוקות, ויחדו כלים מיוחדים לתינוקות.

- **חמץ לאחר הפסח:** חמץ של יהודי לאחר הפסח אסור, אלא אם כן נעשתה מכירת חמץ כדין.
- **בדיקת חמץ:** חובה לבדוק כל מקום שאדם רגיל

מבלי לעשות התרת נדרים, ואפילו לא נהגו לאכול קטניות אלו. הנוהגים איסור בדבר, לא ישנו ממנהגם גם השנה, אלא אם כן אין להם שום דבר מאכל אחר, ואז יעשו שאלת חכם.

- **פיצוחים ופירות יבשים:** חלק מהפיצוחים הינם קטניות, אבל לכל הדעות והמנהגים אסור בתכלית האיסור לאכול פיצוחים שאינן מושגים לפסח, מאחר שנוהגים לערב קמח בהכנתם. כיום פירות יבשים מותרים לכל העדות, ובלבד שתהיה עליהם השגחת כשרות טובה מסודרת.

- **תרופות:** חולה שיש בו סכנה נוטל תרופות כרגיל. צריך להחליף תרופות חמץ שיש בהם טעם לתרופות

• **תענית בכורות:**

הבכורות מתענים בערב פסח, אלא אם כן משתתפים בסעודת סיום מסכת, או שאר שמחות כסעודת שבע ברכות, וראוי כיום להפטר מהתענית. אמנם הבכורים צריכים להיות בתענית עד לאחר התפילה. גם אם לא מבינים את סיום המסכת נפטרים מהצום. ניתן להשתתף בלימוד גם באופן וירטואלי, כגון שיחת 'זום' או ווטסאפ, וראוי שבכור שלא יכול להגיע בפועל לסיום, ילמד בעצמו משהו, וניתן להקל אפילו במסכת משנה שלמד בעצמו.

• **סוף זמן אכילת חמץ:**

מפסיקים לאכול חמץ בבוקר יום שני (אופק ירושלים – לנוהגים כמנהג הספרדים: 9:28. לנוהגים כמנהג האשכנזים: 9:53. דעת הגר"א

להיכנס לשם עם חמץ. לכן חובה לבדוק את חדרי הבית, חדר המדרגות, מכונית, משרד, מחסן, ארון חשמל וכד'. אדם העוזב את ביתו לפני הפסח ולא מתכוון לחזור אליו עד לאחר החג, פטור מבדיקת חמץ אם עזב את ביתו לפני חג הפורים (הרגיל), אולם אם עזב את ביתו זמן רב, ואפילו מראש השנה לא היה בבית, אולם מתכוון לחזור אליו בחג צריך בדיקה. לפני הבדיקה מברכים על ביעור חמץ, וניתן לבדוק מספר מקומות על סמך ברכה אחת. מברכים רק על בדיקה הנעשית בזמן, היינו מיום ראשון בערב (אור ליד' ניסן, 21.4.2024 למניינם) עד לצאת החג. יש לבדוק גם מלונות, חדרי אירוח (צימרים) ובתי חולים.

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

ביום טוב עצמו יכפה עליו כלי שלא יבוא לאוכלו, ובמוצאי החג יבער אותו.

• **אכילה בערב פסח לאחר איסור אכילת חמץ:** אסור לאכול מצות ביום זה, אבל מותר לאכול כופתאות מקמח מצה (קניידלך), ויש מתירים לאכול עוגות מקמח מצה. מותר לאכול עוגות שאין בהן כלל קמח.

• **חצות היום:** מיום רביעי בחצי היום חל איסור מלאכה, ואסור להסתפר או להתגלח. (אופק ירושלים – 12: 36. לפי שעון קיץ). יש להתכונן לחג, לפתוח את חבילות המצות, את בקבוקי היין, לנקות ולבדוק היטב את עלי החסה והכרפס, לערוך את השולחן ולסדר כריות נוחות לכל המסובים, כדי שיוכלו להסב ולאכול דרך חירות. ראוי

ובעל התניא: 10: 25. כל הזמנים לפי שעון קיץ). כל אחד יצחצח שיניו (במברשת החמץ). מי שיש לו פלטה בשיניים או שיניים תותבות ינקם היטב בקיסם, וראוי לערות עליהם מים רותחים.

• **ביעור חמץ:** יש לבער את כל החמץ שנשאר ביום שני. (אופק ירושלים – לנוהגים כמנהג הספרדים: 10: 45. לנוהגים כמנהג האשכנזים: 11: 15. דעת הגר"א ובעל התניא: 11: 31. כל הזמנים לפי שעון קיץ). ראוי להדגיש שאם נאנס ולא הספיק, או שהדבר יגרום לו לדקדק יותר, או שיהיה פחות לחץ ומתח נפשי יכול ללכת לפי הזמן המאוחר יותר. המוצא חמץ בפסח ברשות הרבים לא ירים אותו כדי שלא יזכה בו, ואם מצא אותו ברשותו בחול המועד יבער אותו, ואם מצאו

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

לנוח, כדי שנוכל לעסוק במצוות הסדר.

• **שעה עשירית:**
לאחר השעה העשירית אין לאכול מאכלים שברכתם 'מזונות', וכן לא יאכל מאכלים משביעים מאוד כדי שיהיה לו תיאבון לאכול בליל הסדר את מאכלי מצוות החג המיוחדים. אמנם ניתן לאכול מאכלים שברכתם שהכל, וכגון עוגות ללא קמח כלל, ולא ירבו גם בזה, שלא ישבעו מאוד כדי שיאכלו מצה לתיאבון.

• **זמן שעה עשירית:** 15:59,
אופק ירושלים לפי שעון קיץ.

• **הפרשת חלה ותרומות ומעשרות:** יש לוודא שהפרישו חלה מכל המצות, ובפרט יבדוק היטב מצות עבודת יד שעשה בעצמו. יש לוודא

שהפרישו תרומות ומעשרות מכל הפירות והירקות, ובפרט ממאכלי הסדר (שעל שאר המאכלים אפשר לוותר במהלך חג עצמו, אם יגלה שהם לא מתוקנים).

• **כניסת החג:** לובשים בגדים נאים, והנשים מדליקות נרות. בחג הפסח ובחג שביעי של פסח נשים אשכנזיות קודם תדלקנה ואחר כך תברכנה, אבל נשים ספרדיות לכל הדעות תברכנה לפני ההדלקה, וגם חלק מהאשכנזיות נוהגות כך. גם בחג הפסח וגם בחג שביעי של פסח משאירים נר דלוק, שניתן להעביר בעזרתו אש דולקת ולבשל עליה מאכלים לצורך החג שלא ניתן או שלא הספיק להכינם מבעוד יום. יש לכוון בברכת ההלל שבתפילה גם על ההלל שבהגדה.

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

86 סמ"ק, ויש מחמירים לקחת כ-150 סמ"ק. ניתן לכתחילה לשתות מיץ ענבים במקום יין, ובלבד שיהיה רוב מיץ ענבים (ולא מים), ויש מהדרים לשתות יין שאינו מפוסטר. לכתחילה ישתו רוב כוס, כך שאם הכוס גדולה ישתו יותר, ואם קשה ישתו רק רוב רביעית. חולי סוכרת ינהגו כמפורט בתוך החוברת. אפשר לשתות את היין שקדוש בקדושת שביעית, אולם אין לשפוך אותו כשמזכיר את המכות.

• **אכילת מצה:**
אכילת המצה היא מצווה על כל אחד ואחד, גברים כנשים. כל אחד חייב לאכול ארבע כזיתות מצה בסך הכול: שתיים בהתחלה, אחת עם הכורך, ואחת לאפיקומן. יש מהדרים לאכול שתי כזיתות באפיקומן. בריאים צריכים

• **כוס ראשונה:** כוס הקידוש היא הכוס הראשונה של ליל הסדר, כך שמיד בסוף הקידוש שותים אותה בהסבה. בניגוד לקידוש רגיל, יניחו כוס לפני כל אחד מהמסובים. ניתן למזוג מעט מכוס המקדש לכוסות שלהם, אולם אין בזה צורך.

• **קערת הסדר:**
מניחים כרפס (=סלרי) בדוק היטב מתולעים (ראוי להביא ירק מגידול מיוחד המוחזק כנקי מתולעים). יש המביאים תפוח אדמה לצורך תיבול זה. מביאים ביצה מבושלת או צלויה, זרוע צלויה, מרור וחרוסת, וישנם מנהגים שונים בסדר הקערה.

• **ארבע כוסות:** כל אחד מהמסובים, גברים כנשים, צריך לשתות ארבע כוסות. שיעור כל כוס הוא כ-

● **שיעור המצות:**
 לספרדים כזית אחד הוא קרוב למצת מכונה שלימה, ולאשכנזים יש אומרים שליש מצה ויש אומרים שני שלישי מצה, ויש גם מהספרדים שמקלים בשליש מצה, וניתן לסמוך במקום הצורך. אין לדבר או להתעסק בדברים אחרים בעת אכילת המצה, וכן אין צורך גם למהר ולהיחנק בזמן האכילה, אלא להיות מרוכזים במצווה היינו לאכול מבלי לעסוק בדברים שונים. מי שקשה לו לאכול כל כך הרבה מצות בשל בעיות בריאותיות, או מחמת זקנה וכד', יאכל שליש מצה (אפילו ספרדים), וישתדל לאכול את שאר המצות כשהן מרוככות במים (אפילו המחמירים בשרויה), ואם לא יכול לאכול אפילו שליש מצה

לאכול את המצות כמות שהן, היינו לא מרוככות במים ובלי ממרחים שונים. יש לסיים את אכילת האפיקומן עד חצות הלילה, היינו לפני 36:00, והמקילים להמשיך בסיפור ניסי יציאת מצרים וחסדי ה' שבכל דור ודור עלינו, ובשל כך מתעכבים עם האכילה, יש להם על מה שיסמוכו.

● **הסבה:** חובה לאכול את המצות ולשתות את ארבע הכוסות בהסבה על צד שמאל. גם שמאלי יסב על צד שמאל, ואם קשה להסב ואכל כבר כזית מצה יצא ידי חובה ופטור מהסיבה. מי שיש לו מכה בצד שמאל וכואב לו להסב פטור. נשים לא מסיבות משום צניעות, ואם רוצה להסב בצניעות רשאית, ותקפיד להסב באכילת המצה.

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

את ההגדה, ולכן אם נוהגים לעשות סבב בין כל המסובים שכל אחד קורא קטע מסויים, שאר המסבים יקראו בלחש. טוב להסביר תוך כדי ההגדה לפחות את פשט המדרשים ולימודי חז"ל. יש להקפיד במיוחד על

הקטע 'דבן גמליאל אומר...', ולהסבירו היטב למסובים בכל שפה ולשון שהם מבינים. עיקר המצווה היא לספר לילדים, ולכן יש לספר להם את סיפור יציאת מצרים לפי הבנתם, וטוב לעשות משחקים חידוניים, הצגות וכו' במהלך ליל הסדר, על מנת להסביר להם ולקרובם לסיפורי הניסים.

● **ספירת העומר:**
במוצאי חג הפסח מתחילים לספור את העומר, ובמוצאי שביעי של פסח סופרים שבוע שלם, והכלל בספירת העומר

(רגיל) בבת אחת, יאכל ככל יכולתו אבל לא יברך על אכילת מצה. חולי צליאק יוצאים ידי חובה במצות מיוחדות מקמח שיבולת שועל. מי שלא יכולים לאכול מצות כלל ינהגו כמפורט בתוך החוברת.

● **שיעור המרור:** אנו אוכלים שני כזיתות של מרור, הראשונה כשמטבל את החסה בחרוסת, והשנייה כשאוכלים את הכורך, שזה חסה (מרור), חרוסת ומצה. לספרדים צריך לאכול כשניים-שלושה עלי חסה בינוניים בכל פעם, בעוד שלאשכנזים צריך עלה חסה בינוני אחד לכל אכילה. במקום הצורך, גם ספרדים יאכלו עלה אחד בכל טיבול.

● **קריאת ההגדה:**
ראוי שכל אחד יקרא בעצמו

יצחק שלו, הרב הראשי לירוחם

• **הלכות חול המועד:** יש לכבד את חול המועד. אין לעשות מלאכות שלא נדרשות לצורך החג. מותר לטייל. צריך לשמח את בני הבית. לימוד תורה בחול המועד הוא מיוחד ומבורך, ומותר לכתוב על מנת לא לשכוח את שלמד.

• **שביעי של פסח:** ניתן להעביר אש מנר לנר, ובדרך זו ניתן להדליק אש אבל אין לכבותה. אין להדליק את החשמל. המבשל על פלטה חשמלית וכד' יכוון שעון שבת מבעוד יום. נוהגים לומר בערב החג את שירת היס' ברוב עם, ויש נוהגים לומר תיקון לשביעי של פסח. יש נוהגים כמנהג חב"ד לערוך 'סעודת משיח', ואוכלים מצה לקראת סוף החג, וטוב לנהוג כך, ולחזק את האמונה בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו.

השנה הוא, שכל יום שני בלילה, שזה היום בו ערכנו את הסדר, אנו מוסיפים שבוע בספירת העומר. מי שלא ספר כלל יום אחד ימשיך לספור ללא ברכה. נוהגים מספר מנהגי אבלות בימי הספירה, אולם מותר לברך שהחיינו בימים אלו, ובפרט על פירות שמתחדשים מזמן לזמן, ויש חשש שלא יהיו אחר כך ויפסידו את הברכה עליהם.

• **מציאת חמץ בפסח:** המוצא חמץ בפסח ברשות הרבים לא ירים אותו כדי שלא יזכה בו, ואם מצא אותו ברשותו בחול המועד יבער אותו, ואם מצאו ביום טוב עצמו יכפה עליו כלי שלא יבוא לאוכלו, ובמוצאי החג יבער אותו.

החג, שאז הרב הרב קונה את החמץ מהגוי. טוב להכין מאכלים כשרים לפסח לערב המימונה, ובמקום צורך יש למכור קמח במכירת החמץ ולהשתמש בו כשעה אחרי צאת החג. אין להכין מאכלי חמץ למימונה במהלך חול המועד או החג. ניתן להכין מאכלים כשרים לפסח בימי חול המועד לכבוד המימונה, אבל במהלך חג שביעי של פסח אין לעשות שום הכנה שהיא, אפילו לא עריכת השולחן ופינוי כלי הפסח. ראוי לכל העדות לעשות את היום הזה כיום שמחה, היינו לעשות סעודה מיוחדת, לשמוח ולהודות לה'.

• **הלכות יום טוב:**

ניתן לבשל מאכלים שטעמם היה משתנה לרעה אם היה מכין אותן מבעוד יום. לכן יש להשאיר נר דלוק עוד לפני השבת, ולהעביר אש מנר לנר, ובדרך זו ניתן להדליק אש אבל אין לכבותה. אין להדליק את החשמל, ולכן אם רוצה לבשל על פלטה חשמלית וכד' יכוון שעון שבת מבעוד יום.

• **מימונה:** מיד במוצאי חג שביעי של פסח ניתן לאכול מאכלי קטניות ומצה שרויה (למחמירים באכילתה), אולם ניתן להכין ולאכול מאכלי חמץ רק כשעה אחרי צאת

זמנים חשובים לחג הפסח התשפ"ד – אופק ירושלים

סוף זמן אכילת אפיקומן (ניתן להמשיך בסדר גם אחרי שעה זו):

00:36

צאת החג: 19:52

צאת החג לפי שיטת ר"ת:

20:26

• בתפילת ערבית של מוצאי החג מתחילים לספור את העומר.

כניסת שבת חול

המועד, יח' בניסן,

(26.4.2024 למניינם):

18:40

יציאת השבת: 19:56

צאת השבת לפי שיטת

ר"ת: 20:29.

ערב חג שביעי של

פסח, כ' בניסן, יום

ראשון, (28.4.2024

למניינם):

כניסת החג: 18:42

צאת החג: 19:57

צאת החג לפי שיטת ר"ת:

20:30.

יום שני, יד' בניסן ערב חג

הפסח (22.4.2024 למניינם)

סוף זמן אכילת חמץ

עד שעה זו יש לסיים לאכול חמץ

ספרדים: 9:28

אשכנזים: 9:53

חב"ד והגר"א: 10:25

סוף זמן ביעור חמץ

עד לשעה זו יש לסיים את שריפת החמץ

ספרדים: 10:45

אשכנזים: 11:15

חב"ד והגר"א: 11:31

מי שחושש שלא יספיק לעמוד בזמני סוף אכילת החמץ או ביעורו לפי מנהגי עדתו, רשאי לכתחילה לנהוג כזמן המאוחר ביותר, ובלבד שיקפיד שלא לעבור זמן זה.

חצות היום (ראוי

להסתפר התגלח לפני שעה

זו): **12:36**

שעה עשירית (אחרי שעה זו אין

לאכול מיני מזונות): **15:59**

כניסת החג: 18:38

הערה: כשעה לאחר יציאת החג, כלומר ביום שני בלילה, בכאי בניסן התשפ"ד (29.4.2024 למניינם) נקנה את החמץ מהגוי. אם לא נודיע אחרת יהיה מותר להשתמש בחמץ שנמכר במוצאי החג החל מ-20:50. **חג שמח!**

יצחק שלו

הרב הראשי לירוחם

זמנים חשובים לחג הפסח התשפ"ד

זמנים אלו מתאימים לאופק ירוחם והם לפי שעון קיי

יום שני, יד' בניסן ערב חג הפסח (22.4.2024 למניינם)
 סוף זמן אכילת חמץ - עד שעה זו יש לסיים לאכול חמץ
ספרדים: 9:30 אשכנזים: 9:55 חב"ד והגר"א: 10:27

סוף זמן ביעור חמץ - עד לשעה זו יש לסיים את שריפת החמץ
ספרדים: 10:46 אשכנזים: 11:17 חב"ד והגר"א: 11:33

* מי שחושש שלא יספיק לעמוד בזמני סוף אכילת החמץ או ביעורו לפי מנהגי עדתו, רשאי לכתחילה לנהוג כזמן המאוחר ביותר, ובלבד שיקפיד שלא לעבור זמן זה.

חצות היום (ראוי להסתפר ולהתגלח לפני שעה זו): **12:36**
שעה עשירית (אחרי שעה זו אין לאכול מיני מזונות): **15:59**

כניסת החג: 18:56

סוף זמן אכילת אפיקומן (ניתן להמשיך בסדר גם אחרי שעה זו): **00:36**

צאת החג: 19:52 צאת החג לפי שיטת ר"ת: 20:26

* בתפילת ערבית של מוצאי החג מתחילים לספור את העומר.

שבת חול המועד, יח' בניסן, (26.4.2024 למניינם)
כניסת השבת: 18:59 יציאת השבת: 19:55 צאת השבת לפי שיטת ר"ת: 20:29

ערב חג שביעי של פסח, כ' בניסן, יום ראשון (28.4.2024 למניינם)
כניסת החג: 19:00 צאת החג: 19:56 צאת החג לפי שיטת ר"ת: 20:30

*הערה: כשעה לאחר יציאת החג, כלומר ביום שני בלילה, בכא' בניסן התשפ"ד (29.4.2024 למניינם) נקנה את החמץ מהגוי. אם לא נודיע אחרת יהיה מותר להשתמש בחמץ שנמכר במוצאי החג החל מ-20:50.

בעזרת ה' הכשרת הכלים העירונית (הגעלה וליבון) תתקיים ברחבת המקווה ביום רביעי, ט' בניסן התשפ"ד (17.4.2024 למניינם). ההכשרה תבצע על ידי ר' יעיש אביצורר הי"ו ור' ישראל לוי הי"ו בסיוע צוות אברכים ובחורים נמרצים משיבת הסדר, ובפיקוחו של הרב יצחק שלו שליט"א בין 11:00 ל-16:00 בדיוק!

ניתן גם למכור חמץ במקום שבו נכשיר כלים במהלך שעות אלו.

ישנן מספר עמדות להגעלת כלים וליבון כלים. הגעלת כלים חדשים בכלי נפרד תתאפשר לנוהגים כן עד 13:00. אין להשתמש בכלים המיועדים להגעלה כבר 24 שעות לפני הכשרתם, היינו מיום שלישי בשעה 11:00.

יצחק שלו
 רב הראשי לירושם

חג שמח!